Fakir Baykurt

anadolu garajı

REMZİ KİTABEVİ

TÜRK YAZARLARI DİZİSİ, 65

Birinci Basım — 1970
İkinci Basım — 1973
Üçüncü Basım — 1975
Dördüncü Basım — 1979

FAKİR BAYKURT'UN ESERLERİ

YILANLARIN ÖCÜ *(1958 Yunus Nadi Ödülü)*
IRAZCA'NIN DİRLİĞİ
KARA AHMET DESTANI *(1978 Orhan Kemâl Ödülü)*
ONUNCU KÖY
KAPLUMBAĞALAR
AMERİKAN SARGISI
TIRPAN *(1970 TRT, 1971 TDK Ödülleri)*
EFKÂR TEPESİ
KEREM İLE ASLI
EFENDİLİK SAVAŞI
ÇİLLİ — KARIN AĞRISI — CÜCE — *(Üç kitap bir arada)*
ANADOLU GARAJI
ON BİNLERCE KAĞNI
CAN PARASI *(1974 Sait Faik Ödülü)*
KÖYGÖÇÜREN
İÇERDEKİ OĞUL
KEKLİK
SINIRDAKİ ÖLÜ *(1970 TRT Hikâye Başarı Ödülü)*
ŞAMAR OĞLANLARI
SAKARCA
YAYLA
KALEKALE
YANDIM ALİ

EVRİM Matbaacılık Ltd. Şti.
Selvili Mescit S. 3 Cağaloğlu - Istanbul 1979

Fakir Baykurt

anadolu garajı

Hikâyeler

4. Basım

REMZİ KİTABEVİ
ANKARA CADDESİ, 93 - I S T A N B U L

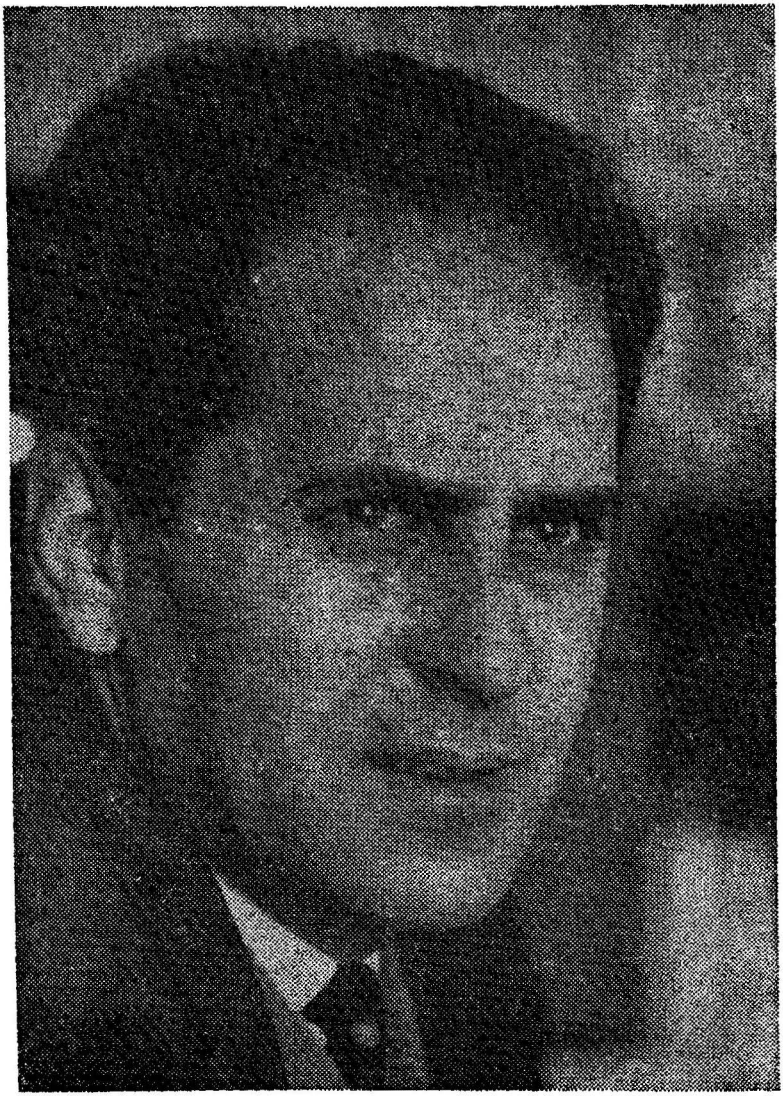

Foto: Ozan Sağdıç

FAKİR BAYKURT

İçindekiler

Sanatın Bugünkü Görevi Üstüne Düşünceler . 7

Anadolu Garajı 23
Bir Sepet Para 30
Miyase'nin Ateşi 39
Kırlarımızdaki Keklikler 47
Bankacı 53
Koyun Kredisi 69
Köy Mühürü 81
Dağlarda Doğuracağım 91
Heykel 100
Dozerciler 112
Kanadalar 123
Kuloba'dan Bildiri 129
Ekin Arasında 139
Kayadaki Bal 146
Ardıçlı Kaya 157
Gözleme 163
Nato Yolu 169

Nasıl Yazıyorsunuz? 182

SANATIN BUGÜNKÜ GÖREVİ ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

Dünyanın bugünkü durumu kötüdür. Dünyanın bugünkü durumu, geçmişin hiçbir döneminde olmadığı kadar kötüdür. Evden köye, köyden Washington'a kadar bütün ilişkiler bozuktur. Hem de temelinden!

Ne iştir bu? Bir ucu almış başını gidiyor aya yıldıza, bir ucu gerilik ve yoksulluğun çukurlarında inim inim inlemekte!

Devenin ancak kulağı kadar bir bölümünde sofralar tıka basa dolu, yılanın ödünden kuşun sütüne kadar her şey var, kadın erkek, büyük küçük bütün beylerin, hanımların yediği önünde, yemediği ardında; evlerinin kışın sıcak havası, yazın soğuk havası, sıcak suyu, soğuk suyu tamam. Ev kadınları isin dumanın içinde kör olmakta değil, çamaşır bulaşık kille yunmakta değil; ne damları akar, ne helâları kokar; öyle bir rahat, öyle bir cennet ki, ne kitaplar yazmış, ne insanlar duymuş bilmiş...

Devenin kocaman gövdesinden daha kocaman kitleler de bunun tersi mi tersi bir rezilliğin içinde! Babaları anaları sürünmüş, oğulları kızları da sürünmekte. Ne çeşmeleri var, ne kuyuları. Suyu, bulanık ırmaklardan, yağmur kar birikintilerinden içiyorlar. Akşam oldu mu ışıkları eğlenceleri yok. Bulgur bulamaç, bulabildiklerini yeyip yatıyorlar. Köstebekler kadar kör, köleler kadar yoksul; ve hastalık içinde, sıkıntı içinde, iniltilerle geçip gidiyorlar dünyadan.

Sömürülü Bir Gezegen

Çalışmadıklarından değil, aptal olduklarından, tembel olduklarından değil, bakılmadıklarından, yetiştirilmediklerinden, sömürüldüklerinden böyle bunlar. Ağa, bey, tüccar, müdür; bütün egemen sınıf ve tabakaların elindeki her türlü alt ve üst yapı olanaklarıyla, burda, Hint'te, Yemen'de, bütün Afrika'da, bütün Latin Amerika'da uyutulduklarından, uyuşturulduklarından yoksul ve cahil hepsi...

Hâlâ hastalarını hekime götürecek yolları, taşıtları yok. Kanları akıp tükense durduran yok. Seller süpürür gider. Açlıklar kıtlıklar alır götürür. Milyonlar kırılır, tınmaz bey salonları ve sömürgen devletlerin gerici meclisleri, senatoları. İşadamları daha çok semirmenin avında kuşundadırlar.

Yurtların baharı, bayramı, arı vızıltısı, çiçeklerin burcu kokusu hep hep uçup gider Göklerden bombalar yağar, köyler yakılır, insanlar boğulur, kurşunlanır, süngülenir, öldürülür... Böyle bir dünya olmuştur dünya bugün! Ne kilisenin, caminin, ne öteki dinlerin; ne felsefenin, bilimin, müziğin, güzel sanatların tümünün; ne eski çağlardan, Rönesanslardan sürüp gelen hümanizma ruhunun dur diyen sesi duyulur, işitilir... Bütün ilişkileri temelinden bozulmuş, telleri kopmuş, direkleri yıkılmıştır. İndirin ellerinizi öldürsünler, yumun gözlerinizi sömürsünler, tıkayın kulaklarınızı keselerini doldursunlar... bu hale gelmiştir iyice!..

Eskilerden bin kat etkin yeni yeni araçlar yapılmıştır. Bu adam kasapları, para babaları kullanmaktadır hepsini. Teknik onların emrinde, elektronik onların emrinde. Onların emrinde transistör, televizyon, teleks, bütün kanallar, mektuplar, postalar, fotokopiler, ışınlar, dinleme cihazları, her şey! Her şeyi insanları avlamak ve tavlamak için kullanıyor domuzuna.

Ve insanın elinde yalın bedeniyle güzel canını benzine batırıp ateşlemek kalmaktadır çoğu yerde. Orduların çoğu maşadır. Latin Amerika'da paşalar destelerle, düzinelerle alınıp

satılmaktadır. Yunanistan'da albaylar Washington bankerlerinin parmağında birer Hacivat. Yazanı sürerler. Söyleyeni kaçırırlar. Sürüp kaçıramadıklarını tutuklayıp adalarda inletirler. Barış diyenin basarlar boğazına. Devrim diyeni demir parmaklıklar ardına atarlar. Bolivya'da, Brezilya'da, her yerde böyledir. Ve Hindistan'da, Afrika'da, Vietnam'ın, Kore'nin güneyinde, burda, pek çok karanlık yerde kıyım kıyım kıyarlar öğretmenleri...

İşçileri Uyutuyor Sendikalar

İşçiler yüzyıl oluyor sözde uyanıp sendikalarını kuralı, yani patronların yamacında ikinci bir patron olalı ve sırt döneli tarımdaki örgütsüz kardeşlerinin sefilliğine. Yüzyıla varıyor böylece bu tip işçiler birer devrimci umut olmaktan çıkalı. Henry Ford, yıllar yılı, fabrikalarına sendika sokmam diye dayattıktan sonra göz edip bütün öteki çelik, lâstik ve akaryakıt krallarına, yükseltti gündelikleri. Tiyatro bileti, sinema salonu, ekmek ve ilâç karnesi verdi, uyuttu hepsini. Şimdi Baltık kıyılarının ılımlı kapitalistleri Türkiye'nin Akdeniz kıyılarına, uçakla, on ikişer günlüğüne plaja yolluyor maden işçilerini. Dünyada insanlar kitleler halinde sömürülür, köy köy öldürülürken, ikide bir yeniledikleri karılarıyla yangelip Akdeniz'in kumlarına yatarak köpüklere dalıyor, dalga geçiyor devrimin direği işçi beyler şimdi!

Hayır! Ne kahroluruz, ne ölürüz! Ne de kaybederiz umudunu ulu sevdamızın. Ne de yakarız kendimizi Beyaz Saray önünde Amerikalı albay gibi, Vietnamlı ve Hintli rahipler gibi! Gerçi kahramandırlar, yücedirler, yükselmişlerdir hepimizin gözünde, fakat biz kahraman olmadan, yükselmeden kimsenin gözünde, gene de savaşırız. Dişimiz tırnağımızla kalsak gene yakmayız kendimizi. Belki bin kez yeniliriz, kıyılırız, ölürüz, fakat analarımız doğurgandır, hiçbir laboratuvar, sömürgeci plan, hiçbir gerici meclis, aliminüt yasa, analarımızın

doğurganlığını durduramaz. Yüz ölürsek, bin çoğalır, birimizin yerini binimiz alırız. Burda ve her yerde, zulme de, zulmün maşalarına ve paşalarına da karşı koyarız. Dik ve sık, yılmadan, yıkılmadan çıkarız bu eski karanlıkların içinden ve kurtuluruz köhne yapılardan.

Yeni Bir Özsuyu: Gençlik!..

Gençliği kimse hesaba katmıyordu düne kadar. Otur denince oturacak, sus deyince hep susacak sanıyordu herkes. Sorbon'da iki fakültenin arasını demirleyip, yıllarca amfileri, sınıfları, birbirinden ayrı tutuyorlardı. Türkiye'de örgütleyip, fişekleyip devrimci dergilerin basımevlerinin üzerine salıyorlardı. Gençliği evlerin başlıkla satılan kızı, varsılların kız peşinde koşan haylaz oğlu sanıyorlardı. "O bir sosyal sınıf değildir, ondan iş çıkmaz!" diye zart zurt ediyorlardı. Elbet sosyal bir sınıf değildir, ama bun bun bunalmış halkların özü ve gözü gibi çıkıp geldi işte alanlara!

Yırtsın en sağlam yerini içi geçmiş bürokratlar ve bey soyları, durduramazlar bu gür akımı. Berlin'de, Londra'da, Roma'da, İstanbul'da, Amsterdam'da, Brüksel'de, Mecsico City'de, Ankara'da, Madrid'te, Trabzon'da, İzmir'de, Tokyo'da, Birleşik Amerika'nın pek çok kentinde sıkılmış yumruklarıyla boykotta ve işgaldedir şimdi onlar. Genç işçilerle, işsizlerle, topraksız ve ilâçsız köylülerle elele, kız erkek kolkola, polisin coplarından, gaz bombalarından, varsılların zindanlarından, cezaevlerinden yılmıyorlar. Dikine dikine yürüyorlar; insanlığı alçaltan bütün sömürücü, paracı uygulamalara ve bütün ilişkileri temelinden bozuk dünya düzenine karşı akıllı akıllı yürüyorlar. Onların daha ucudur bu görünen. Başı, gövdesi köylerde, kulübelerde, uyandırılmamıştır. Gençler namus yanımızdır bizim. Gençler en görür, en duyar yanımızdır horlanan, ezilen hepimizin.

Her gencin iki küreği arasından fışkıran birer telle koş-

tuğunu görüyoruz bugün. Telin bir ucu kendi yüreklerine, bir ucu halkların ezik yüreğine bağlı. Birer iletkendir onlar. Hem kendi tüketim toplumlarının yabancılaştırıcı yapısına baş kaldırıyorlar, hem de babalarının geri bıraktığı, sömürüp bitirdiği ülkelerin kurtuluşuna yürüyorlar. Alman öğrenci hareketi, Berlin'de savaşa karşı yapılan bir yürüyüşle başladı ve gelişti. İngiliz gençliği de, Amerikan uydusu dış politikanın bırakılmasını ve Vietnam'da barışın sağlanmasını istiyordu alana çıkarken. Fransa'da ise okul içi sorunlarından başladılar, bir yılda "en büyük Fransız paşası"nı alaşağı ettiler ve daha edeceklerinden başka!

Kendi Gençliğimiz

En arslanı bizimkilerdir gibi gelir bana· Kuzguna yavrusu şahin. Onlar bizim, ezilen halkımızın altın saçlı çocuklarıdır, bugün korkmadan koşuyorlar, bütün filoları, üsleri, tesisleri ve ikili anlaşmaları, uzmanları, barış gönüllüleri ve casuslarıyla suçlu Amerika'nın arlaşıp gitmesi için aramızdan. Koşuyorlar Ankara'daki Amerikan karargâhının camını çerçevesini indirmeğe. Koşuyorlar ülkemizi ve halkımızı yoksul ve cahil bırakan koşulların üstüne. Kaç oldu daha on sekiz yirmisinde ölenlerin sayısı? Kaçı tutuklu her bahar, her sinema vakti ve papatyalar en güzel fallar için hazır beklerken? Ve dudakları tuzlanmış, karşılıklı öpüşmeye hazırken temmuzlarda? Şimdi binlercesinin peşinde polis, ikide bir yurtları basılmakta, fakülteleri kapatılmaktadır. Kitapları dergileri alınmakta, birlikleri dağıtılmakta, pasoları kaldırılmakta, tostla, kuru fasulye ve bulgur pilâvıyla, doğru dürüst doyamadan, doğru dürüst yıkanamadan, yaralandıkları zaman ilâç bulamadan, tutukevlerinde tütünsüz, cezaevlerinde mektupsuz, koşuyorlar habire. Çift aylı mektuplar gelip gidiyor içişleri bakanından üniversite rektörlerine, fakülte dekanlarına. Çok sağlam önlemler alınıyor onlar için. Kışkırtıcı ajanlar sokuyorlar aralarına, satılık tipler

bulup rüşvetle, haraçla bu kutsal koşuyu duraklatmak istiyorlar, padişahların yaptığını yapıyorlar, sökmüyor! Kimsenin bilmediği bir yerden, kimsenin bilmediği biçimlerde sürüp geliyorlar yeniden ve eskisinden daha gürbüz.

Sökmüyor baskılar, sökmüyor sağlam önlemler, çift aylı mektuplar... neden? Yaralarımız kabukta değil, derindedir de ondan ey doktor! Yaralarımızın kökü deşilip çıkarılmadıkça, insanın insana kul olmadığı yeni bir dünya, yeni bir toplum kurulmadıkça, gençlerin ve gençlerle birlikte savaşan bütün devrimcilerin duracağı, oturacağı yoktur da ondan!

Eşitsizlik Ne Kadar?..

Maddi ilişkiler berbattır. Başlıca bozukluk çalışmada ve bölüşmede kendini göstermektedir. Bugün dünya kabaca üç bölüme (mi?) ayrılıyor. Sosyalist dünya, kapitalist dünya, üçüncü dünya. Sosyalist dünya yenidir. Kendi içinde onun da çelişkileri olmakla birlikte, öteki iki bölümde görülen hastalık yok onda. O diri, taze bir dünyadır. İhtiyar dünyanın apaydınlık geleceğidir.

Üç dünyanın biri, Asya, Afrika ve Latin Amerika'dır. Toplam dünya nüfusunun % 70,6'sı yaşar bu bölümde. Bu kadar çoktur onlar! Fakat dünya toplam gelirlerinin sadece % 21'ini paylaşırlar.

Kapitalist dünyada, yani Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'da ise dünya toplam nüfusunun % 29,4'ü yaşar. Fakat bunlar dünya toplam gelirlerinin tam % 79'unu alırlar! Dünyanın bütün kemirgenleri ve yiyicileri bu bölümdedir. Üstelik kendi aralarında da adalet yoktur. Dünya toplam nüfusunun % 6,7'sini barındıran Birleşik Amerika, dünya toplam gelirlerinin kılı kılına % 40'ını almaktadır. Bu yüzden milyarlar döküp aya roket, milyarlar döküp yoksul Vietnam üstüne tonlarca bomba fırlatmaktadır. Bu suçlu devletin üç yıl önceki savaş bütçesi 70 000 000 000 dolar idi. Bunun 20 000 000 000

doları Vietnam savaşına gidiyordu. Vietnam üstüne atılan bombaların toplamı, İkinci Dünya Savaşı'nda atılan bombaların toplamından çoktur.

Dört kitabın hiçbirinde bulunmayan, hiçbir üniversitede okutulmayan, eşitlikten, adaletten, insanlık ölçülerinden bu kadar uzak bir gelir bölüşümü yüzünden yapabilmektedir Birleşik Amerika bunu. Asla kendi alnının teriyle değil, sömürüyle yapabilmektedir. Sömüre sömüre kanını iliğini kurutuyor yoksul ulusların ki dünyada sayıları 42'dir. Dostluk adı altında yapılan bunca sömürüyü kim yutarsa yutsun, gençlik yutmaz, yutamaz...

Kendi Ülkemiz

Sömürünün son derece yaygın olduğu ülkelerden biridir bizim ülkemiz. Bunun için belini doğrultup kalkınamıyor 200 yıldır. Bunun için kıçın kıçın gidiyor her dönemde. Borçlandırıyor Amerika bizi ayıp kadar. İkili anlaşmalarıyla, uzmanlarıyla, dostluk kredileri ve sözüm ona yardımlarıyla elimizi kolumuzu bağlıyor. Bize 30 000 000 verirse, kâr olarak 40 000 000 dolar götürüyor. "Alışverişlerinizi hep benimle yapacaksınız!" diyor. Bize, yapılmış pahalı mallar verip, yapılmamış ucuz mallar alıyor bizden. Sattığı gittikçe pahalanıyor, aldığı düşüyor durmadan. Son on yılda bizimki 100 iken 67 oluyor, onunki 100 iken 137'ye çıkıyor. Ayıp kadar bir aymazlıkla her belgeye imza atmış, atıyor yöneticilerimiz. Ve bağlamışlar elimizi kolumuzu. Altın ve gümüşle ödeniyor bu borçlar çarnaçar. Paramızın değeri durmadan düşüyor yıllardır. Elli yıl önce 10 lira olan altın bugün 233 liradan alınıp satılıyor. Tamtakır kuru bakır kalmış maliyemiz. İçerde zaten az olan eşitlik temelli uçup gitmiş. Tarım toplam gelirlerimizin yarıdan çoğunu [% 52'sini] tarımcı nüfusun % 10'u almakta, yarıdan azını [% 48'ini) da tarımcı nüfusun % 90'ı bölüşmektedir. Ulusal gelir bölüşümü de buna benziyor. Kocaman kocaman kasaları kulak kadarcık

gruplar açıp kapamakta. Köylere kasabalara sığmayan milyonlarımızın önüne de bir küçük kumbaranın içindeki kadar bozukluk atılmaktadır. Böyle bir ülkede ne tat kalır ağızlarda, ne tuz. Bu durumu bir evin içine indirgeyin, her gün hır çıkar, saç saça, baş başa birbirine girer insanlar. Böyledir şimdi ülkemizde insanın hali, 10 000 liralık tütün satan Değirmencikli Tahsin Çavuş'un evine dördü kapıdan, dördü bacadan, sekiz kişi saldırdı geçen yıl geceleyin. Tahsin Çavuş bacadan inenleri birer birer öldürdü. Kapıdan yüklenenler de Çavuşun karıyı vurdular. Şimdi Çavuş karısız, ölenlerin, cezaevindekilerin de karıları kocasız, çocukları babasız. İnsanlarımız, saldırarak, yol keserek, vuruşup kırışarak yıl on iki ay, bir yetmezliği bölüşmeğe çalışıyorlar...

Devrim Gereği Apaçık

İki taşı iki taşın üstüne koyabilmek için her yıl yabancılara el açıyoruz. İşçilerimizin en seçmeleri, en okumuşları ve otuz beş yaştan aşağı olanları, dinç ve dinamik olanları dışarlarda çalışıyor. Doktorumuz, mühendis ve teknikerimiz, öğretmenimiz, ustamız dışarlarda çalışıyor. Köylerimiz nerdeyse boşaldı boşalacak tıpkı Seferberlikteki gibi. Dışarı gidemeyenler de kentlerin gecekondularında savruluyor oradan oraya.

Nasıl çıkarız bu çamurun içinden?

Bu çamurdan kurtulmanın tek yolu vardır, o da devrimdir. Derebeylik kalıntılarını, kapitalizmi ve onun en son aşaması olan emperyalizmi ve bütün bunların sonucu olan geriliği, yoksulluğu, cahilliği yenen, bugünkü bozuk ilişkilerin tamamını boşlayıp hakça, insanca yeni ilişkiler kuran çağdaş bir devrim. Bir yapı devrimi. Herkesin iş bulduğu, kimsenin kimseyi sömürmediği, herkesin emeğinin karşılığını aldığı, herkesin gereksinimlerini karşıladığı, yetkin araçların toplum yararı için kullandığı, toprak dahil bütün üretim araç ve gereçlerinin, suların, santralların, madenlerin, fabrikaların, banka

ve sigortaların kamuya mal edildiği yeni bir yapı kurmaktır çare. Eğitimin, sağlığın, ilâcın hapın herkese yettiği ve parasız olduğu, insanın geliştiği, barışık yaşadığı, gezip tozduğu, dinlendiği, eğlendiği bir yeni düzen. Yetkin araçların insanı dinlenmeğe çıkardığı, tüketim malları üretiminin plana bağlandığı, savaş üretiminin durdurulduğu yeni bir düzen. Yeni bir düzen ki, sadece kendimiz için değil, herkes için. Yeni bir düzen ki, bütün insanlık için. Bugünkü ve yarınki insanlık için. Ve yönetime çalışan emekçi halkın egemen olduğu bir düzen.

Devrimci Belirtiler Önünde

Bugünkü egemen sınıf ve tabakalar, bacayı sarmış bir yangın gibi boğmağa çalışıyorlar böyle bir düzen düşüncesini. «Sosyalizmi istemeyiz, Türkiye sosyalist olamaz, anayasa sosyalizme kapalıdır!" diyorlar. Dindarların ve din görevlilerinin çoğunu itfaiye neferi gibi koşturuyorlar sokaklarda. Karalatıyorlar, dövdürüp öldürtüyorlar devrimcileri birer ikişer. Aymazlık içinde olanlar ne bilsinler? Yalnız aymazlık değil, boğazlarına kadar bugünkü çıkarlarına batmış olanlar da bilemezler. Yalnız Türkiye değil, bütün dünya sosyalist olacaktır. Dar kafalı olanlar bunu anlayamazlar. Bu keyfî bir seçim değil, bir tarih zorunluğudur. Kıştan sonra baharın gelmesi gibi, derebeylik ve kapitalizmden sonra sosyalizmin gelmesidir bu. Bu hesapla kim kime isterse sorsun: Şimdi tarihte saat kaç? Sanırım 12.00'ye çeyrek kalmıştır. İnanmayanlar açıp tarih okusunlar. Anlamazlarsa gidip kafalarını yıkasınlar, gelip bir daha okusunlar, anlasınlar...

O halde bir devrim çabasına gereklik var mıdır? Vardır. Çünkü beliren olanakları yok ederler, yaklaşan güzel günleri geciktirirler bey artıkları. Onun için daha çok gereklik vardır devrimci çabalara. Ülkemizde gençlik böyle bir çabanın üstündedir bugün. Eğitim böyle bir çabadadır. Öğretmenler devrim için çırpınmakta ve devrim için kıyılmaktadırlar. Göllüce, Atalan köylülerinin, Elmalı'daki Silivri'deki köylülerin istek-

leri sadece ekecek toprağa kavuşmakla sınırlı değildir. Atalan' da, evinin duvarına: "Bu köyde toprak mücadelesi var" diye yazan Ali İhsan Dikilitaş, aynı zamanda devrimci tavır ve davranışını açığa vuruyor: "Türkiye'nin tek kurtuluş yolu sosyalizmdir" makalesinden dolayı dama tıkılan Şadi Alkılıç için bildiri yayınlayıp kendileri de dama tıkılan Malatya köylüleri de devrimci tavır ve davranış içindedirler. Gölpınar köyünden Teslim Töre'nin, Keller köyünden Ali Erdoğdu'nun, Kürecik' ten M. Ali Özdoğan'ın, Çevirme köyünden Köse Polat'ın, Ören' den Süleyman Kırtepe'nin, İkinciler köyünden Hacı Tonak'ın uzun süre damda tutulması üzerine 39 köy halkının yüzlerce imzayla yeni bir bildiri yayınlayıp, "Biz de arkadaşlarımız gibi düşünüyoruz, bizi de onların yanına tıkın!" demeleri, eksiksiz devrimci tavır ve davranıştır. İşçiler içinde, boş bıraktıkları yeri farkedip bu yolda çırpınanlar var. Dünyadakilerin ve bizdekilerin çoğu bugün, Amerika güdümündeki sendikaların uyuşturulması sonucu, devrimci tavır ve davranışlardan uzak düşmüşlerdir. İğdiş gibi kendi çıkarlarına ve yarım buçuk konforlarına kapanıp kalmışlardır. Fakat devrim yolunda ölen, sakat kalanlar da ulu sevdamızın bayrağı olmuşlardır.

Sanatçının Öncülük İşlevi

Öğrenciler, işçiler, köylüler, öğretmenler böyle de sanatçılar özellikle sanatçılar ne yaparlar acaba? Ozanlar, bir baskı dönemi içindeyiz diye kapalı şiirlere mi saplanırlar? Yeni derler kendi yazdıklarına kendileri. Birinci Yeni doyurmaz çoğunu, İkinci, Üçüncü Yeni diye adlar alırlar durmadan. Onuncu Yeniyi de alsalar ne olur? Yaşam yenilenmeden, ülkemiz ve dünyamız yenilenmeden, sanat nasıl yenilenir acaba? Zaten anlamı da yadsıyor bu arkadaşlar. Anlamsızlığı bir dikey çizgiyle bir yatay çizgiye kadar getirip saplamışlardır. Ne halk anlar yazdıklarını, ne birbirleri. Halkımızın yüreğinden fışkırttığı Nâzım'ın gür şiirinden sonra bu zavallı sapıntı, şiirimiz

için kötü bir nottur tarihte. Yok bugün bir Namık Kemal'i dahi edebiyatımızın. Ondan daha güzel mısra döktürenler var, ama halkın yanında değiller. Ancak işçiden ve köylüden yana olanlar devrimci olabilir, bunu kavramış değiller. İstanbul'un ucuz meyhanelerinde bir araya gelebilenler yazdıklarını para pul da almadan, kendi havalarına uygun dergilerde çıkartırlar. İstanbul'un uzağında olanlar da kendilerini bunların havasına uydururlar. Böylece bir devrimci işlevden uzakta, boşa akan cılız bir su olur şiirimiz. Bir dereceye kadar köylüden işçiden yana çıkan sesler duyulmaz mı? Duyulur ama hepi topu üç beşi geçmez. Üç bin kişi bilmez adlarını dağ taş gezip sorsanız. Üç tek mısraları değmemiştir işçinin köylünün diline henüz... Romanın, hikâyenin boyu da budur üç aşağı beş yukarı. Belki tiyatro bir dereceye kadar açılmıştır işçiye köylüye doğru. Ama ötekilerin soluğu böyle duyulur duyulmaz bir haldedir. 35 milyon nüfuslu ülkemizde kitap tirajları hâlâ beş bindir çoğunluk. On bini aşan azdır. Köye varan yoktur. Bol bol tartışır yazarlarımız. Köyde okunmayı engelleyen bin bir etmenden söz ederler. Engeller olacaktır elbet. Dümdüz mü sanıyoruz devrime varan yolları? Engelleri aşmak da sanatın, sanatçının görevidir. Gerilerde, ortalarda değil, ilerde olmalı, öne geçmeli sanatçı. En önde döğüşen devrimcinin yanında olmalı. Türkü, şarkı olmalı şiir. Romanlar, hikâyeler okuyucusunu hayata karşı devrimci tavırlı yapmalı ve devrimci davranışa itmeli. Sanatın ürünleriyle ilişki kuran insan, daha güçlü devrimci olmalı, olabilmeli. Bilenmeli körelmişse. İçi umut dolmalı, eğer birazcık kararmışsa.

Sanatın devrim için bir yarar ortaya koyabilmesi için, sanatçının halkla düşüp kalkması, meyhaneden çıkması, çalışan halkın arasına karışması, dilini onun diliyle, düşüncesini onun düşüncesiyle emiştirmesi, ondan alması, ona vermesi beklenir. Meyhane köşelerinde, yirmi otuz yıl devlet dairelerinde kapanmakla, kentten dışarı çıkmayıp, köye kıra açılmayıp, fabrikanın kapısından giremeyip, iki tane işçi arkadaş edinmeyip otur-

makla insan verse verse anlamsız sanat ürünleri verebilir. Bunun da tavşanın pisliğinden farkı olmaz. Ölüye de diriye de yaramaz bu sanat.

Yerlisi Yoksa Yabancısı Gelir

Sömürgeci şirketler nasıl dört dönüyorlar yerkürede ve mavi göklerde, görüyoruz! İsterse bir kültür çölü olsun, bir karış yeri boş bırakmaz adamlar, getirip saçarlar kendi sömürgeci sanatlarını, kültürlerini. Vitrinlerimiz baskı derecesinde böylesi ürünlerle dolar taşar, yerlileri silinir. Evrensel olmazdan önce ulusal olan, ulusal olmazdan önce sınıfsal olan sanat ve kültürümüz işe yaramaz, kişiliksiz duruma düşer. Yabancı ürünlere düşmanlık gibi bir bağnazlık yüklemeye kalkmasınlar bize. Kendin seçersen, kendin ister ve alırsan ve bu alışveriş karşılıklı olursa değerlidir. Ama sömürgecilerin seçip üzerimize yığdığı ürünlerin zararı vardır devrim bekleyen halkımıza, yararı yoktur.

Devrim için çaba harcamak görevinde olan sanatın ve özellikle edebiyatın nitelikleri üzerinde durmanın gereği yoktur. Orası sanatçının kendinden başkasının giremeyeceği bir alandır. Bireysel ve toplumsal ilişkilerle sanatçı kendisi seçer ve saptar bu nitelikleri. Burada söylenebilecek tek söz ve dilek, sanatçının tavrıyla ilgili olabilir. Sanatçı, halinden hoşnut olmayan, yoksul bırakılan işçilerin, köylülerin, ezilen kitlelerin durumuna eğilsin yeter bize, ötesini kendisi bulur getirir. Ezilen kitlelerin durumuna eğilebilen bir sanatçı, kitlelerin yaşamıyla gerekli ilintiyi çoktan kurmuş, ondan alan, ona veren bir denklemin içine girmiş demektir. Emişme dediğimiz hal doğmuştur sanatçıyla toplum arasında. Hem de bundan sonra sanatçının devinimi başlamış, gençlikten, öğretmenden, köylüden geri kalmak, özellikle okuyucudan geri kalmak diye bir sakınca söz konusu olmaktan çıkıp gitmiş demektir. Yabancı kültürlere karşı koymanın, ezilmekten kurtulmanın da yolu budur.

Sanatçı Geri Kalamaz

Bir sanatçı bugün gençlikten geri kalamaz. Eğitimciden, öğretmenden geri kalamaz. Köylüden, işçiden geri kalamaz. Okuyucudan geri kalamaz. Eylemden geri kalamaz tek sözle. Devrimci kavgada sanatçının önde olmadığı toplumda, baskı, sanatçıları yıldırmayı ve sindirmeyi başarmış demektir. Yada sanatçı bilinçlenememiştir henüz. Yeni toplumcu özden uzak biçimlerle düşüp kalkan bir aşamada bocalıyordur. İkisi de kötüdür. İkisini de hızla geçip toplumun sancılarını açıklamak ve deyimlemek, kitleleri uyandırmak, bilinçlendirmek ve yüreklendirmek görevini yapmasını bekliyoruz sanatçıdan. Bilmiyorum bu istek çok mu ileri gitmek sayılır böyle bizimki gibi karanlıkta bocalayan ve devrim gereksinimiyle çırpınan bir toplumda?

Halk ozanlarını düşünelim bugün. Çoğunun karacümlesi yok doğru dürüst. Ama ezilen halkın dert dolu bağrından çıkıp gelmişler. Ne kadar bozucu koşullara dalıp çıkmış olurlarsa olsunlar, sağlam kalmış yanlarından dolayı, dürüst bir görev bilinci gösteriyorlar. Korkmadan ve yılmadan, eylemin önüne düşen, kitlelerde hayata karşı devrimci tavır ve davranış geliştiren örnekler veriyorlar. Şiirleri, sazları ve türküleriyle etkilerini hepimiz biliyoruz. Bir halk ozanının dar söz dağarcığıyla yaptığının daha niteliklisini ergin sanatçılarımızdan niçin beklemeyelim? Bir ülkenin sanatçıları toplumun girdi-çıktısından kopup meyhanelerde günlerini gün edemezler. Buna razı olmak zordur. Yalın gönül koşup sömürücü sınıflara karşı çıkan gençlerin önünde yanında halis sanatçı niteliği taşıyan toplum temsilcilerinin bulunmayışı bütün devrimciler için ciddi bir üzüntü nedenidir. Bunun hiç başka bir anlama çekilmeden, aşırı bir istek halinde yorumlanmadan anlaşılmasını dileriz.

İyiden, güzelden, doğrudan yana olduğunu çok duyduğumuz, aşağıyukarı kimsenin yadsıdığını da görmediğimiz sanatın, bugün iyi, güzel ve doğru uğruna, dünyayı değiştirme ey-

lemi için halkın önüne düşmesini bekliyoruz. Ucu dünyayı değiştirmeye varmayan hiçbir eylem devrimci değildir. Buna yönelmemiş sanatı da devrimci sayamayız. Dünyayı işçilerle işsizler ve köylüler değiştirecekler ve kendi sınıflarının politik egemenliğini kuracaklardır. Dünyanın en kalabalık kitlesini oluşturan bu sınıflardan yana olmayan sanatı dün olduğu gibi bugün de varsıl bir mutlu azınlıktan yana saymak gerekir ki, hiçbir namuslu çaba bugün varsıl bir mutlu azınlık için olamaz, sanat nasıl olsun?

Kitlelerde devrimci bilinç geliştiği zaman, insanoğlunun en etkili topu, tüfeği, tankı ve barutu; en etkili patlayıcısı elde edilmiş olur. En büyük paşa, en büyük mareşal, devrimci düşüncenin kitlelere yayılmış olmasıdır. İnsanda devrimci tavır geliştiren ve kitleleri devrimci davranışa yönelten her sanat çabası devrimcidir ve etkilidir.

Meslek Anlayışındaki Eksiklik

Bütün bunları açıklarken, ozanların ve yazarların birer politik söylev yazmalarını akıldan geçirmediğimizi, kavrayışlı sanatçılar için değilse de sanatın "hacer-ana"ları için belirtmeyi gerekli görüyorum. Bir daha belirtelim ki, topluma verdiği ürünleri, yani ele aldığı özü en güzel biçimde belirlemek sanatçının kendisine kalmış bir görev ve sorumdur. Böyle olmayana zaten kimse sanatçı demiyor çok zamandır.

Bu görev bilincine ulaşan sanatçı, sanatının verimlerini topluma sunmayla ilgili bireysel ve örgütsel görevleri de özenle yerine getirmek zorundadır. İster yazarlık, ister çizerlik, hangisi olursa olsun, sanatı bir "iş" olarak aldığımız zaman, "iş" sadece roman, resim yada beste değildir, daha geniş ve bütünlük gösteren bir kavramdır. Nitekim eğitim de sadece ABC öğretmek değildir. İşin öncesi ve sonrası da işin bütünü içindedir. Önce'si ve sonra'sı da iş sahibine, sanatçıya görevler ve sorumluluklar yükler. Yazarsa yazdığını yaymanın ve okut-

manın gereklerini üstlenecektir. Tıpkı bir köylünün yetiştirdiği ürünü satmak, bunun için kendi örgütünü kurmak, sömürüden kurtulmak, örgütü yoluyla toplumun yönetimine karışmak zorunda olduğu gibi..

Sanırım ki bu düşünce, bize ülkemizdeki sanatçıların meslek birliklerini yeniden kurmak, bunlarla yeni etkinliklere girmek zorunluluğunu da sezdirecektir. Bireysel yaratmadan toplumsal sergilemeye ve örgütsel politik çabalara kadar hepsini sanat çalışmalarının bütünü içinde görmek zorunludur bugün.

Sonuç

Bütün ilişkileri temelinden bozuk dünyamızın ve ülkemizin sömürüden kurtarılmasında ve insanın insana kul olmadığı yeni bir toplumun kurulmasında, bütün sanatçıların devrimci görevlerini yaptığını görmek, işçilerin, işsizlerin ve köylülerin en büyük bahtiyarlığı olacaktır.

Her güçlüğe karşın devrimci olabilen sanata ve devrim için çalışmayı her işin üstünde ve önünde görebilen sanatçıya saygı, sevgi!..

Ankara, 29.1.1970 FAKİR BAYKURT

ANADOLU GARAJI

Deliviranlı Arif, Ankara'ya üçüncü gelişinde buzağıyı oğlundan kurtardı. Seyran Bağları'nın kondularına çıkan yolun yokuşunda çok yoruldu ama, sonunda iyice bir oh dedi. «Kendi belimden inme öz oğlum bu kadar uğraştırırsa, eller ne yapmaz? Gene de kurtardık malı, oh!..»

Ama oğlu kararıyordu. Gelini kararıyordu.

«Kararmayın ulaaan!» dedi. «Ben ettiği iyiliği yüze vurmayı sevenlerden değilim! Bakın bu buzağıyı anasıyla birlikte size ben verdim. Beş ay sağınıp ineği sattınız. İyi ki bunu satmadınız. Erkek mal oğlum! Götüreyim köye öküz olsun! Öküz olsun, sizin olsun! Burda dursa ne olacak? Hasta olup öksüre öksüre ölecek. Ölmesin diye keseceksiniz, satacaksınız. Götüreyim, bir yiğit öküz yapayım da görün. Canınız çekerse bana danışmadan alın gelin, helâl olsun! Hem burda bakamazsınız buna siz! Düşünsene, kendin kalkıp basımevine gideceksin. Gelin kalacak başında. Ne yiyecek bu hayvan? Hani çayır çimen? Hani yem su? Şehir yerinin kondusu, köy yerinin damlarına benzemez oğlum! Akıllı oğlum!..»

Gönüllerini almak için biraz konuştu. Sonra:

«Haydi!» dedi oğluna. «Bırak kararmayı! Garaja kadar gidelim beraber. Bana yardım et. Hem heybe, hem bu, nasıl götüreyim yalnız? Bana yardım edersin gözelce! Cin pazarına dönmüş Ankara'nın içi. Taksi, otopos, minipos; yol bulup gidebilene aşkolsun! Haydi kalk...»

Oğlan hâlâ kararıyordu:

«Bak, bunu aldın, ama yerine bir kuzu bari getir baba!» dedi. «Ben bunu basımevindeki arkadaşlara kesip kavurma yapacaktım! Kendilerine sözüm vardı. Yerine bir kuzu verirsen tamam olur...»

«Kuzu kesersin daha iyi ulan!» dedi Arif. «Arkadaş hatırına insan öküz olacak bir buzağıyı keser mi? Bir kuzu çok bile onların ağızlarına yüzlerine! Sen bunun için tasalanma!.. Tasalanma, kalk...»

Güç belâ gönlünü etti oğlunun. Heybeyi buzağıyı alıp çıktılar. Gelin yarı istekli, yarı isteksiz el öptü. «Selâm söyle anamgile!» dedi. «Bir daha gelirken onları da birlikte getir...» dedi dilinin ucuyla.

Mamak deresine indiler doğruca. Çelik gibi bir ayaz vardı. Asri Mezarlığın yanından Bentderesi'ne vurdular. Heybe Arif'in omuzunda, buzağı da oğlunun yedeğindeydi. Yerde kar suları buz tutmuştu. İkide bir ayakları kayıyordu. Düşmeden yürümek çok zordu. Arkadan önden arabalar vak vuk edip duruyorlardı. Düşe kalka Dışkapı'ya ulaştılar.

Anadolu Garajı'ndaki arabalar çakılıp kalmıştı. Kar kapatmıştı yolları. Çok kullanılmış, külüstür arabalardı hepsi. İyi havalarda zor aşarlardı dağları dereleri. Havalar bozulunca şoförler korkarlardı. Yola çıkmayı göze alamazlardı. Bu kez de alamadı hiçbiri. Ankara'dan dört yöne açılacak yolcular, kimi sabır çekerek, kimi de yollara bakmayan hükümete söğüp asya-sabır çekerek, kimi de yollara bakmayan hükümete söğüp sayarak beklemeğe başladılar. Zehir gibi tütün içip zift gibi tükürdüler.

Burada, bütün başkent ilçelerine, uzak yakın bütün illere; Münih'e, Hamburg'a kalkan araçlar konaklardı. Heybesini sırtlamış köylüler; sabun, sigara, lâmba camı, boyalı şeker almış bakkallar, eşyasını ıslatıp sefil etmiş satıcılar; hasta kadınlar, işçiler, işsizler; kimi gelir, kimi gider; üstleri başları tezek kokan insanlar bir yandan bir yana savrulurlardı. Arabaların arasında simitler şuruplar satılırdı. Kış olunca yazıhanelerde linyit

sobalar yanardı. İki üç kişi sobanın başını tutardı. İki kanatlı kapıyı da biri kaparsa biri açardı. Şoförler müşterilerin toplanmasını, arabaların dolmasını, kapalı yolların açılmasını beklerlerdi sıkılarak, söğerek...

Karapazarlı şoför Murat, öğleye doğru, Şabanözü yolunun ziyansız olduğunu öğrendi. «Davranın gidelim!» dedi müşterilerine. Eski Fordunun motoruna güvenirdi iyi kötü. Bu yüzden belki iki otobüs dolduracak kadar çok yolcunun eski Forda doluşmasına ses çıkarmazdı.

Herkesi yerine oturtmak, o kadar heybeye, torbaya yer bulmak, artan öteberiyi tepeye yüklemek zor oldu. Arkadaki boşluğa iki külçe saç, bir göçmen sobası, bir dikiş makinası koydular. Bunların üstüne de yolcular sıkıştı.

Yamak hâlâ yukardaydı. İpleri bağlıyordu. Murat motoru çalıştırdı ivik çabuk. Gitmeğe hazırdı. «Ulan elini çabuk tut, gidelim!» diye bağırdı yamağa.

Yamak iniyordu, Deliviranlı Arif geldi tam o sıra. Omuzunda heybe, yanında oğlu, oğlunun yedeğinde buzağı vardı. Eski paltosunun etekleri yerde sürünüyordu Arif'in. Yaşlandıkça boyu kısalıyordu herhalde. Yıllardır aynı paltoydu. Yamatıp yamatıp giyiyordu. Otobüse yaklaşınca buzağıyı aldı oğlunun elinden.

«Haydi hoşçakal!» dedi. «Geline selâm söyle!»

«Uğurlar olsun!» dedi oğlu, el öptü.

«Gelenle gidenle haber sal. Bir eytaçlığımız olursa bildir!..» dedi, savdı oğlunu. Diliyle dişinin arasından da söğdü: «Bir buzağıyı çok gördü babasına, eşşeğin kunladığı! Ulan bunun aslını ben verdim sana, sıpa, neden surat asıyorsun? Neyse, gene hoşçakal...»

Üstü başı kir içindeki yamağa yanaştı:

«Tık oğlum şunu içeriye!..» dedi.

Yamak baktı: «Yok ki yer be dede, nasıl tıkayım?» dedi.

Deliviranlı Arif şakayı sevmezdi: «Yer bul oğlum! Yoksa kalacak mıyız bu dinikırık şehirde?» dedi sertçe.

Yamak, «Yer yok!» dedi yeniden.

Arif bağırıp çağırdı, kendi tıktı buzağıyı. Elleriyle de iteledi. Kullanılmış göçmen sobasının sahibi kızdı. Eski borulardan biri yamulmuştu. Arif, adama yan gözle baktı, «Fazla dırgırdama! Yolculuk hali bu!..» dedi. Saç külçesinin üstüne yerleştirdi buzağıyı.

Şoför Murat, yerinden kalkıp otobüsün ardına dolandı. Deliviranlı Arif'in «ters bir herif» olduğunu gözlerinden okudu. Hem yamağa, hem arka yolculara, «Sıkışın aslan hemşerilerim! Deliviran şurası, idare edin!» dedi tatlı sert.

«He ulan, uzun bir yol gibi ne kafa tutuyorsunuz?»

Murat: «Tamam tamam!» dedi. «Sökül parayı!..»

Para konusunda takışmadılar. Deliviran çok beride olduğu halde Şabanözü parası alırlardı. Peki! Bir kişilik de buzağı için aldı Murat. Ona da peki!

«Gidiyoruz artık!» dedi Murat. Düşecek gibi aşağı aşağı sarkan yolcuları içeriye itip kapıyı kapattı, geçti öne. Arabayı sürdü, garajdan çıkardı. Yeşilöz'ü, Solfasol'u, Hacıkadın Deresini geçti bir solukta. Eti Yokuşu'nu tırmandı. Havaalanı'na doğru rahat bir yolculuk başladı. Yol süt gibiydi. Ama Havaalanı'nı geçince birden değişiyor, zorlaşıyordu. Alışkındı Murat.

Eski Fordun arkası, çeyrek saatin içinde bir «âlem» oldu. Karapazar ve Şabanözü köylerinden on kadar genç, Deliviranlı Arif'le buzağıyı gırgıra aldılar. Gençler basımevlerinde, onarım işliklerinde çırak olarak çalışıyorlardı Ankara'da. Kondularda kalıyorlardı. Arada bir köylerine gelip azık ekmek alıyorlardı. Yolculuk sırasında Arif gibi birini buldular mı çullanıyorlardı üstüne.

Arka kapının üstündeki cam kırıktı. Soğuk kılıç gibi dalıyordu içeriye. Saç külçesinin üstünde yatan buzağı, tüylerini dikip titremeğe başladı. Arka boşlukta eşyalarla içiçe oturan yolcular da üşüyorlardı. Birden top gibi bir kahkaha yükseldi. Öndeki yolcular dönüp baktılar...

Şabanözü'nün dağ köylerinden bir yolcu:

«Sat bana buzağıyı!» dedi Arif'e.

«Satılık değil!» dedi Arif sertçe.

«Sat! Otuz papel vereyim!»

«Satılık değil dedim...»

«Sat; yirmi papel vereyim!»

Arif: «Satılık değil dedim ulaaan!» dedi.

«Sat; ben beş papel vereyim!» dedi başka biri.

«Zevklenmeyin benimle, kahbe dölleri!» diye bağırdı Arif. «Babanız yerinde herifim!..»

Arka boşluktaki yolcular bir daha patladılar.

Arif kızdı, sövgü üstüne sövgü sıraladı. Köylü yolcular sevindiler. Yol Çubuk'a kadar da iyi sayılırdı. Çubuk'tan sonra değişti. İniş, yokuş, dönemeç birbirine karıştı. Bir de buzdu yerler! Kargın Çayırı'nı geçtiler. Karadere'ye gelince durdular. Yukarısı yokuştu. Eski Forda zincir sarmak gerekiyordu. Murat indi uğraştı. Yamağın üstü başı batıp çıktı. İş uzun sürdü. Yolcular indiler, işediler, yeniden bindiler.

Her inen, buzağıya bir çarpıyor, Arif'e de takılıyordu. Kimi de görmezlikten gelerek üstüne basıyor, buzağıyı tedirgin ediyordu. «Ulan bu ne? Burda bir şey var! İt mi, pisik mi?» İt, pisik demelerine kızıyor, durmadan sinkaf ediyordu Arif. «Ne iti, pisiği? Ankara'da biraz bakımsız kalmış. Bir yıl sonra aslan gibi bir tosun olur o!..» diyor, titreyen buzağıyı savunuyordu. Karadere çok ayazdı. Bir de rüzgâr çıktı, tipi savurmağa başladı az sonra, az daha buyacaklardı. Yolcuların tüyleri diken diken oldu.

Zincir takma işi uzuyordu. Murat, arabanın altında yamakla birlikte yuvarlanıp duruyordu. Ortalık sis içindeydi. Havaalanı'nın sivrilikleri görünmüyordu. Çubuk'un evleri, ağaçları duman içindeydi.

Deliviranlı Arif, sırtından paltosunu çıkardı usulca. Altından da eski ceketini çıkardı. Ceketi buzağıya örttü, paltoyu yeniden giydi sırtına. Sonra buzağıyı kucağına aldı, sıktı adamakıllı. Zincir takma işi bitene kadar öyle bekledi.

Gırgırı seven delikanlılar Arif'in çevresini iyice aldılar: «Buzağıyı satmadın, ceketi sat!..» dediler.

«.....»

«Ben otuz papel vereyim!..»

«.....»

«Ben yirmi papel!..»

«.....»

«Ben on!..»

«.....»

İyice bunaldı Deliviranlı Arif. İçinden «Ya sabır!» çekti üstüste.

Zincir takma işi bitti, Arif bekledi. Herkes binsin, ondan sonra sıra kendine gelsin. Buzağıyı kucağında tuttu öyle. İçeri girdi, oturacak bir yer bulmağa çalıştı. Yoktu. Her yer doluydu. Birden araba yürüdü. Kucağındaki buzağıyla birlikte göçmen sobasının üstüne yıkıldı. Beli bacağı acıdı. Delikanlılar, kasıkları yarılırcasına güldüler. Eli yetişen de bir kez itti önünden. «Ya sabır!» çekti Arif bir daha, bir daha. Delikanlılar boyna gülüyorlar, zevkleniyorlardı.

«Ulan sizin hepiciğiniz birer avuç kül atıp çıkmışsınız ananızdan!» diye bağırdı.

Hiç bozulmadan bir kahkaha daha patlattı gençler. Ankara'da tiyatro, sinema görmemişlerdi. Susamışlardı eğlenceye.

Devetaşı'nın oraya vardıkları zaman Arif sevindi. «Hele şükür yahu!» dedi içinden. Deliviran hemen aşağıdaydı. Bütün o gidenin köyleri, tarlalar, damlar, uzaktaki yakındaki tepeler ak karın altındaydı. O yanda sis yoktu. Apaydınlıktı. Her şey açık seçik belliydi. Deliviran'ın evleri üstüste; ağacı bahçesi yok; ortalık sessizlik içindeydi.

Delikanlılar:

«Deliviran'da araba bozulsun, Murat Ağamız arızayı bulamasın. Kalalım köyde, dolalım Arif Emminin evine!.. Diyelim, getir bize yem yiyecek! Kes bize tavuklardan horozlardan! Yap bize pilav! Tezek sobasını da ateşle! Koyun tezeği yağlı

olur. Kızdır boruları kıpkırmızı. Ağırla bu kadar adamı sabaha kadar... Yapar mısın Arif Emmi?»

Köye inene kadar karşılık vermedi.

Köyün ortasına gelince eski Ford durdu. Yamak inip kapıyı açtı.

Heybe omzunda, buzağı kucağında Arif indi. Hiç konuşmadan, gürültü etmeden öne doğru gidip şoför Murat'a yaklaştı:

«Aha şu kıyıdaki ev benimdir Murat Efendi!» dedi. «Araban bozulduğu zaman, gece gündüz deme, buyurup geliver yeğenim! Sana tavuk da keserim, horoz da! Pilav pişirtirim! Isıtırım gözelce seni...»

Arkadakiler bağırdılar:

«Bize yok mu Arif Emmiiii?»

Arif, arabanın önünden çekildi usulca:

«Oğula uşağa söylerim, size de birer tekne yal kararlar!» dedi.

Delikanlılar buna daha çok güldüler.

«Yalı içer, kapının önünde yatarsınız deli kavatlar!..»

Murat, gaza bastı yeniden. Ayazın, aklığın içinden uzaklaşıp gitti araba. Gülmeler, kahkahalar dürülüp dürülüp açılıyor, şamata şenlik arabanın içinden dışarlara taşıyordu.

Deliviranlı Arif, buzağıyı yere kuza koymadan, doğruca evine götürdü. İçinde koyun tezeği yanan sobanın başına yatırıp ısıttı. Sırı dökülmüş çinkonun içinde kepek kardı, içine kırmızı biber koydu, yedirip karnını doyurdu güzelce. Sonra saliverdi ahıra. «Kazasız belâsız dönüp geldik evimize! Buzağıyı da tıktık ahıra çok şükür!..» dedi, mutlandı.

BİR SEPET PARA

Köy içinden koyun sürüleri geçiyordu. Sefer Ali, duvarın dibinde «dirsek keyfi» yapıyordu. Keyfe benzer yanı yoktu yaptığının. Gübre dolu havayı ciğerlerine çekip duruyordu. Uyukluyordu biraz da.

Tam kuşluk zamanıydı. Nasıl oldu bilmedi, birden akşamın karanlığı çöküverdi. «Filinta gibi» iki kız belirdi merdivenlerden. Kızların ikisi de başörtüsüzdü. Saçları savruluyordu. Turunç rengi giysilerin içinde geliyorlardı. Başlarının birer yanı kırmızı kırmızı yanıyordu. İçinin çok saklı yerlerinden, «Şu mevlâmın ihsanına bak!» diye geçirdi Sefer Ali. Anında utandı, pişman oldu düşüncesinden.

Yanık saç kokusunu sevmezdi hiç. Havayı bir daha kokladı, ama yanık saç kokusu duymuyordu. «İyi ki o pis koku yok!» dedi içinden. «Fakat kim bunlar? Neye geliyorlar? Akşamın şu dar zamanı köyümün, evimin üstüne çıkıp gelmeleri, acaba niçin? Ne isterler benden?»

Usulca doğruldu. Eliyle hasırın üstünü süpürür gibi yaptı. Kalktı ayağa. «Geçin bakalım kızlar, buyrun!» dedi.

İki kız, iki fidan gibi kız. Üstüne gelmişlerdi. Kalkıp güler yüz, tatlı dil göstermesi gerekiyordu. «Benim gibi bir sefile çıkıp geldiler. Herhalde bir dertleri var. Başlarının birer yanı kıpkırmızı ateş! Belki, «Söndür bizi Sefer Ali!» diyecekler. Belki beni dağa kaldıracaklar ne mutlu!»

«Buyrun, şöyle geçin!» dedi.

Kızlar yanyana durdular.

Bir ara başını yere eğdi Sefer Ali. Sonra kaldırıp bakınca şaşırakaldı: O kırmızı ateş yoktu başlarında! Ak papatyalarla örtülüydü başları. Giysileri de turunç değil, göl gibi mavi, hem de kırmızı çiçekliydi. «Kocadım artık, şeşi beş görüyorum!» dedi içinden. «Acap neyin nesi bunlar? Kim yolladı bu cerenleri benim yanıma?»

«Sefer Ali!» dediler.

«Efendim kızlar, geçin oturun!»

«Sefer Ali...»

«Benim Sefer Ali!.. Oturmayacak mısınız?»

«Sefer Ali, bak sabah oluyor! Bak şafak sökmüş, oturulur mu?»

«Horozlar ötmedi daha bre, oturun!.. Hemi de sormak ayıp olmasın, siz benimle yatmaya mı geldiniz? İyice kocadım, çapım çupum kalmadı. Yani sizi hoşnut edemem! Oğlum yatabilir sizinle! Zorlu oğlandır. Ama o da asker şimdi. Tâ sınırda, Meydanekbez'de bulunuyor!..»

Kızlar birbirlerine çimdik attılar:

«Biz yatmayız seninle, senin oğlunla! Hele şu sert sakallarınla!..» dediler.

«Kör olsunlar, çok serttirler! Avradım Ayşeli de sevmez! Ama oğlumunkiler yumuşaktır! Sakalı var mı, yok mu, belli bile olmaz! Onunla yatabilseniz hoş olurdu. Ben oğlumun kudretine güvenirim. Hemi de bekâr daha. Yeter artardı ikinize. Ne fayda, burda değil. Suriye'den şal kumaşları getirecek. Gelir gelmez evereceğim onu. Oğlum akkındır. Alacağı kızı hoş tutacağına umudum vardır. Benim sakallar sert, evet! Bizim köyün havasından ileri gelir bu! Vaktiyle bizimkiler de oğlumunkiler gibi yumuşaktı. O zaman sadece Ayşeli'ye değil, köyün öteki avratlarına da yetiyordum. İkileyip üçlüyordum! Nadaslarını gözel yaptığımdan, ekinleri de iyi yürüyordu. Gök gözlü, ufacık burunlu çocukları oluyordu...»

«Çok çapkınsın Sefer Ali!»

«Çapkınlığım eskiden...»

«Sefer Ali...»

«Sefer Ali'yim! Adımı da biliyorsunuz!»

Kızlar, omuzlarına basıp Sefer Ali'yi oturttular. Hemen ellerinde bir sepet belirdi. Sepetin sapını ortaklaşa tutuyorlardı.

«Sefer Ali, bu sepeti al, içindekiler senin!»

Doğrulup kalktı Sefer Ali:

«Kızlar, nesiniz siz? İn mi, cin mi? Kimin sözüyle geliyorsunuz?»

«Kimiz, kimin sözüyle geliyoruz, karıştırma!»

«Hayret be kızlar? Bu sepette ne var ki getirdiniz bana? Çay kahve mi? Avradım Ayşeli'nin saçlarına kına mı?»

«Açar bakarsın Sefer Ali!»

Sepeti tutuşturdular eline. Kendileri inip gittiler merdivenlerden. Kaşla göz arasında yittiler. Onlar gitti, köyün horozları başladı ötmeğe. Şafak söküp bitiverdi birden! Bir beyazlık içinde dağlar, dağlarda şeytan köyleri, kayalar belirdiler. Gökyüzünün bulutları allaşıyordu.

Sefer Ali, elindeki sepeti tarttı. Epeyce ağırdı. Usul usul saçağın ucuna yürüdü. Giden kızların ardından bakıp iç çekti. Elele tutuşmuş kaçarken gördü kızları bir ara. Köy içinden su akar gibi gidiyorlardı. Dereye vardılar. Sonra söğütlerin arasından geçip Tütünlü Tepesi'ne ağdılar. Bayıra yukarı, elele gidiyorlardı. Yorulup kalmıyorlardı bayırı çıkarken. Sağlam yapılı kızlardı. Tütünlü'nün kayalarına yeni günün ışıkları vurdu. Kızlar ışıkta karaltı gibi kaldılar. Küçüle küçüle öte yüze aştılar.

Sefer Ali, sepeti bir daha tarttı: «Avradım görsün bunu!» dedi. «Bizi de adam yerine koyup gelenler varmış dünyada! Açıp bakayım şu sepete! Açıp bir bakayım!..» Duvarın dibine döndü. Hasırın üstüne oturdu. Sepetin ağzındaki örtüyü kaldırdı.

«Ulan, ulan, ulan!..»

Yüzü birden gülüverdi. Bir çığlık attı. Sonra iyi yapmadığının farkına varıp, eliyle ağzını kapattı: «Para ulan! Para ulan! Şu Sefer Ali'ye bak sen!.. Kâğıt bannotlar, sarı liralar, ak me-

citler!.. Sefil ömrümün sonunda şu paralara bak ulan! Oğluma düğün, avradıma koyun, sırtıma palto, ayaklarıma mes!.. Ulan Sefer Ali, bak bir sepet para ulan!..»

Karısı da nerelere gitti acap! Yok evde. Ekin aralarına ot kazmağa gitti belki. «Ot yemelere filan paydos artık!.. Eve pirinç alırım pirinç!.. Güz gelende üç dana kesip tenekelere basarım!.. Bundan kelli bütün aşlara, çorbalara kavurma koysun avrat; oooh!..»

Yattı oraya, duvarın dibine. Öten horozlara, üren köpeklere aldırmadı. Karısı eteğinin otuyla çıkıp gelinceye kadar yatmak istiyordu. Gözlerini yumdu. Derin bir uykuya dalmak istiyordu. Uyuduğunu beğenmiyor, daha derin bir uyku istiyordu.

Karısı, un eliyor, gürültü ediyordu ocağın önünde. Un elerken eleğe şap şap vuruyordu durmadan. Şapırtılar odayı dolduruyordu. Yorgunluğu geçmeden kalkıp sabahı başlatmıştı karısı.

Şapırtılardan uyandı Sefer Ali. Gözlerine zamk sürülmüş gibiydi. Epeyce uğraştı, zorla açtı, kıp kıp ettirdi gözlerini. Baktı, dışarda duvarın dibinde değil, içerde, yatağın içindeydi. Eski yorgan çenesine kadar çekiliydi. Ellerini iki yana çaldı. Sepeti araştırdı. Sepet yoktu! Kızlar yoktu! Paralar yoktu! Bir büyük oyuntunun içinde kalakaldı. Boğazına kadar bir acı doldu içine. Bir söğdü: «Düşlerde kazandıklarımız bile kalmıyor elde, avrat sattığımın!» dedi. Kızlara dedikleri geldi aklına. İkileyip üçlemelerinden, nadas ettiği avratlara gök gözlü çocuk doğurtmalarından utandı. «Saçmalamışız canım!» dedi. O utançla bir daha söğdü.

«Ne oluyorsun gene sabah sabah?» dedi Ayşeli. «Besmele çeker gibi ne bu söğmeler?»

«Düşümün içinde para gördüm! Bir sepet; dopdolu bir sepet getirip verdiler!»

«Tüüüh! Allahın budalası! Madem gördün, ne söylüyorsun? Söylemeyeceksin!»

«Söylemeyip de; ne faydası var düşteki paranın?»

«Söylemeyecektin! Arar bulurdun sepeti! Hiç değilse üç beş kuruş çıkar gelirdi bir yerden...»

«Gelirdi bekle! Avrat sattığım!..»

«Her kula kısmet olmaz düşünde para görmek! Senin kalbin temiz!»

«Pek temizdir maşaallah! İki tane filinta kız geldi: "Ben yatmam, oğlum yatsın sizinle!" dedim. Ayağıma gelmiş kızları teptim!..»

«Olsun! Gene temiz senin kalbin! Dua et Allaha, bir daha yollasın!»

«Bu yaşa kadar yollamayan Allah...»

«Bu yaştan sonra yollar inşaallah!»

«Yeter olmayacak dualara âmin dediğim!»

«Allah büyüktür Sefer Ali, Cenaballah...»

«Büyük olduğundan bizim gibi küçük kulları hatırlamıyor! Sankim biz kervanlarını ürküttük çöllerde! Baksana şu hallerimize!..»

O gün; ondan sonraki gün; daha birçok günler; işin arasında, ekmeğin aşın arasında o düşü, o iki filinta kızı, o para dolu sepeti konuştular. Fırsatını bulup bulup Allahı çekiştirdiler. Biri saldırıyor, biri savunuyordu. Çeke çeke ortasından koparacaklardı konuyu. Biri, «Kalbini sağlam tut, Allahtan umut kesilmez!» diyor, öteki, «Ölünceye kadar umutla mı yaşayacağım? Yaşım geldi altmış üçe! Peygamberimiz de bu yaşta öldü!..» diye kafa tutuyordu.

Köyün içine yayıldı, dillere destan oldu Sefer Ali'nin düşü. Onun bunun düşü üstüne çok kafa yoranlar, düşlerden anlam çıkaranlar, Sefer Ali'ye kızdılar: «Ulan, insan uyurken gördüğü parayı uyanınca anar mı? Anınca, yanar kül olur o paralar!.. Seninkiler de kül oldu şimdiye! Ah, söylemeyecektin!» dediler. Sefer Ali kulak asmadı bu «kuru dâva»lara! Karısının, «Dua et herif, dua et Allaha da, düşünde gösterdiklerinin bir tutamcığını gündüz gözüyle yollayıversin!..» demelerine aldırmadı. Ne cami, ne imam; ne dua, ne ezan... Çekildi kabuğuna. Zaten

kapalı olan kapılarını biraz daha kapadı. Altmış üçten sonraki ömrünü böyle geçirecekti artık...

Yedi ay kadar sonra Şükrü geldi askerden.

Şükrü bir gece yarısı girdi köye. Kimse görmedi geldiğini. «Akıllı oğlandır avrat sattığım!» dedi Sefer Ali. «Bir heybe kumaşla geldiğini kimselere sezdirmedi!» Heybesi gibi kuşağı da doluydu. Ceketinin pantolonunun bütün cepleri, şapkasının içi, kâğıt parayla, beş yüzlük, binlikle doluydu. Geldiği gece hepsini çıkarıp demet ettiler baba oğul. Bir peşkire sardıktan sonra dolaba kitlediler. Anahtarı Sefer Ali aldı yanına. Önce kuşağının arasına koyacak oldu. «Düşer!» diye vazgeçti. Uçkurunun ucuna bağladı sıkıca. Karısı, «Orda burda ayakyoluna oturursun, çözerken bağlarken şüphelenirler. İyisi mi, ver bana, ben bağlayayım!» dedi. Sefer Ali elini salladı bu öneriye: «Böyle işlere avratların aklı ermez Ayşeli!» dedi, kesip attı.

Ertesi gün, oğluna bir ayrı, karısına bir ayrı öğütler verdi: «Sende para olduğunu sezmesin köyün adamı! Köylüler, bildiğin gibi değil. Sinek gibi çullanırlar. Hemi de utanıp sıkılmadan dedikodunu ederler. Yum ağzını. Avrat, sana da söylüyorum, yumun ağzınızı!» Sağ elini yumruk yapıp ağzını sildi, «yedik yuttuk» işareti yaptı: «Yedik yuttuk!» dedi. «Yuttuk, tamam! Şükrü'nün askerden para getirdiğini kimse bilmeyecek! Eğer ki biz söylemediğimiz halde sezilirse, "Şükrü onu kumarda kazandı!" diyeceğiz. Zaten de kumardan kazandın değil mi oğlum? Helbet kumardan! Köy içine çıktığın zaman yaşıtlarının arasına karış, biraz kumar oyna oğlum! İki gün üt, bir gün de ütülüver. Üç çuval buğday çal ambardan, götür sat. Sonra biraz da Şabanözü - Karapazar yakasına geç. Kazandım, kaybettim söylentileri çıkart. Kabın kalayı var, işin kolayı var, bre oğlum!.. Anlaşıldı değil mi aslan oğlum?..»

Sabah erken kalktı. Ocaktaki ırbığın suyu ılıktı. Dışarı çıkıp bir apdes aldı. Elini yüzünü kurularken karısı uyandı. Yüksek sesle dua okuyordu. Sesine uyandı. Oğlu ise uzun bir yorgunluğun içindeydi. Uykusu derine düşmüştü.

«Bir abdescik aldım Ayşeli!»

«Çok hoş ettin Sefer Ali!»

«Dört rekât namazcık kılacağım!»

«Kıl da Allah kabul etsin Sefer Ali...»

Dualarını sesli sesli okurken oğlu uyandı. Oğlunun uyandığını yan gözle gördü. «Bugünü de gördük şükür!» dedi, elini yüzüne çaldı. Sonra, «Gösterene şükür!» diye ekledi bağırarak.

Çorba içtiler.

«Köy içine biraz geç çık Şükrü!» dedi. «Kahveye var. Hoşgeldin diyene çay ısmarla. Ama kahve ısmarlama sakın! Ismarladığın çayların parasını verme. Ossuruğu Cinli Kadir'e, "Veresiye çiz emmi!" de. "Sonra babamdan alırsın!" de...»

Ayşeli buna razı olmadı:

«Delikanlı oğlan, köyün içinde ayıbolur! Dedikodu olur!» dedi. «Daha evlenmedi, düğünü olmadı!..»

«Senin bu işe aklın ermez avrat! Varsın dedikodu olsun!..» dedi, iki elini ardında bağladı. Tesbihini de aldı. Sallaya sallaya köy içine çıktı.

Köy içinde Kamber Çavuş'a rastladı. Hacı İsmail'in Durmuş'la Eski Muhtar Hamdi de oradaydı. Ortahalli Ellezoğlu oradaydı. «Esselâmün aleyküm varahmatullah erenler!..» Herkes oradaydı. Hepsinin de başı eğikti.

Adamlar dönüp bir baktılar. Baktılar selâm veren Sefer Ali, gene döndüler, eğdiler başlarını. Yağmurlar yağmıyordu. Kuruya ekin iyi gelmediğinden güzlükleri ekemiyorlardı. Daha bir çizim yer sürmemişler, bir avuç tohum saçmamışlardı.

«Askerden oğlum geldi erenler...»

Dönüp birer «gözün aydın» çektiler.

«Oğlum, Halep, Antep yanlarını anlatıyor erenler. "Camiler kubbeli, minareler şerefeli, din işleri çok kaviii!.. Bet bereket iyi!.." diye anlatıyor erenler. Bizim camiye de bir çekidüzen vermeli! Yıkık yerlerini onarmalı, yeni baştan sıvatmalıyız! Hemi de içine bilgili bir imam tutmalıyız erenler! Kulağına varmasın ama bu şimdiki çok cahil!..»

Eski Muhtar Hamdi, garip garip baktı Sefer Ali'ye. «Ne oluyor ulan bu dürzüye?» dedi içinden.

«Ne bakıyorsun yüzüme koyun gibi Hamdicik? Onca zaman muhtarlık yaptın, ama ne köye baktın, ne camiye!.. İkisi de viran oldu. Ancak dul avratların peşini kovalayıp gönlünü eğlendirdin! Çok avrada veledizina doğurttun! Rakı şarap içtin. Yenice sigarasını da ağızlığa takıp tütüttün...»

Eski Muhtar güldü: «Ne oluyorsun yahu sen?» dedi bir daha.

Ortahalli Ellezoğlu: «Düşünde para görmüştür gene!» dedi, güldü.

Sefer Ali kızdı: «İnsanın düşünü başına kakıp durmayın! Bir köye ağızlı yüzlü imam şart değil mi? Koskoca köyün camisine bir düzen lâzım gelmez mi? Halep, Antep yanlarında insanlar diniyeye çok değer verdiklerinden, edep ve ahlâkları da kavi imiş... Oğlum anlata anlata bitiremiyor!»

Bir hafta sonra Şükrü kumarda yirmi lira üttürdü. Ambardan iki teneke buğday aşırıp sattı Ossuruğu Cinli Kadir'e. Sefer Ali de sabah namazlarını camide kılmağa başladı. Yüksek sesle abdes alıyor, «Görmediklerimi gördüm dedirme, duymadıklarımı duydum dedirme, bizi bu yaştan sonra dağlıya kırlıya rezil eyleme, bizi kuru iftiradan, kör şeytan şerrinden esirge yarabbiii!..» diye dualar ediyordu. Herkes durup dinliyordu. Koca caminin içinde çokça bir onun sesi duyuluyordu.

O yıl kurban bayramı bahara geliyordu. Sefer Ali, kestiği kurbanın yarısını aş edip köyün yoksullarını çağırdı. Aşure pişirtip, hepsinin karnını etliyle tatlıyla doyurdu. Bayramdan önce de caminin bozuk yerlerini onarttı. Yıkık yerlerini ak toprakla sıvattı. Evciler'den Ruşen Ustayı çağırtıp alçıyla, satı boyasıyla süs yaptırdı. Söyleye söyleye, Eski Muhtarı, Yeni Muhtarı, yoksulları, hiç toprağı, sağlım ineği olmayanları, varsılları, ortahallileri kandırdı, hepsinin yönünü camiye döndürdü. Toplam komşularını Halep, Antep yanlarındaki köylüler gibi yaptı. Bayram günü de, kasabadan Hacıoğlu Hocayı çağırdı,

hutbeye çıkardı, bir vaaz verdirdi, bir vaaz verdirdi, o kadar olur! Köy o eski eğri yolları bıraktı, doğru yola girdi! Bet bereket arttı!

Şükrü, iki kez büyük kumar oynadı. Bir kez Şabanözü'nde «ütüldü», bir kez Karapazar'da «üttü»! Söylediklerine göre üttüğü ütüldüğünün elli katı fazlaydı! Gerek Şabanözü, gerekse Karapazar «uzak» yerlerdi. Kolay kolay gidip gelen bulunmuyordu. Ama çevre köylerden «duyan» vardı, Şükrü çok para ütmüştü!

Sefer Ali, bir kurban daha kesip aş döktü. Çevre köylerin hacısını hocasını çağırdı. Şükrü bunların önünde diz çöküp, bir daha kumar oynamamaya, kılıç çekmemeye, ütmemeye, ütülmemeye yemin tövbe etti. Güz gelince de düğününü yaptılar. Kumardan kazanıp hemen tövbe eden akıllı bir oğlan olduğu için, kız babası hiç nazlanmadı.

Bir at aldılar eve. Bir sürü koyun aldılar. Bir kırma tüfek aldılar. Köye yeni bir imam tuttular. Evcek namaza, niyaza, duaya başladılar. Köyün din işlerini gevşeklikten kurtardılar. Balçık evlerin arasına bir de minare yükselttiler.

MİYASE'NİN ATEŞİ

Bostanlar çiçek...

Sebzeleri yoluyorlar biraz biraz...

Çok arı var çiçeklerde, sıcak kaynıyor.

Kamyonları getirip sokuyorlar ekili tarlaların arasına. Sandıkları sepetleri doldurup yerleştiriyorlar. Günde on kamyon çıkıyor Esethanlı köyünden. Darasını düşüyorlar. Kirasını, kredisini düşüyorlar. Herkes kendi «bireyci» başını kurtarmağa çalışıyor. Herkesten birer yarım kâr alan kabzımal Zülfikâr topundan daha güçlü oluyor. Ondan sonra günlerce konuşsunlar, ilensinler; baş edemiyorlar bir tek herifle...

Tarlalar küçük, tarlalar bin parça...

Esethanlı'da yüz ev var. Çok iğdiş adam var. Çok delikanlı, çok da yiğit kızlar var...

Ama tarlalar bin parça, belki binden fazla küçük küçük parça!

Bireyin gücü bile ona yirmiye bölük. Kazık atmasın da ne halt etsin Zülfikâr böyle sürüden sürü sürü ayrılan, hem de daha bilinçlenmemiş üreticilere, subaydan, memurdan, yapılardaki işçilerden de bol kazanan Zülfikâr?

Esethanlı köyünün tarlalarına dünya güler! Bir tarla, bir yorganın üstündeki yama kadar! Bir tarla, dünya iş!.. Sürmesi, kesek kırması, ekmesi, sulaması, çapalaması, ot alması, sebzeleri toplaması, sandıklara sepetlere dizmesi, kamyonlara yüklemesi... Sonra beklemesi dönüp gelecek diye sandıklar... Bekle-

mesi düşülecek diye daralar... Beklemesi doğru dürüst ödenecek diye paralar...

Bostanlar felâket çiçek!

En çok kabakların yaprakları geniş.

O insanın başına vuran yeşil en çok biberlerde!

Arılar onar yüzer, bir karıkta belki bin!

Bir tarla: Bu kadar küçük arılara; bu kadar küçük direnmeye Zülfikâr'ın vurgununa... Kimse farkında değil! Farkında olsalar da hemen birleşemezler! Bir dağ deviremezler! Vurup bir telefon direğini kıramazlar! Göremezler gözlerindeki bir direği!.. Böyle derler, böyledir (mi?)! Bir uzun uykudur minareler boyu! Bir gün tarlakuşları uçuşurken, güneş doğarken, uyanmışken karı kız kirli pis, az çok yoksul; felâket bir hızla yürüyecekler tümcek, görecekler parça parça tarlaların ayıbını, vede çıkmazlığını bu yolların; az kaldı! Görecekler her evde bir tezek-üstü tencerenin gülünçlüğünü; az kaldı! Dağlar soluk alıp verir gibi bir gürültü; o karşı konmaz büyük şiir; birikmiş dam yataklarda, yıldız altı, belkisiz, yüzde yüz!

Küçük tarlalar yeşillik.

Bostanlar pul pul çiçek ve arı.

Herkesin herifi acar, işleri yürüyor.

Miyase yapayalnız. Üç gündelikçi getiriyor, «kurtaralım» diyor. Gündelikçi işi candan tutar mı kendin gibi?

Kuşluk geçti, öğlen oldu, yedirip içirdi.

Bir kalbur da çocuk, ufacık, başında...

Bu rençberlik dev zanaatı, zorun zoru, erkek ister.

«Gün sallandı ikindiye!»

Biter mi hiç batası tarla!

Bir kalbur çocuk, kız oğlan.

Herkesin kocası işinin başında.

On kadar önemsiz aylak var koca köyde.

Miyase yalnız, Miyase tek, arıların içinde...

Üç gündelikçi, sabahtan beri...

Ve akşam *oluyor.*

Miyase'nin kocası Arif, köyde! Evde! Arif, köy içindeki evde! Koyunlar çıkıyor yaylıma yeniden. Bir toz çöküyor bütün taşların, merdiven tahtalarının üstüne, bir toz bütün aylak genizlere, gübreli!.. Çanlar çangır çungur... Çoban yeni bir geceye alıp götürüyor bir koyunun ardından bütün koyunları topluca! Her evden üçer, beşer. Hiçbir evinki sürü olmaz; az! Tarlaları ayrı ayrı tutup koyunları topluyorlar gelenek yüzünden. Arif köy içindeki evde! Aylaklar, Arif'in duvarın dibindeler, gölgede! En çok burası serin cami gölgesinden sonra.

Bayırda bir haney dam, iki katlı.

Bir duvar, taş yapı, çamur sıvaları dökük.

Duvar, yükseliyor gölgeden saçağa kadar. İki delik, iki pencere. Köy evinin pencereleri koyun gözü.

Bir küçücük demir boru, su damlıyor.

«Arif'in varan gelen deliği...» diyor aylaklar.

«İtoğlu it yatıyor akşamlara kadar! Çekiyor kucağına Miyase'yi, ha babam, de babam! Daha Miyase ellerinin ot kokusunu yumadan! Boynunun yüzünün ter izlerini arıtmadan. Çekiyor kucağına daha bebeler avludan yukarı çıkmadan! Daha Miyase kara ineği sağmadan! Buzağıyı emiştirmeden! Sonra şır şır şır su! Varan gelen deliğinden!..»

«Sabah akşam radyo dinliyor pilli!»

On parça tarlanın sekizi sulanıyor.

Buna varsıllık diyorlar Esethanlı kilesiyle.

«Varsıl dürzü, yatmasın da kim yatsın yaz altı ay!»

«Varsıl herif, çıkmıyor dışarı, avrat koşuyor!»

«Bulmuş avradın acarını, hem de sağlamını!..»

«Gün sektirmiyor, geceleri kimbilir kaç kez?»

«Kimbilir kaç kez varan gelen deliği şır şır?»

«Her dokuz ay-on günde bir sıpa, aksatmadan!»

«En çok şuna kızıyorum: Kafam şişti diyor!»

«Adım attırmıyor kimseye eşikten içeri!»

«Arif nasıl? diyorsun, canı sıkkın diyor Miyase!»

«Bir yoklasak, bir görsek diyorsun, istemiyor!»

«Şehirli gibi kapıdan döndürüyor varanı!»

«Herkesin kapısı açık bize, onunki kapalı!»

«Onun tutumu komutanların tutumu askerde!»

«Haber etmeden varılmaz, varılsa girilmez!»

«Bu dulavratoğlu Arif, çok hevesli beyliğe...»

«Gene de aferim Miyase kancığa! Derip çatıp geliyor. Çattırıyor keyfini kaçmadan, yüksünmeden! Bacak bacağı sarınca çok tatlı olur o bok! İşin esasında bok demek günah ama gene de bok. Ona şurup demeli doğrusu, çiçekli otlardan! Ballı eriklerden yayılıp tülbentlerden süzülmüş! Baldır o, kayaların duldasında peteklenmiş! Baldan daha tatlıdır bir ufacık kutunun içinde... İçi sırlı göveçte! Yanar gelir sabahtan akşama kadar güneşli tarlalardan! Çiçeklerin kokusunu yüklenir gelir! Arılardan inilti getirir çok derin; ince! Evin direklerini sarsar sevişirken! Kimi avrat düşkün olur şurup yapıp içirmeye. Bir deli herif buldu mu böyle Arif gibi, kıyamaz götürmeye tarlaya, yazda ayazda! Otursun evde, yatsın, radyo çalsın, gelen olursa almasın, soran olursa duymasın! Gerneşe gerneşe akşamı etsin. Dopdolu bir bekleme! Sonra çatırdasın damın ağaçları! Ateşli ateşli sarılsınlar, kaynasınlar. Sonra varan gelen deliği gene şır şır aksın sokağa karşı; köye karşı; namaza gelen komşulara karşı; yaban köylü yolculara karşı; şır şır şır aşağıya yukarıya!.. Bacak bacağı sarınca çok tatlı olur o şurup, o kaya balı, bin bir çiçekli, arılı!..»

— Kurtaramadık herif, bitmedi kör olası tarla!

— Ben bildiğin gibiyim, hiç farkım yok!

— Oynamıyor mu hiç? Bir yusak mı acaba?

— Bıktım artık canımdan, götün götün gidiyorum! İyi olacağıma kötü oluyorum.

— En iyisi bir kırıkçıydı, istemedin!..

— Utandım yaranımdan yoldaşımdan, huy! Hem de kırık değildi, düşmedim, güreşmedim.

— Diyorlar ki Miyase kapatıyor herifi! Geviş yapıp yediriyor akşam sabah! Anaç ceren gibi çalışıyor her gün! Her gün

biriktirip getiriyor tadını kaymağını! Miyase çıkarmıyor herifi dışarı!..

— Bir gün şafak sökmeden, gün ışımadan gitmeli bari Ankara'ya! Varıp kemik hastahanelerine, başkente... Yok bunun yolu yata yata Miyase!..

— Bil biraz canının kıymetini Arif! Hey Arif, inanayım mı, bu dediğin asıl mı? Sen istedikten keri yarın kalkar gideriz.

— Canımdan bıktım, gidip bir görünelim, bir sonuç alalım neyse.

— Hemen yarın gideriz, Esethalı uyanmadan! Ama gâvur tarlanın işi çok. Çapılacak, yolunacak... Haftaya gitsek nasıl? Kör olası Zülfikâr Beyden para alınacak.

— Bunca haftaları birer birer bekledim. Her ezan vakti, ajans vakti köyde, türküler söylenirken radyoda... Bekledim hep, beklerim bir hafta daha...

— Oh, sen ne uysal, ne merim bir herifsin! Beklerim diyorsun dikleşmeden, kızmadan! Aha leğen, aha ırbık, uzat ayacıklarını yuyalım. Yumuşasınlar, biraz rahat olsunlar...

— Yerim ben de senin canını Miyase ama; ah!..

«Bismillâh!..» çekti Miyase, döktü suyu iki yıldır işlemeyen incelmiş ayağa; iki yıldır kibrit çöpü! Miyase on kez, elli kez üzülür bir günde. Kurumuş canının bir gün arı gibi uçup gideceğini düşünür, korkar! Bu korku yüzünden yatıp kalkmaları, sevişmeleri zehir olur. Sarı tüylü derisi toz olan bir ince bacak...

«Bakın bakın, demedim mi? Daha ne oldu Miyase geleli? Bakın varan gelen deliği gene şır şır şır!.. Usanmadı dürzü yahu, bıkmadı valla! Köpek cinsi dedikleri budur işte ağalar! Ama eskiden tay gibi çocuk doğurturdu, şimdi neye kesildi şirpedek? İşin bir de burası var?»

«Ben de çok merak ediyorum, neden kesildi?»

«Ben sordum benim avradın anasından: Niye dedim, bizim oluyor arka arkaya da Miyase karının hiç olmuyor Arif'ten?

Benim bilgiç analık buna bir cevap veremedi arkadaş!»

«Bakın bakın, şır şır'a bakın!.. Bunun sırrını ben çözdüm! Ama çok kafa yordum. Bunun elinde bir radyo var mı? Var. Sekiz transistörlü mü? Sekiz transistörlü. Sabah akşam dinliyor mu bunu? Dinliyor. Dinliyor mu Ankara'yı, Çankaya'yı, konuşan doktoru, hemi de Alaman'ı, Urus'u, Kıbrıs'ı? Dinliyor. Dünyanın lâfı arkadaş! Her gün üçer sözcük tutsa aklında, ikişer sözcük tutsa? Tutamaz mı? İşte, işte o zaman çocuk yapmamanın da kolayını ayna dürbün gibi bilir dürzü ne olacak? Takar bir şey, yutar bir şey, anladın mı? Yani ben diyorum bu Arif, radyonun kursunda iyice pişti!..»

— Çok acıdı gene Miyase, çok acıdı oof!..

— Bir şey yapmadım, çevireyim dedim şöyle!..

— Bir şey yapmadın ama kıt etti!

— Aklım duruyor senin hallerine, Arif!

— Kendi bacağım olduğu halde benim de duruyor. Ama ne bok yiyim? Acıyor! Tepemin tası üç dam havaya fırlıyor. Sıkıyorum dişimi, Miyase, ooof!..

«Bakın bu dediğimde çok gerçek var!»

«Tabii, takıyordur astar kabut bir şeyler...»

«Hem radyo dinlemek şart mı? Subayların tutumunu bilmez miydiniz asker ocağında? Beşininkini birleştirsen bir manga olmazdı. Ya atkulağı, ya saçayağıydı hepsininki! Bu Arif emirerliği de yaptı az çok! Bilir nasıl girilip çıkılacağını...»

«Hemi de iyi bilir dürzünün eniği, şimdi yukarda sarıldı yatıyor sıcacık; uyuyor sıcacık avradın üstünde! Ne dürzünün oğludur ooo!.. Şurubunu çıkarıyor Miyase'nin!.. Miyase ki yanıyordur alaf alaf!.. Miyase ki bir harman közdür!.. Miyase küreme ataştır!..»

Bostanlar çiçek...ti.
Sebzeleri yoluyorlardı biraz biraz.

Ama vermiyordu Zülfikâr Bey paraları.
Düşecekmiş de darayı, kirayı, fireyi... boku!
Veriverse ya ver deyince, ne üzer insanı?

«Aman canım, Arif'e de mi acıyalım; git! Denizde kum, onda para... ne sıkıştırıyor?»

Miyase kırdı sardı, geceleri kapı kapı girip çıkıp buldu biraz. Ama görmeseler iyiydi, çok iyi olacaktı, gördüler geceleyin sebze yüklediklerini, Arif'i şoförün yanına oturttuklarını... «Ah!..» diye inledi denizlerin dibinden. Sesi duyuldu duyulmadı. «Aaaah!..» diye Miyase de tasalandı. «Kaçar mı Esethanlı'nın gözünden? Şimdiyece ne kaçtı da bu kaçsın? Çok geç kalmışlardı herhalde...

«Herif, dul avradın gebeliğini sakladığı gibi saklamış hastalığını! Aşkolsun arkadaş! Ama duyuldu...»

Bir duyuldu ya, ötesini sökmeğe gerek yok hiç! İlgili ilgisiz her eve, her dereye tepeye, hana, kamyona, otobüse, patikaya, sebze tarlasına, arıların uçtuğu her yere, bostanların çiçek açtığı açmadığı her yere yaydılar temiz!

Başkentin çok paralı —pahalı— bir hastanesinde üstüste iki kez bıçak attılar bacağına Arif'in dört hafta arayla... Dokuz haftadan fazla yattı üç yataklı bir koğuşta... Hemşireler gelip gidiyorlardı, kimisi disiplin içinde, kimisi fingirdek!.. Bir makara taktılar karyolanın ayak ucuna. Makaradan br naylon sicimle dört kilo demir sarkıttılar. Sicimin ucunu filasterle yapıştırdılar etine! «Öleydim de bu acıları çekmeyeydim!.. Çektim ama daha var mı çekilecek hemşiranım? Çektiklerimi bırak, çekeceklerimi söyle, daha kolay hesap edebilirim!..»

Sicimin ucunu etine yapıştırdıktan sonra üstüne gazlıbez sardılar. Sonra dediler: «Uyu!» dediler, «Sabret!» dediler. «Böyledir bunun yolu, başka yoktur kurtuluşu, oluru, olanağı!..»

«Ağaç olsa kururdu, erirdi taş olsa, demirleri getirip koysalardı, bakın Allahımı inkâr etmiş olayım, çürürdü! Arifcik

kuruduysa da belli etmedi, eridiyse de belli etmedi, dayandı valla! Dayandı yahu! Dayandı anam avradım olsun!»

Ondan sonra bir «yoksulluk belgesi» götürdü Miyase muhtardan. Altüst oldu hastane. «Yoksulluk belgesi tabii! Ya ne sandın? Biz kazanmıyoruz, Zülfikâr Bey kazanıyor! Ne zaman biz kazandık, o zaman yoksulluk belgesi yok! O zaman para, tırak tırak!.. Biz kazandık mı hastaneler bizim zaten!..»

Ondan sonra çıkıp geldi köye. Tabii koltuklarında değnekleri... «İlerde bunlara hacet kalmaz!» demişler. «Kıpırdaması gerek! Bol hareket gerek!.. Boğazına dikkat! Sebze, meyve, et, süt, tavuk, balık, öteberi!..»

— Pekey Doktor Bey, emrin başüstüne...

— Pekey hemşirânım, sağolun!..

Çıkıp geldi Arif Esethanlı'ya. Ay karanlıktı. Geceydi. Köy yatıyordu. Sularda kurbağalar ötüyordu çok vırak! Durdu kamyon, koltuklayıp çıkardılar.

Köyün büyüğü küçüğü, eri avradı yordu durumu:

«Bu ne uzun hastalıkmış, dokuz hafta?»

«Doksan bütün gün eder onardan!»

«Gine de ölmedi yahu arkadaş?»

«Dinime imanıma yetmiş canlıymış!»

«Kaynamış kemikleri diyorlar oynak yerlerinden biliyor musunuz?»

«Pekey arkadaş, neden kaynar bu kemikler? Bizimkiler kaynamadığına göre, öyle ya?»

«Miyase'nin ateşinden yeğenim! Bizim karılarda can yok ki! Miyase'nin maşaallah körük gibi alaf çıkar ağzından her sardıkça! Her sardıkça Arif'in kemiklerini değil, demir olsa dayandırmaz Miyase'nin ateşi, eritir!»

«Eritir vallaha!.. Eritir billaha!..»

«Hem vallaha, hem billaha!..»

KIRLARIMIZDAKİ KEKLİKLER

Halamın oğluyla yaşlarımız bir olduğu için bazı işlerimiz bir gidiyor. Aynı yıl okula başladık bununla. Aynı yıl bitirdik. Aynı yıl şubeye çağrıldık. Ben topçuya ayrıldım, o piyade yazıldı. Aynı yıl asker olup köyden ayrıldık. Teskere alışımız aynı yıla rastlıyor... Hısımlık var, yaşıtlık var, arkadaşlık var aramızda. Şükrü'yü ben, kardeşim Niyazi'den daha çok severim. Şükrü'nün iyi yanları çoktur. Başka delikanlılara, başka Şükrülere benzemez. Konaklı pazarına gider geliriz beraber. Beraber oduna, çifte, ava gider geliriz.

Ama askerlikte bir yere düşemedik işte. Şükrü, Erzurum - Uzunahmet'e gitti. Ben İskenderun'u çektim. Kore'de, Vietnam'da, Ortadoğu'da, Kıbrıs'ta savaş olduğu için askerliğimiz uzadı. Geç terhis olduk. Bizden biraz büyük olanlar Kore'ye gittiler. Nerdeyse biz de gidiyorduk. Kaldık. Bunun nedenlerini bilmeyiz. Böyle şeyler erlere söylenmez.

Bir ayı buluyor terhis olup döneli. Daha bir kez av yapmadık Şükrü'yle. Başka işlere gitmek gerekiyor. O da, ben de, çok istediğimiz halde bir engel çıkıyor. Hemi de diyorlar ki av kalmadı kırlarda. Yalan söylüyorlar. Hiç bizim kırlarda av biter mi? Neyse, dün akşam kavilleştik. Ne olursa olsun, yarın gidelim dedik. Saçmamız barutumuz tamamdı. Kapsülümüz tamamdı. Konaklı pazarından ben alıp geldim altmış liralık. Akşamdan azık hazırlattık. Çökelek, soğan, haşlanmış yumurta, patates yaptırdık. Şükrü yağlı ekmek hazırlatmış.

Bizim köyün kırlarından yukarı doğru vurduk. Bozkır, kuru bir sessizliğin içinde uzanıyor önümüzde. Alçacık alçacık tepeler birbirine eklenerek, süs gibi duruyor düzlüklerin üstünde. Güz bulutları çok yüksek. Taşların dibinde ufacık çimenler çıkmış. Nadaslara güzlükler ekiliyor. Tek tük çiftçiler toprağı karartıyorlar. Çardak köyünün sığırları bizim kırlara sarkmış. Geçmiş yıllarda çok mera kavgası yapardık bunlarla. Götürür kapatırdık mallarını. Muhtarla üyeleri, eşeklere binip gelirler, yalvar yakar olurlardı, cereme verirlerdi, bırakırdık. Toprağımıza başka mal girmesin, başka ayak değmesin diye titizlenirdik. Şimdi o titizlik nerde? Çardağın sığırları arpalıklarımıza kadar iniyor, bekçiden, muhtardan, üyeden aldıran yok...

Babas'tan öteye, Kumartaş ve Hançılı kırlarına açıldık. Radar'ın altından doğru ağır ağır yürüyoruz. Konuşuyoruz Şükrü'yle. Askere gidenlerden, düğünlerden, köyün içindeki «filim» lerden... Şükrü'yle biz askerliği yapmadan evlenmeyi doğru bulmadık. Bizim köyde buna dikkat etmek gerekir. Elinde bir açık ciğer götüremezsin, bütün itler, pisikler peşine takılır bizde. Evleneceksin, ama aldığın kızın başından ayrılmayacaksın. Bırakıp askere, bırakıp Almanya'ya, Hollanda'ya gitmeyeceksin. Önceden gideceksin böyle bir düşüncen varsa. Yoksa, dönünceye kadar çok iş gelir avradının başına. Gelmese bile o kendi de getirir. Böyledir bu işler... Konuşuyoruz bunları, konuşarak dolaşıyoruz kırlarımızı...

Dolaşıyoruz ama keklik yok! Ufacık bir dereye indik. İnce bir su akıyor. Ama su denirse. Burdan kuma giriyor, ordan çıkıyor, sonra gene giriyor. Böyle bir su... Gün kuşluk yerine çıktı. Dereye yukarı yürüdük. Ufak ufak çalılar ve kayalar var. Hepsinin ardına bakıyoruz, içlerine başlarına taş atıyoruz. Keklik varsa havalansın, biz de uçara sıkalım diye... Ben uçara avı çok severim. Kaçara sevmem. Havadayken nişan alıp çekeceksin tetiği. Üç mü olur, beş mi; lapır lapır dökülmelerini severim. Fakat çok çalı, çok kaya taşladık. Keklik yok! Niyetimiz keklik avlamak ama, tavşan tilki çıksa da sıkarız. Fakat çıkmı-

yor. Yürüyoruz boyna dereye yukarı. Suyun çıktığı yere varıp dikildik.

Bir çürük taşın altından çıkıyor o ince su. Eştik ellerimizle. Bulanık suyu akıttık. Sonra çıkardık torbalarımızdan azıklarımızı. Yumurtaları patatesleri soyduk. Soğanları yardık. Bir ateş yaktık oraya. Yufkaları ısıttık. Dürüm yapıp yedik. Durulmuş sudan da içtik. Sımsıkı doydu karınlarımız. İyi av yaparız artık. Tekini kaçırmayız kekliklerin. Fakat bir çıksalar...

«Bir aksilik var bugün!» dedi Şükrü.

«Nasıl bir aksilik?» dedim.

«Sabahleyin, Çüngüş'ün ayrat gördü, sordu: "Nere gidiyorsun?" Ava gidene böyle soruldu mu, o gün av ölmüştür!»

«Boşver yahu Şükrü!» dedim.

Ben bu sankılara kulak asmam. Keklik çıksın önüme de, bak hiç uğursuzluk filan tanıyor muyum? Sıktım mı, dökerim hepsini! «Yürüyelim hele!» dedim Şükrü'ye. Tandır'ın altından Kadim Düzü'ne doğru yöneldik. Sadece çalıların değil, gevenlerin içine bile bakıyoruz. Eskiden buralarda iki tarla arasındaki sınırların taşları bile keklikti. Buralara kadar gelince kekliği harman ederdik. Torba dolu dönerdik köye. Elinde, belinde, kemerinde keklikler salınırdı avcıların. Şimdi izleri de yok, tozları da yok galiba.

«Keklik yok!» dedi Şükrü. «Benim buralardan umudum kalmadı. İsmetin Göl'e gidelim. Sazların arasında ördek vuralım. Sabahtan beri yeliyoruz, olsa çıkardı...»

«Peki!» dedim. «Gidelim İsmetin Göl'e ördek vuralım!»

Yöneldik İsmetin Göl'e. Yolumuzu Kara Taşlar'ın üzerine döndürdüm. Belki keklik çıkar, iki el patlatırız, hayırlısıyla bir şefte ederiz. Karnımın içinde bu hesap var. Bir ucundan öbür ucuna belki iki bin metre var bu Kara Taşlar, bir tek çıtırtı çıkmadı. Vay anasını, avradını, hem de kızını...

Kayalardan sonra İsmetin Göl geliyor. Kıyısına vardık. Sazlar sallanıp durur.

«Varsa ördek, uçup gitmez herhalde, otur azcık dinlenelim!» dedi Şükrü.

Oturduk. Birer sigara sardık. Yattık yüzyukarı çimenlerin üstüne. Göklerimizdeki bulutlara, tâ yukarılara baktık. Mavilikler yükselip gidiyor ne güzel! Ankara'nın üstündeki o duman yok. Baktın mı göğün tepesini görüyorsun. Çok güzeldir bizim kırlarımız.

Çocukluğumuzun geçtiği yerler buralar bizim. Girip girip yıkandığımız sudur bu göl. Camızları, öküzleri getirip güttüğümüz. Halamın oğluyla bazan yatıya kaldığımız... Yatıp dinlendik orada. Asker ocağında bizden yana konuşan, köylü kısmına arka çıkan subaylarımızdan konuştuk. «Hayırlısıyla evlenelim, sonra elele verip bir kooperatif kuralım, siyasete karışalım, beylere karşı çıkalım, yurdumuzu ileri götürücü uğraşımlar yapalım!..» gibi düşler kurduk. Yeni evler yapıp sıvamaktan, döşemekten söz ettik. Hazır askerliğimizi yapmışız. Gücümüz kalıbımız yerinde. Aklı olan versin bize kızını... Düşlerimizi kurup bitirdikten sonra kalktık. Gölü taramağa başladık.

Yürüdük. Tarıyoruz gölü. Bir başından bir başına gidiyoruz. Öteki başına geçiyoruz, oradan güneye doğru yürüyoruz. Bakıyoruz koyakların, kayaların arasına. Ama bir ördeğe, kaza rastlamıyoruz. Kafam çatlayacak merakımdan. Eskiden her yer ördekti buralar. Sazların arasında, kayaların koyağında değil, kıyıda çimerken görürdük yeşil başlarını. Yanlarına kadar yaklaşır, beğendiğimize sıkardık. Şimdi imi timi yok. Varsa bile biz görmüyoruz. Bizde kekliği ördeği görecek göz kalmamış!

«Peki ama, ne oluyoruz halaoğlu?»

«Valla keklik de yok, ördek de yok!»

«Acaba var da biz mi görmüyoruz?»

«Olsa görürdük herhalde!..»

Çevresini dolandık gölün. Mavi yeşil sularını gözlerimizle taradık. Bir içi, bir dibi kaldı taramadığımız. «Onu da bir kayık getirir öyle tararız!» dedi Şükrü. Kahırlandık...

Yürüdük Eyüpölen'e doğru. İkindin döneceğimize, akşam

dönelim diye yolu uzattık. Bütün Eyüpölen'i dolandık. Tek kekliğe rastlamadık. Kekliği geç, bir karga, bir cula, bir saksağana bile rastlamadık. Rastlasak, kahrımızdan bunları bile vuracağız.

Dolana dolana Radar'ın karşısına geldik. Orda bir derenin iki yanında yayılan sığırların başında, Yasin Çavuş'un karıyı gördük. Gelinin, kızın, çocukların arasında dikiliyor yengem, kirman çeviriyor. Yasin Çavuş Asarcıklıdır, bize akraba düşer uzaktan. Zehra yengemiz bizi görünce: «Nişlediniz Hakkı, Şükrü?» diye seslendi.

Utana utana vardık yanına.

«Ulen, kekliği ördeği torbalara doldurmuş geliyorsunuz! Çok uğruaçık yiğitlermişsiniz aferim!..»

«Yahu yenge, keklik yok!» dedik.

«Keklik de yoktur, ördek de yoktur!»

«Bugün kısmetimiz kapalıymış be yenge!»

«Analarınız babalarınız nasıl? Hiç görünmüyorsunuz?»

«Valla iş kayıt, köy yükü, biliyorsun!..»

«Yük olsun; âlemin yükü yok mu?»

«Kusura bakmayın, gelemedik işte...»

«Eee; düğünleri yapıyor musunuz? Bizi çağırmayı unutmayın!..»

«Ayıbettin, unutur muyuz? Ama görünürde düğün filan yok daha!»

«Elinizi çabuk tutun. Ortalıkta yüzüne bakılır kız kalmıyor. Birer ikişer Ankara'ya çekiliyorlar. Ankara'da para çok! Amerikanlara hizmetçi giriyorlar...»

«Bırak yahu yenge, kendini bilen kızını onlara hizmetçi vermez.»

«Para!.. Anayı kızdan ayıran para! Parayı görüyor musun sen?»

«...ktiret yahu yenge!» dedim. «Yollayan yollasın da yenge, bu dinine yandığımın keklikleri, nerelere gittiler Allahaşkına, koca sabahtır yeliyoruz, bir tek av kuşuna rastlamadık?»

Durup uzun uzun yüzlerimize baktı Zehra yengemiz. «Ne

kadar da safsınız?» gibilerden güldü. Sonra: «Hiç mi bulamadınız Hakkı, Şükrü?» dedi.

«Yok valla; hiç bulamadık!..»

«Cumartesi pazar oldu mu, otopos, taksi, cip; beşer onar değil, yüzer yüzer geliyorlar. Ellerinde kırma tüfekler, dürbünlüsü, dürbünsüzü! Vede haritalar... Yaz demiyorlar, güz demiyorlar. Baharda yumurta demiyorlar, kuluçka demiyorlar. Paat küüt, taak tuuk!.. İçlerinde makineli tüfek getiren bile var. Buna keklik kalır mı bre yiğitler? Keklik yok artık kırlarımızda! Gölümüzdeki ördekler de bitti! Yok, kalmadı! Kesildi kökleri! Avlamak istiyorsanız, siz de birer cipe bineceksiniz, dürbünlü, makineli tüfekler, hemi de haritalar alıp, Çankırı, Çerkeş yanlarına gideceksiniz. Onlar öyle yapıyorlar. Posta posta geliyorlar. Kalmadı keklik, ördek! Boş yere yelmeyin hısımlarım, koymadılar!»

Şaştım kaldım. Baktım, Şükrü de şaşmış. Ağzı ayrılmış.

«*Kimmiş yahu* bu *kadar kuvvetli avcılar, ordu gibi, yenge?*» Baktım yengemin kederden buruşmuş yüzüne.

«Haberiniz yok mu sahiden?» dedi Zehra yengem. «Amerikanlar bunlar! Ordulaşıp geliyorlar! Bir buçuk, iki yılın içinde ne varsa süpürdüler! Kestiler kökünü kökenini!..»

Galiba benim de ağzım açılmıştı.

Zehra yengem güldü:

«İşte böyle hısımlarım, keklikler gitti artık, tükendi! Şimdi lâzım bir yerlerden bir erkek, bir dişi bulup, tıpkı Hazreti Nuh günündeki gibi yeni baştan üretmek hepsini!..»

«İyi ya, gene kuruturlar!» dedi Şükrü.

«Lâzım ona da bir çare!»

Yasin Çavuş'un avradı kederli kederli gülüyordu.

Usulca kirişi kırdık. Keklik ördek diye hiçbir çalıya gevene bakmadan, yürüdük köye. Ayrılıp evlerimize giderken Şükrü yüzüme şaşkın şaşkın bakıyordu:

«Yahu, askerlik şu bu diye haberimiz olmamış! Valla bize kol gibi girmiş dayıoğlu!..» diyor, dilini dudağını yiyordu.

BANKACI

Kardeşimi Yolladık

Kardeşimi Ankara'nın Evciler köyüne verdiler. Başkentin Evciler köyünde görev almayı, ardında dağ gibi dayısı olanlar bile başaramıyor diye çok sevindik. Arkadaşları Çankırı'ya, Çemişkezek'e gidiyorlardı. Bununkisi ballı börekti. «Haydi bakalım, şansın açıkmış gene! Güle güle git, güle güle gel!..» diye uğurladık bunu. Görev süresi iki yıldı. Herkes gidiyordu. O da gidecekti. Kötü bir köye düşse, «Canım üzülme, iki yıl göz açıp yumanaca geçer, sayılı gün değil mi?» diye avuturduk. Gereği yoktu.

Ankara köyleri bizim güneyin köyleri gibi olmazdı. Tam suyun başında, tam «Rabbenâ! Hep banaa!» denecek yerdeydiler. Su başına yakın köyler gıcır gıcır olurdu. O köylerden birine verilen kardeşimin de bir eli yağda, bir eli balda olurdu. Olursa ayrılıktan derdi olurdu bir. Anasını, babasını, bizi, bankadaki sekreter kızı özlerdi. Eh, o kadarına da katlansın. Ne olsa herkesin gittiği zorunlu bir göreve gidiyor.

Dönüp dönüp öyle söylüyordum: Ne mutlu ona, bir Ankara köyüne gidiyor! Eğlenecek, avunacak neler neler, kimler kimler bulur orda? Bir kez köylüler uyanıktır. Kadın erkek herkes açıkgözdür. Görgü bilgi dersen yüksektir. Herkes kibar, herkes saygılıdır. Sokaklar parkelidir. Yollar asfalttır. Evlerin fırdolayı bağlık bahçeliktir. Kuyuların bilezikleri, çeşmelerin yalakları mermerdendir. Bir başkent köylüsüyle konuşurken her

sözünden tat alırsın, ders alırsın. Kitap, dergi, gazete... Böyle yayınlardan yararlanırlar.

Ağlamalı Mektuplar

Gidişinin ayına varmadan mektuplarında bir ağlama tutturdu kardeşim, şaşırdık! Uzun mektuplar yazıyordu; katmerlenmiş dertler, kangren olmuş yaralar; okurken burunlarımızın direklerini sızlatıyordu. Dar ufuklu, ufacık dünyalı köyün insanları hep birbirlerini kıskanırlar. Hep birbirlerini çekiştirirler. Muhtar, ilçedeki memurlara yoğurt yumurta taşır. İmam, köyün sokaklarında eski zamanlardan kalma bir karaltıdır. Kışlık kara paltosu sırtında, alaca sarığı başında, doksan dokuzluk tespihi elinde, başkentin kulağındaki bu köyde bir tarih yanlışı gibidir... Her yanları tezek kokan kadınlar birer gözyaşı tulumudur, biraz yanlarına yaklaşan insanı ağlatırlar. Çocuklar; onların hali her köydekinin aynı. Allah verir, Allah alır. Mezarlıkta da çok yer tutmazlar... Zavallı Evciler köyü, Evciler köyünün zavallı insanları! Yoksul ve cahil... Nasıl evlenirler, nasıl boşanırlar, akıl sır ermez. Okulda toplanan bebelerin yarıdan çoğu ilçedeki kütüğe geçik değildir. Okul, o okul yürekler acısıdır... Kardeşim bunları uzun uzun anlattıkça, evde babam üzülür, anam ağlar: «Vah benim aslanım, vah benim kadersiz Tuncer'im, ne yaparsın şimdi orada? Nasıl yersin pişirdiklerini, nasıl giyersin yıkadıklarını?» Ağlaya ağlaya gözden olmasın diye bazan bu mektupları saklarım anamdan. Haftada bir, bazan iki mektup, hepsi de çifte pullarla gelir ağırlıklarından. Ben derim, «On beş günde bir tane geldi!» Öyle mektuplar ki, on beş yirmi kadarını toplasan, bir yılgınlığın romanı olur. Zaten kardeşim ozan yaradılışlıdır. Konuşması pek anlaşılmaz ama, yazısı okunur. Geçen gün tutup bir dosyaya taktım bütün bunları. Görevini bitirip gelince vereceğim kendisine. Okur okur, o günlerini anar...

Hele bir bitirsin de hayırlısıyla! Ona sorarsan bu iş bit-

meden kendisi bitecek! Ne yapıp edip aldırmalıymış onu merkeze! Yada İzmir, İstanbul yanlarında bir yere! Ankara'nın vali yardımcılarından biri bizim güneydenmiş. Akrabalarından birini görüp bir mektup yazdırsak belki etkisi olurmuş. Değilse, çevre köylerdeki arkadaşları gibi o da rapor alıp kaytarmağa başlayacakmış! Daha fazlasına katlanamazmış!

Gidiyorum Yanına

Böylece üç buçuk, dört ay geçti. İyi kötü ocak ayına geldik. Şubatta zaten biraz tatili var, gelir görüşürüz. Biraz moral verir, güçlendirir yollarız. Böylece dört ay daha geçer, yılın biri gider. Gelecek yıl için de, kendinde bir değişiklik olur. Bakarsınız alışıverir. İnsan dediğin alışan hayvan değil mi?

Aralık içinde, bankada çalıştığım servise bir arkadaş daha atandı. Yüküm epey azaldı. Zaten kış ayları pek iş olmaz bizde. Akşama kadar çay içer, gazete okur, toto kâğıdı doldururuz. Hanımlar örgü örer, fal bakar. Bir gün kafama doğdu, dedim kendi kendime: «Kalk ulan Turgut!» Kalktım. «Çal Müdürün kapısını!» Çaldım. «İste bir hafta izin!» İstedim. İsteyenin bir yüzü kara, vermeyenin iki yüzü! Ben bir hafta istedim, o iki hafta verdi. «Bir izin dilekçesi filân gerekir mi?» dedim. «Gerekmez!» dedi. Eve geldim, küçük bir valiz ayarladım. Anama da haber verdim: «Hemen yola çıkacağım. Gideceğim kardeşimin yanına!..»

Anam tutturdu: «Şunu yapayım, bunu katayım!..» Söylediklerinin hepsini yaptı kattı. Eh; az çok güneyden gidiyoruz, kardeşimin yazdığına göre köyünde narenciyenin adı okunmuyor, bir sandık da «yafa» aldım. Düştüm yola...

Ankara'ya kadar asfalt. Şoförler saatte 100-120 gidiyorlar. Bindiğim otobüs yatar koltuklu. Devrilip yattım arkaüstü. Yerkürenin üstünde tüy gibi uçuyoruz. Garajlarda indiğim zaman, tâ güneyden kalkıp Ankara'ya gelmiş olan ben değildim sanki. Kırk kadar yorgunluk duymuyordum. Hem de ne toz, ne çamur

vardı. Çoktandır böyle bir yolculuk yapmamıştım. Hostes modası çıkmış otobüslerde. Saçlarını kabartmış piliç gibi kızlar kolonya dağıtıyorlar, bisküvi, çay sunuyorlar.

Ankara Kolay, Ama Ötesi?

Öğle ile ikindinin arasıydı. Başka bir taşıta atlayıp hemen Evciler'e gideyim dedim. Herhalde bu koca garajların bir köşesinde Evciler'e gidecek yolcular için bir büro vardır diyordum. Kime sorduysam yüzüme bir hoşlak baktı. Habersizden varayım diye kardeşimden sorup karşılık beklememiştim. İlk mektubunda şurdan indim, burdan bindim diye anlatıyordu ama o zaman böyle bir yolculuk isteğim olmadığı için aklımda tutmamıştım. Bizim güney yolcu bürolarından birine girip sordum. Köyün adını ilk kez duyduklarını söylediler. «En iyisi, siz önce ilçeye gidin, ilçeden de köye gidersiniz. İlçeye vardıktan sonra ötesi kolaydır!..» dediler.

«İlçenin taşıtları nerden kalkar peki?»

«Onlar, onlar... Dur ulan, nerdeydi onlar?»

Üç dört kişiye sordular. Şehir içinde bir yerden kalkarmış. Bilmem ne hastanesinin yanından...

Elimdeki öteberileri gösterdim.

«Sen onları koy buraya «emanet»e! İlçe zaten şurası! Yarım saat da köy çeksin, bir buçuk saat! Çok çok iki saat sonra köydesin! Yarın gelip alırsın bunları!..» dediler.

Ertesi gün de cumartesi oluyordu. «Kardeşimle Ankara'yı gezeriz. Sinemaya, tiyatroya gideriz. Bir otelde geceler, ertesi gün döneriz. On gün kadar kalırım köyde. Onun yıldığı gerçeklerden, ben yılmam. Bana bakar örnek alır...» diyordum.

Söyledikleri hastanenin yanına geldim. İlçeye kalkan taşıtları sordum, gösterdiler. Külüstür kamyonlar, yamrulmuş otobüsler, çeteleye dönmüş minibüsler... Önce insan bir oto mezarlığında sanıyor kendini. Bir sürü hurda. Bunların hangisi gider ilçeye? Ve hangisine binmeğe cesaret edebilir insan? «Ahan

şoo gider!» diye, alnında «Maşaallah! Bismillâh!» yazılı birini gösterdiler.

«Ne zaman kalkıyorsunuz hemşerim?» dedim.

«Dolunca!» dedi tıpkı bizim güneydeki gibi kirli paslı vede soluk yüzlü şoför.

«Ne zaman dolar?»

«Eh; Allah bilir!»

«Yani kaç dakika sonra kalkabiliriz, belli bir saati yok mudur? Bu nasıl Ankara? Okurum çarkına böyle başkentin!..» diye mi geçirdim içimden kimbilir? Şoför eğlenceli eğlenceli süzdü beni: «Merak etme!» dedi. «Kalkarız yakında, çok sürmez!..»

«Eh; bekleriz biz de!» dedim.

Başladım beklemeğe.

Durma bekle, sorma bekle! Akşamı ettik beklemekle. Parayı verip yer numaramızı da ayırtmıştık. Hâlâ bekliyoruz. Bir kişi daha gelse dolacağız. Ayazda beklemek öldürüyor insanı. Ettim edemedim, «O yeri ben kapatayım, alın parasını da gidelim!» dedim.

«Olur mu? Bir din kardaşınız yolundan kalır. Kat paranı cebine!» demesinler mi?

Hiç bozuntuya vermedim. Gülmeğe çalıştım. Sonunda heybeli iki adam geldi. Biri binse, biri kalsa olmaz deyip ikisini de aldılar. Sıkıştık. Arabadaki din kardeşleri sidik, ossuruk, ter kokuyorlardı. Yenleri, yakaları meşin gibiydi. Şapkalarının ele alınacak yeri yoktu. Ve taşıtımızda tek kadın, bir tek kız aramayın. Kafamın içi uğuldamağa başladı. Şaşırdım. Dedim kendi kendime, «Yahu Turgut, bu ne biçim Ankara? Bu gördüklerin ne senin? Yoksa düş mü görüyorsun, biraz toparla kendini oğlum...

İstediğin kadar toparla! Ankara bildiğini bırakacak değil ya. Neyse, yürüdük biz. Şehrin içi bile bir mesele! İkide bir tıkanıyor yol. Yarım saatte zor bela kurtulduk.

Ankara'dan kurtulduk, yol değişti. Önce yamalı bir asfalttan gittik biraz. Sonra iyice ondüleli bir karayoluna girdik. Ara-

ba zangır zangır ediyor, boyuna inip kalkıyordu her yanı. Derken yanı yöresi çıplak, kargacık burgacık bir kasaba yoluna düştük.

Vardık İlçeye

Her yer çamur, kar...

Arada bir durup indir bindir yapıyorduk.

Şoför farları yaktı. Kara çamura saplanmasak bari, diye tuz yumurtluyordum oturduğum yerde.

Saate bakmayı filan unutmuştum. Bilmiyorum kaç saatte kasabaya geldik? Direklerde sarı ampuller titriyor. Minarenin hoparlöründe, bindiğimiz taşıttan daha gürültülü bir yatsı ezanı.

Yan yun bir sokağa saptık. Bir hanın avlusunda durduk. İnip üç dört adım yürüyünce bir su birikintisine düştüm. Paçam pabucum ıslandı. Karşıda bir kahve var. Buğulu camların ardında, kara sakallarını salıvermiş insanlar. Hancıya, Evciler'e giden arabaların nereden kalktığını sordum.

«Evciler'e araba mı kalkıyormuş?» dedi öfkeyle. Eğlendiğimi sandı kendisiyle.

«Ben Evciler'e gideceğim!» dedim.

«Çarşamba günü pazara gelirler. Atlı biriyle anlaşır gidersin!»

«Vah! Tâ çarşambaya kadar ben nasıl beklerim? Ayağım da yaş bir yandan?»

Geldiğimiz arabanın şoförü sokuldu:

«Yahu ahbap, kusura bakma ama biraz safsın! Evciler'in altından geçip geldik. Yolda söylesen bırakırdım seni!»

«O kadar yakındı demek?» diye sevindim.

«Valla... iki mi, üç mü ne, köy vardır arada. Birkaç saat çeker tabii!»

«Birkaç saat; geceleyin nasıl giderdim?»

«Birinci köyde kalır, yarın at bulurdun!..»

Hancı karıştı: «Biz de çoluk çocuk besliyoruz ama gençler!

En iyisi yeğenim, bu gece burada yatar, yarın yaparsın bu şoförün dediğini...»

Şoför onayladı: «Tamam!» dedi. «Sabah erkenden alırım seni! Tahta Köprü'ye kadar götürür bırakırım. Birinci köye yürü kendin, yakındır zaten. Oradan bir hayvan bul. Yollan Evciler'e. En doğrusu budur!..»

Tek kişilik odası yokmuş hancının. İki kişilik bir oda verdi bana. Su yok, sel yok handa. Tenekeden bir musluk var, o da akmıyor. Isıtma dersen, hanın orta yerinde bir linyit soba. Sadece dumanı geliyor. Ayağımı filan kurutamadım. Kimbilir kaç kasa çivi kestim sabaha kadar?

Düştüm Köyün Yoluna

Sabahleyin Ankara'ya doğru yola çıktım. Gene o minibüsteyiz. Belim bıkınım ağrıyor. Soğuk handa üşütmüştüm. Aşağı yukarı yarı yolu döndüm. Tahta Köprü dedikleri yerde indim. Sağa doğru bir ince yol gidiyor. Daha iki adım açılmadan bir ıssızlık başlıyor. Neyse ki birinci köy yakınmış. Karları gıcırdata gıcırdata yürüdüm. Daha beş dakika gitmeden paçalarını batıp çıktı. Ne ütü kaldı, ne bir şey. Birazdan bir de hayvana binersem iyice tamam olur her yanım. Kardeşim güler halimi görünce...

Yürüdüm yürüdüm... Uzaktaki yassı tepelerin bağrında tek tük ahlat ağaçları seçiliyor. Bir Amerikan radarı, dumanlar içinde, bir görünüp bir siliniyor daha yukarda. Belki derelerde tepelerde kurtlar, çakallar var. Bir yerlerden köpek sesleri geliyor. Her yan kar. Yolun kar olmayan yerleri de çamur. Ayaklarım çamurlara gömülüyor. Pabuçlarımı biraz temizlemek için karlara sürtüyorum.

Derken, iki yanda, taş örülerin içinde belli belirsiz bağlar başladı. Var gibi yok gibi asmalar yerlere yapışmışlar. Sonra bir geniş mezarlık. Ve balçık evleriyle, tezek dumanları arasına gömülmüş köy! Kırkında bir kocakarı, önüne birkaç dana katmış,

çaya indiriyor. Bir duvarın dibinde ellerini kuşaklarına sokmuş delikanlılar var. Bir merdivenin başında iki cılız çocuk, ellerine kör bıçaklarını almışlar, dal yontuyorlar. «Altyapısı da, üstyapısı da bozuk bir köy!» dedim, kendi kendime.

Duvar dibindeki delikanlıların yanına vardım. Doğrudan doğruya, «İçinizden kimin atı, yada arabası var?» diye sordum. «Evciler'e kadar kiralamak istiyorum...»

Beni tepeden tırnağa süzdüler:

«Bizim köyde hiç araba yok. At dersen, sade Muhtarda bulunur. Ama o da Erlikli'ye tahsildarı götürdü...» dediler.

«Kış ortasında ne tahsildarıymış o?» dedim.

«Vergi tahsildarı...» dediler.

«Hemi de banka alacaklarını toplamağa gelmiş!»

Başka biri güldü:

«Ama kimseden elli kuruş koparamadı. Yok ki versinler...»

«Peki ben Evciler'e nasıl gideceğim? Bugün mutlaka varmak istiyorum!»

Çiğinlerini çekip, «Ne bilelim?» demekle yetindiler.

Bir süre düşündüm. Acaba bundan sonraki köye kadar da yürüsem mi? İki köyün arası çok çok iki saat çeksin. Yürüyebilirdim. Yüküm yoktu. Hepsini Ankara'da, garajlarda bıraktığıma iyi etmiştim. Çamursa, batacağım kadar batmıştım...

«Bundan sonraki köyün adı ne?»

«Tavşanlı.»

«Orada araba bulunur mu?»

«Araba yoktur. İki üç kişide at vardır. Verirlerse tutarsın.»

«Ne kadar çeker buraya?»

«Yakındır, yarım saat, bir saat...»

«Beni şöyle köyden dışarı savuşturursanız, köpekler saldırmasa...»

«Savuşturalım...» dedi biri, yanına bir arkadaş çağırdı.

Köyün gübreyle karışık çamurlu sokaklarından geçtik. Bir dereye düştüm. Yol dere boyunca gidiyormuş. Biraz gittikten sonra sağa kıvrılacakmışım. Gençlerden ayrıldım. Bulutlu, so-

ğuk bir hava. Kışın tam ortası. Kurtlar kuşlar açtır, derelerde tepelerde kol geziyorlardır. Tek başıma bu yollara düştüğüme iyi etmedim, diyordum. Korka korka yürüdüm. Tavşanlı köyü görünürlerde yok daha. Delikanlıların yakındır demesine kanmasam iyiydi. Oradan da bir binit bulamazsam halim harap! Tahsildarın işi iş. Muhtar atına bindirip götürüyor. Bensem bir yolcuyum. Kim bana at verir?

Dayan Dizlerim Dayan

Dereden kurtulup sola kıvrıldım. Düzlükler göz alabildiğine uzuyor ak karın altında. İlerde, dumanı tüten bir yer var. Tavşanlı orası olmalı. Epey uzak. «Kafanı işlet Turgut oğlum!» dedim kendime. «Kafanı işlet, sersemliğin sırası değil artık!»

Pantolonumun paçalarını çoraplarımın içine soktum. Pabuçlarımı daha sıkı bağladım. Paltomun yakalarını kaldırdım. Kırların ortasında kara bir leke gibiydim. Yolun çamur olmayan yerlerinden, karlara basarak ilerliyordum. Ayak ayak Tavşanlı'ya yaklaşıyordum.

Tavşanlı, bir derenin içinde. Gittim gittim. Birden önüme çıkıverdi. İyice yoruldum. Düz damlı evlerin başında yuvak taşı yok. Akar bu damlar yağmur yağınca, karlar eriyince. Üstleri gök çamur olur... Söğütlerin arasından bir su akıyor. Suyun yarı yanı buz. Çeşmenin başında karılar su dolduruyorlar. İçlerinde iki gelin var, çocuk düşürmekten benizleri sararmamış. Gelinler göz alıyor.

Orta yaşlı bir kadından köy odasını sordum.

Bana baktı, «Köy odası yok!» dedi.

«Muhtarın evi hangisi?» dedim.

«Muhtar şimdi Hacı'nın dükkâna girdi.» Bir kız çağırdı. «Hacı'nın dükkânı göster misafire kız!» dedi.

Kız beni köy içine alıp götürdü. Ufacık kapılı bir kerpiç yapının önünde durduk. Kız, «Aha dükkân burası!» dedi, döndü.

İçerisi karanlıktı. Tıraşsız bir adam beni görüp, «Durun ulan!» dedi içerdekilere. «Bir memur geldi!»

Duraklamadan yürüdüm, daldım içeri. Yeniden, «Kafanı işlet Turgut!» dedim kendi kendime. Sesimi yükseltip: «Selâm!» diye seslendim.

Peykede oturanlar kalktılar. Dikilenler kıpırdadılar. Hepsi de tezek kokuyor. Eliboşluk günlerini hep bu «dükkân»da mı geçiriyorlardı acaba?

Selâmımı aldılar, «Hoşgeldin!» dediler, hatırımı sordular.

«Muhtarı bulun bana!» dedim sertçe.

«Zikri!.. Ulan Zikri!..» diye bağırdı biri.

Zikri ortaya çıktı. Muhtar buymuş. Ben de kapının önüne yürüdüm. Muhtarla birlikte dört beş kişi çevremi aldılar.

Muhtar, «Eve gidelim Efendi!» diyecek oldu, fırsat vermedim: «Ben Ankara'dan geliyorum!» dedim.

Elini göğsüne koyup, «Hoşgelmişsin!» dedi.

«Evciler'e gidiyorum! Çok ivedi bir iş var. Şu aşağı köyün Muhtarını bulamadım. Bana bir hayvan da vermediler. Çok kızdım sersemlere! Ama göstereceğim onlara!..»

Bankacı Oldum

Biribirlerine bakındılar.

«Çabuk bir hayvan bulun bana Muhtar!» dedim.

İçerden çıkanlar çoğaldı.

«Ne hizmete gidiyorsun Beyim Evciler'e?»

Öfkelendim: «Ne hizmete olacak? Banka alacaklarının son bildirimini yapacağım!..»

Kalabalıkta bir fısıltı gitti: «Bankacı bu!.. Bankacı...»

«Banka alacaklarını ilçeden ararlardı Bey!» dedi Muhtar. Açıkgöz birine benziyordu.

Açık vermedim: «Son bildirim Genel Merkezden yapılıyor!» dedim.

«Senin zâtın bankacı mısın?»

«Evet; Takip Tahakkuk Tahsil Memuruyum!»

Fısıltılar çoğaldı: «De şimdi! Görüyor musunuz? Bankacıymış! Herif takip tahsil yapacak!..»

«Ulan hani af geliciydi?..»

«Hani Amerika vericiydi borçları?»

«Hani seçimlerde silinecek diyorlardı?»

«Devlet kulunda alacağını bırakır mı?»

«İlçeler işi gevşek tutuyor. Genel Merkez baktı gördü olmuyor, kendi çıktı alacağını kovalamaya!..»

Araya girdim: «Çok sert kararlar aldı Genel Merkez!» dedim.

«Haberimiz yok!» dediler. Ama Beyim, senin binitin filân yok mu? Koca banka bir cip veremiyor mu altına?»

«Cip paraları borçlulardan çıkar. Ben köylülere acıdığımdan Tahta Köprü'ye kadar dolmuşla geldim. Ama eşeklik ettim. Bilmezdim ki yolların bu kadar çamur ve köylülerin bu kadar vahşi olduklarını!..»

Muhtar, hâlâ direniyordu:

«Ama senin bir çantan filân da yok?»

İşimi söktüremeyeceğim diye bir korku çöktü üstüme.

«Ağırlık vermesin diye almadım, listeler cebimde!» dedim. Elimi cüzdan cebimin üstüne vurdum.

«Kimlerin adı var listede?»

Bu Muhtar çok uyanık dedim içimden. «Sen de gözünü dört aç Turgut!» Şöyle karşılık verdim: «Bankamız borçluların adını açıklamaz. Hepsinin de itibarı söz konusudur. Bazıları bilâkis çok önemli!» Ekledim: «Sizin köylerin listeleri de hazırlanıyor. Gelecek hafta onları da getireceğiz! Belki gene ben gelirim yada bizim arkadaşlardan biri gelir!» Vuruşumu daha tam yapmış olmak için göğsümden birtakım kâğıtlar çıkarıp gösterdim. Cüzdanımda bir iki dekont, bir de Emekli Sandığından çektiğim paranın kâğıdı vardı. Kefil arkadaşlarla benim adlarımız yazılıydı. Çıkardım o kâğıdı.

Kalabalıkta fısıltılar aldı yürüdü. Muhtar ya teslim oldu,

yada olmak üzere. «İçinizde okuma yazma bilen vardır herhal-değil mi?» diye sordum. Sesim biraz öfkeli çıkıyordu.

«Hacı'yı çağırın!» dedi Muhtar.

Dükkânın kapısında dikilen Hacı'yı çekip yanıma getirdiler. Emekli Sandığı kâğıdını uzattım: «Şunu usulca oku da Muhtar dinlesin. Ötekiler biraz uzaklaşsınlar lütfen!» dedim.

Hacı bizim kâğıdı evirip çevirdi. Neresinden neyi okuyacağını kestiremiyordu. Alt alta yazılı adları gösterdim: «İşte bunları oku!» dedim.

«Turgut Akın!» diye benim adımı okudu önce.

Muhtar başını kaldırdı: «Evciler'de Turgut diye biri var mı lâ? Turgut, Turgut... Kim ulan bu Turgut? Babasının adı da yazılı mı?»

«Baba adları yazılmaz!» dedim.

«Borcu 1255 lira!» dedi Hacı.

«Vay anasını!..» diye söylendiler. «Herif almış, almış!..»

«Ulan bu Karakızın Yusuf olmasın, herhalde adını yanlış yazdılar?»

«Yanlış olmaz! Siz bilmezsiniz Evciler'de herkesi!» dedim.

«Ne kadarcık yer, biliriz!» diye diklendi Muhtar.

Biri atıldı: «Bu Turgut, Çavdar'ın oğlan yahu!» dedi.

«Tamam! Valla tamam! Çavdar parayı almış almış, oğlunun üstüne yazdırmış!»

«Vay dürzü vaay!..»

Muhtar bağırdı: «Tamam, ötekileri oku!»

Hacı okudu: «Cemal Karataş, Mahir Yılmaz... Birinin borcu 970, birininki 815 lira...»

Muhtar: «Cemal dediği Abidin'in oğlu! Mahir de Dişikırık Mahir! Oh olsun dürzülere! Vereydiler borçlarını vaktiyle. Af maf gelmesin bunlara!..»

Hemen kâğıdı çektim Hacı'nın elinden.

«Aferim hemşerim!» dedi Muhtar. «Git de sık ümüklerini! O Mahir olacak dürzü var ya, geçen yıl bizim köyden kuzu çaldı. Namussuzun biridir! Bir kuruş bile bırakma, hepsini al!..»

«Gelecek hafta da sizin köyün listesini getireceğim, siz de hazırlayın paraları!» dedim.

Muhtar, komşularına göz etti:

«Bizimkileri biraz bekletsen olmaz mı? Ufacık bir iyilik etsen bize?»

Başka biri: «Yahut bizimkilere bir af çıkarsan?» dedi.

«Ben zaten alacak tahsil etmiyorum, son bildirimleri yapıyorum!» dedim.

«Bize bildirim filân yapmasan; geçiversen!»

«Bizim bildirimleri biraz arkaya atsan?»

«Yada hiç yapmasan?»

«Hele şu Evciler'e bir varıp geleyim! Sizinkilere bir çare düşünürüz! Sizin köyü sevdim! Uyanık insanlarınız var...»

«Vardır!» dedi Muhtar. «Eskiden burda üç tane casus yakaladık!»

«Bravo, uyanık olunca böyle olur!..» dedim.

Atım Eğerlendi

«Buyur eve gidip bir kahvaltı yapalım Beyim?»

«Çok aç değilim ama, hatırınız için iki lokma alırım!» dedim.

Muhtar sevindi. Gittik evine. Yemek hazırlanırken sözü «Banka alacakları»na getirtmedim. Onlar istiyorlardı, ben kaçıyordum. Dereden tepeden konuştum. Yağda yumurta pişirmişler. Üstüne bol kırmızı biber ekmişler. Ekşi turşu bana dokunur. Karabiber, kırmızı biber yiyemem. Ama yedim. Açlıktan ölüyordum. Bulgur pilavı, ekşi ayran... Kaşıklayıp kaşıklayıp kalktım.

Köy içinde bir at eğerlenip pusatlanmıştı. Terkiyi tutarak yardım ettiler, bindim.

«Ulan Nuri!» dedi Muhtar. «Eline bir sopa al, Bankacı Beyi ilet Evciler'e!»

Atın üstünde hepsine el salladım.

«Bizim köyün listesini biraz arkaya at, aman Beyim!» deyip kaldılar.

Elimi bir daha sallayıp, «Peki!» dedim.

Köyden çıkana kadar atın başını çekti Nuri. Sonra öne düştü. Bu, daha askerliğini yapmamış, boynu kulağı kıl içinde bir delikanlıydı. Sopası elinde, başı yerde, önden önden yürüdü hep! Ben bir şey sormadıkça konuşmadı.

Tavşanlı'dan sonra ortalıkta yol diye bir şey yoktu. Bir yerden gidiyorduk ama yol muydu, tarla mıydı, seçilmiyordu. Nuri'nin ayakları batıyor, çarıkları altı okka çamur oluyordu. Az sonra ince bir dere başladı. Su boyuna söğütler dikilmişti. Söğütlerin yanı sıra gitmeğe başladık. Gidilmeyecek derecede çamur olan yolu boşladık. Bir köye daha geldik. Adı Dereli'ymiş. Alt ucundan geçtik. Dereli'den sonra o su da kalmadı. Yeniden çamurlarla boğuşmağa başladık. Bu mevsimde yolculuk, göze alınacak iş değilmiş buralarda!

Bir ara, «Yahu Turgut!» dedim kendime. «Bunların biri sancılansa? Apandisit, menenjit olsa! Karılardan biri doğum yapacak olsa? Hapı yuttular valla!»

Ama boşverdim. Ben başımı kurtarmıştım ya!

Önüm sıra uslu uslu yürüyen Nuri'ye takıldım biraz.

«Yahu bu kadar çamurun ne gereği var? Neye yarar bu?»

Başını havaya kaldırdı Nuri:

«Cenaballah verir Beyim!» dedi. «Çamur olmazsa hamur olmaz!»

«Yok canım; gerekliyse tarlaya gerekli; yola da gerekli değil ya?»

«Olur mu? Yağdı mı her yere yağar!.. Her yer çamur olur!..»

«Peki, yollar çamur olmasa?»

Geri dönüp güldü saf saf:

«Çamur olur! Çünkü toprak! Taş değil!»

«Peki taş olsa, kum olsa?»

Çiğinlerini çekti:

«Bilmem ki! Valla anlamam ki!..» dedi. Sonra ekledi: «Ama Muhtar bilir!»

Kardeşimi unuttum. Bankayı, güneyi, her şeyi unuttum Nuri böyle deyince... Bir tuhaf burkuntu çöktü içime. Burnum sızladı. Nuri'yle aramı ölçmeğe çalıştım, binlerce, belki on binlerce kilometreydi. Nasıl kapatacaktı bunu?

Mis Gibi Köy

Ufacık bir sırtı çıktık, «İşte Evciler!» dedi Nuri.

İmam, caminin taşına çıkmış, ikindiyi okuyordu. Kardeşim de çocukları dağıtmıştı. Karşıdan gördüm. Nuri'nin yanında kardeşimle karşılaşmaktan kaçındım. Ama o koştu geldi. «Hoşgeldin ağabey, bir haber de vermedin! Nasıl oldu böyle?» dedi, sarıldı ellerime.

Suratımı astım biraz: «Muhtar köyde mi?» dedim.

«Canın ne yapacaksın Muhtarı? Akşam çağırtırız!»

«Hemen şimdi çağırtalım, ivedi işler var!» dedim.

Birkaç kişi toplandı. Nuri fısıltıyla beni onlara tanıttı: «Bankacı bu! Sizin köye bildirim yapacak!.. Çok sert!..»

Gözleri büyüyerek uzaklaşanlar oldu çevremden.

Kardeşimin odasına girdik.

Az sonra Muhtar geldi:

«Hoşgeldin Bankacı Beyim!» dedi.. Tokalaştık.

Nuri çok durmadı, izinin üstüne döndü.

Tam bir hafta, geri dönmenin sözünü edemedim. Yolların çamurundan ve yorgunluktan yılmış, yıkılmıştım. Muhtar baktı kayırdı beni. Kardeşimle birlikte getirdiğini yedik. Serdiği yataklarda da yattık iyi kötü.

Evciler köyünün Muhtarına aslında bankacı olmadığımı çok anlattım, dinletemedim. Ben böyle söyledikçe o kurnaz kurnaz gülüyordu. Daha olmazsa bir bahane bulup konuyu değiştiriyordu:

Gözüne kurban Bankacı Bey, kalk hele şu mindere otur!

Sırtına da şu yastığı al! Hasta olma sakın köyümüzde!..» diyor, tavuk kestiriyor, keklik vurduruyordu. Karıyı kızı sıkıştırıp helva kardırıyordu: «Siz hükümet memurları, tebdil gezip dil öğrenmeyi, hükümetin aleyhinde atıp tutan var mı, anlamayı seversiniz. Ama bizim buramız, elhamdülillah, mis gibi köydür, düzgün konuşur!..» diyordu.

Evciler'de on gün kaldım, kardeşim yirmi iki ay. Günlerimiz dolunca canlarımızı dar attık dışarı. Oysa onlar kimbilir ne zamandır yaşayıp duruyorlardı öyle? Ve daha ne zamanaca yaşayacaklardı bu minval üzere?

KOYUN KREDİSİ

Duvarın dibine çökmüş oturuyorlardı. Birkaçı günün bağrına uzanmış, iyice yan gelmişti. Birkaçının elinde tespih. İki tanesi de kendir soyuyordu. Hepsi sakallıydı. Birinin gözü akıyordu. Birinin dudakları yalama gibi bir şeydi, ne kuruyordu, ne iyi oluyordu. Ceketleri yoktu. Duvarın dibinde ısınıyorlardı. Duvarın dibi güneşti. Duvarın dibi cennetten bir köşeydi.

Köy derenin içindeydi. Ayazlar kasım gelmeden çöküyordu. Sabah akşam titre allah titre. Sadece güneşli günler iyi oluyordu. Güneşli günlerde, kuşluktan ikindiye kadar yat allah yat, ısın allah ısın duvar diplerinde... İş yok, kayıt yoktu. Altı yıldır bekledikleri Almanya sırası da bir türlü gelmiyordu. Gelse gideceklerdi. Gidip oralarda işçiliğin sefasını süreceklerdi. Ama gelmiyordu. Belki geliyordu da, hasıraltı ediyorlardı. Seçimde İşçi Partisi'ne oy verdikleri için hükümet kendilerine garez olmuştu. Yapılmağa başlanan köprüleri yarım kalmıştı. Beş sınıflı okullarına her yıl gelip duran tek öğretmen de gelmez olmuştu. Çocukları cahil kalacaktı. Çocukları da beylerin, ağaların, hükümetin garezinden kurtulamayacaklardı.

Çok aşağıdan, derenin ağzından bir yol geçerdi. Yol çok işlekti. Ama köye sadece taşıtların gürültüsü gelirdi. Köprü olmadığı için aradaki çay geçilemezdi. Sekili'ye kadar çıkıp oradan geçmek, sonra gene geri dönmek gerekirdi. Bunu herkes göze alamazdı. Yorulurdu insan.

Bir Zağar Ahmet yorulmazdı. Sırtına gök boncuk dikme-

liydi dürzünün! Habire iner çıkardı, of demezdi. Aklına bir şey taktı mı erinmezdi. Maşaallahlık adamdı. Çarıklarını çeker gocuğunu giyer, düşerdi yola. Tazı gibi giderdi. Kafası da cin gibi çalışırdı. Ayaklarıyla kafası çok uygundu birbirine. Bu uzak Değirmencik köyünden ovaya, ovadaki kasabaya en çok inen, kasabada en çok tanışı olan, en çok hatırı sayılan bu Zağar'dı. Herkes kıskanırdı onu. Yola düşmüş görünce, «Dürzü, kafayı düşürmüş, gidiyor gene!..» derlerdi.

Gitti mi doluya giderdi, boşa gitmezdi. Aklına bir şey takardı. Evirir çevirir, sonra gider, kasabadaki memurlarla, parti cilerle konuşurdu. Bir sonuç alamasa bile, ilerde alacağı sonuçlar için birikim sağlardı. Bunların çoğunu komşularına söylemezdi. Zaten deliye sayarlardı onu. Komşularının tuttuğu işleri eleştirirdi. İşçi Partisi'ne oy vermeyin diye kendilerini çok uyardı, dinletemedi. Alaydaki Doktorun kışkırtmaları baskın çıktı. Hep Doktoru dinlediler. Ama sonunda yandılar. Deli Doktor terhis olup gitti, köy kaldı yerinde. İlçe Başkanı Hüseyin Bilgiç'i de kimse kıpırdatamadı kasabadan. Neymiş? Ağalığı yıkacaklarmış. Hiç bin yılda kurulmuş ağalık iki yılda yıkılır mı? Ne demişler? Fazla ileri gitme. Geri de kalma. İleri gidenin burnuna vururlar, geri kalanın kıçını döğerler. Durun ulan, hep böyle gidecek değil ya! İşçi Partisi'ne oy vereceğiniz günler de gelecek!

Hüseyin Bilgiç gene çağırdı kasabada bu kez. Biliyordu zaten çağıracağını. Bildiği için dükkânın önünden ivedi ivedi gidip geldi. Önemli birçok işleri varmış gibi yere baktı yürürken. Bir kez de karşı partinin önünde göründü. Ardından şıp Hüseyin Bilgiç'in adamı geldi:

«Değirmencikli Ahmet Efendi sen misin?»

«Evet« Benim!»

«Dükkâna gel, Hüseyin Ağa sesliyor!»

Gittim. Dedi: «Bu senin köy ne zaman adam olacak?»

«Her köy olur, benim köy adam olmaz!» dedim. «Baksana köprüsü yarım kaldı, okulu kapandı. Nasıl adam olsun?»

«Yahu var söyle kendilerine, komünistliği bıraksınlar! Aha seçimler gene geliyor. Herkes gibi çiziye girsinler, o zaman elimden gelen iyiliği yapayım hepsine! Aykırılıktan, komünistlikten ne çıkar be oğlum? Bankanın kapılarını ardına kadar açayım. Dükkânı emrinize vereyim!»

«Bankadan para çekecek göt yok bizim köyde!» dedim. «Bizim köy kendini unutmuş, devleti adam ediyor!»

«Ulan Allahıma dinime kafan çalışıyor! Gene öyle dişleri çürük mü hepisinin? Daha yaklaşmadan ağızları kokuyor mu?»

«Aynen bildiğin gibi!..» dedim.

«O çürük dişlerle mi devleti adam edecekler?»

«Valla saçma, biliyorsun ağam!..»

«Bu dürzülere oy hakkı veren devlette kabahat!»

«He valla! Bak kendin bunları bilip dururken, bir de beni hepsinin üstüne salıyorsun ki adam olsunlar, çiziye girsinler!..»

Güldü sırıta sırıta...

«Boş geç!» dedim.

«Beri bak, valla sabahtan dükkânı açarken ne dedim biliyor musun? Şuraya akıllı uğurlu bir köylü gelse de azıcık iyilik etsem; valla!..»

«O senin yüksek insanlığın Hüseyin Ağa!» dedim.

«Valla seni çok sevdim bak!»

«Eksik olma, daim ol Hüseyin Bey!..»

«Bak Ahmet Efendi, sana bankadan para alayım!»

«Biz aldık! Yüzer lira çektik harmanlar kalkanda!»

Güldü: «Yüzer lirayla ne olur? Bir tek koyun parası bile değil!»

«Para tüccara verilir, biz köylüyüz!» dedim.

«Ziraat Bankası köylüye de verici... Ankara'ya tel vurdum. Milletvekillerinin kulaklarını büktüm bir bir! Yirmi gün demedi, öyle para geldi ki, tüm kredi! İyilik edecek adam arıyorum şimdi. Bak, seni gördüm, hemen çağırdım. Gayem senin köye iyilik etmek. Ama diyorsun ki, anlamazlar, komünistliği bırakmazlar! Bırakmasınlar! Ben de onların tümüne iyilik edeceği-

me, senin şahsına, arkadaşlarına ederim. On ton para çekerim size bankadan! Sizi üç günün içinde ok yılanı gibi yüzgeç yaparım. Kafan işler senin, seç arkadaşlarını, paralar mundar olup gitmesin!..»

Oturduk bununla, birer çay içtik. Kredilerin çeşidini konuştuk. İçlerinden birini seçtik. Ben koyun kredisini yeğ tuttum. Çünkü ötekiler tavuk cücük, arı sinek, sığır, şu bu! Hepsi fenni kümes, fenni ahır, fenni kovan istiyor! Koyun öyle değil. Sal kıra, yayılsın!.. Oysa benim koyunum olmadığını da yekûn köylü bilir. Ama, «Varır köye, dört beş yüz toplarsın, eğreti emanet, bankacılar gelince gösterir, sonra geri verirsin!» dedi Hüseyin Bilgiç...

Komşular sessizlikte dinlediler.

Sonra içlerinden biri sordu:

«Peki ne yapacaksın aldığın parayı?»

«Kamyon cip alacağım. Öyle konuştuk Hüseyin Ağayla!»

«Ulan kamyon bir ton para ister, o kadar verirler mi?»

«Hüseyin Ağa verdirecek, banka emrinde değil mi?»

Yalama dudaklı olanı sordu:

«Peki kamyonu aldın, nerede işleteceksin?»

«Köyle kasaba arasında!» dedi Zağar gülerek.

«Köprü yok? Köprüsüz ne yapacaksın?»

«Söylerim Hüseyin Ağa'ya, yaptırır!»

«Valla aşkolsun! Hüseyin Ağa taşşaklıymış!»

«İyi ki böyle bir partiye oy vermemişiz!» dedi eli tespihli biri. «Hazinenin parasını darı gibi saçanın avradına sinkaf edeyim!..»

Zağar güldü:

«Siz bu enayilikleri sürdürün bakalım, ne geçecek elinize?»

O sıra ikindi okundu. Kalkıp üç kişi camiye gitti. Üç kişi de, «Evde iş var» deyip ayrıldı. Kendir soyanlar kendirlerini alıp gittiler. Üç kişi kaldı duvarın dibinde. Bir de Zağar, dört. Birinin dudağı yalamaydı. Birinin boynundan bir kara bit yürü-

yordu. Birinin kulağı akıyordu. Ahmet'le birlikte dördünün de dişleri çürüktü. Bir kafaları kalmıştı biraz işleyen.

Alçak sesle konuşmağa başladılar.

Zağar:

«Bana şimdi 500 koyun gerek!» dedi.

«Tokur'un sürüyü ayarlayalım sana!» dediler.

«Kaç koyun vardır Tokur'un sürüde?»

«En aşağı beş yüz...»

«Beş yüz kaç tane yüz ulan?»

«Beş tane yüz...»

«Ööf be!..»

«Tokur'un sürü, köylünün! Razı gelir mi sahipleri?»

«Gelmeyip ne yapacaklar? Herkesin koyunu kendinin değil mi sonunda?»

«Tamam!.. Ama beş on kişiye söylemek gerek. Mızıkçılık eden çıkmasın. Başımıza bir devlet kuşu konucu, ürkütmeyelim...»

«He hı...» dediler.

«Bu iş bugün banaysa, yarın sana!»

«Allahına dinine mi Zağar?»

«He,hı!.. Söz bir, Allah bir valla!..»

Kalkıp dağıldılar. Birden bir can geldi hepsine. O duvarın dibine buruşup yatma isteği uçup gitti içlerinden. Kurt gibi yönü yöreyi koklamağa, daracık bir alan içinde hızlı hızlı yürümeğe başladılar. Kimin koyunu var, önce kime danışmak gerek, kimin gönlü kolay olur, kim kolayca tavlanabilir, düşünmeğe başladılar. Önlerinde ışıklı bir yol açılmıştı. Uçar gibi koşuyorlardı.

Üç gün sonra Bankanın cipi geldi. Müdür, eksper, veteriner, yazıcı, bir de Hüseyin Bilgiç indiler cipten. Aydaş adımlarla yürüdüler. Zağar, o değillikten durdu. Adının özel olarak çağrılmasını bekledi. Hüseyin Bilgiç'e karşı ayıp oluyordu belki, ama ne de olsa «500 koyunlu bir dürzü»ydü bugüne bugün! Oturdu evinde, bekledi.

Az sonra köy içinde bağırmağa başladılar:

«Zağar Ahmeeet!.. Ulaan, hükümet ayağına geldi, çık şuraya, dürzüüüü!..»

Çıkıp vardı. Önce Hüseyin Bilgiç'le, sonra ötekilerle teker teker tokalaştı. Hal hatır sordu. «Buyrun eve çıkalım, birer çay kahve içelim?» dedi. «Ev denecek ev de yok ya!..»

Banka Müdürü:

«Evi rahatsız etmeyelim, kahveye oturalım daha iyi...» dedi.

Zağar güldü: «Kahve de yok köyümüzde! Daha o kadar kalkınmadık!» dedi.

«Kahvesiz köyü ilk görüyorum Türkiye'de!» dedi Müdür.

Hüseyin Bilgiç de konuştu:

«İlle oturmak şartsa, dışarıya milletin içine oturalım!»

«Koşun ulan!» diye bağırdı Zağar. «Koşun, kilim keçe indirin evden!» Arkadaşlarını seferber etti. Çul çuval getirdiler. İki yatak, beş altı yastık getirdiler. Birer fincan da kahve pişirip sundular konuklara.

Bu arada Hüseyin Bilgiç, çevresine biriken köylülere öğüt vermeğe başladı. Aynı şeyleri söylüyordu: «Bakın sizi âbad ederim! Köyünüzü paraya boğarım! Yeter ki bırakın İşçi Partisi'ni, bırakın komünistliği! İlçemizin gül adını kötüye çıkarmayın!..»

İşçi Partisi'ne oy veren Kara Mehmet:

«Bizi yıllardır sömürdünüz, yeter gayrik!» dedi.

«Bak bak, tam bir komünist ağzı! Ne sömürmesi? Bak bugün bir cip tutup geldik ayağınıza. Bundan amaç size hizmet. Neresinde bunun sömürme? Kendimiz beş kuruş almayacağız. Bilâkis size para vereceğiz. Var mı bir çıkarımız şimdi?»

«Vardır herhalde!» dedi Kara Mehmet.

«Varsa şu de erkeksen, vazgeçeyim!»

Zağar da bağırdı: «Varsa, var de ulan!»

Öteki köylüler de, «Var de, var de!..» diye bağırdılar.

«Oy alıp iktidarda kalacaksınız!» dedi Kara Mehmet.

«Ne iktidarı? Ben mebus muyum?»

«Değilsin ama, çıkarlarını yürütüyorsun...»

«Bakın, işte gözünüzle gördünüz! Diyor diyor, çıkarların

var, ama bir çıkarımın adını diyemiyor! Komünistlerin dediği de hep budur arkadaşlar! Hepsi yalan, hepsi safsata! Sömürme diyorlar, ağa diyorlar, birinin aslı yok. Ama ortalığı bulandırıyorlar...»

Kara Mehmet: «Onları da biliriz. Biliriz ama cahillik yüzünden çıkamayız içinden. Senin karşında Alaydaki Doktor olacak da göreceksin nasıl bir bir döküyor bütün pisliklerini!..»

«Tabii döker!» dedi Hüseyin Bilgiç. «Çünkü komünistin teki o!»

«Alaydaki Doktor aslan gibi adam! Siz işinize gelmeyen herkese komünist deyip karalıyorsunuz. Biz sizi de biliyoruz, ama anlatamıyoruz. Neden? Çünkü zayıfız. Çünkü para gücüyle bizi eziyorsunuz. Cip tutup köyümüze adam satın almağa geliyorsunuz. Devletin bankasındaki paraları bizim Zağar gibi itlere dağıtıp onları kendinizden yana ürdürüyorsunuz. Gene de yıkacağız sizi! Karınca kanatlanıyor, haberin olsun!..»

«Valla hepinizi içeri tıktırırım!..»

Banka Müdürü araya girdi:

«Şimdi bırakın bunları da, vakit geçirmeden işimizi bitirelim!»

Zağar da, «He he!..» dedi. «Siz kavgayı bize bırakın, biz onu çok kolay hallederiz aramızda! Yeter ki siz bizi kalkındırın!»

«Zaten buna çabalıyoruz...» dedi Hüseyin Bilgiç.

Banka Müdürü, «Hemen gidip sürüyü görelim!» dedi ciddileşerek.

Sürü; Küçük Asar'ın altında eğrenmişti. Ak koyunlar, kara ve mor koyunlar birbirine girmişti. Kirli yünleriyle, uykulu ak gözleriyle birer köylü halinin içindeydi hepsi. Çoban Tokur, kırçıl sakallarını salmış, söğütün altında, çökelek soğan, karnını doyuruyordu. Birden yanı başında cipi, cip dolusu adamı görünce şaşırdı. «Bugünece hükümetle bir ilişiğim olmadı!» dedi içinden. Belki hırsızlık, karakolluk bir mal için geziyordu bunlar. Ama sürüde bir tane fazla mal yoktu. Ne koyun, ne kuzu. Gene de toparlandı: «Buyrun...» dedi.

«Bu sürünün çobanı sen misin?» dedi Hüseyin Bilgiç.

«Benim Ağa!» dedi Tokur. «Sayende...»

«Kimin bu sürü?» diye sordu Banka Müdürü.

«Köyün, Değirmencik köyünün...» dedi Tokur.

Zağar, kuşağının arasından bir sürü kâğıt çıkardı. Banka Müdürüne uzattı. Bunlar satın alma senetleridir Müdür Beyim!» dedi. «Kuruldan da onaylı. Aylar önce hepsini satın almıştım! Sayende koyunculuk yapmağa karar verdim!»

Banka Müdürü, kâğıtları inceledi, «Peki!..» dedi.

Veteriner koyunları yokladı, «Sağlam» yazdı.

Eksper, pense gibi bir araç çıkardı çantasından.

Müdür, «Koyunların kulakları damgalanacak Bay Ahmet!» dedi. «Birazcık canları yanacak...»

«Hayhay, buyrun damgalayın!» dedi Zağar.

Yaya olarak Zağar'ın arkadaşları da gelip yetiştiler.

Koyunları birer ikişer tutup eksperin önünden geçirdiler, o da elindeki araçla kulakları damgalamağa başladı.

Zağar ekspere yaklaştı:

«Zatınızdan bir ricam var.» dedi. «Bunlar köyün koyunlarıydı daha önce. Ben satın aldım. Ama birer en* vurmadım. Ricam, damgayı hepsinin aynı yerine fur ki, benim en'im olsun!»

«Olur!» dedi eksper. «Nereden istiyorsun?»

«Sol kulak arkasından!»

«Hayhay...»

Koyunların kulaklarını sol arkadan damgalamağa başladılar. Hepsi beş yüz beş koyundu. Bitip tükenecek gibi değildi. Ama ikişer üçer tutup tutup önüne getirdikleri için bitti. Koyunların kulaklarına yıldız şehriyesi gibi delikler açılıyordu. Kanları da damlayıp damlayıp akıyordu yere. Damgalanan koyunun kanlı kulağına veteriner bir şişeden ilâç sürüyordu. Veteriner yorulunca Zağar kendisi tamamladı işi.

(*) En: Hayvanların kulaklarındaki işaret: Bu koyun kimin? bilinsin

Tutanağın kalan yerini tamamladılar. Sonra cipe dolup geri döndüler. On gün sonra Zağar ilçeye gitti. Koyun başına yüzer liradan, 50000 lira çekti bankadan. «Hayırlı uğurlu olsun, Allah muvaffak etsin!» dedi memurlar.

Hüseyin Bilgiç, cip parası diye sadece 100 lira aldı, başka almadı.

Parayı köye getirdi Zağar. Sıcaklığını duyayım diye iki üç gün yanında gezdirdi. Evde sakladı. Sonra kasabaya inip bir çürük otobüs aldı. Daha köprü yapılmadığı için ova köylerinden ikisini üçünü kente bağlayan bir yolda çalıştırmaya başladı. Bunun için şoför tuttu. Kendisi yamaklık ediyordu.

Arabanın müşterisi çoktu. Heybeleri torbalarıyla, çuvalları sepetleriyle biniyordu ova köylüleri. Ahmet de her birinden köyüne göre dörder, üçer, ikişer lira topluyordu. Topladığının yarısını şoföre veriyor, yarısını cezaya, kazaya, onarıma, yedek parçaya yatırıyordu. «Hele bakalım, dur bakalım!» diye, elindeki anaparayı eritiyordu. Ama sağlık olsundu. Koyun kredisi yirmi yılda ödenecekti. Hüseyin Bilgiç işleri iyi ayarlamıştı. Milletvekilleri yasayı iyi yapmışlardı.

Zağar'ın arkadaşlarından biri Karanın Kadir'di. Şimdi sıra onundu. Ahmet, Kadir'i alıp Hüseyin Bilgiç'e götürdü. Hüseyin Bilgiç, «Senin kaç koyunun var?» diye sordu.

Karanın Kadir: «Hiç!..» dedi.

Hüseyin Bilgiç: «Hiç olur mu be oğlum!» diye kızdı. «Gözünü aç biraz! Ben sana bir iyilik edeyim diyorum, sen de bana, kör kör, "Hiç koyunum yok!" diyorsun. Vede gidip İşçi Partisi'ne oy veriyorsun!»

«Haşa Beyim!» dedi Kadir. «Bir kezcik oldu o iş, başka olmaz!»

«Neyse!» dedi Hüseyin Bilgiç. «Şimdi git, Ahmet'in koyunlarının kulaklarındaki damgaları kibar kibar kes. Körelt oraları. Otuz kırk kişiden de onar ay öncenin tarihiyle birer satınalma senedi al. Köy Kuruluna onaylat bunları. Sonra hepsini bana

getir, göreyim!» Bir şişe ilâç verdi eline: «Kestiğin yerlere sür bunu güzelce!..» dedi.

Karanın Kadir dönüp geldi. Hüseyin Bilgiç'in dediklerini ancak on günde tamam etti. Sonra yeniden gitti kasabaya. Satın alma senetlerini gösterdi. Kulakların eski damgalardan temizlendiğini ve yaraların azdırılmadan kapatıldığını söyledi.

Hüseyin Bilgiç, köşedeki Arzuhalci Kerim'i çağırttı. Karanın Kadir'in ağzından, 500 koyunu olduğunu, bunları fenni yollarla bakıp beslemek, hem de yurt hayvancılığına hizmet etmek istediğinden kendisine kredi verilmesini isteyen bir dilekçe yazmasını söyledi.

Yarım saat sonra tıka basa bir dilekçe geldi.

«Götür, Banka Müdürüne ver, benim de selâmımı söyle, biraz çabuk olsun, haydi güle güle!.. Bir aksilik çıkarsa bana haber ver!» dedi.

Karanın Kadir, dilekçeyi Müdüre verdi. Sonra dönüp Hüseyin Bilgiç'i gördü. Sonra köyüne geldi.

Köyde Zağar'ı kimse kıskanmıyordu. Aldığı parayı batırdı batıracaktı. Onun için Kadir'in işiyle de ilgilenmediler. İşçi Partili Mehmet, «Bırakın, bu işler bize göre değil! Bu dalaveralar köyümüze yaramaz!» diye söylendi, fakat ne Kadir, ne de sırada bekleyenler dinlemediler.

Beş altı gün sonra aynı cip geldi.

Karanın Kadir gelenleri karşıladı. Birer kahve içirdi. Sonra da alıp sürünün bulunduğu yere götürdü. Bu kez çobanı değiştirmişlerdi. Tokur, bir iki gün için izinli sayılmış, yerine Hamzacık tutulmuştu. Hüseyin Bilgiç bu aklı beğendi, «Aferin!» çekti Karanın Kadir'e.

Gerekli işlemler dört saat içinde tamamlandı. Satın alma senetlerini dikkatle inceledi Müdür. Koyunların kulaklarını da yeniden delip damgaladılar. Sonra bir tutanak tuttular. Eksper bu kez damgaları sağ önden vurdu. Sol arkadaki oyuklar, Kadir'in sürünün en'iydi. Tabii bunlar «eski» en'di. Vurulacak damgaları sağ önden vurursa çok iyi olurdu. Başka sürünün ko-

yunlarıyla karışmazdı. Bunu rica etti eksperden. O da, «Hay-hay!» dedi.

Kadir'den sonra Deli Hafızın Nuri vardı sırada. Nuri de gidip Hüseyin Bilgiç'i gördü: «Evelallah, köyde tek komünist koymayız, hiç tasa çekme Hüseyin Ağam!» dedi. Hüseyin Bilgiç'in yazdırdığı dilekçeyi götürüp Banka Müdürüne verdi.

Banka Müdürü, sekiz on gün sonra veteriner, eksper ve yazıcıyla birlikte köye geldi. Hüseyin Bilgiç'le ahbaplıkları iyi olduğu için çok sevdiği Değirmencik köyüne bir iş çıktı diye, ona da haber verdiler. Hüseyin Bilgiç bu yolculuğa seve seve katıldı.

Koyunların kulaklarına damga vurmayı nereden çıkarmışlardı acaba? Bu kez sol önler damgalandı: Hükümet aklıydı işte! Bir kez damga vuracağım diye tutturdu mu vururdu! Vurma diye yalvar yakar olmanın gereği yoktu. Varsın vursun, onun da gönlü olsundu.

Karanın Kadir, aldığı parayla köye bir dükkân açtı. Çerez, şeker, bez, rakı, şarap, tütün satmağa başladı. Lokum, gaz, tuz... Bunlar için yaban köylere gitmeğe gerek yoktu artık! Hazır ayaklarına gelmişti her şey. Köyün kadını kızı sevindi dükkâna.

Nuri de Zağar'la ortak oldu, «yeni» bir araba aldılar. Yeni araba, az kullanılmıştı. Öteki gibi madara değildi. Madara olsa Zağar yutar mıydı? Acemilikse gitmiş, «tecrübe»yse gelmişti. Şimdi, daha karşıdan hangi motorun geldiğini sesinden biliyordu. Onun için Nuri hiç korkmasındı. Yaş yere basmazdı artık!

Bu arada, «elma bahçesi kuruyoruz» diye de kredi alanlar oldu. Fakat onlar gerçekten bahçe kurmak zorunda kaldılar. Çünkü bankanın bahçe eksperi gelip başında duruyordu. Fidanların dikilişini, sokuluşunu yalan yanlış gösteriyordu. Böylece elma bahçeleri de kurulmuş oluyordu.

Nuri'den sonra Ekmekçinin Mustafa vardı sırada. O da gitti dilekçe verdi. Cip getirdi. Koyunların kulaklarını sağ arkadan damgalattı. Para çekti. Celepliğe başladı. Parayı batırmanın ge-

reği yoktu. Elli bin liranın bir yıl sonra yüz bin lira olacağını sokmuşlardı kafasına. Mustafa, Zağar kadar açıkgöz değildi, ama yapar mı yapardı! Başladı koşturmağa, yüze aldığını iki yüze satmağa, köylülerini kazıklamağa...

Derken köyde daha başkaları isteklendi. Zağar'ın «şirket»e katılanlar oldu. Onlar da Hüseyin Bilgiç'e gittiler, yazdırdığı dilekçeyi götürüp Banka Müdürüne verdiler. Katılmalar çoğaldıkça Hüseyin Bilgiç hoşnut oluyordu. Müdür de Ankara'ya şişkin istatistikler yolluyordu her ay. Değirmencik köyüne bol kredi giriyor, böylece komünistler kabayelde kar gibi eriyorlardı.

Hüseyin Bilgiç'in koltukları kabarıyor:

«Allahın bazı sersemleri kalkıp "Komünizmle Savaşım Derneği" kurarlar! Ama hiç başarı gösteremezler. Komünistlerle asıl savaşımı ben yapıyorum işte. Birer ikişer paklıyorum hepsini bölgeden!..»

Değirmencik köyünün koyunlarının kulakları sağdan soldan kırkıldı, oyuldu, sonra yeniden kırkıldı oyuldu, iyice küçüldü böylece. Belki daha da küçülecekti.

Kara Mehmet'le Çoban Tokur Ankara'ya bir şikâyet yazısı gönderdiler: «Cenaballah yarattığı koyunları tanımayacak, gelin bir görün!» dediler.

İki müfettiş geldi. Baktılar, koyunların kulakları alabildiğine ufalmış, «Bir sürüden ancak 500.000 lira kredi alınabilir, artık başka sürü tedarik edin, biraz da onunla kandırın devleti!» dediler. Ünlü Soğukoluk'taki «restoran»da Hüseyin Bilgiç'le birer kafa çekip gittiler.

KÖY MÜHÜRÜ

Muhtar oldu, burnu büyüdü.

Önceleri yerle birdi. Saygılıydı.

Burnu büyüdü, kocaman şimdi!

Kalabalık da yavaş yavaş büyüdü. Köy toparlandı. Onu Muhtar yaptığına, yapacağına pişman oldu, bir daha öteki dürzüleri Muhtar yaparken ince eğirip sık dokumağa karar verdi kalabalık. *Onlar bu eskiden yoksullara bile saygılı dürzüyü* seçip başlarına geçirdiler ama ne bilsinler ilerde böyle şişeceğini? Sığır alası dışında, insan alası içinde, bakınca biliniyor mu? O zaman burnu kocaman değildi. Böyle Yeni Harman, Klüp, Samsun içmiyordu. Rakı içmiyordu. Büyük küçük kimseyi azarlamıyordu. Köyün çayırında, merasında gözü yoktu. Dul gelinlere, yetim kızlara göz dikmiyordu.

Ağızları uzun süre bir olmadı.

Ama zar, ama zor, toparlandı köy.

Kimi enine, kimi boyuna çekti önce.

Kimi hem enine, hem boyuna çekti.

Sonunda bir çiziye girdiler iyi kötü.

Dediler: «Dikip karşımıza konuşalım. Diyelim, arkadaş, biz cıbıl bir köyüz! Köyoğlu köyüz yani! Bizim başımızdaki Muhtar biraz ezik olacak. Biraz nazik olacak. Sigara? Bizim içtiğimizden! Su? Bizim içtiğimizden! Et? Kurban eti, av eti, bizim yediğimizden! Toprak diye meramıza, çayırımıza taklaşmayacak! Onunki de bizimki kadar olacak! Onun da avradı

bizimkiler gibi tek olacak! Dul gelinlere, yetim kızlara göz dikmeyecek! Onları malsınmayacak!

Bekçiyi yollayıp çağırttılar:

«Git haber ver, gelsin!» dediler.

Ama kalkıp gelmedi adam adam...

Kaymakam çağırsa fini gibi giderdi.

Onbaşı çağırsa ok gibi yetişirdi.

Köy çağırtınca gelmedi!

Dediler ki: «Bu iş rıza pazarlığı! Rızamız olmayınca nasıl muhtarlığımızı yapabilir? Gelmem diye boş yere kaykılmasın! Gelsin, sorumuza cevap versin gözelce! İşi zora bindirmesin. Bir hesap yaptık, yanlış çıktı. Yanlış hesap Bağdat'tan döner. Köy bizim ise, oy da bizim! Koysun mühürü önümüze, işte bu kadar!..»

Geldi, bir dudağı yerde, bir dudağı gökte: «Bana sorgu soramazsınız!» dedi, eşşeğe bak! «Çayırı söktüm, merayı kendime tapulattım!» dedi. «Dul gelinlerle de işimi uydurdum, rızalarıyla!..» dedi. «Avradım niye tek olacakmış? Kav çakmak benim!» dedi. «Bana hiç karışamazsınız!» dedi, «Baş başa bağlı, baş padişaha!» dedi. «Köy mühürünü size veremem, istemeyin!» dedi. «Ben olmasam dul avratlar zaptolmaz!» dedi. «Bu iş oyuncak değil, herkes yapamaz!» dedi. «Benden mühür alacağın alnını karışlarım! Onu benden alacak daha anasından doğmamış!» dedi.

Dediler ki: «Bu uslanmaz!» Ar damarı yırtılmış, iflâh olmaz! Döğsen döğmeğe yaramaz bu kudurası! Söğsen söğmeğe de yaramaz! Onbaşıyı kandırmıştır, arka çıkar bu ite! Kaymakam da bizi bilmez, onu korur! Ufacık bir işi büyütürüz!» dediler. «Şakir Hafız'a muska yazdırsak, etki etmez! Döne karıya ağzını bağlatsak, kurt değil! Bağlatsak sidikliğini, sidikliği batsın!»

Dediler ki: «Varalım Kaymakama, anlatalım! Anlamazsa Savcıya anlatalım! O da anlamazsa dönüp gelelim. Köyün bir delisi var iyi kötü. Bir tüfek doldurup verelim eline: Böyle böyle Delioğlan, Muhtar olacak soysuzdan zar ağladık. Al şu tüfeği, caminin çenesine dur. Karşıdan seni görünce kuş avlıyor sanır. Doğrulur gelir. Elleme gelsin. Dom! Patlatıver. Ölsün de görsün anasının şamını!» dediler.

«Demek önce tâ Şam'a, Kaymakama, ha? Sonra Savcıya, sonra kadıya, ha? Demek önce kasabaya gideceğiz? Üçümüz beşimiz değil, hepimiz gideceğiz? Heeeepimiz gideceğiz ha? Tümcek ha? Karı kız otursun, her evden bir kişi yeter! At eşek olmaz, hepimizde yok, yayan gideceğiz! Yayan yapıldak olmaz, yol uzun haa?»

Düşünüp taşındılar: «Şoseye kadar inelim. Haber salıp Aydoğan'dan Hacı'nın otobüsü getirtelim. Dolalım içine. Bismillah de oğlum, bismillah! Sür... Yayan gideceğimize, böyle gidelim! Yollar yağış, havalar kış demeyelim. Olacaksa bu iş hemen olsun! Havalar kış diye puştun yakasını bırakmayalım. Bir bahar daha geçerse iyice semirir, hiç başolmaz...»

Muhtar karşılarından bakıp kakır kakır güldü:

«Varıver geliver, Konya altı saat ulan!» dedi. «Boşa yoruluyorsunuz ulan, boşaaa!.. Hepiniz onar liradan çıkacaksınız!»

Köylüler, «Fini gibi havhav etme!» dediler. «Madem başımıza belâ oldun, seninle uğraşacağız! Şimdiye kadar uğraşmadıysak, korktuk sanma! İçimizden birisin! İçimizden biriyle uğraşmaya ar ettik! Köyün adı zaten boklu, biraz daha boklanmasın dedik! Şimdi o ar gitti! Şimden sonra yalnız seninle değil, bütün belâlarla uğraşacağız! Hepinizin göbeklerinizi göğe getireceğiz!..»

Muhtar gene güldü: «Mühür bende!» Gene ven ven ven etti, söylendi: «Bende...»

Hiç caymadılar. Yalamadılar tükürdüklerini. Aydoğan'a adam saldılar. Otobüsü peylediler. «Pazartesi şoseye ineriz, bizi

beklesin!» dediler. «Bizi götürsün getirsin...» dediler. «Biz bu belâları, belâlarını... Kendi kırılası ellerimizle başımıza sardığımız püsküllü belâlarını!..» dediler. «Evelallah, vallah, billâh, inşaallah... pampak ederiz!» dediler. «Pazartesi, sadeyağdan kıl çeker gibi çekip atarız seni köyün başından...» dediler. «Hele bir pazartesi gelsin!» dediler. Çok öfkeliydiler. Ağızlarından ateş çıkıyordu.

Muhtarın, ara sıra evine girip çıktığı bir dulavrat vardı Aşağı Mahalle'de, o da katıldı kervana. Muhtarın has karısı da bunu bahane edip, bir kızılca kıyamet kopardı. Hem de bütün eski öçlerini aldı dulavrattan. Karnının şişi indi...

Pazartesi gelip gün ağarınca köy bir daha toplandı. Caminin çenesinde son gelenleri de beklediler. Şoseye doğru gideceklerdi. Yürüdüler. Tam dereyi geçeceklerdi, dulavrat bağırdı: «Heyy millet! Millet! Millet misiniz, illet misiniz? Karganın alayı var mı? Bir alay olmuş gidiyorsunuz! Beni de götürün, geleyim!..» Dönüp baktılar, «Bre dulavrat sen misin?» dediler. «Ulan dulavrat, ille bir kendini belli edeceksin, öyle mi?» dediler.

«Siz her evden birer kişi demediniz mi?»

«Biz her evden bir "er kişi" dedik!..»

«Benim erim yok, kendim geliyorum!..»

«Erin var ama yarım...» dediler. «İğdiş herifin biri! Muhtar oldu, köyün başına belâ oldu! Burnu kocaman oldu!..» dediler. İçlerinden söylediler.

«Ona yar olanı yer yutsun!» dedi.

Yetişti geldi. Kolunda bir sepet...

«Ne var bu sepette dulavrat?»

«Yumurta var, götürüp öteberi alacağım!»

«*Muyurta* mı?» dedi biri. «Hepsi de mi *muyurta?*»

«Ağzına kadar dolu mu? Hepsi de!»

«Ulan sen kıra kıra yumurta koydun mu götürecek?»

«Ulan senin kırdığın muyurtalar Muhtarla, onla bunla...»

«Şimdi de alayımıza katıldın, gidiyorsun, öyle mi?»

Dulavrat seslenmedi. Sabretti. Çayı geçtiler. «Çayı geçerken yellenmeyin ey utanmaz adamlar, ey köyümüzün utanmaz herifleri! Ben bir dulavradım, dinim, terbiyem kavidir! Terbiyem sizin avratlardan iyidir! Hazreti Ayşe anamız, Hacer anamız, Zeynep anamız, hemi de Haççа anamız, bildiğiniz bütün büyük Hazreti Analar dul kalınca ne yaptılar? Onlarda kınamadığınız fiilleri benim başıma ne kakarsınız çakaloğlu çakallar? Koluma bir sepet yumurta alıp size destek olayım diye gelmişim aranıza bre Allahın öküzleri! Siz de muyurta filan diye, onla bunla diye, beni şamataya alıyorsunuz! Hiç içinizde bir tek avrat olmadan siz bu taşı kucaklayabilir misiniz? İçinizde bir tek avrat olmadan vardığınızda o *kamyakam*, o savcı, eğer onlarda mercimek tanesi kadar erkeklik varsa, başını kaldırır da sizi dinler mi? Ben bu yüzden geliyorum aha!..»

Otobüs şosenin kıyısında bekliyordu. Götün götün han duvarına yanaşmıştı. Ağaçlı yoldan çıkınca görüp koştular. Doluştular içine. Dulavrat da bindi. Dulavradın kucağında muyurtaları...

«Koy yahu şu sepeti yere bari!»

«Koymam koymam, bokyedim olmayın!..»

«*Kobyedim* diye ağzını dağıtma *rayakdelisi!* Meramın senin *muyurta* satmak değil. Karıştın aramıza. Bindin otoposun tam da ortasına. *Kobyedim* diye ağzını dağıtma. Biz senin ne *rayakdelisi* olduğunu bilip dururuz! Bir domuzluk uyanmadan içimizde, gidelim biz! Sen de tek dur!..» dediler.

Hanın kapısından çıkıverdi, elinde tabanca!

«İşte o!» dediler. «Başka kim olacak?»

Kalabalık kopyemiş bülbüle döndü.

Hiçbiri kıpırdamadı korkudan.

Korkudandı, çünkü Muhtardı çıkan.

Korkudandı, çünkü tabancaydı elindeki!

Dulavrat, «Sür!» dedi Hacı'ya.

Askerlikte öğrenip bıraktığı direksiyona abanmıştı Hacı. Uykusuzdu yüzünün yarısı, gözünün biri.

Elinde tabancayla, atlayıp girdi içeri. «Dur!» dedi Hacı'ya. «Sana kim dedi Muhtar çağırmadan gel de köyün zeyinsiz takımını al götür? Bugüne bugün millet benim yetkimdedir. Çünkü mühür bende, Muhtar benim! Ben emir vermeden kimseyi otobüsüne bindirip kasabaya götüremezsin!..»

«Oooşt!.. Oşt köpeğime!..» dedi dulavrat.

«Ulan, sen de mi varsın bir karış yarığınla?»

«Ben de varım bir karış yarığımla, namussuz!»

«İstersen ol! Bakın, ne diyorum hepinize! Bu elimdeki tabancadır! Tetiği çektim mi, dom! Toplu tabanca ki, otomatik gibidir. Bundan, sadece has komandolarda var şimdi. Algın tabancadır. Taradım mı, on tanenizi biçerim! Bir dakikada şarjörünü değiştirip gene tararım! İyisi mi dönün!»

Otobüsün içi yasılmışa benziyordu.

Kimse soluk almıyor, kimse tıs etmiyordu.

Dulavrat iki yanına bakındı: «İnin» dedi. Göz etti, kaş etti: «İnin!» dedi. «İnin inin, ne duruyorsunuz, inin» dedi.

Zar zor anladı kalabalık.

«İnin...»

Önce birazı anladı, sonra hepsi anladı.

«Erkek olduğunuz için aklınız on minare yukarda! İnin kör olasıcalar, siz inin, ben de ineyim! İnin, arkadan çevirin! Bu cımbıldak siz inene kadar durur burda. Kendi sizden akılsızdır, bilirim. İnin, çevirin ardından. Kavşırın kollarını. Alın tabancasını. Alın, sonra namlusunu sokun bir yerine. İnin, iki saat insanın yüzüne bakmayın salak salak! Hemi de bir şey var gibi donlarınıza etmeyin! İnin...»

Kalabalık su gibi aktı aşağıya.

Muhtar, Hacı'ya, «Haşşöyle, işte böyle!» diyordu.

Hacı'nın kendi de korkudan ölüyordu. Yüreciği güm güm vuruyordu. Onlara sıkmadı, bana sıkacak diye korkuyordu.

Cızlavat lastikler giymişti ayaklarına kalabalık. Hiç ses çıkarmıyordu bu lastikler. Usulca geldiler. Açık kapıdan süzülüp bir anda kollarını kavşırdılar. Çelik kıskaç gibi sıkıp tabancayı

düşürdüler yere. Aldı biri tabancayı yerden. Sonra ensesinden bastırdı onu. Bir de diz vurdu kıçının ortasına.

«Bir daha çeker misin bize tabanca?»

Dulavrat bağırdı: «Dolun çabuk içeri!»

Arabaya doldular. Hacı nefes aldı içinden.

Muhtarı attılar yere, kocaman burnuyla.

Sonra, «Sür!» dediler Hacı'ya, «Çabbuk! Sür ki yel gibi varalım kasabaya! Tabanca çekip yol kestiğini diyelim! İnanmazlarsa çıkarıp aha diyelim! Delil tutamak, aha hepsi diyelim!..»

Dulavrat yumurta sepetini iki bacağı arasına almıştı. Otobüs gür gür gidiyordu. Asfaltın üstünde fazla sarsıntı yoktu. Ama sepetin samanları oynuyordu sarı sarı. Kalabalık, tabancayı elden ele gezdiriyordu. «Kimbilir kaça aldı kaçakçılardan? Baksana, kahbenin oğlu tabanca takınıyor! Karı yürekli herif! Nasıl dolanıp avladık arkadan?»

Dulvrat aldı tabancayı. Bir elledi soğuktu. Tarttı, ağır.

«Atıverin adam!» dedi. «Bir çay gelecek şimdi! Eğer verirseniz kaymakama, geri alır! Ondaki hileler sizde yoktur, bilirim! Kimse onun kadar domuz olamaz! Vermeyin *batancayı* kamyakama. Batancası kendinde deyin!.. O domuz söyler yalanı yalanı... Siz de söyleyin biraz.»

«Helbet!.. Helbet, sen bilirsin!» dediler. «Sen bilmeyeceksin de biz mi bileceğiz? Senin kadar kimse bilmez içimizde. Senin onla, şunla kırdığın muyurtalar!..» dediler.

«Heyy yarabbim!» dedi dulavrat. «Gene başladınız sulu sulu... Hey şoför, ne oluyor bu araba? Oğlum doğru sür şunu, Hacı mısın nesin? Oğlum yalpalama, ham hum dum zum! Oğ... lum...lum...lum...zınk!»

Hacı'nın otobüsü *Zıgılcamam* altlarına gelince yan-yun-hoop oldu. Şosenin yüzü suluydu. Sulusepken kar yağmıştı. Hoop oldu. Sulu asfaltta yılan gibi o yana, bu yana oynadı araba. Sonra Hacı fren yaptı. Araba kıç döndü. Fırladı bir yanının üstünden.

Tekerlekleri havada. Sırtüstü, tarlalara uçtu. Zı zınk dedi karlı toprağa konunca. Zıı...zınk!

Bir süre kimseden ses çıkmadı. Bir sessizliğin içinde beklediler. «Öldük mü, sağ mıyız?» Sordular.

Bir yerlerden gürültüler geliyordu. Şoseden orman arabaları geçiyordu. Bir araba durdu önce. Sonra birkaç araba birden durdu. İlk duran arabadan Muhtar indi gene. Patlıcan burnu biraz daha büyüdü. Çoğaldı ağzında dişleri.

«Maşaallah bizim köyün yiğitlerine! Nasıl köycek delirdiler gördünüz! Durun dedim size, dönün dedim dürzüler! Şimdi bir tava kavurga oldunuz! Kolunuz başınız koptu, biriniz sağlam değil! Oh olsun dürzüler, oh olsun dulavrat!»

Tam o sıra «Cart!» etti biri devrik otobüsün içinden. Biri de: «Rahat ola!» dedi. Biri: «Çatla!» dedi. Kalabalık kıkır kıkır etti. Bir kıkırtı başladı. Muhtar bir daha bağırdı dışardan: «Oh olsun akılsız yaratıklar!..»

Kıkırtı kesildi birden. Bir telâş aldı hepsini.

Hacı doğrulup kalktı. Belim diyordu.

Dulavrat sordu: «Tabanca bende mi?»

Biri sordu: «Yahu kaza mı geçirdik? Acaba kaç ölü, kaç yaralı? Hacı sağ mı?»

Hacı, belini alıp ön kapıyı açtı. Usulca indi yere. Baktı, önünde Muhtar! «Ulan, ayıp denen bir şey var, ama sende ayıp mayıp kalmamış! Tabancayla yol kestin. Sonra bindin bir kamyona, başladın ardımızdan kovalamaya! Bak otobüs ne oldu? Ne bu senin zulmün köylüye, hemi de bana?»

«Yumurtalarım kırılmış yumurtalarıım!»

«Ver tabancayı bana!» dedi biri, aldı.

«Tabancanız da batsın, köyünüz de batsın. Yumurtalarım kırılmış!»

Eli tabancalı adam seslendi: «Ulan Muhtar, defol peşimizden! Aha silah elimde! Vururum valla! Biz kasabaya ineceğiz. Kaymakama savcıya çıkacağız. Seni hastiredeceğiz muhtarlıktan! Biz bu işe azmi cezmi kastettik. Bil bunu...» Adam taban-

cayı kaldırdı, dom! etti havaya. «Bak, dom etti, bir de sana doğrulturum, gene dom eder. Dom! Dön geri...»

«Yumurtalarımın hepsi kırılmıılış...»

Herkes nereye bassa bir yumurta kırığı.

Biri dedi, «Dürzü ver o tabancayı!» öfkeli.

«Atacaksan hedefe at, ne havaya sıkıyorsun?»

«Ver dedim, veriver!..» Aldı tabancayı. Doğrulttu: «Eller yukarı ulan! Senin zoruna kasabaya gidiyoruz! Otobüs devrildi. Kiminin kolu, kiminin beli ulan! Otobüs de yanyun-hoop oldu! Çabuk eller yukarı, dürzü!»

«Yumurtalarııım! Kırılmış yumurtalarım!..»

«Kes ulan dulavrat zırlamayı! Eller yukarı etti bak seninki! Haşşöyle! Çıkar bakalım şimdi köyün mühürünü!..»

Köylü birbirine sokuldu. Bakıyorlardı kocaburunun haline. Çıkaracak mı, çıkarmayacak mı mühürü? Saralı bir adam gibi sararmıştı, titriyordu.

«Çıkar mühürü de koy ortaya, çabbuk!»

«Yok yanımda mühür!» dedi titreyerek.

«Ne demek yok? Her zaman kuşağının arasında değil mi? O yüzden büyümedi mi burnun? Çıkar çabuk, yoksa dom! karnına! Sonra namlusunu da sokarım o dediğim yerine! Senin yüzünden bu hallere geldi köy! Salıversem parça parça yiyecekler seni! Dulavradın da bir sepet yumurtası gitti bak! Hacı'nın otobüs devrildi! Çıkar mühürü!..»

Köylüler dişlerini gıcırdattılar bir.

«Çıkar ulan çakal!» diye bağırdılar.

«Çıkar ulan südübozuk, namussuz!..»

«Çıkar: Hepimiz birer yumruk vursak, yüz elli parça ederiz seni bak! Her parçanı kulağın kadar ederiz ulan!»

Biri fırlayıp çıktı: «Durun!» dedi. «Ben çıkartırım ona mühürü!..» Yürüdü önüne. Belini kuşağını aradı. Tabancasının kılıfını alıp attı önce. Sonra keseyi buldu. Kesenin içindeydi mühür. Üyelerinki de bir ipe diziliydi dört tane. Kendi mührü de o ipe bağlıydı. Köyün koca mührü bir deri kabın için-

deydi. Aldı adam keseyi eline: «İşte millet mühür!» dedi. Köylü baktı Eski Muhtarın yüzüne. Yarı dolu bir saman çuvalı gibi yığılıp kaldı oraya. «Hastirol önümüzden! İstersen Ankara'ya git; mühürler bizde, bir boka yaramazsın artık!» dediler.

Biri sordu: «Nasıl? Anasından doğmuş mu, doğmamış mı?»

«Artık kasabaya gitmeyelim!» dedi biri.

«Mühürleri aldık, daha ne gidelim?» dedi çoğu.

«Daha ne gidelim, yumurtalar kırıldı!» dedi dulavrat.

Hacı: «Üçer liraları isterim hepinizden!» dedi.

«Arabayı çevirelim hep beraber!»

«Arabayı da çevirirız, o kolay!..»

Çevirdiler arabayı. Oha oha, Allah Allah! Tekerler boşa dönüyor. Çamurdu tarla, tarlalar... Birlik olup dayandılar. Boş otobüs ilerledi harlaya harlaya. Yola çıktı. Çamurunu çakılını sildiler. «Haydi Hacı yeğen, al üçer liralarını! Sana uğurola!..» dediler. Ellerini çırptılar.

Hacı dönüp baktı ayrılmadan: «Yahu, köyün altına kadar götürsem bari sizi!» dedi.

«Biz kendimiz gideriz, sen sür!..» dediler.

«En iyisi sen başka iş tut bugün! Biz de köye varıp yeni bir Muhtar bulalım kendimize, kendimizden!..» dediler. «Bulalım, hemi de sahip olalım sımsıkı!» dediler.

DAĞLARDA DOĞURACAĞIM

O şaşı hemşire hep başımda. Yüzü gözü boya. Her gün bir başka koku sürünüyor. Her gün hamama giriyor. Oğuyor sabunlu bezle derisini. Yanağı şakağı parlıyor uzaktan. «Evliyim; ama çocuk yapmıyoruz!» diyor. «İstemiyorum! Ne yapayım isteyip? Aklım mı yok?» diyor.

Hiç insanın elinde fırsat olur da çocuk yapmaz mı? Toprak başına senin! Sevmiyorum bu şaşıyı! «Deli karı!» diyor bana içinden. Ben onun kalbinden geçeni gözünden, gözünün kıpırtısından anlıyorum. Deli onun kendisi! Hazır elinde fırsat var da doğurmuyor! Bunu da akıl diye gezdiriyor. Köpekler yesin senin aklını pis sarı!

Doktor olacak o tüyübozuğu da sevmiyorum: Gidip gelip, nasılım, iyi miyim, soruyor. Karnımı elliyor. Sargılarımı değiştiriyor. Dereden tepeden binbir soru sorup beni konuşturuyor. Beni güldürmek istiyor. Gülmüyorum inadımdan. Gülmem de! Gülecek ne işim var benim? «Kalk biraz dolaş!» diyor. «Dolaşmayacağım! Yata yata yanlarımı çürüteceğim!» diyorum. Hepsinden, tümünden tih dedim. Hiçbirini sevmiyorum. Bir tenhada, yazıda yabanda bulsam, kafalarını yararım! İtleri üstlerine salar boğdurturum. «Aç kaldık, açık kaldık!» deyip kapıma gelseler dönüp yüzlerine bakmam. Kıpırdamam yerimden.

Dün öğleyin kalkıp ayakyoluna çıktım. Duvarlara tutuna tutuna gittim kendim. Salona bir uzun ayna asmışlar. Amanın, kendimi gördüm içinde! Az daha kim olduğumu tanımıyordum!

İçimde ne var, ne yok boşalmış! İliğimi, barsağımı, kursağımı almışlar! Özüm gitmiş, kabuğum kalmış! Ah, yanarım yanarım buna yanarım: Bebemi almışlar! Derim derim bunu derim! Yüzümün derileri genişlemiş. Saman gibi sararmışım.

Ah, ben ne kırmızı, ne taş gibi; eti budu, gülmesi oynaması yerinde, şakrak bir insandım kızlığımda! Günlüğe giderdik ovaya. Desteyi ben atar, ödülü ben alırdım Rıza Bey'den. Burçak yolmasında bellerim ağrımazdı. Acıbahar gelip çatanda, kemre keserken —hani tezek deriz— güneşin düzüne kemreleri kalbur kalbur dizerken hiç yorulmazdım. Koca evin giysi giyecek bütün kirlisini tek başıma yur paklar; «Anam belim, anam kolum!» demezdim. Bir oturmada on yufkayı yer tüketir, sorardım: «Daha var mı?» Sağlam bir erkek kadar boğazlıydım. Acıktım mı doymak bilmezdim. Sade ekmeğe aşa değil, ete, elmaya değil, her şeye iştahlıydım. Erfene eğlence günlerinde oyuna kalkar, bütün karıları yorar oturtur, tek başıma oynardım. Koltuklarımdan su gelirdi. Yüzüm al bayrağa dönerdi. Görenler imrenirdi şenliğime. Görenlerin gözü kalırdı bende. Şimdi doğru dürüst şu karyoladan inip çıkamıyorum. Marazlının teki olup çıktım. Canı alınmış kediye döndüm.

Ah; bana edenler ettiğinden bulsun! Bana sebep olanlar kebap olsun! Cayır cayır yansınlar ateşlerde! Anam babam, kaynanam kaynatam, kocam, hepsinin yüzlerini yüyücüler görsün! Hepsini teneşirler paklasın! Hepsinin sırtları tahtaya gelsin! Bana göz değdirenlerin, bana muska yazdıranların!.. Bu tüyü bozuk doktorun, bu şaşı hemşirenin!.. Elimi kolumu tutup bayıltanların, içimi boşaltanların!.. Tümünün yeri, yedi kat cehennem olsun! Şimdi yatıp kalkıp ileniyorum hepiciğine. Gökyüzüne bakarken ileniyorum. Yanıbaşımda yatan Ömercikli gelin çişini ederken ileniyorum. Bana nasılsın diye soran birisine iyiyim diye karşılık verirken ileniyorum. «Bunu koymam sizde!» diyorum. «Ne yapar eder öcümü alırım! Hepinizin durduğu köyü, hepinizin gerdeğe girdiği evi yakarım! Nasıl aldınız benim bebemi?» diyorum. Ah; ah kahbe dünya ah; ah çaresizlik!

Ah, ben bilmez miyim? Boşaldı, bomboş oldu karnım! Hani neye kıpırdamıyor? Neye tepik vurmuyor? Neye gıdıklanmıyorum? Neye içimin incecik telleri tatlı tatlı titremiyor? Biliyorum olanları. Aldılar... Beni böyle gülünç ettiler... İtlerden rezil ettiler. Ne yüzle varacağım artık o köye? Ne yüzle kapılara çıkıp ellerin yamacına dikileceğim? Benim memem yok muydu? Benim göğüslerimin südü gelmez miydi? Ben bir bebeyi kollarıma alıp, «Neeen, neeen, neeeen!..» sallayamaz mıydım? Altı aylık olunca ağzımda geviş yapıp. «Al gülüm yutuver, al gülüm, al gülüm!..» deyip ağzına veremez miydim? On beş kuruşluk lokum alıp, yazmamın ucuna düğümleyerekten, ağzına veremez miydim?

Kızlığımda benim tırnağım olamayanlar, bebe beşik sahibi oldular. Evleri sokakları doldurdu doğurdukları. Bayram geldi mi pabba dikiyorlar. Cepli entari dikiyorlar. Şan için, nam için giydirip kuşatıp salıyorlar. Köyün içinde bir eksikli gibiyim. «Onun çocuğu olmaz!» demişler. «Sakın doğurmasın! Doğurayım derse ölür!» demişler. Nasıl dilleri varır da söylerler bunu? Benim neyim eksik ellerden? Ben omuzlarımı verdim mi burdaki dağları kaldırır tâ öte köyün ardına dikerim. Ben kayaları yırtar yol ederim. Üç okkacık bir bebeyi doğuramam mı? Kör şeytanlarınızdan bulun, bana garazınız neydi? Ne demeye bu tuzakları kurup, türlü çeşitli dolaplarla canımın çekirdeğini koparıp alırsınız?

Bıldırki değil de, ondan bir önceki oraklarda bir doktora götürdüler beni. Ebelere, dedelere taşıdılar. Taşımaz olaydılar keşke!.. Doktor, kulağını koyup yüreğimi dinledi. Kopası kulağını mememin altına koydu. Bileğimden tutup damarlarımı saydı. Karnımı elledi: «Çocukken düştün mü?» dedi. Dilime baktı: «Uyurken korktun mu?» dedi. «Düşmedim, korkmadım. Hiçbir insandan, hiçbir şeytandan korkmadım!» dedim. «Yok, yok, düştün sen!.. Yok yok, korktun sen!..» dedi, sıkıştırdı beni. Bir kulp takıp getirdiler köye. Kocam olacak hayırsıza benden saklı diyesiymiş ki, «İşte söylüyorum: Çocuk yapmasın!

Yaparsa ölür!» Ne biliyormuş ırzıkırık? Nasıl biliyormuş? Dört kitabın hangisinde böyle bir şey yazılıymış namussuz? «Dünyada kabul etmem! Doğurur öte bile geçerim!» dedim. «Ekiz doğurur, üçüz dördüz doğurur, dünyanın bütün doktorlarını mars ederim!» dedim. Kafama, kafamın en saklı yerine koydum. «Doğuracağım!» dedim.

Ben bu Sakar Emin'e yük yük çeyizle geldim. Benim babamın, az maz, mülkü vardı. Bana kat kat giysi diktiler. Sarı altınlar taktılar. Doktor demiş ya, doğurursa ölür. Kaynatam olacak akıllı, çekmiş sakar oğlunu köşeye: «Aman oğlum akıllı ol, dikkatli ol, sakın doğurtma! Bir gelin borcuna sokma beni. Dört aç gözünü...» En bilgili ebelerin ebesi kesildi Sakar Emin. Her hileleri, fenleri bilir oldu. Yanıma şu gün gelirse olurmuş çocuk, bugün gelirse olmazmış! Şöyle tutarsa kalırmış, böyle çekerse kalmazmış. Uzun gecelerde burnumdan fitil fitil geldi kadınlık. Dinde imanda bir karış yerim kalmadı. Kuru kabuğumda kurudum. Bunlar dünyada sanıyorlar ki, kadın kısmı kördür. Kadın kısmı anlamaz. Nasıl anlamaz? Cennetin bahçelerinden koparılmış en tatlı meyvayı tam yutacağım sıra ağzımdan alıyordu kocam olacak Sakar! Bütün şenliğim silinip uçuyordu. Her şeye sinir oluyordum. Ertesi gün kaynanamla, kaynatamla; beş komşunun dördüyle çatır çatır kavga ediyordum. Köpeği görünce vuruyor, eşeği görünce döğüyordum. Kimse derdimi, kimse dilimi anlamıyordu. «Eskiden sulardan uslu bir Ümmü'ydü, ne oldu buna? İstemezin biri muska mı yazdırdı, sabun mu gömdürdü? Neden böyle sinirli, hırçın oldu?» diye soruyorlardı. «Ümmü'ye muska yazdırdılar, Ümmü'ye sabun gömdürdüler. Ümmü ondan böyle cinli erişikli oldu...» diyorlardı.

Kafamın en saklı yerine, içimin hiç kimsenin bilmediği köşesine koydum ne yapacağımı bir gözel! Sakar Emin'in haddi haberi olmadan yapardım yapacağımı. O en bilgili ebelerden ebe kesilir de ben boş mu dururdum? Benim gözüm, kafam yok mu? Onun öğrendiklerini ben öğrenemez miyim? Ben orak tarlasında arpa biçerken, ben ağılda koyun sağarken, ben damda

tarhana ufalarken leb deyen karılardan leblebiyi anlayamaz mıyım? İnsan dediğin bir kez karar vermesin; bir kez yapacağım demesin. Yapacağım diyen mutlaka, mut-la-ka yapar! Ben de öğrendim her fenleri. Hem öyle öğrendim ki, kendime yeter, başkasına da artardı. Ondan sonra günleri kollamağa başladım. Nasıl olsa bir gün, bir gece punduna getirecektim?

Ben kadınım eeey! Hemi de kaya gibi bir kadınım elhamdülillâh! Çok şükür, bin şükür! Doğurmak benim hakkım! Doğurup hop hop hop hoplatmak, onunla dünyayı bayram eylemek hakkım eeey! Bu hakkı elimden, bu dünyada, öte dünyada, denizde deryada kimse, hiç kimse alamaz! Kadın demek, ana demek. Ananın bebesi var demek. Her kadının dörder beşer bebesi var. Ne demeye bana muska yazdırıp, sabun gömdürüp, hemi de ebeye doktora, «Çocuğu olmaz, olursa ölür!» diye söyletip, bir bebeyi bana çok görüyorlar? Ben onların ruhu duymadan peydahlarım bebemi...

Sakar Emin öyle cinfikir, öyle akıllı, öyle hesaplı!.. Eller kancığına sarılıp kendinden geçerken, dahi ayılıp bayılıp düşerken o domuz, tarla hesabı, mal hesabı yapar gibi: «Ta-ta-mam Ü-üm-mü, çe-çekiyo-rum gı!» der, çeker! Babam beni ere vermemiş, işkenceye vermiş! «Emin, yiğit Emin! Emin, aslan Emin, tatlı Emin!..» Yalvarıp yakarmalar, öpüp okşamalar hiç işlemedi, kâr etmedi Sakara!

Ama... uykusunda, uyur uykusunda çeldim aklını! Akıllı geçinmesine bakmayın! Aslında köyün en sersemidir ha!.. Sabahtan öğleye kadar çift sürdüğü, öğleden sonra da iki eşekle dağa oduna gittiği günün gecesiydi. Üç gündür yanıma geldiği yoktu. Dağdan iyice yorulup gelmişti. «Atın yorgunluğunu gem alır Emin, seninkini de ben!..» dedim buna. Bakmadı bana.

Karnını doyurdu, yatmağa gitti hemen. Ben de kıpırdamadan oturdum kaynanamla beriki odada. Geç vakit girip vardım ki uyumuş, geçip gitmiş bu. Uyku, küçük ölüm. İnsanın yarısı ölü, ama yarısı diri! Ölü yanını köpek yesin! Diri yanını aldım, istediğim gibi, işime geldiği gibi yaptım eyledim! «Ta-tamam

Ü-ümmü, çe-çekiyo-rum gı!» diyemedi. Benim de her yanlarım yanıyordu. Ayaklarımın tırnaklarına kadar titriyordum. «Çe-çekiyo-rum!» dese de çekemezdi. Çelik çember gibi sarmıştım. Göze görünmez ruh olsa kaçırmazdım elimden. Yedi yıla varıyordu aramızda hesap kitap gireli. Yedi yıldır ilk kez o «o» oldu, ben de «ben»! Dünya neyimiş, başımızı koyduğumuz o yastık, altına girdiğimiz o yorgan, döküldüğümüz o sular neyimiş, anladık. Onu bilmem, fakat ben anladım...

O gün, o hafta, o ay köyde benden mutlu, benden tatlı kancık olmadı. Güldüm mü yüzümde güller açıyordu. Gülmem tâ Devetaşı'nın oradan duyuluyordu. Etim bir gözel olmuştu. Sesim bir gözel olmuştu. Durduğum yer, yürüdüğüm yol şeneliyordu. Beni görünce uyuyan uyanıyor, ağlayan gülüyordu. Sakar Emin iyice tadımı almıştı, «Ta-tamam Ü-ümmü!» demeleri unutmuştu. Unutturmuştum. Bunu ben yapmış, ben başarmıştım! Ah, ne iyi şeymiş kadın olmak, kadınlığının tadını almak!..

Üç aylık, dört aylık oldum. İçimin bulandığını, başımın döndüğünü belli etmiyordum. Kusasım gelse kendimi tutuyor, daha olmazsa kustuğumu yutuyordum. Ne anam biliyordu, ne kaynanam. Gebeliğimin Sakar Emin bile farkında değildi. Dört gözle, dört kolla, dört akılla, dosttan düşmandan, hemi de bütün dünyadan saklıyordum. Demiyordum kimselere. Kimselere sezdirmiyordum. Ona göre giyiniyor, ona göre kuşanıyordum. Karnımı soran çıkarsa gülüyor, «Değilim değilim!» diyor, yalandan yemin billah ediyordum. Kocakarılar, «Ümmü'müz kızlığında da böyle gösterişli, hemi de göbekliydi. Gebe olsa niçin saklasın?» diyorlardı.

Dört aylık, beş aylık oldum. Eller arif değil mi? Göbek nedir, gebelik nedir, anlamazlar mı? Saklamak zoraldıkça zoraldı. O geniş, o uçsuz bucaksız dünya, daraldıkça daraldı! İstiyordum ki atayım kendimi kuyulara, dört ay kapanayım. Sonra göğsümde yumuş yumuş, bücür bücür bir bebeyle çıkıp geleyim. İstiyordum ki bir kayayı kaldırıp altına gireyim. Bir çamın, bir mesenin dallarında kaybolayım. Ama yapamıyordum. Elim

kolum kırılıyordu. Her solukta sevincim, şenliğim sönüyordu. Kaynatam olacak kara diken, gözümün içine bakıyor, sonra oğlunu yanına çağırıp fiskos ediyordu. Kavmim komşum herkes kuşkulanıyordu benden. Kuşkuları her geçen gün artıyordu. Bağa bahçeye gideceksem kurt kuş uyanmadan gidiyor, el ayak çekilince dönüyordum.

Ayların duru durağı yoktu. Altı aylık oldum. Amanın dünya ne dar imiş! Amanın el kadarcık bir et parçasını saklamak ne zor imiş! Gene eskisinden sinirli, eskisinden hırçın oldum. Bir şey deseler küsüp anamın evine gidiyordum. Anam bir şey dese halamın evine geçiyordum. Emin, gele gide eşikleri aşındırıyordu. Hiçbir yerde dirliğim yoktu. Düşüp Emin'in ardına eve geliyordum. Ama elimi elletmiyordum. Yüzümde bir tafra, bir öfke; iyi dese kötü anlıyordum. Kıyametleri koparıyordum. Kedi gibi tırmalıyor, köpek gibi ısırıyordum. Döğecek olurlarsa, anamın evi, halamın evi, sıra geziyordum.

Domuz karnım da koşar adım büyüyordu. Yatınca elimi koyup dinliyordum. Köstebeklerin kabarttığı toprak gibi kabarıyordu içim dışım. Elimi koyup anlıyordum. Sade elimle değil, gözümle de anlıyordum. Eee; ben anlarım da eller anlamaz mı? Ellerin gözü yok mu? Gidip ormanlarda, tavşanların, tilkilerin arasında yitmek, doğurup büyütüp ondan sonra gelmek istiyordum itlerin, insanların içine. Hangi dağa, hangi ormana gideyim, yanıma hangi bezi, hangi beleği alayım; birer birer düşünüyordum.

Bir gün anam babam, kaynanam kaynatam bir olup üstüme geliverdiler. Çevirdiler dört yanımı: «Ümmü! Kızım bak! Biz bu dünyada çok yaşadık, çok gördük! Olanı biteni anlarız bak! Sen bizim elimiz değil, canımız ciğerimizsin bak! Hiç saklama bizden. Hiç de inatlaşma! Sen gebesin. Yaşamın tehlikede. Bir çarene bakalım senin!» dediler. Alıp beni önce eşeğe, sonra kamyona bindirdiler, bu batası şehre getirdiler. «Doktor baksın. İğne ilâç versin, ondan sonra sağlıkla, güvenlikle doğur. Hiç biz senin doğurmanı istemez miyiz?» dediler.

«Hayır, ben doğurmayacağım, ben gebe değilim!» dedim. İnledim, çırpındım, bırakmadılar kollarımı. Tövbeme yeminime inanmadılar.

«Madem gebe değilsin, gösterelim doktora, başka bir derdin varsa onu söylesin bize!» dediler. Alıp getirdiler. Ah, domuz gibi biliyorlardı. Ben gebeydim. Gebeliğim, yedi aya devrilmişti. Anlıyorlardı.

Ben bu dünyada sağ oldukça o tüyü bozuk doktoru, o şaşı hemşireyi, o bana sebep olanları bir bir yerim! Ben o köyü, bu şehiri yakarım! Ben onların tüneklerini başlarına yıkarım! Yapar mıyım, yapmaz mıyım? Durun siz! Durun da görün siz!

Ah; bir karyolanın çarşafına yatırdılar beni. Bileğimden tuttular. Yüreğimi dinlediler. Hemi de dere tepe konuşturup o şişeden, bu şişeden koklatarak, uyuttular beni. Aklım hiçbir şeye ermiyor. Ben diyorum ki bayılttılar beni. Bir ay mı, bir yıl mı uyuttular? Sonra getirip yatırdılar. Ayılıp kendime gelince baktım, içim bomboş! Baktım özümü almışlar, bir kuru kabuk kalmışım!

Elimi kolumu duvarlara, direklere vurup bağırmağa başladım. Şaşı hemşire geldi, kollarımı bağlattı. On gün, yirmi gün yatırdılar. «Aldınız benim bebemi, yediniz!» diyorum. «Hayır, sen gebe değildin!» diyorlar. Sanki ben onları kandırabilmişim gibi, şimdi de onlar beni kandırmak istiyorlar!

İki haftadır gelen giden yok köyden. Pazardan pazara gelip giderler zaten. Bu hafta gelip çıkaracaklar. Alıp götürecekler. Ben bu bomboş halimle, bu kuru derimle köye nasıl varacağım pekey? Nasıl gireceğim o gömütlüğün yanındaki sokaktan? Nasıl kapılara çıkıp ellerin yüzüne bakacağım? Soranlara ne diyeceğim? Hey tüyü bozuk doktor! Hey şaşı hemşire! Hey benim gâvur anam, gâvur babam! Hey benim yılan kaynanam, çiyan kaynatam! Hey benim Sakar kocam! Bu halle ben ne işe yarayacağım?..

Azcık dalıversem aklım ipini boşandırıp kaçıyor. Kaldırıp pencerelerden atmak istiyorum kendimi. Şaşı hemşire hep ba-

şımda. Bileğimden tutuyor. Benden çok güçlü şimdi. Şimdi ben güçsüzüm, dermansızım. Başımı iki elimin içine alıp düşünüyorum. Düşüne düşüne kendi kendimi yiyorum. Korkuyorum, atacağım kendimi pencerelerden!

Ama hayır! Hayır, atmayacağım! Yaralarım kapansın iyice. Çıkıp bir koşuda köye varacağım. Ormana, o düşündüğüm ormana gideceğim. Tavşanların, tilkilerin arasında yiteceğim. Bir çoban, kimsesiz bir çoban, körpe güden bir çoban Yusuf bulup gebe kalacağım. Bütün orman halkıyla, dağ insanlarıyla tanış biliş olacağım. Otların, çiçeklerin arasında, ardıçların, çamların dallarında öten kuşların cıvıltısıyla doğuracağım bebemi.

İster oğlan olsun, ister kız, öpüp bağrıma basacağım onu. Suları dupduru bir pınarda yıkayıp paklayacağım. Dağların yedi renk çiçeğiyle, dağların al kırmızı gülleriyle donatacağım. Sonra bir gün, bütün orman halkını, dağ insanlarını, tanış biliş olduğum herkesi, ardıma düşürüp, bebemi de kucağıma alıp köye geleceğim. Şehre indirip o tüyü bozuk doktorun kucağına vereceğim. «Bak, gözün bebe görsün! Zübbe zübbe, «Doğuramazsın!» diyordun, bak doğurdum, bak haberin olsun!» diyeceğim...

Evlerini yakmak mı? Yooook! Benim öfkem hesaplı, ölçekli! Doğurduğumu görünce kendileri yanacak onlar! Yanıp kül olacaklar ateşimden. Bir kadının doğurmasından daha güçlü başka beceri var mı dünyada?

HEYKEL

Gazeteler her gün bir olay yazıyordu. Heykel kırma salgını yayılıyordu. Biraz sakal büyütüp eline bir balyoz geçiren koşuyordu. Okuyup üfleyip çıkıyordu mermer taşın üstüne. Vur ha vur, kır ha kır! Pirinçten, demirden, çelikten yapılmış başları parçalıyorlardı. Her yerde böyle oluyordu. Kimi yakalanıyor, kimi kaçıyordu. Varsıllar, geri ve yoksul düşürülmüş insanları tutup tutup heykellerin, sendikaların, öğretmenlerin, İşçi Partisi'nin üzerine saldırtıyorlardı.

Yurtta heykel kırma olayları çoğalınca ilin valisine bir heves geldi. Caddeleri, alanları, köşe başlarını, köyleri heykelle donatacaktı. Müthiş bir kampanya açtı bunun için. Kırımın bu kadar arttığı dönemde, başında bulunduğu ilin bu çabası, yurdun her yerinde beğenilecekti. Dış ülkelerde inceleme yaparken çok görmüştü. Çiçek ve heykel! Her yer bunlarla doluydu. Çok gelişmiş bir ülke olmağa doğru giderken bizim bunları ele almayışımız eksiklik olurdu.

Vali, kafasının gizli yerlerinden şunu da geçiriyordu: Açtığı kampanya elbet başkentin ve bütün yurdun dikkatini çekerdi. Böylece, başarılarla dolu siciline bir başarı daha yazılırdı.

Açlıklar, kıtlıklar, bulaşıcı çocuk hastalıkları, kaçakçılık, orman yangını gibi sorunlara çare ararcasına uzun toplantılar yaptı. İl genel meclis üyelerini, daire müdürlerini, bankacıları, eczacıları, avukatları, kaymakamları, bucak müdürlerini, dernekleri, köy muhtarlarını, sendika ve birlikleri, ev kadınlarını,

esnafı ayrı ayrı topladı; anlattı. «Her yere heykel» kampanyasını böylece «toplum»a mal etti.

Hemen komiteler kuruldu. Bankada hesaplar açıldı. Bağış toplama ekipleri, basınla ilişki grupları eyleme geçti. Yıldırım bir kampanya başladı. Atlı birlikler, cipler, cemseler, reolar köylere dağıldı. Telefonlar, jandarma santralları vızır vızır işlemeğe başladı.

Çit köyüne dikilecek heykel bu kampanyadan çıktı işte!

Askerlik Şubesinden Teğmen Saim'in başkanlığındaki ekip köye geldiğinde kimsenin bir şeyden haberi yoktu. Saim'in önünde Muhtar, Kurul üyeleri, yaşlılar, yapılan konuşmaları saygılıca dinlediler. Harmandan buğday, davardan oğlak vereceklerini söylediler. Köyün tam orta yerine, caminin önüne dikilecekti heykel... «Heykeli bilmiyor musun ulan? Heykel dediği bir taş kelle! Taştan da olur, demirden de! Dahi tunçtan da...»

Köylü değiller miydi? İsteneni vereceklerdi. Hükümet kendilerine bir şey verirse, onu da alacaklardı. Şimdiye dek böyle olmuştu. Şimden sonra da böyle olacak (diyorlardı!)... Muhtarın aklından geçen ana düşünce, Valinin gözüne girmekti. Madem Vali, heykel işine bunca önem veriyor, Vali için çok gerekli olmalı bu. Eğer her köyden, her muhtardan önce ortaya atılır, kendinin ve köylüsünün üstüne düşeni yaparsa, gelecek yeni isteklerden, yeni belâlardan köyü korumuş olurdu (belki!)... Hem de, köylerden yana bir iyilik, bir nimet verilirse, onu da kapmış olurdu (belki!)...

«Biz bu işe gövdemizi basarız Teğmen Efendim! Var gücümüzü ortaya döküp Vali Beyimizi destekleriz evelallah! Bundan yana hiç tasa çekmesin! Biz hazırız! Var aynen böyle söyle!..»

Teğmen Saim, gezdiği köylerin hiçbirinde böyle «yüksek» bir anlayış bulmadı ilk anda. Gerçi eninde sonunda hepsi Valinin dediğine geliyor, heykel kampanyasına katılıyordu ama, çok eğip büküyorlardı. Dangalak dangalak sorularla insanı yoruyorlardı.

Çit köyünün Muhtarı kestirmeden geliverdi. Hem kendisi kavradı, hem komşularına kavrattı durumu. Heykel ekibini uğurladıktan sonra komşularının arasına kısıldı:

«"Erlik, efelik vurmakla, ağalık vermekle" derler değil mi? Asıl şimdi köylülük vermekle komşular! Her vali, kaymakam, aklını bir işe takıyor. Bu da heykele takmış! Verin diyor... Verip kurtulalım, anasını satayım...» dedi. Çıkabilecek herhangi bir bozgunculuğu işin başında ortadan kaldırmayı denedi. Zaten çıkamazdı, çıksa da iki gün dayanamazdı ya!

Harmanlar kalkarken heykel buğdayını topladılar. Herkesten durumuna göre, ikişer üçer kile aldılar. Bunları kağnılara yükleyip yola çıktılar. Ay ışığında dereleri düzleri geçtiler. Yokuşları çıktılar. İlçede kaymakamın yazıcısına teslim ettiler buğdayları. Ötesine karışmadılar.

Bir süre ses soluk çıkmadı. Güz geldi. Yağmurlar yağışlar başladı. Derken kış... ardından bahar! Köyün iğreti öğretmeni Kasım Efendi, heykel konusu ortaya çıktığında köyde yoktu. Geldi ve duydu; duyar duymaz ilgilendi bu işle. Okuduğu okullarda ona bu işlerin önemini, hem de yöntemini iyi belletmişler. İkide bir öğrencileri bırakıp ilçeye inip çıkmağa başladı...

Çitliler, döllerinin okumasını ciddiye alıyorlar, «Okurlar da belki bir bokbaşı olurlar, kendilerini kurtardıkları gibi, bizi de kurtarırlar!» diye düşünüyorlardı. Erkek çocuklarını okutmak için canla başla çırpınıyorlardı. Kasım Efendi okul işlerini gevşetince sızlanmağa başladılar. Konuyu kendisine açtıkları zaman karşılığını lök gibi yapıştırdı Kasım Efendi:

«Köyün önemli işlerini izliyorum! Buğdayları toplayıp teslim ettiniz, sonra unuttunuz. Kaymakamla, Teğmen Saim'le, il merkezinde Vali Yardımcısıyla, Bayındırlık Müdürüyle, Üniversiteli Kadınlar Birliğiyle, Kamu Görevlileri Sendikası sekreteriyle kim konuştu, kim anlaştı biliyor musunuz? Nereden bileceksiniz! Ben anlaştım. Çocuklar için tasalanmayın. Bu iş bitsin, çocukları da yetiştiririm...»

Köylüler, Kasım Efendinin bu saydıklarını ne bilsin! Tartış-

mayı uzatmadılar onunla: «Bizimki sadece çocukların okuması için bir heves! Bütün tasamız bu. Hükümetin büyük küçük bütün memurları heykel derdine düşmüşler! İyi; anasını satayım!..» dediler.

Nisanda, bir pikapla Teğmen Saim yeniden geldi. Pikabın ardında çivi, çimento, tahta, tuğla yığılıydı. İki tane de «usta asker» getirmişti. Öteberiyi caminin önüne boşalttılar. Ölçüp biçtiler, kazık çaktılar. Bağlardan kırlardan sekiz on delikanlı getirtip bu işlere yardımcı yaptılar. Dereden kum buldurup elettiler, yıkattılar kumu. Kazık çaktıkları yeri eştirdiler. Baca yapar gibi, ince uzun bir yapıya giriştiler. Teğmen Saim, bırakıp gitti akşamüstü. Muhtar, çalışanların yemini, yiyeceğini, yatacağı odayı hazırlattı. İki gün sonra yapının sıvası da bitti.

Köy içinin burasında sığır hergele toplanırdı her sabah. Şimdi bu harcı kurumamış yapıya, inekler, öküzler, eşekler sürtünüyordu. Pek öyle çürük bir şeye benzemiyordu ama, yıkılabilirdi. O zaman, ha bu yükseltiyi yıkmak, ha üzerine konacak heykeli kırmak...

«İkisi bir değil mi Cafer Ağa?»

«İkisi bir Muhtar Ağa...»

Bir belâyı gelmeden önlemek, geldikten sonra önlemekten iyidir. Çit köyünün Muhtarı cahildir, kördür, biraz da eğri basar ama çok önlemalır adamdır. Hemen gidip Kasım Efendiyle konuştu. İkisi birlikte bu derde çare buldular. Dereden söğüt dalları kestiler kalın... Meşe kazıkları çaktılar yere. Söğüt dallarını bu kazıklara çattılar. Yükseltinin çevresinde güzel bir «çevrik» meydana getirdiler. Sağlamca bir şey oldu. İnekler, öküzler, eşekler, camızlar sürtünseler de zarar gelmezdi artık.

Çevre köylerde henüz bir kıpırtı yoktu. Pazara gidip gelenler, Memurlar Kulübünün önüne dikilen heykeli görüyorlar, gelip anlatıyorlardı. Çevrik içine aldıkları yükseltiden anlaşıldığına göre, buraya dikilecek heykel de onun gibi bir şey olacaktı. Bunun Çit köyüne her köyden önce yapılması, her halde Teğmen Saim'in yiğitliğiydi. Belki Kasım Efendinin de etkisi vardı. İnip

çıkıp neler konuşuyordu kimbilir? Aman yapılsın da, aman başkalarının dedikleri olsun da...

Okul çocukları yükseltinin çevresindeki toprağı suladılar. Koyun gübresiyle güvercin gübresi bulup karıştırdılar. Sonra çimen çiçek ektiler. Muhtar kasabadan bir süzekli teneke getirtti. Günde olmazsa, günaşırı sulamağa, diplerini kabartmağa başladılar.

Haziran oldu, pikap yeniden geldi. Testi büyüklüğünde bir taş getirip koydular yükseltinin üstüne. Özel olarak yaptırılmış çivilerle yükseltinin üstüne sımsıkı tutturdular taşı. Bazı kadınlar uzaktan bakıp, «İnaaaa, bu ne kellesi kız bacım?» diye sordular birbirlerine. Gelen büst, sarı yaldızlı bir baştı. Üstünü al bayrakla örttüler hemen.

Teğmen Saim, Muhtara ve Kurul üyelerine, üç gün sonra yapılacak tören için 18'inci Alaydan bando geleceğini, il ve ilçedeki bütün büyüklerin törende bulunacaklarını, ona göre çok ciddî hazırlık yapılması gerektiğini bildirdi. Törenden önce iki kez daha gelip hazırlıkları denetleyeceğini ekledi sözlerine.

Köy ayağa kalktı. İlçeye giden yolun Manastır'a kadar olan kesimini kazma kürekle, karış karış elden geçirip düzlediler. Manastır'dan Baraj'a kadar olan kesimi de öteki köyler düzlediler. On sekiz yirmi kadar kazan topladılar. Yirmi kadar mal, bir sürü tavuk kestiler. Yirmi çuval un üğüttüler. Yufka açtılar. Yoğurt çaldılar. Kaymaklar biriktirdiler. Çok konuk çağırdılar komşu köylerden, kasabadan. Teğmen Saim'le, iğreti öğretmen Kasım Efendi, her aklı, her esini, vakit geçirmeden yetiştiriyorlardı. Heykel işinin dinle, tarikatla bir ilgisi olmadığına göre, bu gelen konuklara içki çıkarmanın da sakıncası yoktu. Hem her şeyi tam yapsınlar ki gelen büyüklerin gözüne iyi girsinler. Büyükler... Büyüklerle düşüp kalkan zararlı çıkmaz ki hiç! Gün olur, onlar adamı nice yarlardan atlatır, nice görünmez, bilinmez belâdan esirgerler. Büyüklerin gözüne iyice gireceklerdi.

Deredeki değirmene kadar uzayan söğütlerin altı en iyi-

siydi. Burada toplanacaklardı. Camide ne kadar haba kilim varsa çıkarıp yıkattılar. Çevre köylerdeki sazcılara, kemancılara haber saldılar. Davulcu zurnacı buldular. Köy öğretmenlerine zarflar içinde mektuplar yollayıp eşlerini ve öğrencilerini çağırdılar.

Sıcak yazın ağzıydı. Hazırlar azalmıştı. Azlar tükenmişti. Ama ne yapacaksın? Böyle işler binde bir gelir köy başına. Yorulmadan, yüksünmeden hazırlıkları tamamladılar. Her yerleri sildiler, sıvadılar. Konukları beklemeğe balşadılar.

Teğmen Saim, tören günü bir balya bayrak getirdi. Damdan dama, ağaçtan ağaca ip gerip köyü donattılar. Büstün üstüne örttükleri eski bayrağı değiştirdiler. Başına kordele bağladılar. Gelin başı gibi bir görüntü belirdi. Ağaç, direk; rastladıkları her yere bayrak astılar. Köy içi gelincik tarlası gibi kızardı kaldı.

Ankara Radyosu sabah yayınında Çit köyünde yapılacak töreni haber verdi. İşin önemi bir kat daha arttı. Kadın tayfası, gelinlik, düğünlük giysilerini çıkardılar sandıklardan. Erkekler yüzlerini bir daha kazıttılar, bıyıklarını düzelttiler.

Komşu köyün öğretmenleri, öğrencileri, öne gelir komşuları erkenden geldiler. Köyün sokakları doldu. Söğütlerin altı panayır yerine döndü. Çavundurlu iki çoban, kilimlerin üstüne bağdaş kurup saz çalmağa başladılar. Davulcular, zurnacılar Ümmühan Kayası'ndan yukarıda çaldılar, hem de ilçeden gelecekleri beklediler. Harman yeri filan dolup çıktı çok geçmeden.

18'inci Alayın bando takımı kuşluk zamanı üç cemse ile geldi. Harman yerinde sıraya girdiler. Borularını ağızlarına, davullarını göğüslerine aldılar. Komutla çalıp yürümeğe başladılar. Rap rap rap! Dat dat dat! Dit dit dit! Di-daaa!.. Taşları kayaları titreterek köye girdiler. Boru çalanlar horoz gibi kızarıyor, avurtlarını, boyunlarını şişiriyorlardı. Davullar zurnalar siliniverdi bandonun yanında. Köy kadınları köye cin alayı geliyormuş gibi birbirlerine sokuldular. Gebeler korktu.

Bando takımı, çala çınlata caminin önündeki alana geldi. Gölgeye yerleştiler. Fakat caminin gölgesi hepsine yetmedi. Bi-

razı bölünüp başka bir damın gölgesine çekildiler. Köyün yaşlıları, şapkalarını çıkarmışlar, ellerini göğüslerine götürüp getirerek bandoyu selamlayıp duruyorlardı. Bando erleri ter içindeydiler. Dayanılmaz sıcaklar geliyordu yavaş yavaş. Sıcaklar insanı daha şimdiden yere yapıştırıyordu.

Derken bir steyşin otomobille on kadar subay geldi. İyice sıkışmışlardı. Köyde kaynaşma arttı. Bazı sulugöz koca herifler, Seferberlikten beri ilk kez subay gördükleri için sevinçlerinden ağladılar. Bando dinleniyordu o ara. Davul zurna battal bir sesle arayı kapatmağa çalışıyordu.

Bir cip geldi. Kaymakam, Savcı, Komutan, Malmüdürü, Özel İdare Memuru, Doktor göründüler. Köylüler Ümmühan Kayası'nın orada karşıladılar kendilerini. Yeni ve temiz giysilerin içindeydiler. Başka bir ülkenin memurlarına, âmirlerine benziyorlardı. Çok gelişmişlerdi. Beyaz gömlek giymişler, renk renk kravat bağlamışlardı. Caminin gölgesindeki sandalyelere, bandonun tam önüne oturdular. Tören için getirtilen sigaralardan tutuldu kendilerine. Ayranlar sunuldu. Halleri hatırları soruldu.

Kasım Efendi, dalıp dalıp çıkıyordu. Konukların bu kümesinden, o kümesine gelip gidiyordu. Canlı, çevik bir delikanlıydı. Balık gibiydi. Muhtarı da sürüklüyordu her daldığı yere. Ama Muhtar, «Ben köylü konuklara bakayım, sen de âmirlerle uğraş... Böyle bir iş bölümü yürütelim!» deyip kurtuluyordu.

Kaymakam, sarı bıyık, orta göbek bir adamdı. Gözlerindeki güneş gözlüğünü çıkarmıyordu. Köy doğasındaki ışık çok geliyordu gözlerine. Kasım Efendiyi yanına çağırdı. Vali Beyin bir ilçe merkezinde yapılmakta olan başka bir törene katıldığını, bu yüzden Çit köyündeki törene katılma olanağı bulamadığını haber verdi. Muhtar bir heykelin bu kadar çok sıkıntı yaratacağını bilmiyordu. Valinin gelmediğine bir yandan sevindi, bir yandan üzüldü. Yaptıkları bunca davrantıyı Valiye gösterme olanağını bulamamışlardı.

«Binaenaleyh...» törene başlayabilirlerdi.

18'inci Alay bandosu «Tiiii!..» vererek bayrak marşını baş-

lattı. Jandarmalar damların üzerinde oturan köylüleri ayağa kaldırdılar. Böyle sıralarda ayağa kalkmanın gereğini, kaş çatarak, surat asarak kadınlara bile kavrattılar. Bayrak marşı hiçbir aksama yapılmadan çalındı, bitti. Bir subay, «Rahat!» dedi

Kaymakamın göğüs cebinde bir «açış söylevi» vardı yazılı. Çıkıp onu okuyacaktı. Ama bir yandan da biriken kalabalığa bakarak kararsız kalıyordu. Yazılı söylev okumağa değer miydi? Yazısız bir konuşma daha uygun düşmez miydi? Yanlışını mı bulacaklardı? Kurtuluş Savaşı'ndan, şimdi üzerine bastığımız toprakların kanla sulandığından, bize zincir vurulamayacağından, bizim tâ ezelden beri özgür yaşamış olduğumuzdan, soyumuzdan sopumuzdan, komünistlere düşmanlığımızdan... Hiç hazırlık yapmadan rahat rahat söz edebilirdi.

Kafasında bunları evirip çeviriyordu ki, bir Levazım Albayı yükseltinin önündeki konuşma yerine çıkıverdi birden: «Muhterem vatandaşlarım! Sayın çiftçilerimiz! Sayın misafirlerimiz!» Söylev vermeğe başladı Albay. Önce üç dakika saygı duruşu yaptırdı. Sonra bu toprakların ne kadar çok şehit kanı yuttuğunu, göklerimizde kahraman atalarımızın ruhlarının dolaştığını, yalçın kayalarımızda kartalların uçuştuğunu, gemilerimizin denizlerde çok iyi yüzdüğünü, hükümetin yoksul halkı çok düşündüğünü, bu heykeli kabul eden köylülerin çok uyanık ve alkışlanacak insanlar olduklarını, çağdaş uygarlık düzeyine bu uyanıklık sayesinde ulaşabileceğimizi, bu heykel işinin radyoda bile konuşulduğunu, velhasıl bu ileri adımların ve örnek davranışların Çit köyüne ve bütün yurda hayırlı uğurlu olmasını... saydı döktü. Heykeli, Çit köyünün uyanık bekçiliğine (öhho!) emanet ettiğini de ekledi. İki kız öğrencinin tutmakta olduğu tepsiden singer makası aldı, kordeleyi kesti. Büyücek bayrağı elleri titreye titreye kaldırdı büstün üstünden. O parlak yaldızlı baş beliriverdi. Komşu köylerden gelenler ilk görüyorlardı. Öğretmenlerin işareti üzerine önce öğrenciler, sonra köylüler bir alkış kopardılar. Kaymakamın ağzı kurudu. Derken alkışlar kadınlara geçti. Köyün içi çınladı.

Kaymakam, ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırdı. Sinirli sinirli bazı hareketler yapmaya başladı. Bir Levazım Albayı, nereden bulmuştu bu cesareti? Neydi bu yaptığı? Bugün ilçenin en büyük amiri kimdi (ulan!)? Böyle bir törende açış konuşması yapmak kimin hakkıydı? 18'inci Alayın Levazım Albayı nasıl olur da bu hakkı alabilirdi elinden?

Gözleriyle Kasım öğretmeni çağırdı. «Bu nasıl iştir, anlat bakayım bana?» demeyi düşündü. Vazgeçti. Teğmen Saim'i çağırıp konuşmayı düşündü. Ondan da vazgeçti. Kasım öğretmen bekliyordu karşısında. «Kim yaptı bu programı?» diye sordu usulca.

Kasım Efendi sıkıldı: «Ah, sormayın efendim! Çok söyledim Saim Teğmen'e. Ama Albayın rütbece yüksek olduğunu, sizinse orduya alınırsanız sadece Teğmen olacağınızı söyledi. Ne dedimse dinletemedim efendim...»

Şimdi bir öğrenci şiir okuyordu. Komşu köylerden birinin öğretmeni bir konuşma yaptı sonra. Çit köyü Muhtarı söz aldı. Bütün konuklara, devlete, millete, Allaha, Teğmen Saim'e, Valiye, Kaymakama, 18'inci Alay bando takımına teşekkür etti. Valinin gelmeyişine çok üzüldüğünü de söyledi. Sonra gene öğrenciler şiir okumağa daldılar.

Kaymakam: «Şoförü bulun bana çabuk! Cipi çeksin!» dedi. «Gitmek istiyorum!..»

«Aman efendim, nasıl olur?»

«Lâf istemem, şoförü bulun!..»

Malmüdürü atıldı: «Tabii ya, Kaymakam Bey yerden göğe kadar haklı. Kendisinin değilse bile makamının şerefi var. İlçenin en üst amiri Kaymakamdır, 18'inci Alay Komutanı değildir!..»

Ziraat Bankası Müdürüyle Doktor da Malmüdürünü desteklediler.

Derken gürültü büyüdü.

Subaylar bağırmağa başladılar: «Heykeli biz diktik, açılı-

şını da elbet bizim elemanımız yapacak! Kaymakama ne oluyor?»

Malmüdürü, «Ayıp, ayıp!..» diye karşılık verdi subaylara. Jandarma Komutanıyla Savcı da katılınca ağız kavgası büyüdü.

Tören unutuldu.

Köylüler, uzun süre ne olup bittiğini anlamadılar. Heykelle, yada hükümetle ilgili çok önemli bir konuyu tartışıyorlardı her halde... Bu kadar ateşli bağırıp çağırdıklarına göre...

Köylüler konuyu on beş dakika sonra kavradılar. Kalabalıktan ayrılıp cipe doğru yürüyen kaymakamın çevresini aldılar.

Levazım Albayı da bandoya emir verip marş çaldırmağa başladı Kaymakam küsüp giderken.

Köylüler çok seçme sözcüklerle Kaymakamın gönlünü almağa çalışıyorlardı: «Ciheti Askeriye Mülkiyeden önce gelemez! Bunu biz de biliriz! Ama bilmeyenler de var demek! İlçeye vardığında haddini bildirirsin, burda sesini çıkarma! Bak ne çok ahali birikti! Bando takımı bile geldi. Komşu köylerin çocukları bülbül gibi ezber okuyorlar!» Muhtar bıraktı, üyeler aldı. Kaymakamı yatıştıramadılar. Subaylar kıllarını kıpırdatmadan bakıyorlardı.

Köylüler, bu tatsızlık kendileri yüzünden çıkmış gibi utandılar. Bir yandan da kızdılar. Ne vardı bu kadar uzatacak? Söylev değil mi bunun alt yanı? Ha o söylemiş, ha bu? Söylenmese ne çıkar? Ama konuktular. Köylerinin üstüne gelmişlerdi. Bunları yüzlerine söylemek yakışık almazdı.

Köyün en yaşlısı Hacı Tahir, «Sakın salmayın, gururu kırıldı, burda onarmadan salarsanız köye hayır soluk solumaz!» dedi.

Muhtar kesin olarak karşı durdu Kaymakama:

«Sen buraya onların hatırı için değil, bizim hatırımız için geldin! Sen onların değil, bizim konuğumuzsun! Gidişin onlara değil, bize hakarettir! Dünyada bırakmayız! Eğer ille gitmek istiyorsan bizi çiğne git!..» dedi.

Kaymakam:

«Ben halkımın adamıyım; her şeyi yaparım, halkımı kıramam!» dedi, gitmekten vazgeçti: «Hemen bir yere gidip oturalım! Burada durmak istemiyorum!» dedi.

«Tabii...» dedi Muhtar. «Deredeki söğütlerin altına haba kilim serdik. Yem yiyecek, her şey orada! İçki var! Saz var! İstersen davul zurnayı da oraya aldırayım! Yeter ki sen emret vede küsme!..» dedi.

Kaymakam yürüdü: «Haber sal, davul zurna gelsin!» dedi Muhtara.

Muhtar ortalıkta döndü, koştu şebek gibi...

Koca bir kalabalık tören yerinden ayrılıp söğütlerin altına aktı. Hemen sofralar kuruldu. Şişeler açıldı. Kâh davullar zurnalar çalıyor, kâh kemanlar, sazlar; dereyi bir cümbüş dolduruyordu. Cümbüş konukları iyice coşturuyordu.

Günün bundan sonrası iyi geçti. Biraz içince, Kaymakam, kaymakamcılar ve subaylar barıştılar. Karşılıklı kadeh kaldırmağa başladılar. Çıkıp karşı karşıya Çiftetelli ve Hoşbilezik oyunları oynadılar, halay filân çektiler. Muhtar, üzerinden bir dağ kalkmış gibi seviniyordu.

Yalnız, akşamüstü konuklar dönerken, cip cemse kervanı, harman yerinin ötesindeki çayırlıkta çamura saplandı. Orada yol bozuktu. Yolun hemen üstünden su çıkıyordu. Muhtar, ellerini dizine çarpa çarpa söyleniyor, döğünüyordu: «Ne iyi bitiyordu, ne iyi tamam oluyordu! Ah bu aksilik olmasaydı, bu aksilik olmasaydı!..» diyordu. İki kişiyi öküz almağa yolladı hemen. «Boyunduruk da bulup getirin, çabuk!» diye bağırdı. Boyunduruklara halat bağlatıp çektirecekti batan araçları. Bu da olmazsa bütün oradaki köylüler çarıklarını çoraplarını çıkaracaklar, yamalı donlarını çemreyip gireceklerdi çamura; vereceklerdi omuzlarını batan araçlara; geberseler de, patlasalar da çıkaracaklardı. Ne yapabilirlerdi başka?

Evet, böyle oldu bu iş. Çit köyüne bir büst dikildi. Aslı büst ya, herkes heykel diyor. İlgililer, araçlarını çamurdan çıkarıp gittikten sonra bir daha hiç uğramadılar Çit'e. Gene böyle

bir bahane çıkacak da gelecekler! O da çok uzak artık! Çünkü heykel dikildikten sonra başka bir neden kalır mı köye uğramak için?

Muhtarsa, kimbilir neden ve ne yüzden, geceleri nöbet tutturmağa başladı heykelin başında. Olacağı önceden sezip önlem almayı savsaklamazdı. Devletle, devletin bu kırlık yerlerdeki adamlarıyla güreşmek zordu. İte kuduza dalanmaktan, çalıyı dolanmayı yeğ buluyordu atalarının dediği gibi...

DOZERCİLER

Yukarının merdivenlerinden indi, aş damına doğru yürüdü Tahtayazı köyünün Muhtarı. Karısı eğilmiş habire üflüyordu bir türlü yanmayan ocağa.

«Daha olmadı mı gıı? Çok geciktin, valla ayıp oluyor!» dedi. Sonra cık cık etti, döndü odanın içinde.

Başını çevirip kanlı gözleriyle baktı karısı:

«Diye diye dilimde tüy bitti heriiiif! Bir gaz tüpü almadın şu eve! Ondan olsaydı çoktaaaan hazırdı çay muy...»

«Yetip artıyor mu? Yüz lira Muhtar aylığı! Topraktan kalkan da iki avuç arpa, üç avuç buğday! Allah ömrünü artırsın oğlan beş on kuruş yolluyor Almanya'dan da, açığımızı kapatıyoruz...»

«O da olmasa temelli öldük heriif!..»

Saçta pişirilmiş yağlı gözlemeleri tepsiye dizmiş doldurmuş, gül reçeli katmış, utanılacak bir konuk gelir diye saklayıp durduğu peynirden çıkarmış, şimdi de durmadan çaydanlığın altını üflüyordu kadın. «Soluğum gücüm tükendi inan!..» diyordu girip çıkan kocasına.

«Hep böyle dert yanarsın kahbeanalı!» dedi Muhtar. «Gelin nerde? Süpürgeyi alsın da odayı süpürsün, sofrayı kuralım çabuk. Gün öğlen oldu, herifler iki lokma bir şey yeyip işe bakacaklar daha!..»

«Gelin çocuk emziriyor odasında, var kendin söyle!..»

Süpürgeyi alıp gelinin odasına gitti Muhtar. Gelin, beşiğin üzerine abanmıştı.

«Kalk kızım!» dedi. «Al şunu da, yukarı odayı süpürüver!..»

Gelin göğsünü çekti beşikten, ilikledi önünü, kalktı. Çocuk ağladı.

«Ağlama ulaan!» dedi Muhtar. «Bir de sen patlama ordan!..» Verdi süpürgeyi geline: «Çabuk!» dedi. Muhtar çömeldi, beşiği salladı. «Neen neen neen eşşeğin dölü neeeen!..» dedi. Sonra çenesinin altına dokundu, güldürmeğe çalıştı torununu.

Gelin, elinde süpürge, yukarı çıktı. Dozerciler sedire oturuyorlardı. İki kişiydiler. On gündür köydeydiler. Biri ince uzun, tıpkı Almanya'da işçilik eden kocası gibi zayıf bir şeydi. Öteki alabildiğine şişmandı. Şehir biçimi giysiler vardı sırtlarında. Zayıf olanı sürücüydü. Şişmanına «Çavuş» diyorlardı. Koca dozeri o zayıf olanı kullanıyordu. Şişmanı, sabah akşam evde oturuyor, «Şunu aldır, bunu buldur!..» diyerek komutlar veriyordu Muhtara.

«Az müsaade abeyler!» dedi gelin. «Bir süpürüvereyim!..»

Zayıf olanı kalktı, kapıya çıktı. Şişmanı ağır ağır doğruldu oturduğu yerden. Sedirden indi. Bir, sonra bir adım daha attı, sonra odanın orta yerinde durdu. Elini pantolon ceplerine soktu zorla. Apışaralarını kaşıdı. Sonra, sünnet olmuş çocuklar gibi, adımlarını aça aça yürüdü, kapıya çıktı. İkisi birlikte merdiven başında durdular.

«Ulan bu gelin fıstık be!» dedi şişmanı.

Zayıfı seslenmedi. Çamurlu köy sokaklarına, güdük minareli camiye baktı.

«Kocası koyup Almanya'ya gitmiş bunu, akılsız!»

Muhtar, aşağıda, gelinin odasından çıktı, aş damına girdi karısının yanına.

«Haydi diyelim kendisi orda sarı saçlı, gök gözlü Alman kızlarıyla filân vakit geçiriyor, pekey burda bu Müslüman nişler, ne yapar?»

Zayıfı, kollarını açıp gerneşti, sabırsızlandı: «On gündür

buradayız, bir şey yaptığımız yok, Müdür bizi haşlar enişte!» dedi. «Biraz iş tutalım! Müdür...»

«Müdürünün avradına!..» dedi şişmanı. «Verdi elimize hurda makineyi!.. Her gün bir arıza!.. Daha ne yapalım, nasıl yapalım?»

Avlu kapısından köy bekçisi girdi. Aşağıdan selâm verdi dozercilere. Sonra aş damına yürüdü çabuk.

«Ne oldu, ne yaptın ulan?» diye sordu Muhtar.

«Söyledim hepsine teker teker. Kadir'in oğlu Çitköyü'ne gidecekmiş. Ramazan da Dede'ye odun götürecekmiş. Sonra Balaban Ahmet'le Deli Şükrü'ye vardım. İbiş Osman'ı, Kamalı'yı gördüm. Kazmalarını küreklerini alıp gelecekler...»

«Nazlanıyor mu dürzüler? İyi kötü bir dozer geçti elimize, davranıp şu yolu yaptıralım diye candan bir çaba harcıyor mu alçaklar? Halbuysam bir onu alabilmek için ayaklarını eskidi müdüre mebusa vara gele!..»

«Oylarımızı verdiğimizle kaldık, bu kez de kandırdılar bizi! "Keşkem İşçi Partisi'ne verseydik!" diyor Ramazan...»

«Bir iş için kapısına varanlara akıl öğretmeyi bilir Ramazan! Dört yıl sonra da İşçi Partisi'ne versin! Şimdi var mı bir çare? Döktük düşündük, verelim mi, verelim! Adamlar da sözlerinde durdular, yolladılar, işte dozeri!..»

«İbiş Osman da topladığımız yakıt parasını çoğsunuyor! Çive'de, Çavındır'da kimse vermemiş! Onların yakıtını hükümet verecekmiş... Öyle diyor!..»

Kızdı Muhtar: «Haydi haydi!» dedi. «İbiş Osman ne anlar? Çive'ye, Çavındır'a hükümet verecek olsa, bizden para toplatır mı İsmet Kemal? Biz onun kadar mı biliyoruz? On bin lira ne ki? Hane başına yüzer lira eder. Kasa dolu paraları vardı da eksildi mi dürzülerin? Haydi; böyle ters türs haberler getirip sıkma benim canımı! Al şu siniyi, tepsiyi. Sofrayı kuralım, kahvaltılarını yapsınlar, gün öğlen oldu! Çıkıp üç metre daha yapsınlar. Yarın bir yağmur daha yağdı mı hiç gidemez...» Sözü

kesip sert sert baktı bekçinin yüzüne. Sonra karısına döndü: «Sen de indir artık şu çaydanlığı, olduysa oldu!.» dedi.

Bekçi siniyi aldı, üstüne tepsiyi, reçeli, peyniri koydu. «Çay bardakları, çatallar nerde yenge?» diye sordu.

«Sen bunları götür, ben çıkarayım!..» dedi kadın.

Bekçi merdivenleri çıkarken dozerciler gözleriyle sininin üstündekileri izlediler. Şişman olanı, «Çay yok mu?» diye sordu hemen.

Bekçiden önce aş damının kapısından Muhtar bağırdı: «Var var, geliyor İhsan Efendi!» dedi. Başka bir tepsinin üstünde çaydanlık, çatal... Muhtar yürüdü.

Şişman olanı sigara yakmıştı, küt küt öksürdü. Muhtarla birlikte içeri girdiler. «Sabah kalktım da bir şey yemeden içtim mi bu zıkkımı, böyle öksürüyorum!..» dedi şişmanı.

Gelin, odayı süpürmüş, pencere açmıştı tozlar yatışsın diye. Bekçi elinin sinisiyle dikiliyordu odanın ortasında. Muhtar gene kızdı: «Geliiiin!» diye bağırdı. «Alıversene kızım kapının ardındaki sofra tahtasını, hemi de seriver çabuk sofra bezini!..»

Ne yapacağını şaşırdı gelin. Bir o yana, bir bu yana koştu.

Muhtar elindeki tepsiyi sedirin üstüne koydu, sofra bezini kendisi alıp serdi. Gelin de tahtayı getirdi. Siniyi yerleştirdiler orta yere.

«Haydi sen git!» dedi Muhtar geline. Bekçiye döndü: «Kat çayları!»

Çaylar katıldı.

Muhtar, dozercilerin altına minder attı. Sonra, «Buyrun efendiler!» dedi. «Buyur İhsan Efendi! Buyur Tuncer Efendi! Buyrun kardaşım... Kusura bakmayın!»

«Valla acelesi yok!» dedi şişman olanı. «Kaç adımlık yol? Bir arıza olmazsa yapar bitiririz...»

«Bitiririz inşaallah, üzülmeyin...» dedi zayıf olanı.

Bir daha «Buyrun!» dedi Muhtar, oturttu dozercileri.

Tuncer ölçülüce diz çöktü. Şişman olanı bağdaş kurarak yarı yerini kapladı sofranın. «Yumurta yaptırmadın mı rafa-

dan?» diye sordu. Muhtar kızardı. «Rafadan yumurta yaptır yarın!» demişti şişman olanı.

«Yarın yaptırırım!..» dedi Muhtar.

«Sonra bu gül reçeli ne oluyor dört beş gündür? Ne gıda var bunda? İnsanın dişini çürütmekten başka faydası yok!.. Bal çıkar bunun yerine!.. Petekli olsun!..»

«Pekey!..» dedi Muhtar. «Bal yok evde, ama Hacılar'a adam salar getirtirim. Kara Osman'ın kovanları var, birkaç petek verir...»

«Beş on petek getirt! Bal yarayışlıdır!» dedi şişmanı. Gözleme tıktı ağzına, sonra çay höpürdetti.

Muhtar bir gözlemeyle, bir bardak çay verdi bekçiye. Kendi de sofranın bir ucuna yanaştı.

Deli Şükrü'yle İbiş Osman, omuzlarında kazma kürek, avlu kapısından girdiler. Gelin, kendi odasının kapısını süpürüyordu. İbiş Osman sordu: «Daha hazır değil mi Efendiler?»

«Kahvaltı ediyorlar Osman dayı!»

Aş damının kapısından Muhtarın karısı göründü: «Geçin geçin Osman, yukarı çıkın Şükrüü!..» dedi.

«Çıkıp ne yapalım? Duralım burda!..»

«Çıkın da birer bardak çay için, kör oldum üfüre üfüre!..»

«İçsin dürzüler, biz bekleyelim!..» dedi Osman.

Deli Şükrü tabakasını çıkardı belinden. Önceden sarılmış sigaralardan bir tane aldı. Ateş var mı yenge?» diye sordu.

«Var... getireyim!» Yürüdü Muhtarın karısı.

Deli Şükrü, ardı sıra aş damına girdi. Ayaklarını çıkarmadan, kapıya yakın bir yere çömeldi. Ardından İbiş Osman da geldi, oturdu. Muhtarın karısı ateş verdi. Şükrü sigarasını yaktı. Tabakayı Osman'a uzattı, «Sen de yak komşu!» dedi. Osman da yaktı.

«Oğlandan haber var mı yenge?» Şükrü sordu.

«Ne haberi olsun? Ara sıra mektubu geliyor işte!..»

«Para yollamıyor mu?»

«Para da yolluyor ama, müdürün müfettişin, dozercinin

pazarcının yemesine gidiyor o da!.. Söylemek ayıp olmasın, bir güncez konuk eksik değil şu yıkılası evden!»

«Eeee! Muhtarlık ediyorsunuz! Forsunu sürmesi değil o! Biraz da derdine giderine katlanın!»

«Katlanıyoruz işte, daha ne yapalım?»

«Sizinki yene iyi! Oğlunuz gönderip duruyor. Biz olsak ne yapacaktık?»

Muhtarın karısı öfkelendi: «(Siz de avratlarınızı yollar, onların gönderdiğiyle muktarlığı!..)» dedi içinden.

İbiş Osman sordu: «Almanya'da hangi şehirde oğlan?»

«Şutgart diyorlar... öyle bir yerde.»

«Kamyon fabrikasında çalışıyormuş öyle mi?»

«Öyle yazıyor kendi...»

«Alman kızlarıyla filân... sefanın ocağıdır!..»

«Sefasının içine...» diye söğerek Muhtar girdi. «İhsan Efendi yarına rafadan yumurta istiyor avrat!» dedi. Sonra oturan komşularına selâm verdi. «Bal da istiyor. "Gül reçelinde ne gıda var?" diye soruyor...» Komşularına sordu: «Kamalı'yla Balaban Ahmet gelmediler mi?»

«Dozerciler kahvaltı bile etmemiş, gelirler şimdi!» dedi Deli Şükrü. «Biz geldik, oturuyoruz bak!..»

«Gelecekler de ne olacak?» dedi İbiş Osman. «Şuraya varmadan tıss, arıza yaptı pıss, ıstop tamam! Vardık da böyle yalancı dürzülere oy verdik. Ah Muhtar ah; sen hırlı mısın? Bizi temelli yanlış yerlere sürükledin bu seçimde!..»

«Kolayı var be İbiş Osman: Gelecek yıl kendin Muhtar olur daha iyi dürzülere verdirirsin! Benim canımı fazla sıkma, zaten bunalıp duruyorum! Hacılar'a adam salıp Kara Osman' dan petekli bal getirteceğim. O dürzü de peşin parayı görmeyince verir mi bilmem ki?»

«Ne zorun var bal bulmağa?» Sordu İbiş Osman. «Bak valla ciddi konuşuyorum. Bu dürzülere aylık vermiyor mu hükümet?»

«Belkim yolluk da veriyor üstüne!»

«Niye bir de ekmek aş veriyoruz? Rafadan yumurta, gözleme yaptırıp petekli bal bulduruyoruz?»

«Dedim ya, yeniye sen Muhtar ol, buldurma!..»

«Kızma!» dedi İbiş Osman.

«Kızmıyorum da... senin boş lâflarına cevap veriyorum. Beylerin sigarası "Yenice" olacak. Akşamları tavuk yiyecekler. Yanında bir şişe rakı, hem de 'Altınbaş' olacak. Kahvaltılarında bal olacak! Rafadan yumurta olacak! Başka türlü kaşları mı kalkıyor?»

«Kabahat sende! Hükümet bunları yollamış mı, yollamış! Yapacaklar yolu! Aylık alıyorlar. Diyorsun ki, belkim yolluk da alıyorlar. Öyleyse bulsunlar yiyeceklerini, içeceklerini! Kendi paralarıyla olsun her şey de bak o zaman "Altınbaş" rakı, "Yenice" sigara, rafadan yumurta, petekli bal diyebiliyorlar mı? Hem beri bak, valla çok bozuluyorum o büyük ite! Oturuyor evde, kalk desen kalkmıyor, git desen bir gün dozere atlayıp yol yapımına gitmiyor. Şişko dürzü! Bu hükümet ne biçim hükümet? Nerden bulmuş bu dürzüyü de eline koca dozeri teslim etmiş?»

«Bunlar Ayaşlı! İsmet Kemal Beyin adamlarıymış. O şişman olanı bütün o gidenin oylarını İsmet Kemal'e verdirirmiş. Zayıf olanı da şişmanın yeğeni! Seçim zamanı bunlar İsmet Kemal'i görüyorlar, seçimi kazanınca İsmet Kemal de bunları görüyor. Biri sürücü, biri çavuş, gelmişler Tahtayazı köyüne: on gündür otuz metre yol yapmadılar!»

«Yedirip içirmezsen onu da yapmazlar!» dedi Muhtar. «Bu kadarını yaptırasıya canım çıktı! Mahsus bozuyorlar bir yerini, ondan sonra git şehirden şunu getir, bunu getir... İki şişe de "Altınbaş" getir. "Rakıyla düzelecek bir arıza; başka türlü düzelmiyor!.." Yaa, İbiş Osman yeğenim, böyle bizim işler!..»

Başını kaldırıp köylünün aklına «sinkaf» etti Deli Şükrü.

«Bir bizim köy mü?» dedi Muhtar. «Her köy! Sen, "Çive şöyle, Çavındır böyle!" demişin bekçiye, aslı yok! Muhtarla-

rını Kaymakamın dairesinde gördüm öteygün. Yanıp kavruluyorlardı: "Bir dozer verin de yolumuzu yaptıralım!" diye Kaymakam da soruyordu: "Yakıtını aldınız mı? Parasını yatırdınız mı? Yakıt parasını yatırın, vereyim dozeri! Adamlara da iyi bakın. Lokanta yok, otel yok köyde! Yağını yumurtasını tekmil edin, bir şikâyet alırsam çekerim dozeri!.." Emir böyle; köyler ne yapsın?»

İbiş Osman kalktı, kıçının tozlarını çırptı: «Öyleyse bütün köylerin aklına sinkaf edeyim!..» dedi. «Bizim Tahtayazı kaç kilometre Ankara'ya? Çubuk kırk! Burası Çubuk'a on... Ne eder, sen söyle. Elli kilometrelik köyün işleri böyle; ya ötekiler? Vay tümünün aklına...»

Deli Şükrü de kalktı:

«Daha bitirmediler mi yahu?»

«Gidip bakalım...» dedi Muhtar. «Hemi birer bardak çay da siz için haydi...»

«Boşver çayı muyu!..» dedi Şükrü. «İçsin dürzüler!»

«Şu hale bak!» dedi İbiş Osman. «Yüz hane köy! Asker ister, veririz, vergi ister, veririz. Kaldırdığımızı da eşeğe, avrada yükleyip Ankara'nın Atpazarı'na indiririz. Yekûn oylarımızı da veririz beylere. Derleyip toplayıp on bin lira da yakıt parası veririz. Yağ yedirirız, bal yedirirız... Kendi içmediğimizi içiririz... Gene öyleyken akkın akkın çalışmaz dürzüler!..»

Muhtarın içerde külle bulaşıkla uğraşıp duran karısı başını döndürdü: «Gücünüz avratlara yetiyor!» dedi tane tane. «Paat küüt vuruyorsunuz sırtlarına! Sıkıldıkça döğüyorsunuz. Hükümet sizin hükümetiniz değil mi? At sahibinin altında kişner. Adam olun yaptırın yolunuzu! Yapmıyorsa iyi hükümet seçin! Aaaa; ven ven ven; vın vın vın; söylenip durmayın başımda!» dedi.

İbiş Osman ellerini dizlerine vurdu:

«İşte Muhtar olacak insan! Bunu seçeceğimize, kocası olacak öküzü seçmişiz!» dedi. «Ben lâfı söyledim mi dosdoğru söylerim! Karşımdaki isterse babam olsun!..»

«Dosdoğru söylersin maşaallah; heybede urgan gibi! Bunları benim adama söyleyeceğine, o dozerci dürzülere, Kaymakama, İsmet Kemal olarak o yalancıya söylesen olmaz mı?»

«Onlara söylemenin gereği yok!» dedi Osman. «Bu lâfları kendimize söylemeli, hemi de söylediklerimizi anlamalıyız ki, seçimlerde aklımızı başımıza alalım. Süslü püslü lügatlarla kandırmasınlar bizi...»

Kamalı'yla Balaban Ahmet girdiler avlu kapısından. Yanlarında eli çantalı biri vardı. Girip aş damının kapısına geldiler. Biliş birine benziyordu çantalı olan.

«Muhtar nerde erenler?» diye sordu Balaban Ahmet.

Muhtar çıktı, «Buyrun Ahmet Efendi, ne var?» dedi.

«Okul Müfettişi geldi... Biz de geldik!»

İbiş Osman, elini eline vurdu: «Heey Muhtarın avradını!» dedi. «Al sana bir dert daha! Bakalım bu gelen yumurtayı nasıl yiyecek, rafadan mı, yoğsam lop mu? Yoğsam gül reçelini itip de süzme bal mı isteyecek?»

Muhtar koştu: «Buyrun! Buyrun!» dedi Okul Müfettişine.

Okul Müfettişi, yanıp kavrulmuş, hem de kirlenmişti. On gündür köy geziyordu. Köylülerinki gibi tezek kokuyordu üstü başı. «Merhaba!» dedi Muhtara, «Merhaba, merhaba!..» ötekilere.

«Nerden böyle Efendim?» dedi Muhtar.

«Dalyasan köyünden...» dedi Okul Müfettişi. «O yanlardaydım! Yemek içmek istemem biliyorsun. Bulgur bulamaç, ne varsa... Size de bir uğrayıp öyle geçeyim Ankara'ya dedim...»

«Safa geldin!» dedi Muhtar. «Sen başım gözüm üstüne geldin! Yukarda dozerciler var, ama başka bir odada köylüyü toplarım akşam. Anlatırsın...»

«Anlatır...» dedi İbiş Osman. «Siz de arkasından komünist diye dedikodu yaparsınız. Daha da hızınızı alamazsınız iner Komiser Abdullah'a şikâyet edersiniz...»

«Biz hanyayı konyayı anlamaya çalışıyoruz Osman Efendi! Artık öylesi insanlardan değiliz! O oldu bizim köyde ama,

bir kez oldu!..» dedi Balaban Ahmet. «Bir daha olmaz inşaallah! Olursa da açarız gözümüzü...»

Muhtar: «Siz lâflayadurun! Çıkıp bir bakayım şunlara!» deyip koştu.

«Çık bak, ama o çürük dozerle, o şişko çavuşla, o yarım yurum oğlanla yol yaptıracağını da sanma Muhtar!» diye bağırdı İbiş Osman.

Muhtar, çıkıp giderken:

«Senin bana taklaşıp durmanla da yapılmaz o yol!» dedi.

Dozerciler karınlarını doyurmuşlardı. Şişman olanı, sedire bile çıkmamış, duvarın dibine yan gelmişti. Zayıf olanı da bir kibriti kırmış, dişini kurcalıyordu. Ama gidebilirdi, işe hazırdı. Şişman olanı hiç kıpırdamadı Muhtar girince. Biraz da dalmıştı.

«Bir yastık ver şuraya yahu Muhtaaar!..» dedi.

Muhtar davrandı, sedirden bir yastık alıp uzattı. Bir tane daha aldı, onu da uzattı.

«Koy, koy ardıma!» dedi şişman olanı.

Muhtar yastığı koydu ardına, sordu: «İyi mi?»

«Haşşöyle yahu! Azcık dinleneyim...» Gözünü hafif devirip zayıf olana baktı: «Kazmacılar kürekçiler geldi mi acabola?»

«Geldiler...» dedi Muhtar.

İki dozerci bakıştılar. Şişman olanı: «Siz gidin madem!» dedi zayıf olanına.

Zayıf olanı kalktı usulca:

«Gidelim madem!..» dedi, «geç kalmayalım...»

Muhtarla zayıf dozerci çıktılar.

Yerdekiler Okul Müfettişinin başına toplanmışlardı. Muhtar vardı, ayırdı. «Haydin arkadaşlar!» dedi.

Sarı dozer ilerde, okul duvarının dibindeydi. Çocuklar üzerine «Ana, Baba, Ayı, Dayı...» yazmışlardı. En üstte de kalın kara harflerle «Michigan» yazısı okunuyordu.

Muhtar, Okul Müfettişine sokuldu:

«Sen okula var, çocuklarla uğraş! Bizim öğretmene de dokun biraz. Ben şunlarla gideyim. Üç adım daha yol açalım. Çok durmayız, ikindiye geliriz!» dedi.

Güldü, bir şey demedi Okul Müfettişi.

Muhtar, ötekilerle birlikte dozerin yanına vardı. Zayıf oğlan çıkıp oturdu üstüne. Çalıştırdı. Adamlar «Hoo hoo hoo hoooop!» çektiler. Dozerin paletleri dönmeğe başladı. Çamurların içinden yola doğru ağır aksak ilerlediler.

KANADALAR

Bir zamanlar kimbilir neydi, nerelerde ne görevler yapıyordu bunlar? Belki gidip tâ Kore'de, Vietnam'da savaşmışlardı. Şimdi yoksul yolların arabası olmuşlardı. Tekerleri ilkin ne bakımlı yollarda, ne değişik iklimlerde dönmüştü kimbilir? «Kanada» diyorlardı, ne idi, neresi idi? Çok sağlam arabalardı. Dağ köylerinin sarp yollarından inip çıkıyorlar, ölmüyorlardı. Bugüne dek bu yollara sadece eşekler dayanmıştı. Şimdi de bunlar dayanıyordu. Eşekler kadar dayanıklı arabalardı.

Kar yolları iyice kapatana dek çalışıyorlardı. Hastaları, gebeleri, satılacak tavukları, horozları, meyve odunlarını, alınacak gazı, kibriti, tuzu, turpu; uzak köylerdeki olanca derdi, mihneti, yokluğu bunlar taşıyorlardı. Görgüyü bilgiyi, haberi, tâ Kore'den gelen mektubu, para cezalarını, orman ihbariyelerini bunlar taşıyorlardı. Tahsildarı tapucuyu, Türk Hava Kurumu'na yatacak paraları, vergileri, kurban derilerini, defterleri kalemleri, arkadaşlarımı, beni bunlar taşıyorlardı. Kopmayan kırılmayan, bir güne bir gün yorulmayan arabalardı her biri.

Sabahın köründe çıkıyorlardı yola. Tespih gibi ufak ufak bir dizi köy vardı yol boyunca. Buzları kıra kıra, ilk köyden ilk yolcuları alıyorlardı. İlk yolcular, daha ötelerden, uzak, sarp köylerden yürüyerek geliyorlardı. Torbaları, tulukları, heybeleri oluyordu. Kanadanın üstüne akşamdan meyve odunu yükleniyordu. Meyve odunlarının arasına ormandan da «bir şeyler» katıyorlardı. Biriken yolcular torbaları, tuluklarıyla ve heybeleriyle odunların üstüne çıkıyorlardı. Yaslanıyorlardı birbirlerine. Kışları çoğunlukla erkekler gelip gidiyorlardı. Birbirinin paltolarını ödünç alıyorlar, giyip gidiyorlar, giyip geliyorlardı.

Yamadan kalınlaşmış paltolardı bunlar. Kanadanın rüzgârını birazcık kırıyorlardı. Rüzgâr cilet gibi kesiyordu yukarda. Yolcular birbirlerine sokuluyordu.

Baharla birlikte kadınlar beliriyordu kanadaların üstünde. On tane binmişse, onunun da kucağında hasta bebeleri oluyordu. Bakıtmaya götürüyorlardı. Ah, doktora, ilâca bir etek para gidiyordu. Ah, ilâçlar bebelere kâr etmiyordu. Bebelerin ölenleri gene ölüyordu. «Bu yollar a kardeş, bu yollar sağlam insanı öldürür baksana şuna!..» Kadınlar; yaraları yüzlerce yıllıktı, kabuk bağlamıştı, kanadalar sallandıkça kırılıyordu, kanıyordu.

Sallana sallana gidiyorlardı dağ köyleri. Salkım saçak sarkıyordu heybeler, sepetler ve köylüler, tavuklar, horozlar... Şoförlüğü askerlikte öğrenmiş, iri kemikli genç adamlar, kasanın sağına soluna dayaklar çakıyorlardı. O zaman kanada beş on yolcu daha alıyordu. Beş on köylünün daha işi görülmüş oluyordu.

Çok hasta yolcular, yada binde bir düşen boyunbağlılar şoförün yanına otururdu. Şoförün yanı camsız, yanık yağ kokulu bir yerdi. Motor kızar, insanın dizlerini yakar, bütün gövdesini terletirdi. Bütün öteki arabaların aksine şoförün yanı kötüydü kanadalarda.

Yolların bozuk yerine, uçurumlara gelince insanın yüreği çatal çatal vurmağa başlardı. «Amanın bir daha binmem! Ölürüm binmem!..» Antlar içilir, yeminler edilirdi. Ama her gerektiğinde binerdi insan gene. Çünkü kasaba uzaktı. Çünkü hükümet uzaktı. Kırk okka yükün olsa, yüklesen bir cılız eşeğe, kendin yaya kalıyordun. Yaya yollar bitmiyordu. İnsanlar yaya yolculuklardan usanmışlar, yaya yolculuklarda kocamışlar, eskimişlerdi.

Gene de az kaza yapıyordu kanadalar. Kasabayla kent arası yolların güzel otobüsleri, minibüsleri, fırlayıp fırlayıp gidiyorlardı şarampollara, uçurumlara. Sık sık da çarpışıyorlardı. Beş on yolcu ölüyor, üst yanı yaralı oluyordu. Kışları ölülerin

yaralıların kanları buz tutuyordu takır takır. Yazları da kalıyorlardı tozun toprağın, dayanılmaz acıların içinde. Kanadalar az kaza yapıyorlardı. Çünkü ağır ağır gidiyorlardı. Çünkü hızlı gitme olanakları yoktu. Gidecek yolları yoktu.

Motorlu taşıt yapmayı bilmeyen ülkelerin yolları da yola benzemiyor. Bunlar tam bize göre diyor yolcular. Kanadalar çetin arabalar. Eşeğin çektiğini çekip, hemi de onun gittiği her yere gidiyorlar.

Baştan bunlar orduya geldi. Orduda kullanımı dolanlar, ya kayıttan düşüldü, ya satıldı. Üç beş bini bir araya getirebilen, temizpak birini çekip götürdü köyüne.

Boyalarını bile değiştirmeden, askerliğin o çürükzeytinrengiyle hemen işbaşı yaptılar. Ülkenin nerede dağ içinde köyleri var, nerede yollar çamur, insanlar yoksul; orada bir-birkaç kanada görünüyordu. Şoförler eskise onlar eskimiyordu. Belki uzak bir ülkeydi geldikleri. Belki ayrı dinli bir yerdi. Çok ayrı iklimlerdi. Gelmişler, buradaki insanların çilesine ortak oluyorlardı. İnsan, kanadalarla biraz düşüp kalkınca, Meksika'nın, Afganistan'ın dağlık bölgelerinde tıpkı bunlar gibi kanadalar göreceğine, böyle kanadalarla yolculuk etmek durumunda kalacağına inanıyordu. Oralarda kanadalardan birini görünce insan tanış birini bulmuş gibi sevineceğine inanıyordu.

Karınca dualarını, «Allahın dediği olur» levhaları asıyorlardı her yanlarına. Gökboncukları demet demet takıyorlardı şoförlerin karıları. Gelinliklerin allı yeşilli göklü kırpıntılarından iğneliğe benzer çok eklentili süsler dikip asıyorlardı. Görenler süs sanıyordu bunları, ama boncuklar ve dualar gibi bunlar da birer «koruyucu»ydu aslında. Çok eski çaresizlik çağlarından sürüp geliyordu hepsi de... İnsan dağ köylerinin yollarında amaçsız, yarasız askıya hiç rastlamaz. Hem de bu «koruyucu»lar olmadan, kanada gibi arabalarla bu yollarda yolculuğa kimse çıkmaz.

Yollar böyle sarp, böyle uzak, böyle kasabanın burnuna kadar çamur olduğu için, gideri çok olur kanadaların. Çok ben-

zin yakarlar. Deponun bir dolusuyla bazan bir gidiş geliş yapamazlar. Yedek teneke doldururlar. Köy yollarında benzinlikler yoktur. Bazan yedek teneke de yetmez, fıs fıs edip kalakalırlar yollarda. Biter benzin. İki saat, üç saat... bir başka kanada gelip de iki şişe ödünç verene kadar, yada şoför yamağını alıp kasabaya götürene, yamak oradan sırtında bir teneke benzinle geri gelene kadar... beklerler!

Dere içiyse, baharsa, beklemek zor olmaz. İşi çok ivedi olanlar tuz yumurtlar elbet. Ama öylesi de az bulunur. Allah kerimdir. Allahın günleri çula çuvala girmemiştir. Üç saat sonra olsa da olur. Zaten kimbilir kaç saat sonra olmaktadır şu geniş zaman içinde ve binde bir benzinin bitmediği hallerde! Heybelerin ağzında yemlik, karakavuk, kuzukulağı vardır. Paylaşılır iyi kötü. Bazlamalar gözlemeler vardır, paylaşılır. Erkekler inip «dokuztaş» oynarlar. Hepsi de, hepsi de ana olan kadınlar bebelerine meme verirler. Dört yaşında bir kız çocuğu, boynunu iki yana devire devire, hemi de gözlerini yumup, «Allah huu! Mevlâm huu!.. Allah huu! Mevlâm huu!..» çeker. Daha dört yaşındayken bilmem ne tarikatına girmiştir. Yanındaki dedesi «Maşaallah; gördüğünü kapıyor, pek hevesli, baksanıza!» diye okşar, onu. Güzel bir çocuktur. Geniş, ak zambak yüzlüdür. Gökçe gökçe gözleri vardır. Bilgin olur, gezgin olur, resimler yapar, plâklara okur; dünya toplanıp bakışır güzel gözlerine. Buralarda analı, babalı, öksüzdür. Devleti milleti, üniversiteleri, akademileri, sendikaları, partileri de vardır. Huu çeker!

Çenesi kırılmış bir koyunu satmağa götürür bir adam! Nasıl kırılmış acap çenesi? Dağ ardı köylerinin derin imamlarından biri, yolcuların «çok ağır» sorularını cevaplandırır: «Vakit gelip ruhumuz terk-i vücut eylediğinde, bunlar birbirinden ayrılacaklar! Ama bir de azap meselesi vardır. Acaba azabı müştereken mi çekecekler, münferiden mi?» Derin imamın kanaati, münferiden çekecekleri merkezindedir. Çünkü her koyun kendi bacağından asılır buyurmuştur Cenaballah. Ruh ile vücud da münferiden çekmelidirler cezalarını...

Arada bir cipler geçer yolu kolay köylere doğru. Demir yürekli ciplerdir, selâm vermeden geçerler. Selâm vermeyen benzin verir mi? Tozutup gitmeyi bilir onlar. Sırtının tenekesiyle yamağın uzaktan görünüşü bir bayramdır kanadanın çevresinde. Hemen hareket edilir. «Yürüdük Allahın inayetiyle!» der, derin imam... «Allahın inayetiyle bir de varaydık!» «Varırız diyelim de varalım inşaallah! Her daim ağzımızdan hayır çıksın!..» İmama kafa tutan çıkmaz hiç. İki kişi çıkacak olsa bile, onlarınki de içlerinde kalır. Şoför yamağı yutkunur öfkeyle. Sırtıyla getirdiği benzinin hiç hesaba katılmayışı dokunur çocuğa. Bir hınç büyür gelir içinden. Derken kasaba görünür. Şükürler çekilir. Bundan ötesi kolaydır artık. Belediye zabıtası, trafikçiler köşeleri tutmuşlardır. Kasabanın kulağına gelince yukarıdakiler atlayıp inerler hemen. Ayakları uyuşmuştur çoğunun. Ördek gibi adımlarını açа açа yürürler. Hanın önünde buluşurlar biribirleriyle.

İki üç saat dinlenir kanadalar kasabada. Çivisi çıktıysa çakılır, vidası gevşediyse sıkılır. Lehim kaynak gerekiyorsa yapılır. Şoförler, dükkânları dolaşıp siparişleri alırlar. Mehmet öğretmenin gazetelerini, postada birikmiş mektupları toplarlar. Fırın ekmeği ve zeytinle karınlarını doyururlar. Her yanı, her şeyi kazıktır pazarın. Sattıkları ise on para etmez.

Akşamüstü dönüş başlar. Gece yarısı gelinir köye. Ara köylerin yolcuları erkenden inip evlerine varırlar. Daha ötelere gidecek olanlar heybelerini yüklenirler. Şoför, bozuk paraları bütünlemek için köy bakkalına girer. Çok mu kâr etmiştir? Yok canım! Gaza benzine gider, onarıma gider. Tekere gider. Kalmaz elde, çoğu gider...

Altı yedi ayda bir, ormancılar arama yaparlar. Ufacık bir tekne bulurlar meyve odunlarının arasında. Tokuç bulurlar. İki üç çam odunu bulurlar. Kaçaktır bunlar. Beylere, büyük politikacıların, yöneticilerin biraderlerine ormanı köküyle yutmak serbestir, bunlara bu kadarcık şeyler yasaktır. Bulmak istediklerini elleriyle koymuş gibi çekip çıkarır ormancılar. Aksilik-

leri tutar. Ölseler, haraç almazlar o zaman. Çekip götürürler kanadayı güvenilir kişiye teslim ederler. Köyden biri güvenilir kişi olur. Alıp kanadayı dönerler köye. Bir gün, iki gün aradan sonra gene başlarlar çalışmaya.

Mahkemenin günü gelir çatar. Yargıç söyler yargısını: Kanada satılacak! Yasalarda orman suçlarının affı yoktur! Satılacaktır kanada! Hemen artırma başlar. Belediye hoparlöründen uzun uzun yayım yapılır. Sekiz on köylü toplanır. Hepsi de kanadanın köylüleridir. Bir kişi pey sürer. Başka pey süren, artıran olmaz. O bir kişinin üzerinde kalır kanada. Dağ köylerinin insanları yoksuldur, cahil ve çaresizdir, ama boğazlarına kadar saygı doludur her biri. Öldürsen birbirlerinin kanadasına pey sürmezler. Belki beş yüz liraya, belki üç yüz liraya kanada eski sahibinde kalır... Şoförün, köy bakkalında bütünlettiği paralardır giden: Üçer yüz üçer yüz, beşer yüz beşer yüz giderler, kalmazlar hiç. Kalan, her gün biraz daha köylerin yoksulluğuna karışan, kaynaşan kanadalardır. Dokunur insana halleri...

KULOBA'DAN BİLDİRİ

Biz Kuloba diye bir köyüz. İreziliz...

Tâ Cinivizler'den kalmışız, eskiden beri ireziliz... Şehre yakınız. Öksüz ve sefiliz. Şehir burnumuzun dibinde. Mahkeme, karakol, doktor, dolap hemen şurada. Arada batak bir yol var. Bu yoldan biz işleriz. Şehirliler adımlarını atmazlar. Bir muhtaçlıkları yok bize.

Ama bir gün değişiverdi bu: Gümüş eşiklinin ağaç eşikliye muhtaç olması gibi onların da bize muhtaç oldukları anlaşıldı.

Bir kış günüydü. Yollardan, sokaklardan, evlerin avlularından çamur kaynıyordu. Dışarlara çıkamıyorduk. Odalarda, duvar diplerinde paslanıp gidiyorduk. Birden, mezarlığın arasındaki yoldan fotör şapkalı adamlar, boncuklu, boyalı hanımlar, polis candarma takımı, bir sürü motosiklet, cip... geliverdiler! Demirden bir baskına benziyorlardı.

Dedik sarıldık. Alaman, Urus, birinden biri, hükümetin haberi olmadan köye baskın yaptı. Böyle gürül gürül motor kuvvetiyle, gürültüyle gelmelerine başka anlam veremedik!

Meğer şehirden geliyorlarmış. Şehir ülkenin başşehri, hem de bizim külüstür köye bu kadar yakın olduğundan, konuk Afgan Kralının, «İlle de köylerinizden birini göreceğim!» diye dayatması üzerine, onun yüksek hatırını kıramayıp... gelmişler! Demirden bir emire benziyordu gelenler.

Tabii çok mahçup olduk. Yerlerin dibine geçtik. Ben içimden sinkaf etmeğe başladım: «Ulan insan bir haber verir. Yola bakarız. Açık helâları kapatırız. Evlere, camiye bir çekidüzen

veririz. Bizim gibi sefil bir köye habersizden gelinir mi, ulan bre yordamsızlar?»

Olanı olduğu gibi, ayna dürbün gibi gördüler. Cami pis. Yunak çamur, kapı önlerinde bebelerin sümükleri akar. Çitlerin dibinde öküz, koyun ölüleri... O yıl da ne çok hayvan öldü Allahtan! Haydi biz ölüme ölete alışkınız, ya siz ne yapacaksınız, konuk krala ne diyeceksiniz görgüsüz herifler?..

Muhtar ava gitmiş, Kurulda ikinci üye olduğumdan benim eve girdiler. Avradım Ayşe küle soğan gömmüş, çıkarmış onu yediriyor döllere. Yerde bir hasır. Köşede bir eski minder. Buyur desem oturmazlar. Gidin desem gitmezler. Ağzımı açmadım. Bizim başbakan, bakanlar, vali, kaymakam kıpkırmızı kaldılar. Konuk hanımlar utandılar. Hepimiz eziliyorduk. Dört yanımız sarmış dağlara benziyordu utancımız.

Gitti bunlar. Ama... yollar biraz kurur gibi olunca gene Kuloba'ya doldular. Hükümetten kuvvet geldi, yolun yapımına başladılar. Sıtmasuyu'nu kuruttular. Eşşek gibi çalıştırıyorlar hepimizi. Çitleri, saçakları yenilettiler. Helâları kapattılar. İki candarma, iki tüfek yerleşti köye. Günde olmasa günaşırı onbaşı da gelip gidiyor. «Birlik» halinde bizim Kuloba'yı bir köy biçimine sokmağa karar vermişler.

Karılarımızdan üçeteği kaldırıp fistan verdiler. Bürgüleri, örtüleri yasak ettiler. Kızların saçlarını kestiler. Erkeklere şalvarları çıkartıp pantol giydirdiler. Yakasız gömlek yerine, yakalı gömlek. Çarık yerine kundura. Yün çoraplar yerine iplik çorap giymeğe zorladılar ki üç gün dayanmıyor hiçbiri. Berbere de komut verip on güne bir saç tıraşı, günaşırı yüz tıraşı. Kuloba'yı adamakıllı bir «gösteriş köyü» yaptılar. Bütün yabancı krallar, paşalar, Amerikalı uzmanlar, devletimizin bilmum konukları, başşehre gelince bizim köye uğramadan gitmez oldular. Yediden yetmişe şaşıp kaldık. Muhtar, üye, bekçi, imam, hepimiz birer maskaraya benziyorduk.

Bunlar olurken bir iş bize çok zor geldi: Şalvarları atıp pantol giymek!.. Yasak ettiler şalvarları. Zaten pantolları ve-

rirken çıkardıklarımızı toplayıp yaktılar. Kıyıda köşede kalmış olanları da arama tarama yapıp candarmaya toplattılar. Bizi o dümdüdük pantolların içine tıkıp «uygar» yaptılar! Sahiden birer maskaraya benziyorduk.

Bu «uygar» sözünü filân bilir miydik? Gelip gidenlerin içinde bir hanım var. Üç güne bir radyoda konuşma yapıyor. Yüzü et benli, kırmızı. O diyor, böyle uygar uygar diye. Şalvarı çıkartıp pantol giyenlere, günaşırı yüz tıraşı olanlara uygar denirmiş. Kömür gibi cahildik, önceden bilmiyorduk bunları.

Ama hallerimiz perişan pantolların içinde.

«Yahu şunların apışarasını biraz bol yapın!»

«Yoooo!.. Terzi ustaları ölçü üzere diktiler! Bol yapınca şalvardan farkı kalmaz!»

Meğer eskiden dünya varmış! Meğer yaşamanın tadı şalvardaymış! Şalvarların içinde başımıza dert değilmiş takımlar; oturup kalkarken, ata eşeğe binerken hiç sıkıntı çekmezmişiz! Pantollar demirden mengeneye benziyordu.

Şimdi takımlar başımıza dert! Dünyada böyle bir dert olduğunu da yeni öğrendik. Karşıdan bakınca görüntüsünün belli olması bir yana, insan sağa mı koyacak, sola mı koyacak bilemiyor bunları! Ortada durunca da inciniyor kör olasılar! Zorunlusun, ya sola yıkacaksın, ya sağa!

Memiş'in kahvede oturuyorduk, bir tartışma çıktı:

«O fark pantoldan değil, takımdan ileri gelir!»

«Kimi insanın takımı sola eğiktir, kimi insanın takımı sağa!»

«Takım var sağa yıkarsın, takım var sola!..»

Ne bileyim, daha çok söylediler ileri geri. Ben kendi hesabıma, böyle sözlerin açıkta konuşulmasını sevmem. Susarım. Ama düşünürken merakıma da gitti. Karakol zoruyla yaptığım helâda pantolu, donu indirip baktım bir gün benimkiler ne yana eğik? A-a-a, sola eğik! Ulaaaan!.. Gördün mü şimdi şu yoksul başımıza gelenleri?..

Eve geldim, tekne kazıntısı Rıza'yı sevdim, sonra, «Dikil

ulan bakayım!» dedim. Rıza dikildi. «İndir şu donu!» İndirdi. Baktım, onunki de sola eğik!

Yakup Ağama rastladım bağdan gelirken. «Yahu Ağa; böyle böyle...» Yani, yüzümü kızartıp sordum, onunkiler ne yana eğik? O saate kadar farkında değilmiş. Yoldaki yaban iğdesinin arkasına geçip baktı, onunkiler de sola eğik! Betimiz benzimiz uçup gitti, sarardık!

«Demek bu iş sülâleden geliyor!»

O güne kadar farketmediğimiz bir konuydu bu. İnsan biraz uygar olunca bunların da farkına varıyor işte! Kimbilir bu şehirli hanımlar daha nelerin farkında?.. Kumru gibi sus pus olup kaldık.

Akşam ekmeğinden sonra kahveye çıkıp bir soruşturayım dedim. Ohoooo! Bizim Kuloba eskiden «Aşağı Oba», «Yukarı Oba» diye ayrılırdı, şimdi «Sağcılar», «Solcular» diye ayrılmış!

Karakızın Haceli ile Fıstırık Ali tavla oynuyorlardı: Biri sağcı, biri solcu.

Sağcılar sağcıyı, solcular solcuyu tutuyorlar.

«Haydi Fıstırık Ali, ye bunu!»

«Haydi Karakız'ın Haceli, devir şunu!»

Ayağa kalkmışlar, oyunu kızıştırıyorlar. Sağcılar yeniliyor, solcular bağırıyorlar: «Yaşasın solcular, aslan bizimkiler!..» Solcular yeniliyor, sağcılar bağırıyor: «Yaşasın sağcılar, kahraman bizimkiler!» Köyün içinde yeni bir «lâf» ki, bir haftada yerleşiverdi.

«Merhaba arkadaş, sağcı mısın, solcu mu?»

«Merhaba yeğen, solcuyum!»

«Baban neci, sağcı mı, solcu mu?»

«Onu ben bilmem, anan bilir!..»

Daha bir sürü terbiyesiz şakalar...

Bunlar hep kendi aramızda tabii. Yabancılar gelince susuyoruz. Sorarlarsa bir soru, ustaca, usulca karşılık veriyoruz. Hemi de biraz utanıyoruz. Ele güne karşı, «Ben sağcıyım, sol-

cuyum!» der mi insan? Ayıp bir şey! Ayıbı filân düşünecek hallerden çıkıp gitmiştik kısa zamanda.

Bu bizim köye gelip giden Onbaşının adı Süleyman. Kıçı yere yakın, kısa boylu bir şey. İnsanın yere bakan, yürek yakan cinsinden. Konuk krallar da gelip gidiyorlar ara sıra. Sanki biz bu işler için yaratılmışız gibi Süleyman Onbaşı durmadan sıkıştırıyor hepimizi. Gelenlere hoş görünelim diye yapmadığını; yaptırmadığını bırakmıyor. Elinden gelse kuyruklarımıza birer fırıldak takıp uçuracak. Cet gibi, demir çelik gibi bir köy olacağız.

Böyle böyle komşuları yıldırdı bu adam. Yanında ne gülünüyor, ne şaka yapılıyor. Daha karşıdan görününce sağ sol sözünü kapatıyoruz. Döğülmüş sıpalara döndük, Onbaşıdan ürküyoruz.

Bir gün on tane candarmayla Savcı, Yüzbaşı çıkıp geldiler. Gene habersizden. Dedik, «Bu kez ne var? Seferberlik açıldı da cepheye mi gidiyoruz?» Dudakları kıpırdamıyor hiçbirinin. Bir sorumuza karşılık vermiyorlar. Başka bir ülkeden esirlere benziyoruz.

Candarmalar köyü, kahveyi çevirdi. Savcı, elindeki listeden adlarımızı okuyup üstümüzü aratıyor. Karnımıza göbeğimize bakıyorlar. Yarıdan çoğumuzu tepeden tırnağa aradılar. Evlerimizi altüst ettiler. Gene şalvar araması desek değil. Cebimizin, şapkamızın içini arıyorlar. Şalvarları ceplerimize, şapkalarımıza saklayacak değiliz herhalde!

Verdiler başımıza dört candarma, «Yürüyün bakalım karakola!» dediler. Karakoldan savcılığa, savcılıktan sorguya. Hem de yakası açılmadık ahret soruları: «Siz bir gizli yön tutmuşsunuz! İçinizde çok komünist varmış! Bunu kim aşıladı, kim öğretti?»

Tepemizin tası açıldı, içine bir sürü it kurt doldu. Acayip garip bir uğultuda kaldık: «Nedir komünistlik? Bir tüfek mi, tabanca mı? Erik, incir rakısı mı? Hastalık mı? Kaçak tütün mü? Altın yada gümüş para mı? Varsıllık mı?.. Gizli yön de-

dikleri nedir? Komşuların haberi olmadan kırdaki çobanlar, yerden gömü, eski para, bir şey mi çıkardılar? Avratlar bizden saklı yeni bir çocuk düşürme ilâcı mı buldular? Yoksam köy imamı Kur'anda olmayan dualar mı okuyor camide? Nedir?..» Ormandaki yangınların içinde kör tavşanlara benziyorduk.

«Haa, şimdi de bilmezliğe vuruyorsunuz?» diye sıkıştırdılar bizi. İşaret parmaklarını gözlerinin altına bastırıp «Pışt!» yapıyorlar. «Boşuna yorulmayın, bize kül yutturamazsınız!»

Durum kötüleşiyordu. Hepimizin başı, bilmediğimiz bir belâya girdiği gibi, Kuloba köyünün güzel adı da rezil, sefil oluyordu. Nasıl çıkacaktık, nasıl kurtulacaktık bu karanlığın içinden? Kömür ocaklarındaki göçüklerde kalanlara benziyorduk.

«Ikı mıkı bırakın, söyleyin doğruyu!»

Dikelip üçten dokuza bir şart ettim, elimi göğsüme vurdum. Başka çaremiz kalmamıştı hiç:

«Doğruyu saklamak bizim mezhebimizde yoktur! Biz kendi halinde, temiz, dürüst insanlarız. Böyle şeyleri bize bulaştırmayın!» dedim. Sabrım tükendi. Birden parladım.

Dinlemediler. Attılar bizi içeri.

Yıktılar yere. Yer misiniz, yemez misiniz? Bir kapalı odada epeyce işlem gördük. Ağladık inledik. Kara haberlerin altındaki telefon tellerine benziyorduk. İki uzun gün işlem gördük. Sonra çıktık Sorgucunun karşısına. Gene komünistlik, gene gizli yön, şu bu! Hepimize ayrı ayrı soruşturma, koğuşturma... Ama yok bir sonuç! Saldılar bizi köye, geldik. Fakat aklımız yatmadı ki temelli salıvermiş olsunlar. Tanımadığımız tip tip adamlar, sifiller gelip gidiyorlar. Pazarda, kahvede, aramızda, ardımızda gölgeler... Allah Allah, bir anlatılmaz hal ki, çıkabilirsen çık içinden! Bir alay yabancının içinde tek kalmış itlere benziyorduk.

On gün kadar geçti, bizi yeniden toplayıp götürdüler. Aynı anlamsız, mantıksız soruları soruyorlar: «Kim öğretti, kim aşı-

ladı?» Bizi temelli mahkemeye vermişler ki, ağır cezalara çarpacaklar. Sıkıştırıyorlar!

Üçüncü duruşmanın ortasındaydı. Baş Yargıç bir ara solculuğu attı ortaya. Eyvah! dedim. Mesele solculukmuş demek! Duymuşlar demek! Eyvah, eyvaah! Yüzüm kıpkırmızı oldu! Baktım komşular da kızardılar. Kızardığımızı görünce daha çok sıkıştırdılar. Komşular ağızlarından kaçıracaklar diye korkuyordum. Çünkü Kuloba köyündeki solculuğun aslı vardı. Sağcılık solculuk üstüne bir sürü boşboğazlık etmiştik. Ayıp bir şeydi. Şimdi solculuğu, komünistlikle gizli yönün arasına sokuşturup sorduklarına göre, cezası ağır olmalıydı. On beşer yıl değil, on beşer gün verseler gene öldük. Ekin dikin serilir kalır. Hayvan oruz kırılır. Çoluk çocuk sürünür... İyisi mi inkâr... inkâr edin komşularım! İnkâr yiğidin kalesidir. İnkâr edin iyice!.. Birbirimizin soluğundan haber alıp karar verdik, inkâr edeceğiz! «Bilmiyorum, görmedim!» en uygun cevaptır hükümet kapısında. Öyle diyeceğiz. Ser verip sır vermeyeceğiz. «Vermeyeceğiz» diye yemin ettik, ant içtik.

Vermedik. Mahkemeyi tâlik ettiler. Bir ay sonra karar verecekler. Bizi hücre mapusuna koyacaklar, ezecekler.

Artık o şehirli hanımlar filân gelip gitmez oldular. Biz mahkemeye düşünce ayakları şirpedek kesildi. Konuk kralları filân da getirmiyorlar. Sadece candarma, tüfek, Onbaşı... O gizli takipler de kesilmek bilmiyor. Gölge gibi bir takip ki, biz gidiyoruz o gidiyor, ardımızdan tin tin ediyor...

Son duruşmanın günü geldi. Başta ben olmak üzere, otuz sekiz kişi, bizi sürüp getirdiler. Baş Yargıcın karşısına çıkardılar Ağır Cezada. Gene aynı sorular, gene aynı eziyetler... Kök söküyoruz! «Kimdir o mikrop, o muzır? Verin ele, sizi bırakalım! Yoksa gidersiniz hücrelere, hem de Süphan dağının arkalarına, sürgün olarak!..»

Ulan, dedim kendi kendime. Bunlar kafalarına koydular. Bize hücre cezası, sürgün cezası verecekler. İyisi mi, suçumuzun aslını söyleyelim, ona göre ceza versinler vereceklerse!

Boş yere fazla ceza almayalım!.. Bir durum hesabı yaptım içimden. Sonra bir bakışma, bir danışma komşularla. Dedik, söyleyelim ne olacaksa!.. Sessiz sedasız anlaştık böyle.

«Pekey ama kim söylesin?»

«Sen söyle!» dediler bana.

«Yok, sen söyle!»

«Kahveci Memiş söylesin! Onun yüzü daha yırtıktır. Hem de iyi boşboğazdır!»

Kaşla, gözle işaret verdik Memiş'e: «Haydi bakalım, söyle de duysunlar anasını satayım!..»

Memiş, bir adım öne çıktı. Elini göğsüne koydu. Saygılı, terbiyeli; askerlikten kalma bir duruş yaptı:

«Efendim, namusum üzerine söz veriyorum, doğruyu anlatacağım. Bu işte hiçbir komünistlik, hiçbir gizli yön yoktur efendim! Bunlar yenir mi, içilir mi, bugün şugün, hâlâ öğrenemedik! Ama şu kadarını söyleyeyim, bizim köyde solculuk vardır efendim! Hem de çok yaygındır efendim! Bunun kesin sebebi nedir, bilmiyorum. Belki köyün havasından suyundan, belki otundan, ineklerimizin sütünden! Belki de insanlarımızın kanından! Belki de Allah tarafından bir iştir bu efendim!..» Tutuk tutuk söylüyordu Nuri'miz.

Baş Yargıç, ellerini yumruk yapıp küttedek vurdu kürsüye:

«Allahı karıştırmayın bu işe, sersem herifler!.. Şimdi de suçu Allaha mı bulaştırıyorsunuz?»

Memiş şaşırdı: «Yok efendim, haşa! Ama belki Allah böyle buyurmuştur, biz ne bilelim!»

«Hey yarabbim!» dedi Baş Yargıç. «Evlâdım Allahı karıştırma! Geç Allahı... Geç de doğru dürüst anlat!..»

«Pekey efendim, anlatayım efendim!..» dedi Memiş, «Bizim köyün solculuğunu temelinden anlatayım efendim. Ama biraz ayıp yanları olursa kusura bakmayın efendim! Şu makinede yazı yazan hanım abla da kusura bakmasın efendim! Sözlerim biraz kaba olacak, ama söylemek farz oldu efendim!»

«Uzatma, uzatma, konuya geceç!..»

«Pekey, baaşüstüne efendim!..»

Köy ile şehrin arasındaki yoldan, konuk krallardan, paşalardan, «gösteriş köyü» oluşumuzdan, Sıtmasuyu'nun kurutulmasından; üçetekle şalvarı kaldırıp, avratlara fistan, bize pantol verilmesinden filân alaraktan, masal söker gibi sökmeğe başladı Memiş. Dilimiz damağımız kurudu, yaz boyunca yağmursuz kalmış tarlalara benziyorduk.

Makinede yazı yazan hanım birden duraklayıverdi. Bıraktı, yazmıyor! Pembe yüzü daha da pembeldi. Dişiyle dudaklarını sıktı içerden. Dedim mahvolduk!..

Takımlara sıra gelince Memiş kem küm etmeğe başladı. Kem küm diye diye takıldı kaldı. Takıldı, bir türlü ileri gidemiyor! Dedim içimden bir bıçak yetiştirin, musmundar gidiyoruz!

Baş Yargıç bağırdı:

«Söyle be adam, söyle!..»

Memiş: «Efendim takımlar, pantollar...»

Güzel hanım kendini salıverdi birden. Bir gülme onda, bir gülme Memiş'te... Güzel hanımın yüzüne gün doğdu, umutlandım, gündüze çıktım... Neden sonra yargıçlar da anladılar, onlar da kendilerini salıverdiler. İlk önce o güzel hanımın anlamasından kanaat getirdim ki, az çok o da uygar bir hanımdır.

Memiş: «Takımları sola yıkanlar solcu, sağa yıkanlar da sağcı oldu bizim Kuloba'da efendim!..»

Baş Yargıç: «Yeter, yeter, kes! Bre Allahın akılsızları, bunu baştan söyleseniz de hem kendinizi, hem bizi yormasanız ne vardı?»

Ağır hücre cezaları alıp, Süphan dağının arkalarına sürgün olacağımızı kafamıza koymuştuk iyice. Kimbilir ne soğuktu, ne sert havalıydı oralar! Belki bir yıla kalmaz, birer birer kırılırdık. Kuloba köyü erkeksiz kalırdı. Belki beş on yılın içinde körelir giderdi. Canlarımızı yeniden bulmuş, ipten kazıktan temelli kurtulmuş mahkûmlara benziyorduk.

Baş Yargıç: «Defolun!..» diye bağırdı.

Canlarımızı göğüslerimize doldurup çıktık dışarı. Hepimi-

zin yüzünde güller açtı. Yeni doğmuş bebeler gibi koştuk güneşe. O gazeteciler gene gelmişler, çat çut, lâmbalarını parlatıp duruyorlar. «Sakındığımız çekindiğimiz yok artık.

Çok resimlerimizi çekmişler. Sonradan duyduğumuza göre, bu resimlerin hepsini, hem de bizim takımların hikâyesini, yedi iklim dört bucağa ilân etmişler. Vede hepimizi irezil etmişler...

Biz Kuloba köyüyüz. Sefiliz. İreziliz.

Gayrik irezil olmak istemiyoruz.

Sefil olmak istemiyoruz.

EKİN ARASINDA

Ordu, bir sürü politikacıyı, yöneticiyi tutukladı. Cezaevleri, böyle şık, hem de bakımlı insan görmemişti o güne gelesiye. Uzun süre yargılandı bunlar. Sonra nasıl olduysa, asker kışlaya çekildi, yeni politikacılar geldiler.

Yeniler, eski politikacılarla yöneticileri salıverdiler. Sürüyle politikacı ve yönetici vardı. Çoğu suçlu görüldüydü. Her birinin beşer onar dosyası vardı. Yargılanmaları bitmemişti bir türlü, galiba bitmeyecekti de. Her ne hikmetse, salıverdiler...

Kumdarı köyünde çok atasözü söylenir. On beşindeki gençler bile bir şey diyecek oldular mı, sözün arasına atasözü sokmadan edemezler.

«Neden demişler eşek eşeği ödünç kaşır...»

«Üzüm üzüme baka baka kararmaz mı? Eh işte...»

«Bal tutan parmağını yalamaz mı? Yalar...»

«Atalardan kalma sözdür: İt iti ısırmaaaz!»

«Canım, balık baştan kokar...»

Arada anlamını bilmedikleri sözleri de kullanıyorlardı:

«Rabenaa, hep bana!..»

«Küntüm turabaa, bir çift çoraba...»

Ve yeniden: «İt iti ısırmaaaz...»

Belki en atasözcü köy burasıdır ülkede.

Yeni politikacılar bir genel af çıkardılar. Cezaevlerinden eski politikacı ve yöneticilerle birlikte epey de mahkûm boşaldı. Köylüler, yoksullar, cezası yarı kalanlar evlerine döndüler. İşçilerden, işsizlerden, eşkiyalardan da birazı çıktı. Ama politikacılarla yöneticilerden içerde kalan hiç olmadı. Yargılanması

bitmeyenlerin dosyalarını kaldırdılar. Birer kınnapla bağladılar bunları. Tâ aşağı katlarda bir yerlere tıktılar. Bir gün bir yangın çıkıp da yanana kadar orada unutulmaya bırakıldılar...

Kumdarı köyünden Galip'in de dosyası vardı. Daha kararа bağlanmamıştı. Yargılama sürüyordu. Galip, politikacı yada yönetici değildi. Kumdarı'dan, Kumdarı'nın çevresindeki köylerden böyle biri çıkmamıştı daha. Köylüler sadece söylev dinliyor, sadece oy veriyorlardı. Politikayla ilgileri, sadece bu kadarcıktı...

Galip'in dosyasını da kaldırdılar, o varsıl politikacıların dosyalarıyla birlikte aynı mahzene koydular. Arayıp bulan, açıp okuyan olmaz artık bir daha!

Eğer bu genel af çıkmasaydı Galip görecekti gününü! En azından dört yıl giyecekti. Yargıç öyle kızıyor, öyle bağırıyordu ki! Tıkacaktı içeri. «Ha, gene mi sen geldin? Sen... tamam, anımsadım seni! Sen şu... sana gösteririm bu yaptığının cezasını! Vereyim sana şöyle bir yedi yıl, yedi ay da gözünün çayırları açılsın!..»

Yok ama, yedi yıl, yedi ay filân almayacaktı. Korkutuyordu Galip'i. Mübaşir biliyordu her şeyi. Girip çıkarken söylüyordu: «Bu suçun cezası üç yıldır! Ama sana çok kızıyor, belki dört yıl verir! Aha şuraya bir çizik çekiyorum! Dediydi dersin!..»

Aslına bakılırsa pek bir şey yoktu dosyada. Bir emmisinin oğlu Şakir vardı, üç tane de tanık. Onlar da köyden, hısım akraba. Emmisinin oğlu Şakir'le bir yaşta sayılırlardı. Ama Şakirgil yoksul değillerdi. Şakir'in babası, Galip'in babasıyla aynı kasıktan çıktığı halde çekip çevirmiş, epey tarla toplamıştı. Çayırlık, söğütlük, bahçe... mal, davar, sığır... köyün içinde birinci değilse ikinci olmuştu varsıllıkta. Galipgil, yıl kazanıp yıl yerlerdi. Bir yıl çoban, bir yıl bekçi dururlardı.

Galip bekçiydi. İlçeye inip çıkarken köy tüfeğini takınıyordu. Hem de eline bir sopa alıp harımları, ekin aralarını dolaşıyordu. Öküz güdenlere, ot yolanlara bağırıyordu. Çok kı-

zarsa iki üç de mal sürüp geliyor, odanın ahırına kapatıyor, ya bir tütün parası, ya birkaç yumurta alıyordu. Bunu da binde bir yapıyordu. Tüfeğini takınıp ilçeye gidişi de sık değildi.

Kumdarı köyünün çok ilgisi yoktu ilçe işleriyle. Hükümetten konuk gelirse hizmetini görüyordu. Konuğun atı varsa bakıyor, yem, saman, su veriyordu. Sonra çıkıp çay pişiriyordu. Gazocağına ispirto döküp pompalıyordu. Konuğun elini ayağını yıkatıyor, peşkir verip kurulatıyordu. Ayakyoluna çıkacak olursa, önden gidip su koyuyor, sonra eline fener alıp konuk kalkana dek bekliyordu dışarda. Sabah konuk yola gidecekse, komşu köye kadar götürüp bırakıyordu.

Sessiz soluksuz bir adamdı Galip. Yaşı yirmi altı olduğu halde, iyice kocamış bir köylü gibi susuyordu. Üç çocuğu vardı. Şakalaşmıyordu. Karısıyla bile oturup iki sulu yarenlik etmiyordu. Sabah mı oldu, eline yüzüne su çarpıp, bir de ekmek dürünüp çıkıyordu. Akşam mı oldu, çoraplarını çıkarıp yatıyordu. Yattığı zaman bir iş mi gerekti, yapıp edip sırtını dönüyordu. Karısı Sultan sanıyordu ki bu işler böyledir dünyada. Yaparsın çatarsın, dönersin sırtını. Kuru bir iştir, başkaca tadı yoktur...

Kırlarda gezip tozar, bazan düdük öttürür, bazan çoban ıslığı çalar, biraz da bağırırdı. Ara sıra öküz güden çocukların analarından bacılarından söz eder, ot yolan avratlara söğerdi. Söğmesine kimse karşılık vermezdi. Bekçi değil mi, söğer... Hemi de Galip bu, tahtaları eksiktir, söğer ama başka şey yapmaz. Binde bir kafasının kızmasından, yada başka nedenle birini döğse, iki tek vurur, üç vurmazdı.

Neden üç vursun? Neden daha fazla söğsün! Bu kırlar, bu ziyan olan ekinler onun değildi. Kumdarı köyüyle hiç ilgisi yoktu sanki. Bir gölge gibi, bir karaltı gibi gezip dolaşıyordu kırda bayırda.

Bazan bir tümseğe oturup ot çiğniyor, toprağa tükürüyor, ellerini başının altına koyup sırt üstü uzanıyordu. Kıpırdamadan yatıyor, gökyüzünün tâ tepelerine bakıyordu. Kuşlar bazan

çok aşağılardan uçuyordu. Bazan bir yerlerde leş olursa akbabalar, kartallar dönüyordu. O geniş gökyüzünde başka bir şey olmuyordu. Bulut bile azdı Kumdarı'nın üstünde. Yılda iki üç ancak yağardı yağmurlar.

Otların üstüne yatıp epeyce vakit geçirirdi böyle. Sonra kalkar düdük çalardı. Bakmazdı önünden kalkan kekliklere, kirpilere, tak tak vuruşarak çiftleşen kaplumbağalara, toprağı durmadan kabartan köstebeklere... Bakmazdı bu yıl daha kısa olan ekinlere, yağmursuzluktan yarılan toprağa...

İki yıl önce köyün yarı harmanları yandı. Herkes ağladı, inledi, çıldırdı. Galip oralı olmadı. Bu hali, komşuların çoğuna dokundu. Dediler ki, «İnsanlarda iki türlü kan vardır: Kara kan, kırmızı kan! Kara kanlı olanlar yavaş olur. Galip'inki de kara kandır. Bilmeyecek ne var!»

Asarın altındaki ekinlerin arasında, emmisinin oğlu Şakir'i kolunun kemiklerini kırasıya döğdüğü vakit kimse inanmadı önce. Elindeki meşe sopasını dört kez vurmuş! Hani iki kez vururdu? Meşe sopası ağırcaydı! Değdiği yeri ya morartır, ya kırardı. Şakir'inki iki yerinden kırıktı. Alıp hastaneye götürdüler. Alçılatıp astılar kolunu boynuna. Kırık kolunu uzun süre boynunda taşıdı varsıl emmisinin oğlu. Galip'i de karakola verdiler.

Onbaşı sıkıştırdı: «Neden, niçin?»

«Ekinleri yedirdi, yedirmeseydi!»

«Ulan senin akraban bu be! Öz emminin oğlu?»

«Akrabam olsun! Akrabam diye göz yumarım mı sanıyor?»

Savcısı, yargıcı hep kızdılar: «Bekçiysen bekçiliğini bil ulan! Ne kırıyorsun kolunu milletin?»

Kol kırma olayı yazılıp çizildi, girdi dosyaya. Vereceklerdi sağlamından dört yıl. Dört yıl ne düdük öttürme, ne adam döğme, ne kol kırma; ne süzülüp uçan kuşlar, önü sıra kalkan keklikler, yanan harmanlar, kirpiler, köstebekler; ne de çiftleşen kaplumbağalar kırlarda... Dört yıl duvarın arasında, karı da yok, kız da yok...

Yoo yoo, düşünmüyordu karıyı kızı! Dört yıl Şakir'i de görmeyecekti! Görüp sinirlerini bozmayacaktı. Varsıl emmisinin oğlu ikide bir aklını başından uçurmayacaktı. Vede onu öldürme istekleri bile duymayacaktı dört yıl...

«Ulan insan emmi oğlusunun vurur mu koluna?»

«Ekinlere kattı öküzlerini!..»

Ekinlerin... tam da oradaki ekinlerin... Asarın altındaki ekinlerin içinde kaç gece, kaç gece ay dolanıp gidenece, kaç gece horozlar ötüp şafaklar sökenece Esme'yle, Kadıca'nın kızı Esme'yle bazan soyunup dökünüp bazan da öperek göğüslerinden boynuna yukarı... ve öpe öpe şafakları attırıp kaç gece, «Galiip, haydi artık Galiip, yetsin artık Galiip! Temelli çatlatacak mısın beni Galip! Haydi kanatlandır beni Galiiip! Aman, aaman Galip!..» İnleterek... Bazan ayın şavkı da olmazdı. Ağızları ağızlarında, hiç konuşmadan, vakitlerin nasıl geçtiğini bilmeden, bilemeden... Sabahlara kadar... Kadıca'nın kızı Esme'yle... Evet!

Kırlarda yalnız ekinlerin, ekin çiçeklerinin kokusu, sadece onların kokusu Esme'nin kokusunu andırıyordu biraz. Başka hiçbir otta çalıda, hiçbir çiçekte onun kokusu yoktu. Taze bazlama sofrada onun gibi sıcaktı biraz. Onun gibi yumuşaktı. Başka böyle sıcak, böyle yumuşak yoktu köyde. Bir pekmezlenmiş karda vardı Esme'nin terli halindeki tat. Başka ne salatada, ne turşuda, elmada, erikte, börekte, çörekte, yer elmasında, balda; belki balda... Evet!

«Ekinlere kattı öküzlerini...»

Islık çalmasına bile hacet kalmazdı. Tıpırtısını duyunca süzülüp çıkardı evlerinin merdiveni altından. Tutuşup avuç avuca, kayar gibi inerlerdi Asarın altındaki tarlalara. Bir ahlat ağacı vardı çok dallı. İki tarlanın sınırında bir yerdeydi. Dere gibi bir şeydi orası. Otluktu. Yeşil otlar önce serin, sonra ılık olurdu. Çok tatlı olurdu otların serinliğinde, hemi de ılıklığında sarılmak, dönmek altüst ola ola... Yaz gecelerinin bu kadar tatlı olduğunu uyuyanlar, geceleri evlerde, çadırlarda, uzun geceleri

sadece uykuyla geçirenler, o uzun geceleri sevmedikleriyle geçirenler bilemezler! Bu kadar ılık, bu kadar böcü börtü sesiyle dolu... Ne bilsinler çakal seslerinin uzaklardan bu kadar güzel, bu kadar hiç çalınmamış çalgılar gibi olduğunu? Bazan en orman yerlere yağmurlar yağar ve şimşekler çakardı... Bazan öpüşmeyi, emişmeyi bırakırlardı.

«Alacaksın beni...»

«Hı hı...»

«İstesin anan...»

«Hı...»

«Verecek babam...»

«Hı...»

«Ben senin olacağım...»

Yeniden kapanırlardı birbirlerine. Öpüşürlerdi. Sıkarlardı birbirlerini. Emerlerdi biribirlerinin göğüslerini, kulaklarını, her yerlerini... «Olmazsa?» demezlerdi. «Ya babamgil istemezlerse?» demezlerdi. «Alıp kaçarsın beni Galip!» yoktu. Öpüşürlerdi. «Haydi artık Galip, çatlatacaksın beni temelli! Haydi kanatlandır beni artık!.. Aa-man Galiiip!..»

Hiç gecenin içinde gumgumak kuşu olur mu? Olur. Geceleri gukgumak kuşlarıyla doluydu kırlar. Gukgumak kuşunun yanında bülbül halt etmiş. Gukgumak kuşu gelir, tam Asar kayasında öterdi onlar sevişirken...

«Katmasın bir daha öküzlerini ekinlere!.....

Varsıl emmisinin oğlu tam o ahlatlı tarlaya katmıştı öküzlerini dalgaya düşüp. Hem de Esme'nin dürzü babası, varsıl diye Şakir'e vermişti Esme'yi! Acı yıllar, acı öğünler, acı soğan gibi kurı yavan geceler geldi ondan sonra... Sevişmesiz, konuşmasız bir yaşam, yıllar boyu... Üç çocuk doğurdu Esme Şakir'den. Dördüncüsüne de gebeydi. Onu da doğuracaktı!

«Ekin arasında mal güdecek dürzü dikkat etmezse, isterse öz emmimin oğlu olsun!..»

Karısı Sultan alışmıştı tekdüze, tatsız yatıp kalkmalara. Ama Esme nasıl alışsındı? O kadar tatlıları yaşadıktan sonra

bunca tatsızlığa nasıl dayansındı? Hâlâ akşamlar, gâvur akşamlar oluyor da, sabahlar olmuyordu. Hâlâ gebe kalınca kimi görse terliyor. Galip'in yüzüne bakamıyordu. Galip'in de eli dili ayağı biribirine dolaşıyordu.

«Hiç sevmediklerinle gün geçer mi, geceler biter mi? Sevmediklerinle dünyanın tadını anlar mı insan?»

«Yoksul bir herifin oğlu Galip! Senin aklın mı erer şimdiden a kızım? En büyük kulluk yoksulluktur dünyada! Ne yapacaksın bir yoksula varıp da? Var Şakir'e, kurtul!..»

Sadece köyün harmanlarını değil, dünyayı ateşe verip yakabilir Galip! Sadece Şakir'in kollarını değil, dünyayı kırıp yığabilir toprağa! Karakol anlamaz bu işlerden! Savcı, yargıç anlamaz! Onların sevdiklerini varsıl diye, hiç olmazsa bir geceliğine, bir başkasına vermişler mi acaba? Vermemişlerse nasıl anlasınlar?

Askerler kışlalarına dönüp de ortalığa yeni politikacılar, yeni yöneticiler gelince, baktılar gördüler eski arkadaşları ve meslektaşları hakkında çok dosya var; ve çoğu yatıyor daha çok yoksul mahkûmların yattığı cezaevlerinde; çıkardılar bir af, oldu bitti! Cezaevleri yarı yarıya boşaldı. İşlemi bitmemiş dosyaları toparlayıp sicimle kınnapla bağladılar, tâ aşağılardaki mahzenlere tıktılar. Bir yangın çıkana kadar kalacak Galip'inki de orada.

KAYADAKİ BAL

Hocanın önünde yarım saat oturdu Halit. Ama ona yıl kadar uzun geldi bu yarım saat. Hoca okuyup üfledi, o öksürdü.

«Oğlum sabret, evlâdım sabret!..»

Kâr etmedi. Nasıl etsin? Öksürüğe engel olmak elinde değildi. İçinin bin yerinden geliyor, boğulurcasına öksürüyordu. Sık sık tükürme gereği duyuyordu. Bakıyordu tükrüğüne, kırmızı! Gene kıpkırmızı kan!

Hocanın önünde otururken bir de ter aldı her yanını. Suya batıp çıkmış gibi ıslandı. Zaten hep terliyordu. İş tutmasa, sıcağa çıkmasa gene terliyordu. Sonra üşüyordu. Sonra gelsin öksürük, gelsin kırmızı tükrük...

«Anadan çürük doğmuşuz anadaaaan!» diyordu. Alnındaki kara yazıda, kadersiz kısmetsiz oluşunda buluyordu bu kadar teri marazı. Doktor dediler gitti, etek etek para verdi. Aynaya girdi, filim çektirdi. İğneler ilâçlar; öksürük, iştah şurupları; görmedi bir fayda...

«Bari git biraz da hastanede yat!»

Muhtara bir yoksulluk belgesi yaptırıp gitti. Ama yatırmadılar, dönüp geldi.

Askerliğini de böyle öksüre aksıra bitirdi. Bir zaman koğuş temizlettiler. Bir zaman fırında çalıştırdılar. Eğitime eziyete girmeden tamamladı vatan görevini. «Terhis olunca iyi olurum inşaallah! Köye varır kendime bakarım! İş kayıt tutmaz, dinlenirim! Sonra da hemen evlenirim evelallah!» diyordu. Bulamadı çaresini! Bulacağım diye elinde avucunda olanı tüketti. Evlenemedi...

Oysa ne yiğit uşaktı yeniyetmeliğinde! Çayırlarda güreş tutardı. Varlıklı evlerin çocuklarını filân aldı mı çalardı yere. Koşar zıplar, yorulmazdı. Oduna gider herkesten önce yükünü yapar, herkesten önce yüklerdi eşeği. Düğünlerde oynardı. Kuru yerdi, yavan yerdi, ama yarardı yeyip içtiği. Nerden bulduysa buldu bu kırmızı tükrüklü hastalığı! Altı yedi ay sonra askere gitti. «Çürüğe yazalım seni!» dediler, istemedi. Trakya'da Keşan'da, o çetin ayazlarda zatürre zatülcemp oldu. Uzadı, temelli kökleşti hastalığı, Gelibolu'ya kaldırdılar. Orada hastanede yattı. Yata yata kendi de, doktorlar da usandı her halde ki, «İyi oldun, haydi git!» dediler.

Evlenemedi!

Nerdeyse bütün evlenme umudunu yitirecekti; evlenemedi!

Bazan, «Yıllarca, tâ bacak kadar olduğum günden, içimde büyütüp geldiğim o istek gerçekleşmeden nalları dikeceğim herhal!» diye bir korkuya kapılıyor, daha çok terliyordu. «Şu batası köyümüzün içinde ne kızlar var yarabbim! Bu Ethem Çavuşun Müyesser filân bir lokma şeydi ben askere giderken. İki yıl içinde kabarıp kalkmış her yanı! Gözü göğsü alabildiğine güzelleşmiş. Bir içim su olmuş da ardında varsıl oğlanları dolaşıyor şimdi... Sadece Ethem Çavuşun kızı mı? Bütün kızlar!.. «Ah yoksulluk ah!.. Yoksulluk olmasa, hastalık olmasa, nasıl da sever insan bunları! Nasıl ellerini okşar, sıkar o ufacık memelerini!..» Düşünüyor, gene terliyordu.

Bir umudu hocada kaldı. Herkes öyle diyordu: «Doktordan iğneden kim fayda görmüş de, sen göreceksin? Boş yere paralarını ziyan etme! Doktorunki iki tık tık, bir öksürük!.. Yolunup geleceğine, Hocaya git okun! Ver üç beş kuruş, mis gibi bir hameyli al, takın!..»

Kalkıp hocaya da gitti. Derdi olan deli olur. Hocaya değil, Onacak köyündeki Deli Süleyman'a git deseler, ona da gidecekti. Ufacık bebeler göz açıp yumana kadar büyüyor, çapaya bele gelir kızlar oluyor, sonra da binip bir ata, en uyuz oğlanların koynuna gidiyorlardı.

Halit kahroluyordu. Güz düğünleri başlayınca davul seslerine dayanamıyor, çalıların kayaların arasına kaçıp gidiyordu. Eskiden görmeye, gözlemeye alıştığı o bir içim su kızlar giyinip kuşanıp gelin pembeliğine kavuşmuş oluyorlardı. Sağlam insan hasta olur, kırmızı kırmızı tükürürdü buna...

«Aşk hastalığından da beter bir şey bu oğlum!» dedi Hoca. «Çetin cinlere çarpılmışın! Bu esnemeler ondan. Öksürmeler de başka sebepten. Asker ocağında ayrılık hasretine çok merak etmişsin. O yüzden verem olmuşsun. On beş gün okuyacağız seni. Günde ikişer nöbet geleceksin. Bir yandan böyle okuyacağız, bir yandan da kendin bir bakraç bal bulacaksın. Zencefil, karamfil, karbiber, tarçın, kimyon yedi türlü baharatı balın içine katıp gözelce karacaksın. Tereyağ bulup onunla da yoğuracaksın. Bir kavanoza tıkacaksın bunu. Sonra her sabah, aç karına ikişer kaşık atacaksın. Şimdiyece neden gelmedin de, iğne ilâç diye hastalığı kökleştirdin be oğlum? Neyse ki gene geldin er geç... Kurtaracağım seni inşaallah!..»

Muska demişlerdi, tam çıkacağı zaman aklına geldi. «Muska vermeyecek misin Hocam?»

«Veririm, onu da hazırlar veririm. Okumayı bitirince birkaç gün çalışır yazarım. Sen önce git bal bul, yağ bul! Yedi türlü baharat bul...»

Günbatıya bakan bir evleri vardı. İkindi güneşi vurup ısıtıyordu iyice. Hayata, direğin dibine oturdu. Yedi türlü baharatı şehirden almak gerekirdi. Düşünmeğe başladı, nasıl gidecekti? Tereyağ? Belki Sultan teyzesi verirdi yüz dirhem kadar. Ama bal? Balı nerden bulacaktı? Aklı sarılı bir kedileri vardı. O da gelip ayakucuna uzandı. Kemiklerini saysan sayılır. Bir hırıltı! Kedinin hırıltısı, kendi hırıltısını bastıracaktı nerdeyse! Kedi de öksürüyordu. Onun öksürüğü, kendi öksürüğünü bastıracaktı!

«Bal, tereyağ, zencefil, karanfil, karabiber... Bunları karıp yedirsen kedi bile iyi olur be!» Nasıl oldu da Hocaya gitmeyi akıl etmedi şimdiye kadar? Bunları macun yapıp sabahları aç

karına ikişer kaşık atacaksın! «Ölüyü diriltir bu bal! Nasıl da akıl edip gitmedim Hocaya, hayret!..»

Elini istekle bastırdı kedinin beline. «Bulurum Hocam, balı da, baharatı, yağı da bulurum... Yaparım macunu, atarım sabahları ikişer kaşık, inşaallah iyi olurum!» dedi aşkla, çünkü elinde bakraçlarıyla İbişoğlu'nun Fatma caminin önündeki çeşmeye geliyordu. Beline kuşak kuşanmış, sıkmasını da giymiş, sıkmıştı göğüslerini. O da kız olmuştu işte! Cet gibi geçiyordu yıllar, cet! «Bunu bari kaçırma elinden Halit! Bul Hocanın dediklerini, iyi ol hemen, istet kızı babasından. İbişoğlu yoksul az çok. Vermeyip ne yapacak? Fatma da varsıl döllerinin heves edeceği bir kız değil... Ama bana iyi. Ben anlarım onun tadından. Bizi idare eder iyi kötü!» dedi kendine.

Fakat balı nerden bulmalı? Köyde bal bir Molla Halil'de var. «Anamı yollayıp istetsem. İyi olunca bir işini tutarım. Borçlandırsın dürzü bizi. Ama dünyada vermez Molla Halil balı...» Ter bastı bedenini.

İkindin güneşi bindiriyordu. Başı bağrı yandı. Yeniden öksürmeğe başladı: «Balı bulmak gerek Halit, balı! En önemlisi bal! Molla Halil vermez, tamam! Hacı Kadir'de yok mu bu? Hacı Kadir hiç koklatmaz. Bugünece hangi yaralı parmağa işemiş Hacı Kadir? Sıkar sıkar da altından yalatır o dürzü! Tekine Hacı Kadir olmamış o! Zaten alayı böyle değil mi varsılların?

Birden bir serinlik çöktü içine: «Çalarım ulan!» dedi. «Hacı Kadir'den çalarım! Kovanları avludaki ambarın üstünde! Sıra sıra yığılı! Ama avludaki boynu tasmalı köpeği ne yapacaksın Halit? Köpek bozuyor işi. Tam olacak işimi bozuyor namussuz köpek!..» İbişoğlu'nun Fatma bakraçlarını doldurup döndü çeşmeden. «En çok bir yılı var, bir yıl sonra ata binmiş yolcudur bu da! Çalarım balı...» Gene ter bastı.

«Köpek havlar, köyü ayağa kaldırır. Hacı Kadir fırlar içerden, kıskıvrak yakalar beni, dillere destan eder dürzü! Baldan kaldığın gibi, on araba da sopa yersin karakolda. Bir bakraç

bal yollasa onbaşıya, sabahaca dövdürür. Muhtarla üyelerin sopaları caba! Rezilliğimiz göğe çıkar. İki yıl önce Aliciğe neler yaptılar? Kollarını bağlayıp köyün içine getirdiler herifi. Ayaklarına eşek zinciri geçirip çaktılar köy içine! Gelene geçene: "Tükürün ulan!» dediler bütün gün!.. Çalmaylan bulamayacağız balı! Hırsızlık rezillik; kızdan da kalırız...» Ter bastı.

İbişoğlu'nun evi gündoğuya bakıyor. Fatma bakraçları hayata koydu. İpte asılı giysileri toplayıp dürdü. Kollarını kaldırınca göğüslerinin kabartısı görünüyordu. Boyu da yürümüştü soykanın. «Bulmak gerek balı, bulmaaak!» Yeniden ter bastı, ıslandı her yanı.

Anası bostan tohumu alıp harımlara gitti sabahtan. Şimdi sırtına ot yüklemiş geliyor. Çapası elinde. Otu ineğe buzağıya verecek. Dört gün arayla birer kâse yoğurt çalıyorlar. «Bu balı bulmak gerek!» Kalktı. Hayatın ucundaki deliğin dibine vardı. Göğsünü açtı deliğe doğru. Serinledi biraz. Sonra öksürmeğe başladı. «Balı bulmak gerek Haliiiit!..»

Anası geldiğinde öksürüyordu.

«Ama çalmaylan da bulunmayacağına göre...»

Sırtının yüküyle merdivenlere yöneldi anası. Getirip hayata koydu otu. «Nasılsın Halit, bir parça iyileştin mi anam?»

«İyiyim iyiyim, çok iyiyim ana! Sen bana biraz bal bul! Hoca diyor, zencefil, karanfil, karabiber, tarçın, kimyon, tereyağ, bal... Karıp macun yapacağız. Bal gerek...»

«Demek bal gerek ha? Gerek olsun be Halit!»

«Bize yarar yerlerde var mı, ana?»

«İsterse olmasın, buluruz oğlum!»

«Çok düşündüm ana, bir umut bulamadım!»

«Üzme canını! Sana bal gerek değil mi? Buluruz!»

«Hırsızlık yapsak... Aliciği köy içine çivilediler, herkes yüzüne tükürdü... biliyorsun.»

«Çalmayız oğlum, çalmadan buluruz.»

«Elde avuçta para da yok, alalım...»

«Buluruz... Yeter ki sen balı yeyince iyi ol...»

«Balı bulsak iyi olmaya çok umudum var ana!»

«Hele azıcık dinleneyim, azıcık düşüneyim, bir çare buluruz, tasalanma!..»

Anası gibi var mıydı? «Sen tasalanma buluruz!» diyordu.

Hayvan oruz geldi. Otlarını samanlarını verdiler. Koca ineği sağdılar. Yarım tas süt çıktı. Götürüp dünkünün üstüne süzdüler. Sonra ocağa bir ateş yaktı anası. Yağ kavurdu, ocağa bulgur vurdu. Aşağı Mahalle'ye gelin giden kardeşi geldi Halit'in: «İki pişirim bulgur ver ana, sonra ödeşiriz!» dedi. Kalktı, onu da verdi anası: «Bitince gene gel, gene vereyim kızım. Şıkılıp ellere gitme!» dedi. «Dünya ek ulak dünyası...»

«Anam balı bulur valla!» diye umutlandı Halit. Bulgur aşını istekle kaşıkladı. Bir süre terlemedi de. Öksürük de sıkıştırmadı fazla.

«Bağların üst yanındaki kayalarda vardır... bal! Baban rahmetlik kaç kez yukardan iple indi de bakraçları doldurdu ordan. Çok balını yedik o kayaların. Biraz zordur ama yukardan sarkar alır insan! Hemi de kaya balı kuvvetli olur Halit!..»

Terlemeğe başladı. Sakıncalı bir yoldu anasının dediği. Terlemeğe başladı o yüzden. «Çok tehlike ana, ya ip koparsa?»

«Urganı götürürsün sen de! Teyzengilin urganı bizim urgana eklersin! Olmazsa bir urgan daha buluruz. Bir de bakraç alırsın eline. Çıkarsın kayaların başına. Bağlarsın urganı bir ardıca vede beline. Sarkarsın usul usul. Bakracı doldurursun ağzına kadar. İnce bir iple salarsın yere. Ardından kendin de inersin yavaş yavaş...»

Ekmeği bulguru yedikten sonra Hocaya gitmesi gerekiyordu yeniden. Bu dediği olurdu anasının. Fazla sakıncası yoktu o kadar. Ama acaba bal var mıydı kayalarda?

«Bal olup olmadığını nasıl anlarız ana?»

«Sabahleyin varır bakarsın oğlum.»

«Varsa belli olur mu aşağıdan?»

«Hem nasıl? Sızar aşağıya! Her zaman bal olur o kaya-

larda! Her yer ağaç, her yer ot baksana! Her yer çiçek. Her yer vızıl vızıl arı... Hemi de çok kişi bilmez. Baban rahmetlik bilirdi bir, bir de Kösenin Sadık! Kösenin Sadık öldü. Baban da rahmetlik oldu. Oğlu değil misin, gider alırsın...»

Halit kalktı: «Yaparım bunu!» dedi. «Yalnız Hocaya varıp geleyim de, biraz daha düşünelim. Azcık cesaret ister ama yaparım...»

«Korkma...» dedi anası. «Sıkıca bağlarsın urganları...»

Hocanın önünde gene öksürdü. Terledi gene. Hoca da, «Bal, en iyisi bal!» dedi gene.

«Bulacağız Hocam!» dedi Halit. «Yarına buluyoruz inşaallah! Baharatı da şehre ısmarlayacağız!»

Hocadan çıkınca teyzesigile gitti, urgan istedi. Yarın Şükrü oduna gidecekmiş, ama verdiler. Alıp geldi eve. Kendi urganlarını da çıkarıp hazır etti. Acaba bir urgan daha gerekir miydi?

«Gerekmez!» dedi anası. «Rahmetlik baban her zaman iki urganla giderdi. Doldurur gelirdi bakracı. Sen de iki urganla git. Ama bir de ip al bakracı bağlamak için...»

Öksürüğüyle boğuşa boğuşa yattı. Çok öksürdü gene. Ağdı döndü, kendini evirdi çevirdi yatakta. Sonra uyudu biraz. Gece yarısı ter içinde uyandı. Yakasını bağrını açtı. Attı yorganı. Serinledi azcık. Serinleyince öksürdü. Horozlar öttü sonra.

«İki urgan alayım yeter, değil mi ana?»

«İki urgan yeter. Örmeyi de al. Bakracı bağlarsın. Bir de ısgıran ile aktaraç al. Azcık çapıt al, tütsü vermek gerekir...»

«Niyet ettik bir kez. Dediklerini hep alacağım!»

Gün doğdu, azcık yükseldi. Yola çıktı Halit. Azcık da ekmek aldı yanına. «Balla yerim!» dedi içinden. Hızlı hızlı yürüdü. Bağlarbaşı'ndan yukarı vurdu. Ufacık tepelerin biri bitiyor, biri başlıyordu. Dereler tepeler, her yan çiçek doluydu. Arılar uçuşuyordu durmadan. Ortalıkta bu kadar arı olduğuna göre, bal da vardı kesin.

Öğleye doğru kayalara vardı. Aşağıdan baktı uzun uzun. Dik, yüksek bir kayaydı. İn vardı tam ortasında. Varsa o inin

solundaki kovuklarda vardı bal. Anasının dediği doğruydu, aşağıdan oraya yetişmek olanaksızdı. Çıkıp yukardan sarkmak gerekecekti.

«Peki madem, yürü yukarıya!» dedi kendine.

Bir dünya yoldu yukarısı. Hem de yokuştu. Dolana dolana çıkılacaktı. On adımda bir durup dinlenmek gerekecekti. «Çıkarım!» dedi kendine. «Yağla baharat kolay! Balı da zordan bulmuş olurum biraz! Ne yapayım, hırsızlık mı edeyim? Bulursam namusumla bulurum!..» Yürüdü.

Yukarı çıktığında iyice öğlen oldu. Acıktı. Getirdiği ekmeğin birazını yedi kuru kuru. «Sağımlı sıkımlı evlerin gözünü seveyim!» dedi içinden. Utandı biraz. Yoksul anacığı çalınıp çırpınıp duruyordu işte. Kendisi de hastaydı yıllardır. İki tane kız çıkarıp dünya borca girdiler. Gene iyiydi. Kadın halinde, kartala çakala kaptırmamış, ufacık bir leke bulaştırmadan uçurmuştu kızları. Kendisi de, hastaydı, marazlıydı ama, marazı veren Allah iyi etmeye de kadirdi inşaallah...

«Baldan iyi ilâç yoktur hem de. Trakya'nın balı, sarı altından daha sarıdır, ayçiçeği balıdır! İzmir yanlarında akasya balı olurmuş. Muğlalı bir arkadaşımız vardı, "Bizim oralarda çam balı olur, ballar çam kokar!" derdi. Her yerin çeşnisi bir ayrıdır balcılıkta...»

Oturup dinlendi. Kayaların arasında güzel otlar, çiçekler salınıp duruyordu. Hafif bir de rüzgâr vardı. Arılar oradan oraya uçuyorlardı. «İşte bu ufacık böcekler yapıyor bal denen zıkkımı!» dedi kendine. «Bu çiçeklerden topladığı şuruplarla yapıyor! Buranın balı hoştur...»

Urganın ucunu bir ardıca bağladı. Bir ucunu da beline dolayıp sıktı. Eğilip aşağıya baktı. Dizleri titredi. «Cesaretlik iş bu, ama...» Ter bastı. Öksürdü...

«Peki ama Halit, ne olacak böyle terleye terleye, öksüre öksüre? Kızlar da habire geçip gitsin gözlerinin önünden, öyle mi? Boşver, kalbini bozma, işte ip, işte kaya, işte sen! Bal dersen o da orada, haydi sallan gitsin! Görelim yiğit misin, nesin?

Fatma Fatma diyorsun, Fatma'nın dengi misin?» Çok boğuştu kendisiyle. Bir sürü besmele çekti. Bildiği bütün duaları okudu. Bir yufka daha yedi. Sonra eline tükürdü, sarkmağa başladı.

Destur destur diyordu sarkarken. Kayalar, giysilerini yırtıyordu. «Çok yavaş ineceksin Halit! İpi sıkı tutacaksın! Çok dikkatli ineceksin, aman haa!..»

Yarı yolu indi, ter bastı. Kolları da yoruldu iyice. «Zor iş bu!» dedi, söğdü. Dinlene dinlene inmek gerekiyordu. Biraz dinlendi, biraz daha sarktı. «Zor iş! Ulan bunun çıkışı nasıl olacak peki? İki kulaç inmeden kolları kopuyor insanın. Çıkışı daha zor öyleyse! Tüh ulan, bak şimdi...»

Olağanüstü bir korku aldı her yanını. Her yanı terledi. Sırtının ortasından aktı teri, ıslandı gömleği...

«Çıkmayı da böyle dinlene dinlene yaparım! Bir kulaç çıkarım, bir soluk dinlenirim. Kalbini bozma bakalım Halit!..»

Biraz daha sarktı. Epey vardı balın bulunduğu yere daha. «Ulan bir de ip yetişmezse? Bir de urganlar kısa gelirse?.. Dur, kalbini bozma Halit!..» Ama ter bastı!

Durup dinlendi gene. Urganı koluna doladı. Öyle durdu azcık. Bir ara yukarı baktı. Gökyüzü yüksekti. Başı döndü. Yumdu hemen gözlerini. Açınca bir daha yukarı bakmadı, boşluğa bakmadı. Sadece kayalara baktı. Biraz daha sarktı dinlenince. Bu kez de aşağıya kaydı gözü. Aşağısı daha da korkunçtu. Ter bastı. Kollarının gücü bir zaman yerine gelmedi...

Kollarının gücünü çok idareli kullanmak gerekiyordu. Eğer direnci kalmaz da kendini bırakırsa, kayalara çarpar, bin kıymık parçalanırdı. Kızmağa başladı anasına: «O ördü başıma bu çorabı! Babam rahmetlik yaparmış! Babam rahmetlik de böyle kan tükürüyor muydu? Sen hapı yuttun oğlum Halit! Bugün burdan iner de kurtulursan ellerinden öperim!..»

Biraz daha sarktı. Bir kezde ancak bir buçuk iki metre kadar sarkıyordu. Uçurumdu aşağılar. Bir dakika bile bakılamıyordu. Yummak gerekiyordu gözleri ve hiç şaşmadan kayaya bakmak! «Peki ama ballı yeri nasıl bulacağız böyle yumarak

gözlerimizi? Böyle burnumuzu kayalara yapıştırarak?» Korktu, ter bastı. Öksürdü.

Öksürüğü nöbet halini almadan biraz daha sarkmayı geçirdi içinden. Sarktı biraz daha. Ama canı cini yoktu kollarının. Durup dinlenecekti gene. Ama çok zordu ipi tutmak. Onun için koluna bileğine sarmayı düşündü. Durdu bir süre. Hele ki durdu. Durmasa kaçacaktı ip elinden. Urganın uzunluğu kadar gidecekti rasgele ve çarpacaktı kayalara! Uzun zaman dinlendi. Sonra biraz daha sarktı. Koluna bileğine doladığı ipi açmak gerekiyordu. Açmazsa sarkamıyordu. Açtı ipi sarkmağa çalıştı. Kollarında can kalmamıştı: Yokladı kendini, kalmamıştı can. Ter bastı. Çok korktu.

İpi tutup dinlenmek istedi. Gözünü yumup dinlenmek istedi. Bu duruma bir çare bulmak istedi. Ama canı kalmamıştı. İp kaçtı ellerinden. Bir anda oldu olan, kaşla göz arasında. Gene de yarı canla tutmaya çalıştı ipi. Tutup hiç değilse yarı hızla düşmeyi istedi. Ama tutamadı. Canı kalmamıştı. Çok gitti aşağıya. Urganın beline bağlandığı yere kadar gitti, çok!.. Kolları bacakları boşlukta, beli ipte, korku içinde sallanmağa başladı. Gözlerinin akı büyüdü. Bir çirkin, bir acayip oldu. Bayıldı.

Balın bulunduğu yerden iki kulaç kadar aşağıydı bulunduğu yer. Kovuklardan, yarıklardan sızan o sarı, o güzel çizgiler aşağıya aşağıya uzanıyordu. Ayık olsa bakardı. Bakınca görürdü. Ama baygındı, sallanıyordu boşlukta...

Derin kuyuların, karanlıkların içinde zorlukla bilinç üstüne çıktı biraz. Kıymık kadarcık bir bilinçti. Yarım saniye kadarcık açıldı gözleri. Ama bir zindandı görebildiği. Onu da anlamadı, neyin zindanı? Geceydi bu. Birkaç saniyeden fazla sürmedi ayıklığı. Hırıltı halinde bir çığlık attı. Çığlığı çok cansızdı. Gecenin içinde duyulmadı bile. Çok çok yüz metrenin içinde yankılandı söndü. Başka çığlık atamadı, hırıltı çıkaramadı, terleyemedi.

Anası, bal dolu bakraçla çıkıp gelecek Halit diye, çok bekledi. Kalbini hiç bozmadan ikindiyi, akşamı, yatsıyı kıldı. «Bel-

ki değirmene sapmıştır, yorgun olduğu için orda uyumuştur, sabah çıkar gelir. Balın yarısını da Değirmenci Mucuk Dursun yer kör olası!» dedi. «Ben de hemen yufka yaparım, kaya balına dürünür dürünür yeriz ikimiz!» Taze yufkanın arasına dürülmüş kaya balını özlemle aklından geçirdi. Hiç kayalardan sarkıp da bal almamıştı o! Kayaların insanda can cin bırakmayan zorluğunu bilmiyordu.

Halit'in ölüsünü güçbelâ kurtarıp getirdiler ertesi gün. «Kimmiş dediniz, kimmiş?» diye soranlara da, kısaca: «Halit, canım, şu Karakızın öksürüklü Halit...» dediler.

«Ne olmuş peki, karıya kıza filân mı saldırmış?»

«Yok canım! Hastaydı ya, iyileşmiş!» dediler.

ARDIÇLI KAYA

«Gidip tâ Ardıçlı Kayanın başına çıkacağım! Yeryüzüne bir de tâ oradan bakacağım! Boğuldum aşağılarda!» diyor, yürüyordu Mehmet Çavuş.

Özbek köyü aşağıda, kel dağın eteğindeydi. Bey konağının camları parlıyordu en üst başta. Dolanıp güz geldiği halde hâlâ yanıyordu köy. Sokaklar, sabahtan akşamaca yanık ot, yanık çaput, yanık gübre kokuyordu. Üstelik kâr yoktu, kazanç yoktu. Tarlalar bitmiş, toprağın özü uçup gitmişti. Bet bereket, kazanç, her şey uçup gitmişti.

Artık canı da sıkılmıyordu Mehmet Çavuşun. İki kızı vardı, kaçırdılar. On üç yaşındaki oğlu da odun bulup getireceğim diye gittiği dağlardan dönmedi. Her yerleri aradı, karakola, kaymakama gitti, bulamadı, bulduramadı. Belki Adana'ya indi oğlan. Belki Ankara'ya gitti. Yoktu... Mehmet Çavuş bir eski karıyla kalakaldı taşların dibinde. Can sıkıntısının ne yararı olacaktı? Artık ölüm çıkıp gelebilirdi. «Yaşım yetmiş, işim bitmiş! Oğul yok, torun yok. Olsa da hayırları yok. Öyleyse bunca rezilliği, komşu kahrını, Bey kahrını daha neye çekip durayım? Adı gözel Azrail bugün çıkıp gelebilir, hazırım!» diyordu. Yaşı «yetmiş» filân değildi, ama işi bitmişti, öyle hesap ediyordu.

Odunsuz, tütünsüz, pabuçsuz bir kıştı yürüyüp gelen! Ne üstte vardı, ne başta! «Alıp örtüneyim desen, neyle alacaksın? Avradım Kâmile hiç çabalamasın! Bizim bu cihanda süremiz bitmiştir. Ölüm bu kış gelir bize toka eder!» diyordu. «Köyün güzel yerlerini gezeyim, buzlar çamurlar çökmeden birer daha

göreyim!» diyor, dolaşıyordu. Çıkıyor evden, canı nereye çekerse oraya gidiyordu.

Ardıçlı Kaya, dağın tanı doruğundaydı. Belki dünyanın en eski kayasıydı. Orada öylece çöküp duruyordu. Başından bakınca bütün köyler ayak altında kalıyordu. Mehmet Çavuş baktı uzun uzun. Her yer bir safran sarısının içindeydi. Topraklar boş ve bozdu. Toprakların ölü gibi yatıp kaldığı sanılırdı. Ipılık, tatlı bir de yel esiyordu. Belki tâ denizlerden esiyordu.

Kayanın başında bir yaşlı ardıç, gölgesi yamasız yırtıksızdı. Mehmet Çavuşun sırtı terliydi. Ama esen yelin dokancası yoktu. Ilık, ıpılık, taptatlı esiyordu.

Mehmet Çavuş, açtı bağrını, tuttu yele. Bir süre dikildi öyle. Sonra dört yöne bir daha baktı: «Gözel dünya! İyisin hoşsun ama bizim kav çakmak tükendi. Bu kış bizim defter kapanacak. Bir çizik çekilecek adımızın üstüne. Avradım Kâmile ne derse desin, boşadır yaptıkları...»

Kuşlar kayanın orasını burasını pisleyip batırmışlardı. Kurumuştu kuş pislikleri. Ama toz toprak yoktu. Topraklar, yapraklar uçup gitmişti. Dalların arasından gökyüzünün görünen yerlerine baktı Mehmet Çavuş. Gökyüzü uzaktı. Geceleri yıldızlar olurdu. Yıldızlar kaynaşırdı. Seyranlı belinden yusyuvarlak bir ay doğar, göbekli harman gibi yuvarlanırdı. Aylı gecelerde daha çok kaynaşırdı yıldızlar. Yıldızların altında köylerin görünüşü başkalaşırdı. Ne sarı topraklar kalırdı, ne bozluklar, ne de boşluklar... Gecenin güzel renkleri çökerdi çevreye. Mor olurdu her yer. Bey konağı, konağın kiremitleri, köpekleri silinirdi. Uyku gibi bir renge batardı dağ taş, bütün doğa.

Uyku çöktü Mehmet Çavuşun gözlerine. «Bir de uyku çekeyim Ardıçlı Kayanın dibinde, en sonu?» dedi. Daha rahat uzandı. Küreğinin altına gelen taşı alıp attı. Sol böğrünün üstüne döndü. Her zaman uyuduğu gibi kıvrıldı. Yumdu gözlerini. Morlu mavili bir geceye daldı. Derin bir gecenin içinden gidiyordu: Birden uçtu gecenin içinde giderken! Kondu sonra!

Kayalardan çağlayıp inen suların altından geçti. Suların serinliğini duyuyordu. Kocaman kollu bir adam, Mehmet Çavuşu ardından itiyordu. Hemen uzaklaştı suların serinliğinden. Yolu çöllere düştü. Uçar gibi gidiyordu. Çöl sıcaktı. Ayakları yanıyordu. Ardından itenin de ayakları yanıyordu. Dönüp baktı, iten filân yoktu. Yavaşladı.

Ekinlerin boyu birer karıştı. Ekinler erişmişti iyice. Yazyurdu'ndaki tarladaydılar. Karısının elinde ufacık bir orak vardı. Oğlu kızı ekin biçiyorlardı. İkindin serinliği çıkmıştı. Gölgeler uzuyordu.

«Avradım Kâmile!» dedi. «Haydi şu kalan yoğurdu öze gel de içeyim!»

Kâmile, kızını yolladı. Kızı yoğurdu özedi. Ayrana tuz attı. Sulandırıp getirdi. Verdi babasına.

Mehmet Çavuş, sol elini başına koydu, ayran tasını dikti. Lıkır lıkır lıkır içti. «Ooooh!» dedi. «Oh ne tatlı! Ne lezzetli!..» Tası boşalttı. «Kendinize de yapın için!..» dedi.

Yeniden ekine eğilecekti. Birden bir toz bulutu gördü köyün içinde. Toz bulutu koşuyordu. Kırlara doğru koşup geliyordu. Tozların içinde bir karaltı vardı. Karaltı koşarak geliyordu.

«Kız o ne; öyle koşup geliyor?»

«Valla bilemem, bir karaltı ama...»

Mehmet Çavuşun düşünmesine kalmadı, karaltı tarlanın başına geldi, zınk etti.

«Kapkara bir otomobil! Ulan hayıra bari geleydi!..»

Tak! Kapısı açıldı. Mavi gözleri derinlere kaçmış, çatık kaş biri atladı yere. Güzel kumaş giysilerin içindeydi. İskarpinleri ayna gibi parlıyordu. Pırıl pırıl tıraş olmuştu. Kokular, kolonyalar sürünmüştü. Biraz da kocalmıştı. Geniş yüzünün kemikleri belli belli oluyordu. Şimşek gibi bir yürüyüşle Mehmet Çavuşun önüne gelip «rap!» durdu.

Tanıdı Mehmet Çavuş:

«Hoşgelişler ola tarlama gözel Paşam! Hoşgelip safa ge-

lişler ola!..» dedi. Ellerine vardı. «Yani seni tarlamda gördüğüme çok sevindim! Halimizden haberin olur! İnan ki bize dünyaları bağışladın, inan!..»

Paşa, elini Mehmet Çavuşun omzuna koydu:

«Nasılsın bakalım benim nişancı Mehmet Çavuşum? Canım çok sıkıldı, eski arkadaşları bir dolaşayım dedim, sürdüm yanına geldim...»

«Adımı filân unutmamışsın Paşam! Valla aşkolsun; buna çok sevindim!..»

«Topun kamasını yerleştirip ne güzel gümletirdin yahu? Terk-i silâh eyledikten sonra çok zayıflamışsın Mehmet Çavuş!»

«Zayıflamaz olur muyum Paşam? Sen olsan ölürdün! Sen benim şu taşların içindeki çileme baksana! Ekinin boyunu sorarsan bir karış! Bey dersen büyük! Kaldırdığımızı bölüşüyoruz! Çünküm, buğdayın karnı yarık! Yıl dersen uzun, kış dersen soğuk! Kâr yok, kazanç yok Paşam! Yani böyleyken Beylerin bahçesine gitmeyip benim tarlama gelişine sevindim. En iyisi sen bana kazançlı bir iş bul Paşam! Afyon cephesindeki hallerin hiç gözümün önünden gitmiyor. Bir gün iyice acıkmıştın. Ekmek yiyordun. Elinde dürbünün vardı. Somunun ucundan azcık koparıp kalkıyordun, karşı dağları gözetliyordun. Sonra çöküp, gene yiyordun somundan. Bu hallerin gözümün önünden gitmiyor! Yediğin içtiğin bizimle, kendin de bizimle beraberdin o zaman! Sonra yad oldun bittin! Ancak şimdi gördüm yüzünü! Bana bir iş bul Paşam! Üç beş kuruş kazanç getirsin! Yani bunu yaparsan, yok mu ya, çok ama çok sevinirim! Bu yaşımda kalktım Almanya'ya yazıldım, almadılar. Hollanda'ya, Finlandiya'ya yazıldım, almadılar. Bu iyiliği senden çok bekliyorum Paşam!..»

Paşa çöktü oraya. «Sen de çök!» dedi Mehmet Çavuşa. Ellerini kafasında gezdirdi: «Çavuş, evlâdım! Ben öldüm bilmiyor musun? Benim hiçbir yetkim yok şimdi! Sana nereden iş bulayım? Ölmeden olsaydı, hayhay! Hemen bir iş bulurdum! Ama şimdi zor! Oluru olanağı yok evlâdım!»

«Yapma Paşam, beni kandırma, ölmedin daha sen! Aha turp gibisin. Azcık kocalmışın ama gene de sağlamsın! Bana bir iş bulabilirsin!»

«Yanılıyorsun Mehmet Çavuş! Biz şimdi bir düş içindeyiz seninle! Ben senin tarlana o düşün içinde geldim! Sen beni o düşte görüyorsun...»

«Yok Paşam, ne düşü? İşte tarladayız. Orak biçiyoruz. Aha avradım Kâmile, aha oğlum, aha kızım! Bey dersen köyde! Konağının camları parlar karşıdan. Yaz sen benim adımı defterine; yaz da bir iş bul bana; iki üç kuruş kazanç getirsin!»

«Pekâlâ, madem çok ısrar ediyorsun, hem de elimde hâlâ birçok yetkiler var sanıyorsun, yazayım adını. Demek bir iş istiyorsun, kazançlı olsun diyorsun...»

«Bir iş; sabahtan girip akşam çıkayım! Aydan aya emeğimin değerini alayım. Sekiz saat at gibi çalışayım. Çoluk çocuğun, avradın önünde, hemi de Beylerin karşısında mahçup olmayayım...»

«O kadar zor ki Mehmet Çavuş, bir ölünün yapamayacağını istiyorsun benden! Ama gene de gayret edeyim. Haydi bakalım, hoşçakal şimdilik! Gözlerinden öperim. Hanen tarafına selâm ederim. Görüşemediğimiz arkadaşlara selâm söyle!..»

Böyle dedi, elini Mehmet Çavuşun omzuna koydu, gülümsedi Paşa. Gülümsemesi yüzünün her yanına yayıldı.

Ekinlerin arasından bir yel çıktı birden. Bir toz direği doğruldu. Desteler savrulup dört bir yana dağıldı. Toz direği gökyüzüne çıkıyordu. Birden Paşa silindi, gözden yitti. Mehmet Çavuş bakındı: «Düş müydü yoksam ulan?» dedi kendine. Bakınıp ederken çocukları da silindi gözünden. Avradı Kâmile filân hep silindiler.

Ardıçlı Kayanın başında gözünü açtı ki, gökyüzü yüksek, yeller ıpılık ve kırların kokusu çok tatlıydı. Gözlerini açıp açıp kapadı. «Tam derde derman bir fırsat geçirdik ele, o da düş çıktı, tüüüüh!» dedi, hayıflandı.

Kayanın başından kalktı usulca. Aşağıdaki topraklara bir daha baktı. Sonra yürüdü, aşağıya, köye doğru inmeğe başladı. Hem iniyor, hem söyleniyordu: «Düşmüş, düüş! Avradım Kâmile'ye söylesem inanmaz!.. Düşmüş!..» Köye yaklaştıkça içindeki boşluğu duyuyordu. İçindeki boşluk gittikçe büyüyor, kocaman bir oyuk halini alıyordu.

GÖZLEME

Tatlı yağ kokuları geliyordu. Sokakların havası kökten değişiyordu. Köyde birisi «gözleme» yapıyordu, tamam! Töntön İboç'un burnu kokuyu tâ Korular'ın oradan aldı. Korular nere, köy nere? Töntön İboç kokuyu aldığına göre, birisi gözleme yapıyordu, yüzde yüz!

Öğle geçip gideli çok oluyordu. Karnı açtı Töntön'ün. Korular'ın arasında öküz güdüyordu. Üvey anası torbasına taş gibi bir bazlama katmıştı. Kuruydu bazlama. Katığı da yoktu. Dişi kesmiyordu bazlamayı. Dişi kesse yutup boğazından indiremiyordu. Bazlamanın biraz diş kesen yerinden iki tıkım yedi, yutamadı, vazgeçti!

Yarın «öte dünya»da soracaktı o karıya. Öte dünyada değil, bu dünyada! Büyüyünce! Büyümeyecek mi? Böyle mi kalacak? Ellerin anaları yumuşak bazlamalar katıyordu çocuklarının torbasına. Yumurtalar haşlayıp katıyordu. Peynir katanlar bile vardı! Dürünüp dürünüp yiyordu dölleri. İboç da yutkunarak bakıyordu onlar yerken. Ah; üvey ana değil miydi? Gözleme yapıp koyacak değildi ya torbasına! Taş bazlamayla akşamı ettirecekti işte!..

«Rüzgâr da inadına köyden esiyor!» dedi kendi kendine. «Olanca kokuyu toplayıp burnuma getiriyor! Ne de tatlı kokuyor, ne de lezzetli kokuyor! Hele şuna! Mis gibi miiiis!..» Olmalıydı o gözlemelerden şimdi bir tanecik! Sıcak sıcak... Ama olmazdı. «Anasını sattığımın yelleri, getirir getirir de kokusunu getirir, alıp bir tanesini getirmez ki!..»

Ah; öz anası sağ olacaktı! Sağlım inekleri, camızları ola-

caktı. Boynu çanlı davarları olacaktı. Her zaman gözleme yapıp yedirecekti anası Töntön'üne... Ölüm alıp gitti anasını... Babası da bula bula bu erişikliyi bulup getirdi, oturttu eve. Sözüne sopasına katlanıyordu şimdi; her gün her akşam babasına verdiği fitlere katlanıyordu; buyurduğu işlere katlanıyordu; ama bu ayırıp seçmesi, bir tatlı katık olursa kendi sıpalarına, ona aşın artığını, bazlamanın bayatını, hemi de taş gibisini ayırması; bunlara dayanamıyordu; bunlar hepsinin üstüne tüy dikiyordu!

«Eh bakalım, bir gün olur sen de büyürsün, sen de kurtulursun Töntön! Hem de sorarsın bunları bir bir! Sorarsın bütün bu ayırıp kayırmaları! Şimdi yeter ki sabret sen! Bu dünyada sabreden... Ne diyor Murat oğlanın babası?.. Bu dünyada sabreden diyor... Yok yok, çocukken sabreden diyor... Öyle diyor!»

Çevirdi öküzleri Töntön. Ağır ağır köyden yana sürdü farkında olmadan. Yağ kokusu gittikçe dayanılmaz oluyordu. Öküzler yayılıyor mu, yayılmıyor mu, otlar iyi mi, değil mi, nereye geldi, nasıl geldi; bakmıyordu. Bazan dikene, taşa başıyor, ayakları acıyor; aldırmıyordu.

Müthiş bir lezzet vardı yellerin getirdiği yağ kokusunda! Yanık yağın tatlı kokusuydu. İnce açılmış yufkalar kızgın saçın üstünde nasıl cas cas ediyordu şimdi kimbilir? Ağzında biriken suları yutup durmaktan usandı, tükürdü yere. Ama tükürse fayda var mı? Sular yeniden geliyor, yeniden birikiyordu.

Köyün kıyısına geldi farkına varmadan. «Yahu ayıp!» dedi kendine. Geri çevirdi öküzleri. «Erkenden götürüp ne yapacağım? Buna da söylenir şimdi o karı!..» Çevirdi öküzleri. «Süreyim geri, biraz daha otlasınlar!.. İnsana bir de sümdük diyorlar. Sümdük diyorlar. Gökgörmedik diyorlar. Ben sümdük değilim! Kimseden bir şey istemiyorum! Şimdiyece kimseden bir şey istemedim...»

Birden öküzleri bırakıp köye gitmeğe karar verdiğini farketti! Evet, karar vermiş, tatlı kokuların esip geldiği yöne doğru

yürümüştü bile! Yok ama gitmeyecekti, gitmek istemiyordu. Ama ayakları gidiyordu! Her adımda gözleme yapılan eve yaklaşıyordu. Kimbilir ne güzel yığmışlardı şimdi üst üste? Ah; kokusu bu kadar güzel olan; aaah!..

Ama sümdük diyorlardı, sümdük diyorlardı. Kimin evdeydi acap? Sümdük diyorlardı. Çalıkgil'den başka kimde olacak? Sümdük diyorlardı. Belki Keşişgil'deydi. Sümdük diyorlardı. Belki de Kadın Halagil'deydi. Sümdük diyorlardı. Ama istemiyordu. Kendileri verseler bile hemen almayacaktı. Sümdük diyorlardı...

Üçünden birinde, yüzde yüz onlardan birinde yapılıyordu gözleme! Başka kim yapabilir? Bir kez gözleme yapsan, bir çömlek yağ giderdi. Gözleme yaparken yağın yarısı uçardı. Bak şu kokuya Töntön! Şu kokuya bak havadaki! Baksana Töntön, baksana, baksana, baksana...

Baktı: Çalığın avrat, hayatın ocağına oturmuştu. Tekneyi tahtayı çatalına almıştı. Saçın başındaydı. Gözlemeleri sıcak sıcak birbiri üstüne yığmıştı. Ah yığmıştı sapsarı, kimi yerleri de kırmızı! Ah kimbilir ne lezzetliydi? Sümdük diyorlardı. Ama istemezdi ki! Oradan şöyle bir geçerdi. Çalığın avrat, «Gel Töntön, hele gel!.. Gelmezsen valla küserim bak!.. Bel bak!..» dese, gene varmazdı. Hemen varmazdı! Geçer giderdi. Dönerse epey geçtikten sonra, Çalığın avrat epey bağırdıktan sonra dönerdi. O da, darılmasın, gücenmesin diye dönerdi. Sümdük diyorlardı. Koskocaman Çalığın avradıydı, dönerdi...

Yürürken gözlemelerden yana çok baktığını farketti. Çok bakmıştı, utandı. Ya, işte Çalığın avrat farketti! Başını çevirmeliydi hemen ileri. Ama çeviremedi. Çalığın avrat seslenirse, yürür geçerdi. «Cık!» derdi. «Almam almam, istemem, sağol! Ziyade olsun, valla almam!..» derdi.

Ama Çalığın avrat gel demiyordu. Diyordu diliyle dişi arasından bir şeyler ama, gel demiyordu, kimbilir ne diyordu! Evin avlu kapısını geçti, durulacak yeri geçti, geçip gitti, gel

demedi Çalığın avrat! Gel Töntön gel... demedi. Dedi bir şeyler ama, kimbilir ne dedi, gel demedi...

Evin avlusunu geçti, temelli geçti. Ümmühan Kayası'nın dibine vardı. Oturdu oraya. Oturup bakmağa başladı. Çalığın avrat ateşin annacında iyice yanmıştı. Yazmasını çözüp sarkıtmış, göğsünü bağrını açmıştı. Daha teknede hamuru vardı. Epeydir de yapıyordu, bitmiyordu.

Yarın Çubuk'un perşembe pazarıydı. Kocasının bir dünya işi vardı kasabada. Sabah erken gidecekti. Taki Beyi görecekti. Taki Bey de Baki Beyi görecekti. Taki Bey de, Baki Bey de gözlemeyi çok severmiş. Kocası onlara götürecekti bu yaptıklarını. «Avrat üşenme! Hiç üşenme avrat! Üşenenin oğlu kızı olmaz! Üşenme de gözleme yap! Yap da Taki Beye, Baki Beye götüreyim! Taki Beyle Baki Bey gözlemeyi öyle severler ki! Hem de yedirmiş oluruz gıı! Yedirince daha fazla gayret ederler gıı! Yiyen ağız udlu olur gıı!.. Yedirmek iyidir gıı!.. Üşenme gıı!.. Gözleme yap gıı!..»

Çalığın avrat gözleme yapıyordu işte! Sarı yağdan yapıyordu. Vita mita yoktu içinde. Has yağdan yapıyordu. Köyün içini kokuya boğuyordu. Gelen giden bakıyordu. Baka baka geçip gidiyordu. «Utanmak arlanmak yok ki millette! Tatlı bir şey pişirme bu köyde! Gözleme filân yapma! Sümdüklenirler. Habire bakarlar. Utanıp sıkılmazlar. İsteyenler bile çıkar! Valla çıkar! Dilenci bunlar! Ha dilenci, ha bunlar, ne olacak! Çağırıp birine vereyim desen, arka arkaya ulanırlar. Hangi birine vereceksin? Dilenci bir iki değil ki... Kör değiller ya, onlar da yapsınlar! Yağlan oluyor bu. Yağ da yoğurttan oluyor. Yoğurt sütten, süt koyundan, davardan... Kör değiller ya, mal davar edinsinler... Bak şu benim halime, Taki Beyle Baki Beye gözleme yapacağım diye yanıp duruyorum ateşin annacında! Malımız üremede, tarla tapan çoğalmada, ama bir de bize sorun nasıl çoğalıyor? Herif tanyerleri ışımadan, gâvur müslüman seçilmeden kalkacak da yola düşecek! Terleyip yorulacak, Çubuk'a varacak, Taki Beyle Baki Beye gözlemeyi verecek... Ya; *hiç*

bunları düşünüyor musunuz ay kör olasıcalar! Bir de gelir oraya Ümmühan Kayası'nın dibine otururşunuz! İtler pisikler gibi toplanırsınız kokuya! Ne farkınız var sizin itten pisikten ay kör olasıcalar?..»

Tahtanın üstündeki hamuru açıp sermişti. Kaz tüyünü eline aldı, yağa daldırdı, aaa, aaa, yağ tükenmişti. «Anıı, yağ gene tükendi gördün müüüü gıı? Dünyanın yağı gidiyor buna da, ay kardeş! Tüh tüh tüh, biraz daha sıdırayını bari!..» Saçtakini evirip çevirdi, pişirip ötekilerin üstüne koydu.

Kalktı usulca. Yağ tavasını alıp yürüdü. Göveç ambarın en serin yerindeydi. Ambarın kapağını kaldırdı usulca. Bacakaşından bıçağı aldı. Girdi ambara. «Romatizmalarım da ne sızlıyor ay kardeş!» dedi. Bir koca topak kesti yağdan. Koydu tavaya. Bir topak daha kesti. Onu da koydu. «Yeter desem mi?» diye sordu kendine. «Haydi biraz daha alayım, epey hamur var daha!..» dedi. Bir topak daha kesti. Sonra gövecin ağzını kapattı. Çıktı ambardan. «Bu romatizmaları bir doktora bakıtmalı ama ne zaman?» Ambarın kapağını kapattı usulca. Kara taşı bastırdı üzerine. «Kör olası pisik, kapağını kaldırır da girer sonra, ne kadar yağ varsa yer bitirir! Yağ saklamak da bir dert bu köyde, enikonu bir dert, ay kardeş!..»

Yağ tavasını alıp çıktı. Çıktı usulca.

Daha kapının eşiğinde durakladı: Aaa, aaa, Töntön'e bak, bak şu Töntön'e, kapmış da gidiyordu işte gözlemeyi!.. Merdiveni takır tukur inmiş, avlu kapısına varmış, gidiyordu işte! Uçar gibi gidiyordu işte! «Allah belânı versin Töntön! Genç ölümünden git Töntön! Ensenden vurul Töntön! Kaçarken yıkıl Töntön! Gözel Allahım versin senin belânı Töntön! Ben ona güveniyorum zaten Töntön! Hemi de verir inşaallah Töntööööön!..»

Olan olmuştu. Acaba kaç tane alıp gitmişti? «Kör şeytanından bul inşaallah Töntön!..» Oturdu ocağın başına, yağı eritti. «Göz açıp yummanın içinde kapıp da kaçıverdi hemen, kör ol inşaallah Töntön!» Oturdu teknenin başına, hamur tah-

tasını çatalına aldı. «Görgüsüz köy, ne olacak! Pisiğin kulağı kadar görgüsü yok! Saçın üstündeki gözlemeyi çalıyorlar!..»

Töntön, hepi topu bir tek gözleme aşırmıştı. O da çok sıcaktı. Gözlemeyi o elinden bu eline, bu elinden o eline aktarıp durdu, yandı elleri! Yandı ama düşürmedi. Atıvermedi tozların toprakların içine. Bir koşuda koruya vardı. Koydu çayırların üstüne güzelce. Yanık ellerini üfledi, oğuşturdu, öptü! Yanmıştı, ama varsın yansındı. Koca sabahtır kokusunu duyuyordu. Deli olacaktı. «Mıhsıçtı herifin avradı vermedi güzellikle, "Gel Töntön al bir tane!" demedi... Ben de aşırdım işte; ooooh!..»

Gözüyle öküzleri taradı harman yerinde. Epeyce uzaktaydılar. Batağın yakınında yayılıyorlardı. «İsterse batsınlar batağa, gözlemeyi yemeden kalkmam!» dedi. Aldı eline usulca. İkiye böldü. Azar azar yemeğe başladı. Ah ne tatlıydı! Ne tatlıydı! Kokusu o kadar güzel olanın kendi bu kadar tatlı olmuş, çok muydu? Bitiverecek diye korka korka yedi bir gözlemeyi. «Doymadım, ama çok tatlıymış!» dedi. «Ben büyüdüğüm zaman bütün çocuklar gözleme yiyecek heey ahali!..» diye bağırmak istedi harman yerinde. «Ben büyüdüğüm zaman o Çalığın mıhsıçtı avradına da göstereceğim!..» dedi.

NATO YOLU

Kulluk, Şerfece'nin belini çökertmiş, elini yüzünü kırış kırış etmişti. Köy yükü çekilecek gibi değildi. Ağırdı. Ama ölmüyordu Şerfece, gelini Azime'yle birlikte hâlâ çekiyordu.

Ağlamasını zor tutuyordu.

Kara yazmasının ucuyla gözyaşlarını sildi:

«Böyle evlât doğuracağıma üç okkalık bir taş doğuraydım ne olurdu!» dedi.

Torunu Ali'yi kundağıyla kollarına alıp kapıdan çıktı: «Haydi kızım!» dedi gelini Azime'ye. Çürük merdivenlerden indi. «Haydi gel ardımdan! Cinkaşı'na kadar savuşturayım seni!»

«Ver bebeyi ben alayım ana!» dedi Azime.

«Yok!» dedi Şerfece. «Nasıl olsa kasabaya kadar sen taşıyacaksın!»

Azime, oduna çifte gitmekten, ağır erkek işleri tutmaktan irelmiş ellerini uzattı bebeyi almak için, geri çekti, yürüdü kaynanasının ardından.

Çamur dize çıkıyordu köy içinde. Evlerin ardındaki gübrelerin dumanı tütüyordu. Eşinerek birkaç arpa tanesi bulacağız diye tavuklar birbirlerini gagalıyorlardı. Köpekler titreyip kalmışlardı açlıktan. Bu yılı da kötü gidiyordu köyün.

Çocuklar çorbalarını içip birer ikişer çıkmaya başlamışlardı dışarı. Erkekler malı davarı dışarı sürüyorlardı. Yamalı paltolarını vurmuşlardı sırtlarına. Kadınlar testileriyle, bakraçlarıyla çaya iniyorlardı. Çocuk bezi yıkayacaklar, su dolduracaklardı.

Sanki herkes, dikilmiş, kaynanayla gelinin gidişini izliyor-

du. Erkeksizliğin ayıbı, bu ayıbın yarattığı utanç, ikisinin de omuzlarını çökertiyordu. Yana yöne bakmadan, hızlıca çıktılar köyden. Mezarlıkta ufacık ufacık çocuk mezarları görülüyordu. Yeni kazılmış toprağın üstünde kırağı parçaları vardı. Ölülerin başuçlarındaki ağaçlarda allı yeşilli poçular bağlıydı. Ardıç ağaçları keskin baltalarla kabaca yontulmuştu.

Kumçukuru'nu geçip Cinkaşı'na vardılar. Şerfece önden gidiyordu. Cinkaşı'nda durdu. Köyden gidenlerin savuşturulduğu yerdi burası.

«Al gelinim bebeni, vur sırtına!» dedi Şerfece. «Selâmetle git, selâmetle gel! Allah yardımcın olsun! Kuşağındaki parayı düşürüp şaşırma. Parasız bakmaz gâvur doktorlar!..»

Azime gelin ardını döndü:

«Sırtıma sarıver bebemi ana!» dedi. «Yüzünü gözünü kapatalım tülbentle...»

Şerfece, bebeyi sardı Azime'nin sırtına. Eski peştemalın üstünü kolanla sıkı sıkı bağladı. Boynu ikide bir düşüyordu bebenin.

«Ara sıra bakarak ol gelinim! O mektubu da varır varmaz katıver postaya. Katıver de okusun südü bozuk Sülüman! Evlât gibi adı batası! Okuyunca taşlaşmış bağrı yumuşar, geride koyup gittiği anasını, karısını, hemi de bebelerini düşünür belkim! Düşünür belkim olmaz olası, yer yutası...»

«Kaç kuruştu Almanya'ya mektup ana, bir daha de hele?» dedi Azime gelin.

«Altı mecittir! Postaneden söylerler. İsterse on mecit olsun, atıver! Alıp okusun hayırsız evlât! Okuyup yerlere batsın ellerin içinde!..»

Azime, çamurun dumanın içinde kapanıp kalan köye bir daha baktı. Ellerini ardına götürüp bebenin kundaktaki ayaklarını tuttu: «Hoşçakal ana!» dedi. «Yarına er geç dönerim inşaallah! Mala tavuğa iyi bak. Ahmet'i, Ayşe'yi sokağa salma. Akşam yatarken ateşi söndür. Yanmasın yıkılası ev...»

«Sen bunlara keder etme!» dedi Şerfece. «Gidip gelme-

ne bak sade. Hayırlı haberlerini beklerim. Doktorun dediklerini de iyi belle. İlâçların tarifini unutma, haydi gelinim!»

Her yanı karla örtülü geniş bir ova, ufacık tepelerle, derelerle, inişli çıkışlı uzanmış yatıyordu Azime'nin önünde. Yolun çamuru çarıklarına dolanıyordu. Azime yolun kıyısına çekilip karların üstünden üstünden gitmeğe çalıştı. Kar yolu örtmüştü yer yer. Koca ovanın orasında burasında ufacık köyler, köylerin tüten dumanları seçiliyordu. Kasaba, tâ bu ovayı geçtikten sonra, şimdi seçilmeyen bir tepenin ardındaydı.

«Akşama yetişirim inşaallah!» dedi Azime. «Kuşa kurda, hayırsıza uğursuza çatmam inşaallah!» Göğsünü gövdesini saran bir korkuyla yürüdü.

Bahar yeniden dolanır gelirse iki yıl olacaktı Süleyman gideli. «Keşke gitmez olaydı! Böyle gideceğine köyde kalaydı da öleydi!» dedi. «Altı yıl sıra bekledi gitmek için. Bir dünya para yedirdi. İki yıl olacak, ya üç, ya dört mektubunu aldık! Sesi ünü çıkmadı başka! Biner biner yollayacaktı paraları. Biz de yanına gidelim diye istek kâğıtları yollayacaktı. Biletlerimizi yollayacaktı. "İstanbul'a kadar otoposla gelir, Sirkeci'den trene binersiniz. Trene bindiniz mi, ötesi kolay! Hiç inmeden Almanya! Münih şehrinde karşılarım ben sizi. Münih Almanya'nın payitahtı gibi. Çok Türk var. Çocukları okula veririz. Seni de işe katarım istersem. Habire kazanırız, habire kazanırız! Paraları harman ederiz! Dönüşte köyü satar, şehre göçeriz. Şehirden yurt alırız. Şehirde adam sınıfına dahil oluruz! Köyün mına koyem!.." diyordu. Şirpedek kesildi mektupları. Köyün içi kaynamağa başladı lâftan. Günoluk'un tekmil erkeği Almanya'da. Tâ oradan adımıza destanlar yazıp salladılar. Bursa'dan gitme bir fışkıyla dost yaşamağa başlamış körolası! Bursalı fışkı çocuğa kalmış. Bir etek para verip aldırmışlar. Sonra dul bir Alman'ın evine dadanmış. Şimdi ikisiylen de ilişiği varmış. Köpek cinsindendir zaten; birisi ikisi yetmez! Barlara pavyonlara, avratların çıplak dans oynadığı yerlere gidip habire para yiyormuş! Orospulara para basıyormuş. Üç ay sonra bir de Yunanlı

bulmuş. Öğüt möğüt kâr etmiyormuş! "Temiz pak avratlar!" diyormuş. "Bir daha gelmek var mı bu boklu dünyaya!" diyormuş. "Memlekette ömrümüzü ziyan etmişiz pasaklı, hemi de bir deri bir kemik avratlarla!" diyormuş. Ne çocukları geliyormuş aklına, ne öz avradı! Kendi gittikten sonra doğan Ali'sini bile düşünmüyormuş devrilesi!..»

Sırtındaki Ali öksürdü. «Kaynanam da habire mektup yazdırıp kattırıyor. Posta paralarına yazık! Elindeki avratları boşlayıp da açmaz bile bunları! «Ben memlekette elsiz ayaksız bir avratla iki bebe bıraktım. Biri de ben geldikten sonra doğdu. Anam zaten bir çaresiz avrat, şunlara bir mektup yazayım, üç yüz lira para katayım!" demez! Bilmez miyim tabiyatını az çok! Demez kör şeytanından bulası...»

Ovanın ortasına doğru kar azaldı. Çamur da çoğaldı inadına! Yürümek zoraldı çok! Sırtındaki bebe ikide bir öksürüğe tutuluyor, öksüre öksüre boğulacak hale geliyordu. Belki yatışır diye tülbentin ucuna lokum sarıp verdi ağzına. Ama kâr etmiyordu! Hır hır hır, boyuna alıp veriyordu oğlan.

Teksöğüt denilen bir yere geldi öğleye doğru. Teksöğüt'ün dibinde bir çeşme vardı. Suyu ince ince akıyordu yosun tutmuş oluktan.

Belindeki kuşakta azık vardı. İyice susamış, acıkmıştı. Yorulmuştu yürümekten. Tükenmiş bitmişti. Çözdü belindeki kuşağı. Bebesini indirdi yere. Peştemalını karın üstüne serdi. Bebenin altını temizledi. Bacakları incelmişti. Derisi bollaşmıştı iyice. Piş tuttu oraya. Uzun uzun: «Piş piş piş!..» dedi, duymadı çocuk. Gözünü açıp kapadı, hırladı sadece.

Hemen bağladı kundağı. Koydu peştemalın üstüne. Gidip ellerini yıkadı pınardan. İki avuç da su içti terli terli. Çok susamıştı. Azığını açtı. Kuşağındaki azıktan bir dürüm yapıp yedi. Bir dürüm daha yapıp yedi. Gene su içti üstüne. Sonra bir bereket okuyup kalktı. Azığını beline, bebeyi sırtına bağladı. Gidip bir su daha içti, yürüdü.

Bulutlar yüksekti ovanın ortasında!

Ve, aklı karalı kuş sürüleri konuyordu kardan açılmış yerlere. Uzaklarda avcılar taak tuuk silâh atıyorlar, zağarları, kopeyleri salıyorlardı kaçan tavşanların tilkilerin ardından.

«Yol gibi Allah belânı versin inşaallah!» dedi Azime. «Bitecek halin yok!»

Ayakları ağırlaşıyordu. Çamur çok kötü dolanıyordu çarıklarına çoraplarına. Koca sabahtır yürüyordu, daha kimbilir ne kadar uzaktı kasaba!

«Kasaba gibi Allah belânı versin senin de!» dedi. Sabah çıkan ikindiye varırdı ancak. Öyle derlerdi. «Ben de varırım, ben de varırım ama çamur ayaklarıma dolanıyor. Hemi de çok uzak...»

Bebeye yeni bir nöbet geldi. Cansız cansız öksürüp sustu. Başı tülbendin, bedeni ateşlerin alevlerin içinde yanıyordu. Yüzü çiçek açmış gelincikler gibi kızarıyordu öksürürken. Nerdeyse boğulacak gibi oluyordu. Gözlerinin çevresi yüzükleniyordu. Anasının sırtında bir süre sessiz gidiyor, sonra yeniden öksürmeğe başlıyordu. İkisinin içindeydi, daha üç olmamıştı yaşı. Nasıl hoppa hoppacıktı doğduğunda. Belki baba sevgisiyle beslenmediği için ölgün, solgun bir şey oluyordu. Ana südü, şu, bu kâr etmemişti. Ötekiler de öyle solgundular. Sanırdın kuru mısırın yaprakları. Köyün tozuna, sineğine, kırların ayazına dayanabilmek için eti kası sıkı, rengi de biraz buğday olmalıydı. Üzüntüler içindeydi Azime.

Ansızın bir öksürük daha geldi, sarsıldı çocuk.

«Öksürük gibi senin de Allah belânı versin!» dedi.

O sırada yeri göğü titreten bir gürültü sardı doldurdu ortalığı. Bilmediği bir gürültüydü. Korktu. Tepeden tırnağa ürperdi. Çöktü kaldı olduğu yere. Ellerini yere koydu, bekledi. Dizleri, kolları titriyordu. Yeri göğü sarsıyordu gürültü. Bilmediği, anlamadığı bir akım dolaşıyordu ortalıkta. Dişlerini sıktı bir süre. Gözlerini yumdu. Bir süre uzadı gitti gürültü. Sonra geçti. Usulca gözlerini açtı, kuşkuyla çevreye baktı. Kırlar ıpıs-

sızdı. Önünde hafif bir yokuş vardı. Doğrulmaya çalıştı. Dizleri titredi, çöktü yeniden. Bir süre durdu. Göğsünü bağrını doldurdu, dişlerini sıktı, bir daha denedi doğrulmayı. Doğrulabildi güçlükle. Titreyerek yürüdü biraz. Yokuşu aştı. Başka bir düzlük çıktı önüne. Başka bir ovaydı sanki. Kasaba filân görünmüyordu yakınlarda. «Gâvur kasaba!» dedi. «Batası! Senin de Allah belânı versin!..»

Ansızın bir patlama oldu ilerden. Belli belirsiz bir duman çıktı bulut gibi. Şaşırdı. Korktu. Genc gürültüler geliyordu. Başka türlü bir gürültüydü. Belli belirsiz karaltılar görünüyordu. Karaltılar gelip gidiyordu. Çok eski bir masal dünyasıydı önündeki...

«Canavarlar boğuşuyor!» dedi usulca. Korkuyla yürümeğe çalıştı. «Ya ben ne yaparım bunlar canavarsa?»

Sağa sola bakındı. Sapacak bir yol, tırmanacak bir ağaç yoktu. Üç «kulhü» bir «elhamı» okudu. «Tevekkeltü taalallah!» dedi. Bildiği başka duaları okudu. Üfledi üstüne başına. Göğsüne kollarına üfledi. Sırtındaki bebeyi unuttu bir ara, «Tevekkeltü taalallah!» dedi yeniden. Yürüdü. Karaltılar gidip geliyor, dönüyordu oralarda. «Belkim canavar değil bunlar, gâvurlar harp ediyor! Bu kadar gürültü nereden gelebilir başka?» Korku iyice sardı her yanını. Dizleri daha çok titredi. Derken gürültüler arttı alabildiğine. Daha şiddetli bir patlama oldu. Düştü yere. Öylece yığıldı toprağa. Patlamalar üst üste birbirine eklendi.

Azime kapandı yere. Kalkamadı. Başı, karın çamurun üstüne geldi. Kolları gövdesinin altında kaldı. Gökler dönmeğe başladı. Bulutlar savruluyordu. Tepeler bir yandan bir yana akıyordu. Yüreği göğsünü delip çıkacak gibi hızlı hızlı vuruyordu. Bir ara, «Neyineydi senin doktor a karı! Neyineydi senin yalnız başına yolculuk!» dedi kendine. Saniyesinde pişman oldu böyle dediğine. Yeni yeni dua kırıkları geçirdi aklından. Açık, anlaşılır sözcüklerle yalvardı tanrıya... Ama gürültüler

dinmiyordu. Titremesi kesilmiyordu. Kalkamıyordu yerden. Canı uçup gitmiş gibiydi. Kaldı öylece. Karanlık bir oyuntunun içine düştü. Kara, yeşil yılanların, yırtıcı kuşların, eli yüzü kömür gibi «arap»ların, korkunç görünüşleriyle düğünlerde ortaya çıkan külcülerin, insan eti yiyen canavarların doldurduğu bir evrende yitti...

Belki kırktan fazla makine, üç yüzden fazla işçi, taşçı çalışıyordu Nato yolunda. Kimi toprağı eşiyor, kimi yerleri yırtıyor, kimi toprak dolduruyor, kimi kaya deliyor, dinamit yerleştiriyor, kimi fitil ateşliyordu. Kimi kum getirip döküyordu. Grayderler, buldozerler yarıyor, kürüyor, kepçeler taşı toprağı kamyonlara yüklüyordu. Kamyonlar dereleri dolduruyordu. Sarı boyalı kamyonların biri çekiliyor, öbürü yanaşıyordu. Bir gürültüdür gidiyor, kıyamettir kopuyordu Nato yolunda... Tepeleri tümsekleri siliyorlar, çukurları dereleri dolduruyorlar, dümdüz ediyorlardı toprağın yüzünü...

Eni yetmiş iki metre olacaktı. Üstüne kum çakıl, en üstüne de asfalt döşenecekti. Ufacık bir bükünlüsü, inişi yokuşu olmayacaktı. İki ucundan gerilmiş kolan gibi dümdüz olacaktı. Ucu tâ İzmir'den başlıyordu. Yapa yapa buraya kadar gelmişlerdi paldır küldür. Bir ucu da, Ağrı dağının öteki yüzüne, İran sınırına kavuşacaktı. Yol tamam olunca, büyük tekerlekli içi top tüfek, füze başlığı ve asker dolu araçlar batıdan doğuya hızla akacaklardı. Mekikler gibi gidip geleceklerdi üstünden. Gidişli gelişli bir yol olacaktı.

Yıldırım hızıyla yapılıyordu Nato yolu. Çalışmaları yöneten Amerikalı Başmühendis yanındaki çevirmeniyle bir cipe binmiş, koşturup duruyordu. Başlarında koloniyal şapkalarla yerli mühendisler; köylü kazı işçilerini, makine sürücülerini habire sıkıştırıyorlardı.

İşçiler, merkezi Ankara'da bulunan bir sendikaya üye olmuşlar, bir kez grev kararı alarak işvereni korkutmuşlardı. İmzaladıkları yeni bir toplu sözleşmeyle gündeliklerine seksen beşer kuruş zam almışlardı. Hoşnutlukla çalışıyorlardı. Sendikanın

adamı gelip anlatmıştı ne yapacaklarını. Aldıkları zammın ilk bir aylık tutarını sendikaya vereceklerdi. Verdiler. Herkes hoşnuttu halinden. Başka sorun yoktu artık dünyada!

Aralarında tek tük bilinçli işçiler vardı. Amerikalı Başmühendisle takışıp duruyorlardı. Bilinçli işçiler: «Yapın baş edin Nato yolunuzu, gün gelir alırız elinizden!» diyorlardı. «Ne devirler döndü, ne rüzgârlar esti bizim bildiğimiz bu batası dünyada! Gün gelir bizden yana bir daha eser!» diyorlardı. Dişleriyle tırnaklarını yiye yiye yapıp gidiyorlardı Nato yolunu. «Dünya şimdiyecek böyle yol görmemiş! Serbestçe uçak inip kalkacak! Ve çok düzgün! Ve çook muhkem!..»

Tâ Akşehir köylüklerinden olan İbrahim Çavuş, üç dört il uzaktaki bu yaylada, kimi zaman «fazla mesai» yaparak böyle çalışıyor ve düşünüyordu. Tezekten topraktan Kürt köylerine bakıp bakıp kahırlanıyordu. Otuz işçiye bakıyordu. Ara sıra mühendisten izin alıp çevre köylere gidiyordu. Yumurta, tavuk, turp, şalgam bulma bahanesiyle derin uykularından çekip çıkarmağa çalışıyordu uyuyanları. Hele şu yol bir bitsin, hele şu borçlarını kapatacak parayı bir biriktirsin, «Bir motosiklet alacağım, Cava! İçi yünlü bir gocuk! Başlık, bir gözlük! Köy köy dolaşacağım anasını satayım. Dürte dürte uyandıracağım köylü arkadaşlarımı. Gerekirse bir de parti kurarız sağlamından...» diyordu.

Saat 13.30'da, öğle paydosu biterken, yerli mühendis Ülkü'den izin aldı. «Şöyle biraz açılacağım. Tavuk, turp, azcık da temiz hava alıp geleyim...»

Ülkü: «Ay yolcuları nerdeyse aya varacaklar. Onlar dünyaya dönmeden burda olmaya çalış...» dedi.

İbrahim Çavuş gitti. Kuzeye doğru vurdu. Dört kilometre kadar ötede, yere yapışıp kalmış gibi bir köy görünüyordu. Köylerin çoğunda erkek kalmamıştı. Ya yurt dışına işçi gitmişler, ya Kayseri'ye, Ankara'ya inmişlerdi. Köylerde sakatlardan, çocuklardan başka erkek yoktu. «Seferberlikteki gibi olmuş köyler! Taze gelinler, kırkına yaklaşmış avratlar yanıp tutuşur yok-

sullar!» diyor, gıdıklanıyordu. Bazan aklına şeytan giriyordu: «Yoksul olmayacaksın da kalacaksın bir köyde sekiz on ay, açacaksın bir dükkân, seçip seçip alacaksın gelinleri; elmaların alını, kırmızısını!..» diyor, kabaran isteklerini geri tepip, boğuyordu içinde. «İmam Efendi yaşıyordur şimdi namussuz!..» diyordu.

Dört kilometre ötedeki köyde giden patika, çamurdan çıkılacak gibi değildi. Çizmelerini çekmişti bereket. Bazan taşlara, gevenlere basıyor, bazan sekiyordu. Adımları erkek adımlarıydı, geniş geniş atıyordu. Bir ara çevrenin ıssızlığından etkilenerek belindeki tabancayı yokladı. «İt kurt çıkarsa sakın korkma İboç!» dedi kendine. «Çekerim tabancayı, tak tak tak, yıkarım!..»

Birden, bohçaya benzer bir «kabartı» gördü yolun üstünde. Belki bir attan arabadan düşmüştü. Pazar bohçasıydı kesin! «Vur sırtına götür ulan!» dedi kendine. «Herhalde bu köydendir düşüren. Götür ver de sevinsin yoksul, her kim ise!..» Sevinç karışık bir merakla yaklaştı.

«Yoooook!..» dedi birden. «İş değişti oğlum İboç! Dur bakalım!..»

Koşarak yaklaştı. Yüz aşağı kapanmıştı Azime. İki elini ileri doğru uzatmıştı. Gözleri kapalı, dişleri sıkılıydı. Yüzünün derisi buz olmuştu. Ölmüş mü, yoksa sağ mı, belli değildi. Sırtındaki bebeyi gördü sonra. Tutup kaldırdı başını, yüzüne baktı, «Sarı mum», mumdan daha beter! Bıraktı. Ossaat düştü bebenin başı. «Bu gitmiş!» dedi İbrahim. «Bebe de gitmiş, anası da gitmiş, kesin!..» dedi. «Herhalde birisi ırzına geçti yoksulun! Sonra da şişleyip atıverdi buraya!» Bileğinden tutup yokladı. Vuruyordu nabzı. Koltuk altlarından tutup çamurdan çıkardı, yolun karlı bir yerine getirip sırtüstü uzattı. Acı bir inilti kopardı Azime. Gözlerini açtı. Gözlerinin kocaman aklarını açtı. Güneş yoktu ama kar ışığı parlatıyordu dünyayı. Azime kapadı gözlerini.

«Hişt bacı, hişt bacı!» dedi İbrahim Çavuş. Çenesini tutup

sarstı. «Hişt bacı, uyan! Uyan ki bak sana ne diyeceğim? Uyan ki bak ne söyleyeceğim seni böyle bırakanlara! Uyan bak ne isyan edeceğim? Hişt hişt, uyan, iş ki sen uyan! Hişt bacı, uyan bacı!..» Bir süre uğraştı.

Azime ayıldı. Telâşla toplandı. Elleriyle göğüslerini tuttu, kapattı açıkmış gibi. Yüzüne bir yalvarma anlamı çöktü birden.

«Korkma bacım!» dedi İbrahim Çavuş.

«Bebem, nerde bebem?» Ellerini atıp bebenin başına dokundu. Uyuyorsa uyansın da ses versin diye omuzlarını oynattı.

İbrahim Çavuş, «Beben uyuyor bacı!» dedi. «Ses etme, uyanmasın!..»

«Ben doktora gidiyorum kasabaya. Bebemi doktora götürüyorum. Gâvur babası Almanya'da! El tutar hısım, akraba yok köyde. İki daha var bundan büyük, kaynanama bıraktım. Kendicezim alıp götürüyorum. Gürültüler oldu, yıkılıp kalmışım korkudan, bayılmışım Efendi Ağa!..»

«Korkma bacım! Irzın, namusun benim! Dünya ahret bacım ol! Kimse taklaşamaz sana! Önce bana köyünü söyle. Şu köyden misin?»

«Günoluk'danım, uzaaaak!..»

«Neresi bu Günoluk?»

«Uzaak, çok uzak...»

Omuzlarını bir daha oynattı ansızın. Kötü bir duygu çöktü içine. Sonra birden kolanları çözmeğe başladı. Çözdü çözdü, bebeyi kollarına aldı birden. Baktı yüzüne, baktı öptü, baktı öptü, bir çığlık attı birden:

«Aldırdım, aldırdım yetişin!»

Ovanın ıssızlığını böldü çığlığı:

«Birim, biriiim, biriiiim!..» dedi.

Baktı baktı, öptü yeniden. Sonra bir çığlık daha attı. Kapandı bebenin üstüne. Yeniden bayıldı.

«Çattık!» dedi İbrahim Çavuş. «Çattık ulan, gitti Almanya'daki arkadaşın avradı!» Azime'nin çenesinden tuttu, baktı, dişleri kitlenmişti! Açmağa çalıştı, açamadı. Cebinden çakı çı-

kardı, usulca soktu iki dişinin arasına, ayırdı. «Bacı, bacı; hişt bacı!..» dedi. «Dik dur bacı; bayılma ikide bir! Uyan bacı, hişt bacı!..» dedi. «Uyan, uyan, uyan bacı!..» dedi.

Açtı gözlerini Azime.

«Kalk bacı!» dedi İbrahim Çavuş. «Tutun bana, davran benimle... bacı!» Bebeyi bir koltuğuna aldı, bir omuzunu Azime'ye verdi: «Yürüyelim birlikte!» dedi.

Gözyaşlarının yarısı içine, yarısı dışına akıyordu. Yüreğinin başına kızgın demir basmışlar gibi yanıyordu içi. Başı da demir tokmakla vurulmuş gibi ağrıyor, uğulduyordu.

«Şurda ilerde bizim şantiye var, yani sana nasıl anlatayım, yol şantiyesi var! Nato yolu yapılıyor! Ateş yanar! Çadırlarda gaz sobası var! Oraya kadar varalım, yürü haydi!..»

«Efendi Ağa, ne yapayım gidip de kasabaya? Gitmiş birim, sönmüş Alim! Ne yapayım gidip de Efendi Ağa?»

«Bak hele bacı, bırak şimdi gelmişi gitmişi, önce bir oraya varalım!»

Azime direndi: «Ver birimi!» dedi. Kaptı aldı bebeyi. «Kadersizim!» dedi, «Kadersiz Alim...» Öptü kokladı, öptü kokladı, gözyaşlarıyla yüzünü gözünü ıslattı bebenin.

«Pekiy...» dedi İbrahim. «Bebeni sen al kucağına. Kolunu ver bana, öyle yürüyelim!..»

Direndi gene: «Ne yapayım yürüyüp de, varıp da elin çadırlarına? Gitmiş birim... Ben şimdi kaynanama ne derim? Köye nasıl dönerim?» Bir ağıt tutturdu: «Ah Alim, kadersiz Alim!.. Ah babalı yetimim, birim...»

«Gel hele sen, nenelâzım, yürüyelim birlikte!» dedi İbrahim Çavuş, zorladı Azime'yi.

Azime direndi, İbrahim Çavuş çekti. İtişe kakışa şantiyeye vardılar.

Daha bunlar görünür görünmez, büyük ağızları, gür bıyıklarıyla bir şamata kopardı işçiler:

«Ulan ulan ulan!.. Öyle bir av yakalamış ki bizim İboç, o kadar olur! Şuna bakın şuna! Şuna bakın hele! Süpürün

hanları, açın çadırları ulaaan!..»

Koştular geldiler. Çevrelerini aldılar Azime'yle İbrahim'in. Ama sürmedi, bir «anda» kapkara bir sessizlik oldu şamata.

Anlattı İbrahim Çavuş kısaca...

Mühendis Ülkü'nün elindeki transistörlünün ağzı açıktı. Konuşmağa başladı: «Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun Cape Kennedy'de bulunan muhabiri Gültekin Orkunt bildiriyor. Sayın dinleyiciler, Armstront ve arkadaşları ayın çevresindeki yörüngelerine girdiler...»

TRT muhabiri, bir ara, yolculuk giderlerinin milyarlara tırmanan tutarını söyledi. Sayılar şantiyedekilerin kafalarına saplandı. Bir işçi, «Kaç milyar liraymış, kaç kaç kaç?» diye sordu, karşılık veren olmadı.

Mühendis Ülkü radyoyu kapattı utanıp.

Azime'yi bir çadıra çektiler. İşçilerin yarısı işi bıraktı. Devden, ejderhadan büyük makinalar durdular. Sürücüler, kocaman tekerleklerin üstünden atlayıp indiler yere. Babası Almanya'daki bebenin ölümünü, Azime'nin halini öğrenenler, yoluna da, mühendisine de, ayına da yıldızına da, Amerika'sına da, Nato'suna da sinkaf ettiler!

Mühendis Ülkü, «Yalnız İboç kalsın!» dedi, ötekileri çıkardı çadırdan. «Dışarda durun, sıkıntı vermeyin!» dedi. Azime'ye kolonya verdi. «İstersen yat bu somyanın üstünde, dinlen biraz!» dedi, İbrahim'e göz etti, kendileri de çıktılar.

Azime, yeniden öptü kokladı bebesini. Bir süre ağladı. Sonra vurdu kundağı sırtına. Peştemalı, kolanı bağladı: «Gideyim bari!» dedi. «Gitmekten başka ne çarem var? Giderim! Götürür köyün toprağına bırakırım kadersiz yetimi!» Bir iki döndü çadırın içinde. «Her acılara dayandım, buna da dayanırım! Gün geçer, bun geçer. İsterse dönüp gelmesin, hiç haber salmasın, beş kuruş yollamasın südübozuk Süleyman! Dağdan taştan, uçan kuştan alır, gene gebe kalırım. Bak ya, burda bu kadar işçi var, o bana bunları yaptı mı, yapmadı mı! Daha olmazsa bu işçilerden doğururub!..» Çıktı çadırdan.

İşçiler az ötede beşer onar kümelenmişlerdi. Bir grup radyoyu yeniden açmıştı. Radyo, TRT Washington muhabirinin telefonla bildirdiği haberleri veriyordu. Söylediğine göre, insanoğlu, birkaç saat sonra aya ilk adımı atacaktı.

Azime kırıla döküle yürüdü köyüne doğru.
Neden sonra bir işçi gördü gittiğini:
«Kaçıyor!..» diye bağırdı.
«Kaçıyor!» diye koşuştular ardından.

Mühendis Ülkü düdük çaldı, koşanları durdurdu: «Dokunmayın, gitsin!» dedi. Sonra İbrahim Çavuşa emir verdi: «İsmail'e söyle, servis pikabını çalıştırsın; sen de bin; yetişin ardından. Alın pikaba, Günoluk köyüne bırakıverin!.» dedi, başını eğdi yere. Canı işçilere işbaşı yaptırmak, elindeki düdüğü ağzına götürmek istemiyordu. Canı, işçiler gibi, ayına da, yıldızına da, Nato'suna da, Amerika'sına da sinkaf etmek istiyordu.

Yazdıklarımın Hikâyesi :

«NASIL YAZIYORSUNUZ?»

"Lütfen anlatır mısınız nasıl yazdığınızı?"

Çok oluyor bu soru bana sorulalı. Sadece iş çokluğundan değil, aynı zamanda nasıl yazdığımı da belirleyen nedenlerden dolayı ancak şimdi yazabiliyorum karşılığını. Pek damdan düşme sayılmasın, oldukça geç ve güç yazıyorum. Bu geçlik ve güçlük, seçilmiş ve benimsenmiş bir yazı konusunun bilincimde biraz geç ışıklanmasından ileri geliyor. Üstelik seçilmiş konuyu gerçekten benimsediğimin iyice belli olması da başlıca gecikme nedenlerinden ve güçlüklerinden. Sahiden yazacak mıyım o konuyu? Yoksa bir süre sonra kafamdan uçup gidecek mi? Anlamak için biraz daha bekletmem gerekir. Bu güçlükleri yendiğim zaman da, ortada başka bir güçlük kalır, o da yapılmış olan "karalama"yla boğuşma güçlüğüdür.

Ama ne kadar güç olursa olsun, bir yazının yazılması, gerçekten "zorunluk" haline gelmişse, insan bu güçlükleri her zaman yenebilir. Bu türlü "başarı"ların yazara, doyumdan da öte, bir mutluluk getirdiğini söyleyebilirim.

Konu seçimi, kalemi alıp kâğıt üzerine eğilişimden çok öncelerden başlıyor. Hattâ bunun belli bir başlangıcı da yok galiba. Tabii büsbütün rastlansal da değil. Bir sanatçı olarak yazar, anlayabildiğime göre, günün her saatinde ve her yerde, dünyaya yazmak diye bir tutkuyla bakar. Sürekli bir uyanıklık içindedir o. Sadece göztadı almak için değil, "yazılacak bir konu çıkabilir, aman gözümden bir ayrıntı kaçmasın!" diye bakar. Ünlü Kürt Mehmet'inki gibi sürekli bir nöbettir diyesim geliyor buna. Bakış böyle bir dikkate, böyle bir bilince dayanınca, gözlem bereketli olur. Malûm, sadece bakmak, gör-

mek değildir. Kör olmadığı halde birçok insan, okumuş, yetkiler ve sorumluluklar kuşanmış, ama dikkatle ve bilinçle bakmadığı için gözünün önündeki gerçeği göremez: "Yurdumuz güllük gülistanlık, insanlarımız da maşaallah çok mutlu!" deyip çıkar işin içinden. Çoğu zaman bunda art hesaplar da olmaz. Bunlar bakıp da göremeyenlerdendir.

"Amerikan Sargısı" romanını yazmağa çalıştığım günlerde Ankara köylerini dolaşıyordum. Amerikalılar gelmiş, Kızılöz' de kavak dikmiş, bağ yapmış... Kavaklar uzamış, asmalar üzüm veriyor. Oh; köylüler de bir hoşnut, bir hoşnut! "Allah razı olsun Amerikanlardan! Geldiler de bağ bostan sahibi olduk!" diyorlar. O günlerde aydınlar içinde de böyle hayranlar vardı: "Amerika'nın katkısı olmasa bu barajı yapamazdık, bu üniversiteyi açamazdık!" diyorlardı. Ama bunlar gerçek değildi. Bağ bostan, kavaklık, baraj, üniversite; gerçeği örten birer perdeydi. Evet, kavaklar büyümüştü, asmalar üzüm veriyordu. Sarıyar Barajı da dağ gibi bir işletmeydi. Üniversite yapıları da kocaman birer mantar gibi fırlayıp fırlayıp çıkıyordu topraktan. Bunların yapımına, dikimine çok para gitmişti, çok makina, motor gelmişti. Hepsi ortadaydı. Doğruydu, ama gene de gerçek bu değildi. Bunların ardında olup bitenler vardı bir de! Murgul'un, Karadeniz'in bakırı, Balıkesir'in, Bursa'nın boraksı, Batman'ın petrolü Amerikan şirketlerine geçiyordu birer birer. Ulusal işletmelerimizin, yerli şirketlerimizin eli kolu bağlanıyordu. Türlü çeşitli Amerikan hesaplarının içine her gün biraz daha gömülüyorduk. Eğitimde, kültürde Amerikan etkileri, sağlıkta, beslenmede, üremede Amerikan hapları, dolapları alıp yürüyordu. Gittikçe bir sakıncanın içine itiliyorduk. O halde dört dönüm bağ ve kavakla Sarıyar'daki baraj ve Erzurum'daki, Ankara'daki üniversiteler değildi gerçek. "Gerçek" bunların ardında idi.

Dikkatli yazar, sıradan bir bakıcı değil, baktığı durumların ardında saklı olanları da gören kimse demektir. Gülen bir adam var, nedir bu gülmenin ardındaki? Belki ağlanacak

bir durum. Ağlayan bir kadın görüyorsunuz. Bu ağlamanın ardındaki ne? Sorumluluğu yöneticilerin sorumluluğundan daha büyük olan sanatçının gözlem ve yeteneği de büyük olmalıdır. Birer ışıldağa benzeyen gözleriyle çevresini taradığı zaman her ayrıntıyı görebilmelidir. Sanki bir radar. Ama bilinci ve duyguları var. Görünenin ardındaki görünmeyeni de yakalayabilmelidir.

Yazarlar, gördükleri kadar dinlediklerinden de yararlanırlar. İnsanları konuşturmayı ve onları dinlemeyi bilmek bir beceridir. Bu beceri, yazarın büyük erdemidir. Gitmediği yerlerde, bulunmadığı olaylarda, bilmesi gereken binlerce durum olmuştur. İnsanlar arasında çok üstün gözlemciler ve yorumcular vardır. Birer anlatım ustasıdır aynı zamanda bunlar. Dil ve anlatım zenginliklerini bir hazine gibi içlerinde taşırlar. İyi bir konuşturucu ve dinleyici olarak o hazinelerin kapağını açmak yazara düşer. Soru sorarken içten davranmalıdır. Dinlerken içten olmalıdır. Anlatılanları bir bir ve dikkatle süzgeçten geçirmelidir. "Gerçek" gene anlatılanlarda değil, anlatılanların ardındadır belki. Yoklayıp bulmalıdır. Bazen küçük bir gereç için, bir insanı gün boyu, yol boyu, tatil boyu dinlemek gerekecektir. Birkaç sorunun karşılığını alınca çekip gidemez, kesip atamaz yazar. Bazen bir kişiyle değil, birçok kişiyle konuşacaktır. Yazarın başkalarıyla konuşması, onları dinlemesi bir "anket", bir "klinik görüşmesi" değildir. Yazar; sorar, dinler, dinlediğini seçer ve yorumlar; ve belki yaşar aynı zamanda. Bambaşka bir "iş" tir onunki... Dinlemenin daha yararlı bir yanı vardır, o da yazarın dilini beslemesi ve geliştirmesidir. Dinleme yoluyla yazar, kullandığı dili biraz daha öğrenmiş, inceliklerini biraz daha kavramış olur. Sayısız anlatım becerileri edinir.

Okumanın, okurken meydana gelen çağrışımların da yararı çoktur yazara. Bence yazmanın bireysel bir iş olduğu görüşü büsbütün doğru değildir. Yazma, eski ve yeni yazarlarla el ele bir imece, bir "takım çalışması"dır. Acaba birbirinden

yararlanmayan, etkilenmeyen yazar var mı? İyi yazarların hepsi birer iyi okuyucudur. Erskine Carlwell, "Ben okumam" mı demiş? Okumayan yazı yazamaz, roman yazamaz. Okumazmış da nasıl yazmış "Allaha Adanan Toprak" la "Tütün Yolu" nu? Rasgele seçtim Caldwell'i. Onun, "Ben okumam!" sözü, bir şakadır olsa olsa. Yaşamın en derinlerinden gelen yazarlar bile kitaplarla çok uğraşmışlardır, çok boğuşmuşlardır. Maksim Gorki, binbir işe girip çıkmış, geziler yapmış, insanlarla düşüp kalkmış, ama bir o kadar da okumuş, hem de iyi okumuştur. Orhan Kemal, Yaşar Kemal öyle değiller mi? Okumanın yararı, yalnız bize uygun gelen durumları, doğruları yada gerekli örnekleri göstermesi değildir, aynı zamanda uygun gelmeyen durumları, ters örnekleri, yanlışlık ve çelişkileri göstererek de yararlı olur öteki yazarlar bize. Bu yüzden okumak, mutlaka başyapıtları okumak değil, başyapıt olmayanları da okumak, okuduğunu anlamak, doğruyu yanlışı seçmektir. İyi yazar, bir kitabı sadece okumaz, emer, yada sevişir, boğuşur onunla. Satırları değil, satırların ardında saklı olanı bulur. Yaşantılarımızın verdiği kadar tatlı, besleyici bir süttür okumanın verdiği... Okumanın verdiği kadar, çağrıştırdıkları da önemlidir. Bu çağrışmalar bizi bazen yeni konulara götürebilir. Benim okumam bu yüzden çok yavaştır, döne dönedir.

Elbet anılarımızın, bilincimizin, bilinçaltımızın ve bilgimizin payı büyüktür yazma işinde. Gözlem ve dinlemelerimiz okuduklarımız ve çağrıştıklarımız, bir yerde anılarımızla bilinç ve bilinçaltı dolgumuzla, bilgilerimizle yoğruluyor. Konu seçimi bu yüzden uzun bir iş oluyor. Bırakıyorsunuz yıllanıyor. Belki bir düzine konu tasarlıyorsunuz, ama hepsini yazmıyorsunuz. Üzerinden zaman geçince, başlangıçtaki kadar tutmuyorsunuz bazılarını. Ölüyor birazı. Ölüm, doğrudan doğruya "ihmalden" olmuyor, yazsanız da, yayınlasanız da ölüdür bazı yazılar. Yazarın kafasında yaşamayan, okurun kafasında yaşamaz ilkesine inanırım ben.

Benim yazıcılığımda "benimseme" dönemi uzun sürer. He-

men konu bulan, bulduğunu yazan, ve "başarıya ulaşan" arkadaşlara gerçekten gıpta ediyorum. Yazarın hiç değilse tavuk kadar çileci olması gerektiğini belirtmek istiyorum. Tavuk nasıl yumurtluyor, bunları biriktirip kuluçkaya yatıyor, o yumurtaları günlerce ısıtıyor sabırla, sonra civciv çıkarıyor ise, yazar da en az tavuk kadar konusunu ısıtacak, günler sonra yazısını çıkarmaya çalışacaktır.

Konusunu bulmuş ve benimsemiş yazarın bundan sonraki işi, yazış yolunu ve sırasını ışıklandırmaktır, yazısına en uygun biçimi bulmaktır. Bunu önceki evrelerden büsbütün ayrı düşünmüyorum. Konunun kıvılcımı çakar çakmaz yazış yolu da ışıklanmaya, olaylar sıraya girmeye, konu kendine uygun biçimi bulmaya başlıyor genellikle. Ama bunu, sürekli aramalarla sağlam sonuca ulaştırmak epey zaman alır. Bir günde, bir düşünmede her şey bulunmaz. Bugün bulduğun belki bir kırıntıdır. Yarın başka kırıntılar bulursun. Bulduklarının birazı unutulur. Notlar filân alırsın. Bunları biriktirip biribirine çatmaya çalışırsın. Atarsın, ayıklarsın çoğunu. Yeni kırıntılar yaratırsın. Bu evrede ben, gelişme halindeki kompozisyonumu birkaç arkadaşa anlatmayı severim. Anlatırken de bir şeyler yaratırım.

Her şey adım adım, kıdım kıdım oluşmakta, artık kâğıda dökülecek kıvama gelmektedir. Ama bizim yurdun sanatçılarının çoğu amatör. Ben de öyleyim. Sabah bir işe gidip akşam dönüyorum. Bazan aylarım, mevsimlerim, altı aylarım öteki işe bağlı kalıyor. Yazıya dökme kıvamına getirdiğim konu her an eksilebilir. Her gün birer ikişer saat yazayım da olsun bu iş diyemiyorum ben.

Romanlarda ilk karalamayı yapmak için, araya başka işin, ilginin, gezip tozmanın girmediği, sabah yedide başlayıp tâ gece yarısı biten, dolu dolu, bir buçuk iki aylık bir süre gerekli bana. Bir yere kapanacağım ve çıkmayacağım. Evde, çoluk çocuk arasında, gelip gidenlerin gırgırında olmayacağım. O süre içinde konuğum gelmeyecek. Kendim de konuk gitmeyeceğim. Saklı,

gizli, sadece benim olan bir dönemdir bu. Bir çatı katı, bilinmeyen bir köy, bir arkadaşın boş evi..· Sabahtan gece yarısına kadar bu işle uğraşacağım, hep bu işle! Üç yüz, dört yüz sayfalık karalamayı tamamlamak için bazı günler beş sayfa, bazı günler on beş sayfa, bazı günler tek satır yazamadan o kuluçka dönemine katlanacağım.

İlk karalamayı uzun bir süre rahat rahat dinlendiririm. Bunu sadece romanlar için değil, hikâyeler ve öteki yazılarım için de yaparım genel olarak. Uzaklaşır giderim yaptığım karalamadan. Sonra kırmızı kalemi alıp başlarım yeni baştan çalışmaya. Bunun için de bir "bütün zaman" olsa iyi ama olmaz. Günün boş saatlerinde, sayfaları beşer onar elden geçire geçire bunu da tamamlarım. Sayfalar çiçekli bir basmaya döner önümde. O ne kadar çok çiziktir! O ne kadar çok bezektir! Görenler gülerler ve şaşarlar acemiliğime. Ben de sevinirim.

Sonra makineye çekerim bunları. Makineye çekme sırasında da katma ve çıkarmalar yaparım.

Birkaç kez de makineye çekilmiş olanı elden geçiririm. Bunu yaparken çıkardıklarım kattıklarımdan daha çoktur. Sözcükler, cümleler, paragraflar, hatta sayfalar attığım olur. Attıkça, "yazdığım iyileşir" sanırım. Düzeltmeleri öteki kopyalara geçerim. Bir kopyayı kendime ayırıp, ötekileri veririm bazı dostlarıma. Onlarla tartışırım· En son bir çalışma daha yaparım dostlarımın tepkilerinden "doğru" olanlara göre. Yeniden makineye çekmek gerekir bazan. Vaktim olursa çekerim. Olmazsa yollarım yayımcıya. Gazetede günbölük yayımı yapılırsa, okurların günlük tepkileri de yararlı olur bana. Kitap biçimine sokarken dizgi düzeltmelerini de kendim yapmak isterim. Amacım kitabın yanlışsız çıkmasını sağlamak değildir. Yanlışsız kitap çıkmaz bizde. Dizgi düzeltmeleri yaparken öteki tür düzeltmeleri yapma fırsatı bulurum. Hani "Köylü dediğin un çuvalına benzer, çırptıkça tozar!" demişler ya, onun gibi, bir yazı da un çuvalından farksızdır, çırptıkça tozar. İkinci üçüncü baskılar sırasında da bu düzeltmeleri yaparım uzun uzun.

Bir yazım, bir kitabım basılıp geldikten sonra kolay kolay okuyamam. Basıldıktan beri hâlâ okuyamadığım kitabım vardır. Dizgi yanlışlarından çok, kendi "yanlış"larımdan; bir eksiklik, bir fazlalık bırakmış olmaktan korkarım. Bunları görünce utanırım, kızarım kendime.

Eleştiriler görünür orda burda. Biz bir kitabı uzun süre karnımızda, kafamızda taşımışızdır. Eleştirici bir solukta, sekerek, atlayarak okuyup basmıştır yargıyı. Gazetesine hemen yazı yetiştirmektir onun derdi. "Olmamış!" der kısadan. «Bir röportaj bu!" der. Bir öykü kitabını roman diye söz konusu eden eleştirmenler biliyorum. Sorumsuz, üstünkörü değerlendirmelerdir ki beni pek ilgilendirmez. Okurlarla karşılaşırız. Mektuplaşırız. Gülünçlü sorular yöneltirler. "Onuncu Köy'deki o kuşlar ne?", "Amerikan Sargısı'nda Tülây'la Boby neden öyle sevişiyorlar? Neden arada İngilizce cümleler var? Tolstoy'a mı özendiniz?" Konuşuruz bunlar üstüne.

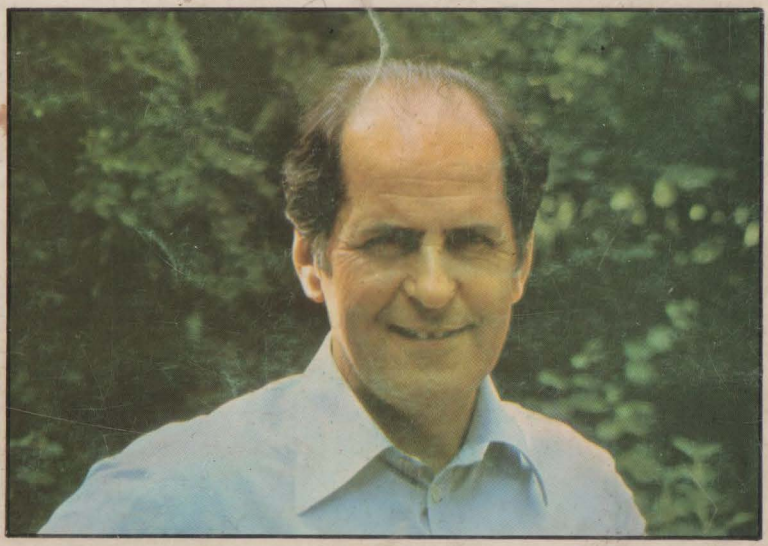
Böylece bir kitabımız daha zamanın içine karışır gider. Şişe içinde bir mektup sanki. Ya denizlerin dibine çöker bir yerde yiter, yada sahibini, sahiplerini bulur, okunur.

Başka işler, engeller yüzünden bazen yazdıklarım yarım kalır, el atamam günlerce, aylarca. Yitirir giderim başlanmış kitabı. "Tonguç Baba" romanım böyle yarım kalanlardan. Hemen kendimi toparlayıp koşmam gerek ardından. Yitiyor ayrıntılar yavaş yavaş. Kimbilir ne zaman bir "bütün boş zaman" bulacağım da kapanacağım üstüne? Ne zaman yitirdiklerimi arayıp bulup yeniden başlayacağım? En kötüsü ve en zoru bu, zamansızlıktır! Her gün biraz daha yakınımıza gelmekte olan ölüm, belki bir kitabımız yarımken canımızın çekirdeğini alıp gidecek. O kitabı tamamlayan, işleyen, makineye çeken, düzelten, dostlardan birkaçıyla tartışan bulunmayacak. Bulunsa da o kitap bizim sayılmaz, çünkü bu anlamda yazıcılık bir «imece" yada "takım çalışması" değil, bireysel bir çalışmadır. Bu çileyi, yazarın kendinden başkası çekmez, çekemez bu tatlı çileyi!

Bana bazen şunu da sorarlar: "Yazarken bir şey alır mısınız, çay, kahve, tütün, içki!.." Almam. Bütün yazılarımı ayık kafayla yazmışımdır. Bundan sonra alışkanlıklarımın değişeceğini sanmıyorum.

Bitirmeden bir nokta eklemem gerek. Bu yazıda bir yazının nasıl yazıldığını göstermedim, hiçbir kural öne sürmedim. Sadece, kendimin nasıl yazdığımı anlatmağa çalıştım. O da Ahmet Köklügiller arkadaşımdan gelen bir soru üzerine.

Ankara, 1969 FAKİR BAYKURT

Fakir Baykurt'un hikâyeleri, romanları kadar etkileyicidir. Anadolu Garajı, Baykurt'un hikâye kitapları içinde önemli bir yapıttır. İlk basımı 1970'te yapılan kitap okurlarca da sevildi, şimdi dördüncü basımını sunuyoruz. Çilli, Karın Ağrısı, Cüce, Efendilik Savaşı, On Binlerce Kağnı, Can Parası, Sınırdaki Ölü, İçerdeki Oğul, Kalekale kitaplarıyle birlikte Anadolu Garajı; gittikçe gelişen hikâyeciliğimizde Fakir Baykurt'u aranılan bir ad yapıyor.

Fiyatı 40 Lira